
LIBRARIA SUPELLEX
HANC AVERSOR
HAC DELECTOR
GUILJ: SALDENUS
DE
LIBRIS
Joh. vanden Aveele, inv. fecit.

GUILJELMI SALDENI,
Ultrajectini,

DE

LIBRIS

Varioque eorum

USU & ABUSU

LIBRI DUO,

CUM

Indicibus necessariis.

AMSTELODAMI,
Ex Officina HENRICI & Viduæ THEODORI
BOOM, Anno cIↃ IↃC LXXXVIII.

Apulej. de *Deo Socratis*, pag. m. 341.

GEnerosus *est quis? parenteis laudas.* Dives *est? non credo Fortunæ. Magis ista dinumero.* Validus *est, ægritudine fatigabitur.* Pernix *est? abibit in senectutem.* Formosus *est? expecta paulisper, & non erit. At enim* bonis artibus doctus *&* *adprime est* eruditus, *&, quantum homini licet,* sapiens *&* boni consultus *est? tandem aliquando* ipsum virum *laudas. Hoc enim nec a* Patre *hæreditarium est, nec a* casu *pendulum, nec a* suffragio *anniculum, nec a* corpore *caducum, nec ab* ætate *mutabile.*

Nobilissimo, Amplissimo
Consultissimoque

DOMINO,

D. CASPARO FAGEL,

JC^{to}, Illustriss. ac Præpotent DD. Ordinum *Hollandiæ* & *West-Frisiæ* SYNDICO, Magni SIGILLI Custodi, FEUDORUM Præfecto, inque supremâ *Aggerum* RHENOLANDIÆ Curiâ Assessori, &c.

Nobilissime, Amplissime ac *Consultissime* DOMINE,

UTrum illustre Tuum *Nomen papyraceo huic fœtui præfigerem, animi dubius aliquamdiu fui. Dissuadere id videbantur* tum *argumenti, eo contenti, sterilitas, indeque forte minus grati*, tum *magnis quibusdam Viris* LIBROS *dedicandi mos usque adeo jam vulgaris, ut in contemtum pene abierit. At suadebant*

debant id e contra rationes aliæ multo cogentiores, quæ & prævaluêre. Ille etenim Tu es, qui tot tantisque officiis (quidni dicam beneficiis) Deo gratiosè annuente, difficillimis antehac temporibus, quin etiamnum nimiopere dubiis, Universam Tibi Patriam devinxisti, ut publico qualicunque testimonio, oblatâ imprimis occasione, eorum gratanter meminisse, ut hic obiter fit, ne cuiquam quidem, nedum mihi, variis insuper aliis nexibus Tibi obstricto, fraudi esse debeat, imo ne poßit quidem. Ille es, qui insignem Te, uti avitæ Libertatis *& repurgatæ* Religionis *assertorem & statorem, ita &* Literarum Literatorumque *semper præbuisti, ac in hunc usque diem præbes Mecœnatem; imo tantis bonos quosvis* Scriptores *in deliciis habes, ut iis non tantum sæpe immoreris, sed & plane immorereris, nisi agendorum omnigenarumque curarum, quæ totum sibi hominem vindicant, & vastißimum pectus implere possunt, recipro-*

cantes

cantes æstus, ne quid Respublica *detrimenti capiat, zelum illum quadantenus sufflaminarent. Te si quemquam in totâ Patriâ, (quod in omnium incurrit oculos) veluti agmine facto, infinita prope difficultatum publicarum circumcingit seges, indiesque*

aliena negotia centum
Per caput & circa saliunt latus.

Quæ tamen dum ardentissimum Tuum *in* Literas *affectum haudquaquam extinguunt, nemo quidem* Te *dignior videri mihi potuit, cui* LIBROS *hosce, eosque quidem de* LIBRIS, *quam officiosissimè devoverem. Ille tandem es, cui neque voluntas neque facultas deest,* Scriptores *quoscunque ingenuos contra* Theones, Archilochos, *quosvisque* Zoilos *ita defendendi, ut, frémente licet Orbe & Orco, in inserviendo* Conatibus *suis* Rei Literariæ, *non ausint tantum, sed & possint tutò perseverare. Possem & plura alia*

in laudes Tuas *hic congerere ; sed abstineo , ne* Invidia *audiat , neque tentare quid velle videar , quod ut ab animo meo , assentari nescio, alienum, ita & Tuæ modestiæ ingratum fore, persuasissimus sum,*

> Αἰνούμενοι γὰρ οἱ γ' ἀθοὶ, τρόπον τινὰ
> Μισοῦσι αἰνοῦντας, ἐὰν αἰνῶσ' ἄγαν,

> Boni enim, cum laudantur, aliquo modo
> *Oderunt* eos, qui laudant, si *nimium* laudant,

ut loquitur Euripides. * *Hinc perge modo, uti facis,* Nobilissime, Amplissime *ac* Consultissime DOMINE, *de egregio Publico, & ut de singulorum , ita & de Universi incolumitate bene mereri , hosque meos* Labores , *siquid apud* Te *valeam , serenâ fronte accipe. Qui quidem , utcunque multo viliores, quam ut tanto sistantur Viro , indubitatum tamen gratissimi ac propensissimi* *in*

* Euripid. Aulid. vers. 978. 979.

in Te *animi teſtimonium ſunt. Præterquam quod molâ etiam ſalsâ litare nonnunquam licitum ſit, ſi thura non ſuppetant*, Tuque, *pro ſolitâ* Tuâ *benignitate, quod pretio eorum deeſt, uti multum deeſt, Nominis* Tui *claritudine facile poſſis compenſare. De* Auguſto *autor eſt* Macrobius *, *quod oblato ſibi ab homine quodam, ſed trepidabundo, manumque ſuam tum porrigente tum retrahente, Libello, ex eo quæſiverit*, an ſe putaret aſſem Elephanti dare? *Scilicet judicabat Imperator, parum decorum, imò injurium eſſe, ad Principem [quidni ad qualemcunque etiam primarium Virum] ut ad feram, aut ad Empuſam aliquam accedere, & dum ejus*, quod *offertur, diffiditur* dignitati, *ejus tamen*, cui *offertur, non fidere* bonitati. *Quâ itaque, ſimilive bonitate ſi mihi etiam niti hic liceat, caſtis Deum* T. O. M. *precibus interpellare non deſinam, ut in conclamatis hiſce ultimorum tempo-*

 rum

* Macrob. in Saturnal.

rum turbinibus diu multumque Patriæque nobisque Personam Tuam sospitet, *Teque ut in munere Tuo fidum, intrepidum & industrium, ita & terque quaterque felicem esse jubeat.* Hagæ Com. *Ipf. Calend.* April. *Anno a reparatâ Salute* CIↃIↃCLXXXVIII.

Nobiliss. & Ampliss. Nomini
Tuo obsequentissimus.

GUILJELMUS SALDENUS,
SS. Theolog. Doctor.

ANTE-

ANTE-LOQUIUM.

HAbes hic, *Benevole Lector*, de LIBRIS varioque eorum USU & ABUSU *Libros* duos, ante annos aliquot horis subsecundariis, animique relaxandi gratiâ a me, si non perfectos, saltem inchoatos; quos sicuti OTIIS meis THEOLOGICIS, anno hujus seculi CIↃIↃCLXXXIV editis, sed miserandum in modum (quod verbo hic non monere & deplorare justa indignatio non patitur) Typothetarum dicam incuriâ an perfidiâ, sub prælo defœdatis, προσπουδείας vice præmittere antehac decreveram, ut fidem, abhinc duo pene lustra in CONCIONATORE meo SACRO datam, liberarem; ita postmodum nimium excrescere eos videns, argumentumque continere non mere *Theologicum* sed *generalius*, quoscunque *Librorum* Scriptores & Lectores, multasque alias materias concernens, uti tractationis etiam ratio, quippe *Historicum* sæpe magis & *Philologum*, quam *Theologum* referens, satis indicat, calculum illum reduxi, satiusque habui tanquam

pe-

peculiare quoddam *Opusculum*, primum quidem restrictius, jam vero diffusius publico eos donare. Quoniam autem, ut dixi, OTIORUM meorum partem eos facere antehac constitueram, non est quod mireris, si eodem forte, quam quem *ibi* observavi, modo in *hisce* etiam concinnandis processisse me animadvertas: hoc est, Stylo me nonnunquam usum esse liberiore, Græcorumque & Latinorum quorundam Scriptorum γνώμας, Poëtarumque utriusque linguæ non paucas veneres iis inspersisse; ut nempe haud erudire Te tantum, sed & oblectare aliquatenus possem: *Sermo* enim *est*, teste Flacco,

> *linguâ concinnus* utrâque
> *Suavior, ut Chio nota si commista falerni est.*

Et alio loco:

> *Omne tulit punctum, qui miscuit* utile dulci,
> *Lectorem delectando, pariterque monendo*;

quod & *Æliano* laudi olim datum a Joachimo Camerario fuit: *Collegitque* (ita infit)

suo

ſuo utili labore
Quarum cognitione liberali
Non indigna viro bono parari,
Multarum multa monumenta rerum,
Et poſſunt animi inſtitui, & voluptas
Quæ conjuncta ferunt duo omne punctum.

Quinimo talia me quædam, paucis hic illic lineis a principali argumento digredientem, ipſique contextui quamplurima inſerentem, quæ in margine appingi alias ſolent, etiam intexuiſſe, quæ niſi de induſtriâ immiſſa eſſe Te monerem, forte æmulus quis tanquam prorſus ἀπροσδιόνυσον improbaret non tantum, ſed & odioſe exagitaret. Sicuti eventus abhinc quatuor præter propter annos manifeſtiſſime docuit, quam inclementer hanc ipſam ob cauſam a maledico quodam *Gallo* (qui aterne an albus fuerit neſcio) ſim habitus: utcunque haud mihi tantum, ſed pluribus etiam aliis, multo me ſuperioribus, ſimilem ob cauſam eadem ſubeunda ſors fuerit, uti ex hiſce Doctiſſ. *Actorum Lipſienſium* Collectorum verbis colligere eſt: *Septima* (inquiunt) *quæ nunc ſiſtitur* Simonianæ Criticæ, *cujus ſummam in Actis*

Act. Erudit. Lipſienſ. de Ao. 1686. p. 100. 101.

A° 1682. pag. 94. seqq. exhibuimus, ea-que variis accessionibus conspicua Editio *eundem cum* Quintâ *curatorem habet*, *Doctoris* Protestantis *utentem titulo. Quis ille sit scrutari velle instituti nostri non est. Facile vero ex* Præfatione *patet, scopum ejus alium non esse, quam Apologiam* Simonis *parare, & ostendere, ut pauci* Protestantium (*quos inter* Petrum Ambrunum, *paulo post memorandum numerat*) Simoni *rite hactenus responderint; nedum ille, qui* Examen *instituit* Methodorum Cleri Gallici, *aut* Saldenus *in* OTIIS, *quæ vocat* Theologicis, *quos mitius non habet editor, quam* Lutherum, Bezam, Parisienses Reformatos, & Wasmuthum, *biliosos, ut putat, versionum suarum, fontiumque & punctorum Biblicorum defensores.* Sic Illi. Ego vero amarulentam illam insectationem, plurimis licet infrunitis scommatibus & dicteriis ferruminatam, generosè hactenus contempsi, & deinceps contemturus sum; *tum* quod rationis illius scribendi in OTIORUM dictorum *Præfamine* causas adduxerim sat luculentas & cogentes, eandemque Viri cujusdam supra omnem exceptionem Magni (cui & alii, si res tanti esset, addi possent) exemplo contra malevolo-

rum

rum quorumvis cavillationes abunde præmuniverim; *tum* quod complurium, post vulgatum illud *Opus*, Amicorum testimoniis & *Epistolis* certior factus sim, id ipsum, ob ipsissimum *tractationis* illum *modum*, qui usque adeo invisus imo ridiculus tenebrioni isti fuit, quamplurimis celebribus & doctissimis Viris haudquaquam displicuisse; imo vero hoc magis iis placuisse, quod uberiorem materiarum copiam & *varietatem* quibusvis φιλομαθέσι viâ illâ exhibitam esse deprehendissent; quâ quippe intercedente nullos non *Libros* commendabiliores semper esse haud ignorabant: *Jucundum* enim *nihil est* (dicit Publius Syrus) *nisi quod reficit* varietas; & *ne natura quidem ipsa* (judice Seneca) *ad* unam *formam semper opus suum præstat, sed ipsâ* varietate *se* jactat. Quicquid sit, in propatulo saltem est, Theologum πολυμαθέστατον *Franciscum Turrettinum* hâc de causâ tenues illos meos *Conatus* nequaquam contempsisse, uti publico elogio, quod in *Theologiâ* ~~seu~~ sua *Elencticâ* alicubi his scripsit, testatum fecit, hic non repetendo; quia ab eruditissimo meo Affine *Martino Harlingio*, qui pro eo, quo in me est affectu, contumelias a dicto sycophan-

Publ. Syr. in Fragm.

Senec. Natural. Quæstion. Libr. 7. cap. 27.

phantâ in me jactas, non potuit non acerbe ferre, alibi exhibitum est, licet locum, ubi invenire id sit, non adscripserit; quem proinde hic tantum addo. Optime equidem tam sibi, quam publico consulere mihi semper Scriptor visus est, si quæcunque in lucem emittit, ita disponat, ut se ne ulli quidem hominum gravem iis esse velle palam faciat; vel, si cuiquam forte talis unquam fuerit, culpam deprecari, maleque scripta, publicâ etiam nonnunquam παλινῳδίᾳ corrigere non detrectet, atrocissimasque ab his illisve illatas injurias, nisi *crimen hæresios* involvant (in hoc enim, juxta Hieronymum, *neminem oportet esse patientem*) flocci pendere, quin plane potius negligere se posse & malle ostendat, quam κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας ἀποδιδόναι, *malum pro malo & convitium pro convitio reddere*, vel quicquam facere, quod viro ingenuo indignum alias sit. Modo ne in eum id rapiatur sensum, quasi omnes illi, qui sic procedunt, ideo pro convictis habendi mox sint, omniaque illa, quæ ante scripserunt, quod de novo ea semper non reponant, condemnare, vel objectis calumniis, quibus nihil respondere

Turret. Theolog. Elenct. part. 3. Loc. 18. §. 15. pag. 3/37.

1 Petr. 3. 9.

forte libet, assentiri censendi essent: prout nunquam non invenias, qui moderatorum hanc ingeniorum μι-κροθυμίαν interpretari ita solent; verum uti odiosissimè, ita & iniquissime. Cum fieri persæpe possit, ut *Cogitata* quædam vel heterodoxa vel paradoxa, vel alio qualicunque modo bonarum mentium auriumque offensiva, *Autoribus* quibusdam tributa, tam manifeste in eorum *Scriptis* se prodant, ut prorsus exoculatos præfractoque præjudicio dementatos esse oporteat, qui ea videre in iis non possunt, atque adeo sine veritatis dispendio iis non possint non adscribi. Cum tamen e re sæpenumero non sit, ut vulnera illa identidem refricentur; imò ex adverso, ut aliquorum occurratur infirmitati, multum nonnunquam præstet, posito quod moniti de periculo eorum sint, quorum scire vel emendare ea interest, tacitus illa præterire, Scriptumque iis antehac oppositum aliquâ sui parte truncatum emittere, quam quæ bilem alicui moverunt, nullo licet *Scriptoris* merito, temere repetere: ne scil. re alias non illaudabili, imò aliâ forsan occasione quadantenus necessariâ,

ulla imperitioribus offendiculi præbeatur anſa, vel hominibus moroſis & rixoſis, quos non juvat duntaxat gravibus quibuſdam diſceptationibus, ſed & meris ſæpe κελομαχίαις, ſive caprinis prœliis, id eſt, frivolis vitilitigationibus ſe ipſos aliosque fatigare, ſine fine modoque contendendi, ſi non materia, occaſio ſaltem ſubminiſtretur. Tutò certe *tacere* dicendus eſt, qui nec adverſarium ſuum convincere, nec prodeſſe publico *loquendo* poteſt. De inſtituti mei, in evulgando hoc *Commentariolo*, ratione ſi quæras, de eâ paucula hæc obſerves *velim*: 1. Neutiquam eum in lucem a me emitti, ut per numeroſum *Exemplorum* choragium quosvis pene *Librorum* Scriptores, Lectores, Æſtimatores, Oſores &c. ob oculos Tibi ponam; cum ſatis operosè ab aliis factum id ſit à *Zuingero*, *Rhodigino*, *Fulgoſio*, *Alſtedio*, *Bejerlingio*, *Lycoſthene*, *Melchiore Adamo*, *Honsdorffio* aliisque vel *Diariſtis* vel *Encyclopædiſtis*, ut & nuperrimè a Rever. *D. Riddero*, Eccleſiæ *Roterodamenſis*, dum viveret, Miniſtro, in Tractatu ſuo de *Eruditione*: ſed ut tam *ſcriptionis* quàm *lectionis* LIBRORUM juſtum fructuoſiſ-

ſiſſimumque modum compendiariò Tibi indicem, nec non quoſcunque diſcendi cupidos ad laudabilem & & optatum, quem ſibi ſtudiorum ſuorum propoſuêre portum, tenui hâc meâ opellâ veluti manuducam. Tametſi, dum præſtare conatus hoc ſum, non potuerim non etiam notabiliora quædam βιβλιοφίλων ſpecimina, apud alios etiam obvia, in ſcenam hic rurſus producere; ut quoque ex lege *contrariorum* de ſcribentium legentiumque *Vitiis*, præſertim de hodiernâ & vulgatâ nimis Μισοβιβλίᾳ ejusque primariis cauſis, *Ignaviâ*, Φιλαργυρίᾳ, *innovandi Prurigine*, *Eruditorum Thraſoniſmo* & *Invidiâ* fuſiuſcule diſſerere. Non paucis ſimul, pro more meo, aliorum ſententiis ſuffragiisque, ad res, quæ tractantur, tum adſtruendas tum illuſtrandas, in ſubſidium vocatis; *partim* ut me *cum multis* aliis quam *ſolum* ſapere malle oſtendam; cum fas ſit, ut *plurium* conſenſus ſemper ſuperet, ſique in ſententiarum pugnâ altera cum *ingenti* ſubſultet *turbâ*, altera vero cum *uno*, paucis ſaltem, in arenam deſcendat vindicibus, is ſane, qui hanc illi præfert meritiſſimò in cœcorum

ſedes videatur relegandus; *partim* ut Scriptorum illorum, apud quos uberior materiarum, quæ ὡς ἐν παρόδῳ hic tantum attinguntur, tractatio inveniri poteſt, indicinam Tibi faciam, uti alias etiam monui. *Sufficit* enim (ut bene alicubi obſervavit Scultetus) *nonnunquam* Autores *tantum* nominaſſe, *& loca indicaſſe. Scire enim ubi poſſis aliquid invenire, eſt magna pars eruditionis.* 2. Nonnullas etiam me celebrium Scriptorum *loquendi formulas*, aliis ἐμφατικωτέρας, haud ſimpliciter tantum adducere, ſed quâ potui perſpicuitate & brevitate aliquatenus etiam exponere & eviſcerare; eo quod *Antiquitatem* aliquam vel *Græcam* vel *Romanam* non raro involvere, vel ſuam inde originem ducere viſæ mihi ſint; quam haud plane ignorare e re legentium, minus imprimis exercitatorum, eſſe arbitratus ſum. 3. Eorum me quoque nonnunquam pulſare κακοβουλίαν, quibus dentatâ in aliorum labores chartâ agere ſolenne nimis eſt, vel *ſuperbiâ* inflatis, vel cæcâ & ſtolidâ ad id *invidiâ* concitatis, haud ſatis ſaltem ſibi temperantibus, quin in quosvis a ſe diſſentientes incurrant ſæpe immoderatius,

Scultet. Delic. Euang. Pragenſ. Cap. 13.

tius, invehantur amarulentius. Ea enim prodolor jam vivimus tempora, calamitoſa ſane! quibus vix ullum offendas *Scriptorem*, cujuſcunque diſciplinæ ſit, qui dum *Libris* cum aliquo conflictatur, quantocyus in ſententiâ, quam tenet, aſſerendâ & tutandâ inferiorem ſe eſſe deprehendit, deſertâ causâ, ad virulentiſſimâ veluti rabie in Adverſarii, quocum lis ſibi eſt, perſonam, mores, imò vel leviſſima ſæpe ſcriptionis ſtylique ejus ἐπτώματα debacchandum ſe non accingat. Tales, inquam, qui ſic faciunt, nonnunquam hic etiam vapulant; quidſi forte hâc viâ perverſus ille impetus, Reipublicæ Literariæ tam noxius, Scriptoribusque, *Theologis* imprimis, uſque adeo probroſus ac indignus, Divinâ ſecundante gratiâ, cohiberi quadantenus poſſit; pudor minimum iis injici, qui ſuis hoc in negotio affectibus nimiopere forſan hactenus indulſerunt.

4. Me etiam, dum de LIBRIS eorumque USU & ABUSU ago, tametſi cujusvis generis ſcripta quidem ſpectem, in ea tamen, quæ *Theologica* ſunt (cum profeſſione *Theologus* ſim) digitum primariò in-

 ten-

tendere, id est, in talia, quæ *Veritatem* Divinam genuinamque *Pietatem* illustrare, confirmare& promovere apta nata sunt, quibusque, ut subordinari, ita & subservire omnia alia debent. 5. Quodsi autem contingat, ut omnia, quæ hic apponuntur, fercula ad singulorum palatum non sint (uti quorumvis hominum applausum minime iis intendo, nedum emendico, cum non raro, juxta *Plutarchum*, τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν ἢ τοῖς σοφοῖς ἀπαρέσκειν, *multis placere sapientibus sit displicere*) vel, quod pejus est, *Zoilis* quibusdam hostiliter in ea insurgere volupe forte sit (prout istiusmodi hominum non minor nunc dierum, quam æstivâ tempestate muscarum in macello turba est) me nullo eos loco habiturum esse, sed unico hoc Incomparabilis *Gathakeri* effato, quo vix ullum dederis significantius, nullum generosius, cunctos eorum *Conatus* & molimina esse retusurum: *Judicia* (dicit) *eorum* [obtrectatorum] *& dicteria vel dictata nihili facio, quin pari loco habeo, quo* Cynicus *ille* (Demetrium designat apud Senecam) *imperitorum voces, quæ sursum an deorsum sonarent, sua nihil referre is existima-*

Gathaker. Cinn. in Præfat.

Senec. ad Lucil. Ep. 91.

ſtimabat. Compertum enim jam dudum ſatis habeo, nec illorum inſtituta placitaque mihi poſſe probari, nec mea illis non diſplicere. Obloquantur itaque, vellicent, arrodant, ſugillent, quantum libuerit, me intra fidei conſcientiaque ſepta conſiſtentem, munimentisque hiſce atque integumentis Echini inſtar, quod ille olim, involutum an convolutum undique dixerim, non magis attingent, afficient ſaltem, quam teſtudinis clypeum firmiſſimum, elephantisque corium duriſſimum veſparum aculei, culicumque etiam ligula penetrare nedum perforare valuerint. 6. Tandem me, quantâcunque attenderim diligentiâ, cavere non potuiſſe, quin multa tamen hic illic, cum poſtremæ limæ per abſentiam præeſſe non potuerim, irrepſerint Σφάλματα, quorum *levioribus* ut benigniter ignoſcas, *graviora* vero ac corrigas emendes obnixe rogatum Te volo. Parum quidem, ut a Magnis Viris obſervatum eſt, officere ea poſſunt; quoniam vel docti ſunt, qui LIBROS legunt, vel pigri & indocti. Docti facile lapſus illos deprehendunt & corrigunt; Indoctis ne proſunt quidem, quæ & valde incorrupta & ſtudioſiſſime edita ſunt. Verum tamen cum Operis, quod editur,

Plin. Libr. 6. cap. 17.

Ambroſ. Hexaëm. Lib. 6. cap. 4.

tur, nitori detrahere haud parum so-leant, Autoremque aliquando vel ignorantiæ vel incuriæ suspectum reddere possint, consultum ac necessarium fere est, ut vel in Libri *calce* vel, quod magis mihi arridet, in *Capite* ejus ac *Præloquio* brevis eorum mentio instituatur. *Pagina* ergo 1. l. 18. & p. 6. lin. 3. 5. l. מְגִלָּה p. 7. l. ult. *l. lævigabant*. p. 16. l. 21. *l. Sapphûs*. p. 23. l. 6. *l. adminicula*. p. 25. l. 23. *l. venivissent*, p. 27. l. 20. *l. qualibet*. p. 28. l. 21. post *universum l. Orbem*. post *easque* del. *Orbem*. p. 37. 22. *l. Sed vero*. p. 51. l. 24. *l. dixerat*. p. 85. l. 1. *l. conjuncta*. p. 64. l. ult. *l. haud*. p. 80. l. 32. *l. fit*. p. 101. l. 1. *l. fessum*. p. 102. l. 8. *l.* παράδοξα. p. 105. l. 24. *l. gessit*. p. 127. l. 16. *l. obveniat*. p. 138. l. 3. *l. existimavit*. p. 140. l. 24. *l. vicerit*, pag. 141. l. 16. *l. ab Agellio*. pag. 149. l. 11. *l. Areopagitæ*. p. 171. l. 7. *l. laborârint*. p. 177. l. 31. *l. monente*. p. 184. l. 10. *l. vocem*. p. 197. l. 23. *l.* κι-φυλάκιον. Ibid. l. 33. *l. Scriptorum*. p. 199. l. 8. *l. Inveni*. p. 205. l. 4. *l. postea*. p. 215. post *dicatur* del ? & post *sortitus* pon. ? p. 223. l. 35. *l. quem*. p. 225. l. 25. *l. proprietatesque*. p. 233. l. 22. *l. ergo*. p. 246. 19. *l. magus*. p. 259. l. 27. l χαλκευτήρια

p. 278.

p.278. l. 32. del. *tam.* p. 280. l. 19. *l. dicebat.* p. 288. l. 7. *l.* μεθοδείαις Ibid. l. 28. *l. eundem.* p. 289. l. 1. *l. Catecheticæ.* p. 313. l. 2. *l. Usserius.* p. 326. l. 7. *l.* ἦτλον. p. 337. l. 16. *l. negotiatoris.* p. 388. l. 7. *l. complurium.* p, 385. l. 22. *eorum.* p. 409. l. 12. *l. omnesque.* Atque his quidem præmissis, *Lector*, valere te porro jubeo, Deum Ter Optim. Mam. μόνον τὸν θεὸν γνώσεων, ex animo obtestans, ut quemadmodum cunctis ingenuorum Scriptorum in *scribendo*, ita & tuis in *legendo* laboribus jugiter adsit, tempusque, quod pro infinitâ sua bonitate & longanimitate largiri nobis huc usque dignatur, in sui gloriam, cognitionisque Divinæ & humanæ incrementum constanter & gnaviter impendere nos faciat. Hoc magis, quod non tam *atramento* quam *sanguine* in quibusdam Christianismi oris scribi jam cœptum sit, funestumque hoc Ecclesiæ periculum, ne dicam excidium, grassari si pergat, collapsuræ procul dubio tam *Literæ*, quam *Literati* paulatim sint, scribendique simul & legendi (nisi Deus gratiosè avertat) propediem forte adfuturus finis. Næ, si in ulla, in exulceratissima & profligatissima

hæcce

hæcce tempora gravissimum *Apostoli* monitum quadrat: Βλέπετε πῶς ἀκριβῶς περιπατεῖτε μὴ ὡς ἄσοφοι, ἀλλ' ὡς σοφοὶ, ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραί εἰσι. *Videte quomodo* circumspecte *ambuletis, non quasi insipientes, sed ut sapientes, redimentes tempus, quia dies* MALI *sunt.*

ELENCHUS CAPITUM.

LIBRI PRIMI.

LI-

LIBRI
SECUNDI.

In

In præclaras Clarissimi

GUILJELMI SALDENI
DE
LIBRIS,
varioque eorum USU & ABUSU Cogitationes.

DIversis homines studiis votisque feruntur:
Indolis & sequitur semina quisque suæ.
Hic corradit opes, corrasas servat: in olla
Quot numerat nummos, tot putat esse Deos.
Alter amat belli ludos, pugnasque cruentas;
Et cantat, Mavors cum cit ad arma viros.
Summa boni est aliis unctâ vixisse patellâ,
Et liquido Bacchi rore madere Patris.
Æschinus impurum gaudens intrare lupanar
Oscula Sirenum turpia quærit iners.
O stolidas animas, quæ vos dementia cepit!
Quis vos amentes devius error agit!
Hos decet Anticyras largè sorbere meracas,
Ne tales excors mens det in exitium.
Sed, *Saldene*, tibi summi fabricator Olympi
De meliore luto condita corda dedit.
Virtutum es fidus cultor rigidusque Satelles,
Et calamo & linguâ despuis in vitia.
Tu castos aliis moves suadere labores,
Quodque aliis suades ipse libenter agis.
Incoctumque geris generoso pectus honesto:

Hinc

Hinc te pigrities flagitioſa fugit.
Ingeniique tui rurſus jam parturit arbor,
Et comedenda dabit non mala mála brevi.
Te Scriptore liber bene coctus prodit in auras,
Scribere nos libros cum ratione docens
Hoc opus eximios authori apponet honores:
Famaque te nunquam diſſoluënda vehet.
Cumque tui attentus Libri contenta voluto,
Hos me verſiculos fundere Muſa jubet.
Multa quidem multi *ſcribunt*: ſed inania cum ſint,
Scriptores meritò ridiculos faciunt.
Copia librorum cui diſplicet ampla bonorum,
Is mihi diſtortâ mente Chorœbus erit.
Commendat ſcriptos valde *prudentia* libros,
Quâ ſine ne nauci ſcriptor habendus erit.
Dicere de rebus, perſonis parcere qui ſcit,
Illius in laudes area lata patet.
Vipereo vanos odi plus ſanguine Battos,
Qui Siculis gerris futiliora crepant:
Sed *ſolidè* & *ſtrictim* ſcribit qui digna notatu,
Hujus condecorent laurea ſerta caput.
Perſpicuos animi ſenſus qui prodere chartis
Novit, eum potius quam *tenebroſa* lego.
" Sicut apis varios exugit ſedula flores,
Indeque convectat dulcia mella domum:
" Sic nos per *varios Scriptores* currere par eſt,
Ut Sophiæ ingentes accumulemus opes.
Ordine ſcriptores recto reor eſſe *legendos*:
Maxima ſic pergens emolumenta capit.
Qui *Momi* mores imitatur lectòr, abito:
Lectori debet candor ineſſe probus.
" Odimus *oſores librorum* ut limina Ditis:
" Odimus & cunctos queis *nova ſola* placent.
Helleborum ſumat ſcriptor, qui vertice *criſtam*
Tollit, & inſano plenus amore ſui eſt.

Eheu,

Eheu, quot turgent ſucco *loliginis atræ*,
Lumine cum lævo ſcripta aliena vident!
Sæpe *ſiniſtra* manent præclaros *fata* labores:
Lectoris genio ſtantque caduntque libri.
Hæc eadem ſi te dura infortunia tangant,
Scito virum fortem plurima velle pati.

MARTINUS HARLINGIUS,
Eccleſiaſtes Hornanus.

Eru-

Eruditissimi Ecclesiastis

GUILJELMI SALDENI

Encomium.

ACcipit, *& meritò, duplos* Saldenus *honores,*
Bis cingit doctum Laurea bella caput.
Hunc laudant Veteres, laudabunt atque Futuri:
Pensat namque illos, hos quoque multa docet.
Præmia defunctis quum dat; dat lumina vivis;
Sicque fuit Judex, sicque Magister erit.
Undique Saldenus *vocitatur magnus Apollo,*
Quem Cœli cupiunt, quem bene Terra beat.
Huc, inquit Cœlum, Saldene, *citissime scandas:*
Hic, inquit Tellus (sed mihi) vive diu.

PHILIPPUS LE NOIR.
Profugorum Ecclesiastes Hornanus.

DE LIBRIS.

LIBER PRIMUS.

CAP. I.

De ΠΟΛΥΓΡΑΦΙΑ.

SUMMARIUM.

I. *Tractandorum* ſeries & ordo. II. *Scriptores cum* Cantoribus *comparati. Multi* rogati *non tantum ſed* & injuſſi *ad ſcribendum proni*, & *vice verſâ. Quid proprie* Cacoëthes? *Vox illa quo ſenſu a Juvenale uſurpata?* III. *Librorum* ὀνοματολογία. *Unde* εἰλήματα & κυλίνδροι *dicti?* Compaginandi *eos apud Antiquos modus.* Vox בְּגִלָּה *unde?* IV. *Varia, in quâ ſcriptitatum olim eſt*, materia. *Ut è* philyris *craſsioribus* calcei, *ita è tenuioribus* Libri *fere confecti. Inteſtinum* Draconis *centum* & *viginti pedum in Bi-*

bliothecâ Conſtantinopolitanâ inventum, cui Homeri *Poëmata inſcripta,* Libri *haud uni-mode à Veteribus* ornari *ſoliti.* Purpuræ *laus. Magiſtratus unde* purpurati *dicti? Literis* purpureis *quandoque ſcriptum, quandoque etiam* aureis. *Pumice* & plumbo *Libri expoliti.* Minium *quale apud* Romanos *ornamentum? Ab* Ægyptiis *ad* greges & arbores *ſuas, tempore Paſchatis Judæorum, illinendas adhibitum. Imperatorum* Reſcripta & *Librorum* tituli *eo fere conſcripti.* Rubrica *apud Jureconſultos quid, qualisque ejus uſus?* Lunula *in* Librorum *fronte nonnunquam deſignata.* Μίνιϛ *vel* μίλτος *quid?* Jacobi Geuſii, *de voce* Maandag *vel* Mendach *inde ortâ, conjectura non uſque adeo probabilis. De Librorum* Umbilicis *Eruditorum diſcors ſenſus.* Adrianus Junius & Theodorus Almelo-

Iovenius *laudati. Phrasiologia* rem ad-umbilicum perducere *quid notet, & unde derivata?* V. Πολύγραφοι *plurimi. Quædam etiam è* sequiori *sexu.* Anna M.Schurmanna, Anna le Fevre, & Cornelia Vossia *fœminæ* eruditione *& variis dotibus claræ.* Virgo *quædam ipsâ* Philosophiæ *laureâ decorata.* VI. Lipsius *in* fœminarum φιλομαθίαν *iniquior notatus* Hypatiæ Philosophæ *industria & diligentia. Vera* eruditio *non ad* uxores *a justis* Maritis *suis officiis præstandis avertendas sed eo propellendas accommodata.*

I. DE LIBRIS dissertaturo hunc mihi proposui observandum ordinem: *Priori* Opusculi *Parte* vel *Libro* agam de Βιβλιοφίλοις; id est, de Librorum *æstimatoribus* & *cultoribus*; referamque eo variorum, tam è *Veteribus*, quam è *Recentioribus* πολυγραφίαν, indeque obortam ingentem *Librorum* turbam; quam qui in pejorem partem rapiunt, refellam; *Multitudinis* Librorum *fructus* & commoda adjungam; tum quomodo ritè *scribendi* & *legendi* Libri sint, ostendam; tandem *singularem*

quorundam in Libros *affectum* addam. *Posteriori Parte* Μισοβίβλων quorundam tum exempla tum malitiosa *in Libros*, eorumque Scriptores, molimina adducam; præcipuas μισοβιβλίας causas *Ignaviam*, *Avaritiam*, *innovandi Pruriginem*, eruditorum *Thrasonismum* & *Invidiam* proponam; *Varium* denique *Librorum*, pro vario Lectorum genio, FATUM exponam.

Druf. Adagior. Hebr. Decur. 2. Adag. 10.

II. *Nos* (inquit Vir πολυγλωσσότατος Johannes Drusius) *communi vitio cum Cantoribus laboramus*, *ægre ad scribendum adducimur*, *ubi semel cœpimus*, *desistere nequimus*. Digitum procul dubio intendit in hæc *Horatii* verba:

> *Omnibus hoc vitium est* Cantoribus, *inter amicos*
> *Ut nunquam inducant animum cantare rogati:*
> Injussi *nunquam desistant*.

Horat. Sat. Lib. 1. Satyr. 3.

At dubito, an hoc quibusvis tam *Cantoribus*, quam *Scriptoribus*, ita solenne quidem sit, ac *Autores* hi putant, quoad *prius* saltem effati membrum. Res enim docet, non minus *rogatos* quam *injussos* quamplurimos ad *scribendum* ferri, imò citato cursu ruere. Quapropter rectiùs fortè hunc de *tibicine Arabico* versiculum quadrare in *Cantorum* pariterque & *Scriptorum* gregem dixeris:

> Δραχμῆς μὲν αὐλεῖ, τεττάρων δὲ παύεται.
> *Dragma canit*, *sed quatuor compescitur*.

Erasm. Colloq. pag. m. 601.

q. d. paulo pretio ad *cantandum* provocatur, non nisi magnâ mercede desistit. *Tenet* quippe, juxta Juvenalem,

In-

Insanabile multos
Scribendi cacoëthes.

Juvenal. Sat. 7.

id est, insuperabilis *scribendi* prurigo & ardor. *Conscribillantium gangrænam* sciiè vocat Baudius, *scribendi scabiem* Erasmus. CACOËTHIS vox in malum fere sonat, notatque morem & *consuetudinem malam*: ἦθος enim *mos* est, & κακὸν *malum*. Medicorum filiis ulcus est, quod difficillimè curatur; quia in ipso ejus loco malignitas quædam est, quæ curari id prohibet, & partem affectam ita occupat, ut bonum etiam alimentum, quod in eam influit, plane corrumpat. *Pessimum id genus est* (inquit Celsus) *fereque id primum fit, quod* κακόηθες *à Græcis nominatur*. Tralatitie, & aliquanto favorabilius vocabulo hoc utitur *Juvenalis*, pro tam impenso rei alicujus desiderio, quod, cum semel animum obsedit, extingui aut amoveri haud facilè potest.

Baud. Epp. cent. 1. Ep. 4.

Cels. de Re Medic. lib. 5.

III. *Libri* vel *Libelli* (ut paucula hæc de *voce* præmittam, cum, *Tullio* judice, *omnis, quæ rectâ ratione de re aliquâ suscipitur tractatio à definitione nominis proficisci debeat, ut intelligatur quid sit, de quo disputatur*) non tantùm Græcis dicuntur βίβλοι vel βιβλία, juxta *Eustathium*, ἐκ τῆς βίβλου, à *papyro*, ex quâ fieri solebant, vel ut alii volunt, à λεπυρὸν sive λέπυρον, quod *testam* vel *corticem* significat; sed & εἰλήματα, ab εἰλέω *volvo*, ut & κυλίνδροι *volumina*, à κυλινδέω, quod coincidit cum εἰλέω, quia κυλίνδρου formam convoluti referebant. Complicabant enim & *convolvebant* Veteres in rotundum, quæ scribebant: sicuti & hâc ipsâ ætate *Judæi* in Syna-

Cicer. de Off. lib. 3.

Amm. Marcellin. lib. 22.

Psalm. 40. 8.

Laert. in Epicur.

nagogis suis *Legem* in membranâ *convolutam* habent, & vox עָלַל *volvere*, unde & מְגִלָּה *volumen* Libris & Libellis applicatur Es. 34. 4. Magistri *Estheræ* Librum, κατ᾽ ἐξοχὴν *volumen* sive מְגִלָּה vocant; eamdemque ob causam *Libri* πτύσσεσθαι & ἀναπτύσσεσθαι, nonnunquam etiam ἀνελίττεσθαι Græcis dicuntur; quod nihil aliud est quam claudi & aperiri, proprie *complicari* & *explicari*. Ad *Librum* suum Martialis,

Sixt. Senens. Biblioth. lib. 2. fol. 92.

Buxtorf. Synagog. Judaic. cap. 9.

Martial. lib. 11. Epig. I. & lib. 5. Ep. 6.

Vadas, sed redeas inevolutus.

IV. Multa disquiri hic jam possent de *Librorum* ORIGINE & PRIMIS SCRIPTORIBUS, ut & de variâ, in quâ scriptum olim fuit, MATERIA; sed labore isthoc supersedeo: quod de *Prioribus* ipse alibi dixerim, & de *Posteriori* multis agat Clariss. *Salmuthus* in aureis suis de *Rebus Memorabilibus* & *deperditis* Commentariis, quorum hanc proinde summam hic tantum exhibeo: Scriptitatum, juxta ipsum, ab Antiquis est, in *arborum* vel *fruticum foliis*, in *philyris*, tenuioribus nempe, & quæ mediæ papyro propinquiores erant (è crassioribus enim papyri membranis *calceos* Veterum nonnulli conficiebant, *Martiano Capellâ* teste) in *plumbo*, in *linteis*, in *cerâ*, in *ebore*, in *lapidibus*, in *animalium* tum *pellibus*, hœdorum imprimis, caprarum, ovium, vitulorum, quandoque etiam asinorum, tum *intestinis* (uti stupenda Bibliotheca Constantinopolitana, tempore *Basilisci* Imperatoris, intestinum *Draconis* habuisse di-

OTIA Theolog. lib. 1. Exerc. 1.

Salmuth. in Panciroll. p. 2. tit. 13. pag. mihi 52.

Martian. Capell. de nupt. Philolog. lib. 2.

dicitur magnitudine centum & viginti pedum, inscripta habens *Homeri* Poëmata, Iliadem & Odyssеam) tandem etiam in *chartâ* & *membranis.* Quæ cuncta dictus Autor ordine ibi recenset, & eruditè exequitur, hic, ne actum agam, non repetenda. Verbum tantum addendum est de *Librorum ornatu* apud Antiquos usurpato. Haud raro *purpurâ* eos convestiebant: Martialis,

Martial. lib. 5. Ep. 6. & lib. 3. Ep. 2.

Ultro purpureum *petet* Libellum.

& alibi:

Et purpurâ *delicatâ velet.*

Primum, uti loquitur Pancirollus, *inter colores* purpura *locum obtinebat*, *& eorum quasi Rex existebat*; unde & magistratus *purpurati* dicti, *purpureis* fere vestibus olim induti, & *purpureis* cothurnis incedentes:

Panciroli. Rer. Memorab. part. 1. tit. 1.

Lactant. lib. 4. cap. 7.

Purpureo *suræ rutilant fulgente cothurno*,

uti habet *Corippus* apud *Balduinum*, Imperialem *Justini* Junioris habitum describens. Quin & *purpureis* nonnunquam *literis* scribebant. Ovidius:

Balduin. de calc. Antiq. cap. 10. pag. m. 94.

Stamina barbarica suspendit candida tela,
Purpureasque *notas filis intexuit albis*:

Ovid. Metamorph. lib. 6. fab. 7.

quandoque etiam *aureis*, auri saltem colorem & fulgorem referentibus. Sic *Baldus* de Privilegii cujusdam instrumento: *Totum* (inquit) *encausto muricis inscriptum erat, quod præbuit diversissimam speciem, modo nigri, modo rubri, aliquando etiam* aurei, *prout quisque vertisset id instrumentum.* Pumice etiam plumboque *poliebant* & levi-

Bald. in Rubric. C. quæ res vendi non possunt.

gabant *Libros*, ne nempe ſcabrities vel ſcribentis manum vel legentis oculum offenderet. Hinc Catullus,

Catull. lib. 1. ad Var.

> *Novi umbilici, loca rubra, membrana*
> *Directa* plumbo, *&* pumice *omnia æquata.*

Inſcriptiones & titulos *minio* ſcribebant:

Ovid. Triſt. lib. 1. Eleg. 1.

> *Nec titulus* minio, *nec cedro charta notetur.*

Erat hoc inter ornamenta & pigmenta magnæ autoritatis, Romanis olim ſacra. *Cinnabaris* aliter dicitur, Græcis μίτλ@, noſtratibus *Vermilioen*; Coloris eſt ſummè *rubri*, à ſanguineo haud multum diſtantis; unde & mos, quoniam Iſraelitæ *Paſchatis* tempore ſuperliminaria ſua *ſanguine* illeverunt, apud *Ægyptios* idololatras, dimanavit, quod greges & arbores ſuas, non ſanguine, ſed *minio*, veluti alexiterio, in Judæorum *Paſchate*, primo ſcilicet vere, illinere etiam inſtituerint, teſte *Epiphanio*. In *Triumphis* præcipue adhibebatur, quin ipſa triumphantium *corpora* eo illinebantur, ut magnifici & ætherei coloris eſſe viderentur. Quemadmodum & Imperatores *miniatis* literis *Reſcripta* ſua conſignabant, ut in Principibus omnia ſemper majora quam in privatis eſſe appareret. *Rubricam* vocant Jureconſulti, per quam ipſum *titulum* fere intelligunt, utpote quem *minio* vel alio colore rubro (*Phœniceum* quidam dicunt) olim pingebant; neque id facilioris tantum diſtinctionis & memoriæ juvandæ gratiâ, ſed ut *Legibus* quoque, capitibus earum *ſinôpide*

Plin. lib. 33. cap. 7.

Epiphan. in Hæreſ. Nazaræor. Tom. 1. l. 1.

Alex. ab Alexand. Genial. Dier. Lib. 6. cap. 6. pag. m. 643.

Tiraquell. in Alex. d. loc.

Briſſon. de verb. ſignif. col. 519.

aut *cinnabari* notatis & insignitis, majestatem quandam accrescere facerent. Persius:

Pers. Satyr. 5.

Excepto siquid Masuri rubrica *notavit.*

Prout etiam in Libri fine *coronidem*, ita in fronte *Lunulam* sæpe adhibebant. De quo sic Turnebus: *Veteres ut in* calce *Librorum* coronidem *adpingebant, ita, ut suspicor, in fronte* Lunulam *ad ornatum designabant. Hujus suspicionis causam nobis* Ausonius *præbet, ita scribens in commemorat. Profess. Burdigalens.* 26.

Turneb. Advers. Lib. 22. cap. 10. pag. m. 715.

> *Quos legis à primâ deductos* menide *libri,*
> *Doctores patriæ scito fuisse meæ.*

Plat. de Leg. lib. 7.

Menis lunula est, μηνίσκος juxta *Aristophanem*, *Hesychium*, *Polybium*. Non ausim asserere, à Veteribus factum id forsan esse, quod *libros* suos, hoc ornatu insignitos, fortunatiores fore sperârint, quoniam *Lunam* vel, ut nonnunquam etiam legitur, *Lunum* DIS suis accensebant, uti notum est. Doctiss. Geusius *Mene*, mercatorum idolum (Ravanellus habet *Meni*) huc etiam refert, per quod *Lunam* intelligi vult, atque inde derivari *diem Lunæ*, Belgis *Maandag.* q. d. *Mendag*, ab hoc *Mene*. Sed conjectura hæc, nostro judicio, non usque adeo probabilis est. Addebant tandem *umbilicos*, ita Papinius Statius:

Aristoph. in Avib.
Hesych. in voc.
Polyb. lib. 3.
Gaffarell. curiosit. Inaud. cap. 11. pag. m. 216.
Selden. de DIS Syr. p. 240. 284.
Geus. de Victim. Human. part. 1. cap. 6.
Ravanell. Bibl. part. 2. p. 52.

> *Noster purpureus, novusque chartâ,*
> *Et binis decoratus* umbilicis.

Stat. Sylvar. lib.4. Sylv.9.

quod in medio *circumvoluti* tere essent voluminis, ut *umbilicus* in corpore humano *medius* est in ventre. Erant hi, uti quidam volunt, ornamenta quædam ossea, lignea vel eburnea, *umbilici* figuram imitantia, quæ *voluminibus*, cum jam plane absoluta essent, adjungebantur. Iterum Martialis:

Scriver. in Martial. lib.1. Ep.67.

> *Quid prodest mihi tam macer Libellus,*
> *Nullo crassior ut sit* umbilico?

Martial lib. 2. Ep.6.

Pier. Hieroglyph. lib.34.

Rader. in Martial. lib. 2. Ep. 7.

Salmuth. ad Panciroll. p. 2. tit. 42.

In quantum ergo librorum partes circum ligneum teretem surculum, vel osseum vel buxinum, nonnunquam etiam cupressinum convolvebantur, Libros Antiqui *volumina* dicebant, surculi vero capitulum, vel ipsum surculum, sive bacillum (uti alii vocant) *umbilicum* nuncupabant. Qui, cum explicaretur volumen, in *fine* erat, in *medio* autem cum in spiram collectam obvolveretur, ejusque capita, volumine complicato, hinc inde quadantenus prostabant. Unde & *cornua* forte nonnullis dicti *umbilici*, quod, uti *cornua* supra bovis, arietis, vel tauri caput, ita hi supra complicatum *volumen* prominerent; vel etiam quod è materiâ *corneâ* subinde constarent, non ita ex æreâ, argenteâ, vel aureâ, uti hodie: Ovidius,

Ovid. Trist. Eleg. 1.

> *Candida nec nigrâ* cornua *fronte geras.*

& adhuc Martialis:

Martial. lib. 11. Epig. 107.

> *Explicitum nobis usque ad sua* cornua *librum,*
> *Et quasi perlectum,* Simpliciane, *geras.*

Sim-

Simplicissimè rem expedit Adrianus Junius. *Umbilicos* describens, quod sint *lamellæ, quas librorum* involucris *veteres extrinsecus adhibebant, sive ad ornatum, sive contra attritum.* Nos dicimus *het beslag van een boek.* Quibus verbis ab iis, quæ mox diximus, abire aliquatenus videtur, cum μικρὰ illa ἐλάσματα sive *lamellæ*, libris extrinsecus additæ, in *convolutis* voluminibus locum habere vix potuerint, multo minus earum capitula supra alias *libri* partes prominere; haud saltem, si tale *librorum* ornamentum per eas intelligatur, quale apud nos hodie in usu est. A cunctis his divortit Eruditissimus *Almelovenius*, Antiquitatum tam *sacrarum* quam *profanarum* ruspator sagacissimus & diligentissimus, qui *umbilicos* veteribus fuisse existimat (conjicit saltem) non *librorum* quædam ornamenta, sed *funiculos* aut ligamina serica, lintea, coriacea, quibus circumligabantur volumina, ut ritè clausa nitidius à sordibus conservarentur, & commodius seponerentur. Doctum se conjecturam illam dicit à Celeberrimo Viro *Isaaco Vossio*, sumptamque esse similitudinem à fœtuum animalium *umbilicis*; quos inter & *funiculos* hosce hanc instituit comparationem: Quod 1. ut *umbilici* corporis animalium occupant *medium*, ita & *funiculi* hi librorum. 2. Quod ut *umbilicorum* in animalium fœtu usus est, ut sustentent & firment, ita etiam esse circumligationis horum *funiculorum.* 3. Quod ut *umbilici* animalium tenuiores & prolixiores sunt, ita & in libris *funiculi*, ut eo firmius & facilius

Juni. Nomenclat, cap. 32.

Almeloven. Opusc. pag. 155. 156.

Voss. Not. in Catull. pag. 54.

cilius constringi possint. Atque hinc proverbii (*ad umbilicum rem perducere*) originem tum derivat, quod explicat per rém *finire* & *perficere*; & optime quidem, quia nunquam tale *ligaculum* libris olim affigebatur, ut neque & hodie affigitur, nisi opère plane perfecto & absoluto, ac ita quidem, ut in scriptura non tantum, sed ne in ornatu quidem quicquam deficiat. Mihi quidem videtur, inter omnes hâc de re Doctorum sententias, specietenus utut διαφώνους, tantam pugnam non esse, quin facile componi possint; hoc magis, quod præcipuæ inter *funiculos* hosce *Vossianos* & *umbilicos* convenientiæ in iis, quæ alii per *hos* intellecta volunt, locum etiam habeant, ut ex dictis palam est.

V. Interim plurimi ἐκ τοῦ πάνυ ἀρχαίου extitêre, qui *Juvenalis* hoc effatum exemplo studioque suo confirmarunt, homines, inquam, πολύγραφοι, id est, pluribus condendis & scribendis *Libris* dediti: Zeno, Stoicorum Pater, usque ad *septingenta quinque* συγγράμματα sive Opuscula evulgavit. Nec multo pauciora *Chrysippo Solensi* tribuit Laërtius. Epicuri scribendi pruritus ad volumina *ter centena* usque processit, quorum unumquodque varia insuper συγγράμματα continebat. *Libri* Aristotelis, teste eodem *Laërtio*, ad *quadringentorum* pene numerum pervenerunt, *de quibus nihil ambigitur*, præter complura alia *volumina*, quæ adscribi ipsi solent. De se ipso testis est *Tullius* in Epistolis ad Atticum, *quod incredibile sit, quantum scripserit die, quin etiam noctibus: nihil enim* (inquit) *est somni.* De Ga-

Laërt. de Philosoph. vit. pag. m. 164. 270.

Cicer. Attic. 213. a.

Galeno, Medicorum Principe, narrant, *libros* ipsum *de Re Medicâ* supra *quadringentos* de aliis disciplinis *ducentos quadraginta* conscripsisse. Unus Servius Sulpitius, è *Jurisconsultorum* ordine, *centum & octoginta* Libros de *Jure Civili* posteris reliquit. Et quid ipse Jurisconsultorum *Pandectæ*, antequam *Justiniani* curâ ad centum quinquaginta fere versuum, id est, periodorum & sententiarum redactæ fuerunt? *Erant* (inquit Celeberrimus *D. Paulus Voet*, benevolentissimus olim meus Præceptor & fautor) *duo millia voluminum, & treciês centena millia versuum.* Aristarchus Grammaticus sub Ptolomæo *Philometore* (alii dicunt sub Ptolomæo *Euergetâ*, adhuc alii sub Ptolomæo *Philopatore*) supra *mille* Commentarios literis consignavit. Callimachus Cyrenæus ultra *octies centena millia* librorum conscripsit. Inter Hebræos Esra, præter *quatuor supra ducentos* alios Libros, *duos & septuaginta* de solâ *Kabbalâ* vulgasse dicitur. Hieronymus *sex* librorum Origenis *millia* legisse se affirmat. Theophrastus *trecenta* volumina publici juris fecit. Didymus Grammaticus *quatuor millium* librorum author extitit: licet alii *ter mille & quingentos* tantùm numerent. Tot saltem scripsit, ut numeri eorum *immemor* tandem factus sit; quare & βιβλιολάθας postea dictus. De Chrysanto Sardiano refert *Eunapius*, quod licet octogenario major, tantum tamen *librorum* numerum propriâ manu exararit, ut extremi digitorum ejus articuli, ob juge scribendi exercitium incurvescere cœperint, ipseque sub

Fernel. in Oper. Præfat.

Voet. ad Institut. pag. 15.

Lomej. de Bibliothec. cap. 13. pag. m. 373.

Genebrard. Geograph. lib. 2.

Athenæ. Δειπνοσοφ. lib. 4.

Montagn. Essais Liv. 3. Chap. 9.

Drexel. Aurifod. part. 1, cap. 17.

ſub ſcriptionis mole intermortuus tandem ſit. Mercurius Triſmegiſtus, (de quo pluribus alibi) de universa, uti fertur, ſapientiâ *ſex* Librorum *millia quadringentos viginti quinque* in dias luminis auras protrulit. Johanni denique Wicleſo *ducenta* volumina adſcripta legimus.

Oti. Ticol. lib. 1. Exercit. 1.

VI. Quinimo ipſe ſequior ſexus ſcripturientium numerum auxit. Habuit is olim mulieres *Poëtrias*, *Muſicas*, *Vates*, *Philoſophas*, variarum rerum *artiumque inventrices*, dicendi *facultate eximias*, *Medicas* &c. quæ etiam, quæ in receſſu habebant, nonnunquam publico non inviderunt. Compendio de iis agit *Forcianarum Quæſtionum* Autor ſub nomine *Philaletkis Polytopienſis*, qui videndus. Ex hoc fuit *Euridice*, fœmina Illyrica, quæ quamvis ſenio confecta, & multorum liberorum, jam modo adultorum, mater eſſet, ad *literas* nihilominus ita applicuit animum, ut ob eruditionis monumenta inter claras mulieres referri merita ſit; ut & *Angela Veronenſis*, quæ *Eclogas* quaſdam; *Anyta*, quæ Carmina Greca; *Areta*, quæ *quadraginta Libros*; *Argineta* quæ res geſtas *Dionyſii*; *Alkonora*, quæ Epiſtolas aliquot ad *Cæleſtinum* I; *Iſota Novarolla*, quæ præter literas *ad Nicolaum* V. & *Pium* II. Pontifices Romanos datas, Dialogum, quo diſputabatur, *Utrum gravius peccarit Adam au Eva*, orbi erudito exhibuit; *Anna Comnena*, quæ Hiſtoriam Patris ſui *Alexii Comneni* Imperatoris, quindecim Libris comprehenſam, edidit; *Caſſandra Veneta*, de quâ apud Hottingerum *Politianus*, quod pro *lana* Librum, pro *fuſo* calamum, pro

Quæſt. Forcian. lib. 2. pag. 48.

Hottinger. H. E. part. v. pag. 5.

acu

acu stylum solita fuerit tractitare, multorum tum Carminum Latinorum, tum peculiaris de *Scientiarum ordine* Tractatus con-[illegible]. Mitto *Theonas* varias, *Thuriam*, *Cretensem*, *Locrensem*, *Pamphilem* Socratidis uxorem, *Eudoxiam* Leontii Atheniensis filiam, *Aspasiam Milesiam*, *Zenobiam*, Palmyrenorum Reginam, pluresque alias, quæ non eruditione tantùm, sed & *scriptis* suo quæque tempore inclaruerunt, quarumque Catalogum ex *Bejerlingio*, *Riddero* dictisque *Forcianis Quæstionibus*, aliisque hic referere nec volupe est, nec opus. *Universi* saltem *Virginalis Cœtus* studiorum laude non minus bonisque artibus quam moribus & vitæ probitate conspicui, mentionem facit *Baldus Pirkheymerus*, in Epistolà ad Sororem suam. E recentioribus duæ supra alias excelluerunt ANNÆ: *Una* est *Anna Maria Schurmanna*, Urbis Scholæque Ultrajectinæ splendidissimum pridem decus, cujus *Epistolas*, quatuor linguis exaratas, in lucem ante annos aliquot emisit ὁ πάνυ *Spanhemius*, quibus postmodum, haud multo ante illustrissimæ Virginis obitum, Εὐλογία ejus accessit. Hanc paucos abhinc annos hoc celebravit encomio magnus noster Hugenius;

Fulgos. lib. 3. cap. 3. pag. m. 278.

Ridd. de Erudit. cap. 3. pag. 242.

Bejerling. in litt. M.

Pirkheymer. Ep. ad Charitat. Oper. Fulgent. præfix.

Hugen. Parænes. ad Illustrissim. Virgin.

ANNA Dei dono Patriæ decus, Orbis ad ortum,
Orbis ad occasum, non novus, ANNA stupor.
Virgo sacras inter, sed cui non ulla sacrarum
Vel par ingenio, vel pietate prior;
ANNA (quis ignorat?) omni vernacula terræ,

Cujus

Cujus ab uno omnis ore loquela ſonat;
Cujus ab uno omnis calamo variante character
Naſcitur, Hebræus quem ſtupet eſſe ſuum,
Roma ſuum, Graji, Æthiopes, Arabesque, Syrique,
Notaque vix aliis nomine turba ſuum:
ANNA, *cui Divina diu myſteria longus*
Pandit, & à tenerâ Virginitate labos,
Pandit & humanas, quas qui guſtaverit, artes,
Inter magna Virûm nomina cenſueris.

Altera eſt *Anna le Fevre*, Tanaquilli Fabri filia, quæ in *Delphini* uſum non tantum Latinos quoſdam Scriptores, *Flori* nempe Res Romanas, *Sexti Aurelii Victoris* Romanæ Hiſtoriæ compendium, *Dictys Cretenſis* de Bello Trojano, *Daretiſque Phrygii* de excidio Trojæ monumenta elegantibus notis illuſtravit; ſed &, quam erudita jure habenda ſit, undecim præter propter abhinc annos venuſtiſſimâ *Callimachi*, & nuperrime *Anacreontis* & *Sapphûs* cultiſſimâ è *Græcâ* in *Gallicam* linguam transfuſione, doctisque, quas adjecit, obſervationibus, ut & concinnâ *Plauti* Comediarum translatione, cum notis & examine ad Theatri leges, abunde teſtatum fecit. Quibus ſane *duabus* eruditis mulieribus nefas eſſet, ſi hæc *tertia* non accenſeretur, *Cornelia* nempe *Voſſia*, ſummi noſtri *Voſſii* filia, quæ quippe; uti pulchra, elegantiſſimiſque moribus prædita, ita & docta literiſque perpolita fuit, ditaſſetque procul dubio ingenioſis quibuſdam pignoribus literatum aliquando Orbem, niſi Parcarum invidia obſtitiſſet, illaque in lacu *Leidenſi*, fractâ

Præfat. Matth. Voſſ. Annal. Holland. præfix.

fractâ glacie, infelicibus aquis fuisset suffocata. Qui certe casus hoc procul dubio magno Parenti luctuosior fuit, quod: præter exoptatissimam hanc *filiam*, pauculos intra annos *quatuor* insuper *liberorum* jam vernantis & florentis ætatis jacturam fecerit, ut alicubi queritur. Imò verò ob ipsissimam hanc *mulierum* eruditionem, & in *scribendis Libris* industriam, haud defuerunt, qui ex eodem sexu summis literatorum honoribus quasdam condecorarunt. Ita *Carolus Renaldinus* Patavii lectissimam Virginem *Helenam Lucretiam Corneliam Piscopiam*, ob insignia quæ dederat, eruditionis suæ specimina, *Philosophiæ* laureâ, omnium cum applausu, publice donavit. Prout idem Autor alibi de *Doctoratu in Theologiâ*, fœminis conferendo, peculiariter etiam agit.

Voss. de Idololatr. Gentil. part. III. in Præfat.

Renaldin. Orat. peculiar. & Mathemat. Analytic. art. part. III.

VII. Ussit, quantum video, suo tempore *Lipsium* fœmeliarum hæc eruditio, literarumque studium; sic enim ait: *Quid bonæ spei reliquum, ubi etiam* fœminæ *passim in* libris *&* literis! *Atqui eo ventum.* Hausit id forsan è Talmudicorum deliramentis, quorum dictatum est; *Non est sapientia mulieri nisi in colo suâ, quia scriptum est* Exod. 35: 25. *Præterea singulæ* mulieres *industriæ* neverunt *manibus suis.* Sed nescio quare; cum laudabile id potius sit, quam culpabile, reique communi, speciatim *Literariæ* minime noxium. Commendare saltem sexum potest, alias contemptiorem; virosque laudabili veluti zelotypiâ inflammare, ne ab iis, quas tantis alias dotibus, ac viros, haud dignata

Lips. Not. in Politic. pag. m. 46.

Buxtorf. Lex. Talmud. columna. 1742.

 est

eſt natura, induſtriæ ſtudiorumque laude ſuperari ſe ſinant. Imò verò extiterunt ex ipſo hoc grege, quæ, tantum abeſt, ut rei communi ullatenus obfuerint, bono publico, non *ſcriptis* tantum, ſed & *vivâ voce* egregiè inſervierunt, dona ſuâ inſigni cum fructu quibusvis etiam aliis communicantes. Multarum exemplis demonſtrari id poſſet, ſed ſufficiet impræſens una *Hypatia Philoſopha*, de quâ ſic *Socrates:* Ἦν τις γυνὴ ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, τοὔνομα Ὑπατία. αὕτη Θέονος μὲν τοῦ φιλοσόφου θυγάτηρ ἦν. ἐπὶ τοσοῦτον δὲ προὔβη παιδείας, ὡς ὑπερακόντισαι τοὺς καθ' αὐτὴν φιλοσόφους, τὴν δὲ πλατονικὴν ἀπὸ Πλωτίνου καταγομένην διατριβὴν διαδέξασθαι· καὶ πάντα τὰ φιλόσοφα μαθήματα τοῖς βουλομένοις ἐκτίθεσθαι.

Socrat. Hiſt. E. lib. 7. cap. 15.

, *Mulier quædam fuit Alexandriæ, nomine* Hypatia, *Theonis Philoſophi filia. Hæc ad* , *tantam eruditionem pervenerat, ut omnes ſui temporis Philoſophos longo intervallo ſupera-* , *ret, & in Platonicam Scholam à* Plotino *deductam ſuccederet, cunctaſque Philoſo-* , *phiæ diſciplinas auditoribus exponeret.* Ineptitudo ad *familiæ* adminiſtrationem, quam imprimis eruditioni *fœmineæ* quidam opponunt, indignum & iniquum in teneriorem ſexum ſcomma tantum eſt, nullâ ratione, nullâ experientiâ nixum: cum nulla genuina *eruditio* eſſe poſſit, quæ, uti eâ imbutum officii ſui conſcium reddit, ita eum vel eam, ad officio illo rite defungendum, non ſimul etiam impellat. Fatetur etiam de ſe ipſo *Eraſmus*, quod à *Lipſianâ* hac ſententiâ primum non abhorruerit; ſed reduxit poſtmodum calculum, ut non uno loco in *Epiſtolis* ſuis oſtendit. Inter alia alicubi

Eraſm. Epp. lib. 17. Ep. 17.

alicubi ſic fatur, quod huc maxime facit: *Neque video, cur maritis ſit metuendum, ne minus habeant uxores morigeras, ſi* Doctas *habeant, niſi ſi qui tales ſint ut ea velint, exigere ab uxoribus, quæ non ſunt exigenda à probis matronis. Imò meâ ſententiâ nihil eſt intractabilius* inſcitiâ. *Certe hoc præſtat animus* cultura ſtudiorum *exercitatus, ut intelligat æquas probaſque rationes, videatque, quid deceat, quid expediat.*

CAP. II.

De Librorum Multitudine & *Copiâ.*

SUMMARIUM.

I. *A multis* Scriptoribus *ſcripta* multa. *Bibliothecæ* Conſtantinopolitana, Alexandrina, Sereni Sammonici, Pamphili Martyris, Aldi Manutii, Maximiliani Imperatoris &c. *Librorum* numero *inſignes.* II. *Si tanta olim* Librorum *turba, ergo hoc tempore multo major. Unum* Bibliorum *exemplar quanti ante Typographiam inventam divenditum? Difficilis* Libros

ſcribendi *apud Antiquos ratio.* Richardi Simonii *de Pentateucho* uno volumine *tantum comprehenſo, figmentum exploſum. Quo ſenſu* uni *nonnunquam Scriptori Librorum aliquot* millia *adſcripta?* Βιβλία δίπτυχα *quæ?* Typographia *quando & a quo primum inventa?* Eruditorum *ſuper eo conflictus.* Faciendi Libros nullus finis. III. Multitudinis *Librorum* incommoda *a quibuſdam objecta.* Carteſius, Petrarcha, Ælianus Suetonius, Anonymus *quis, de* Germaniâ militedeſtitutâ, *nec non* Eraſmus *ad partes vocati.* Librorum *uſus* Reipub. adminiſtrationi *non præjudicat. Regni* Sinarum *celebritas unde? Felices Reſpublicæ, quæ a Philoſophis reguntur. Rex* illiteratus *aſinus coronatus.* Amaloſunthæ, *Gothorum Reginæ, elogium. Regis* Theodorici *aſinina ſtupiditas.*

piditas. Nec armis Literæ nec literis arma opponendà. Principes *varii rebus ſimul* bellicis, & eruditione *illuſtres.* Memoriæ *exercendæ & excolendæ obſunt non libri. Sapientiam non in* Libris *ſed in* pectoribus *aſſervare in laude apud* Tartaros *poſitum.* IV. Uſus & abuſus *librorum recte diſtinguendi. Genuini librorum* judices *qui?* Piccarti & Gellii *de hoc effata. Cur* Chriſtus *Servator nihil ſcripſerit? Epiſtola ad Regem* Abgarum, *tribui ei ſolita* ὑποβολιμαῖος, *non germana. Inter Paganos* Pythagoras & Socrates *nihil ſcripſerunt.* V. *Sola* πολυγραφία *pro* Eruditionis κριτήριον *non habenda. Ut laudabilis tamen* obſequii & diligentiæ *indicium æſtimanda.* Lactantius & Coccejus *laudati. A* ſcribendis *libris cur multi alieniores?* Lazarus Bonami-

cus *vir doctus quidem, sed vanus & irreligiosus. Cur nihil* ſcripto *reliquerit? Quomodo ab* Eraſmo *ad calamum provocatus?* Auguſtinus & Petrus Venerabilis *Librorum* ſcriptioni *addicti.* VI. *In* ſcribendis *Libris non tam* gloriæ propriæ *quam* utilitatis publicæ *ratio habenda.* Andreæ Hyperii *exemplum huc faciens.* B. Alcuini *aurea verba.* VII. *Libri* vere boni *deſcriptio. Nulli commendabiliores* amici, *quam libri.* Auſcultationis & Lectionis *Librorum collatio.* Hujus *ſupra* illam *prærogativæ.* Libri *tam* animi *quam* corporis *medicamina. Quod* Baptiſtæ Fulgoſii, Hieronymi, Alphonſi & Ferdinandi, Siciliæ & Hiſpaniæ Regum, *nec non* M. Terentii Varronis *exemplis comprobatur.* Libri *in* conviviis *olim lecti.* VIII. Libri *ex remotiſſimis oris*

oris βιβλιοφίλες *ad Autores eorum visendos & videndos attrahere soliti. Scientiarum comparandarum & propagandarum æternæque famæ obtinendæ optima adminicula sunt. Cur latentem in* chartâ *Spiritum* Indi *suspiciant? Quid sit* ætatem ferre? *Quo sensu* Libris *id conveniat? Immortales non tantum se ipsos boni Scriptores reddunt; sed & eos sæpe, quibus* Libros *suos inscribunt. Multos obscuro loco natos solis* Libris *inclaruisse variis speciminibus ostenditur.* Novi homines *apud* Romanos *qui?* Caroli Molinæi *laus.*

I. ESTque proculdubio ipsa hæc variorum & variarum πολυγραφία, quæ jam retro aliquot seculis terrarum Orbem infinitâ pene *Librorum* turbâ implevit. Mirandum quid videtur, quod *Bibliotheca* Constantinopolitana *duodecim* Librorum *millia* dicatur comprehendisse. At quam minutula hæc fuit, comparatione ad alias longe in-

instructiores facta? Quæ *Alexandriæ* fuit anno, post Mundum conditum, 3704, juxta aliorum calculum, 3680, a *Ptolomæo*, Ægypti Rege, instituta 400000, sive ut alii, 700000 volumina continuit; quæ omnia, cum diriperetur ea Civitas, bello *Alexandrino* priore, non sponte, neque operâ consultâ, sed (teste A. Gellio) *a militibus forte auxiliaribus*, incensa fuerunt. Licet alii sint, qui non sine colore *trecenta* adhuc eorum *millia* ab incendio servata fuisse existimarunt. *Serenus Sammonicus* Gordiano Juniori Librorum 62000 *Bibliothecam* testamento legavit. *Pamphilus Martyr*, Cæsariensis Presbyter, cujus vitam tribus *Libris* delineavit *Eusebius*, triginta *Librorum millia* solus possedit: *Aldus Manutius* octoginta millium *Librorum* Academiam *Pisanam* hæredem instituit. Complexa est *Maximiliani* I. Imperatoris Bibliotheca *Libros* quinquagies mille, tum typis impressos, tum manuscriptos. Quinimo ipsa Bibliotheca *Constantinopolitana* (de quâ mox) *Theodosii* Junioris curâ, qui conquirendorum Librorum studio & desiderio *Ptolomæo* inferior non fuit, adeo aucta & exornata tandem fuit, ut decem *Librorum* myriades dicatur continuisse. Alii *centum viginti millia* habent.

Gell. lib. 6. cap. 17.

Petr. Messi. lib. 3. cap. 3.

II. Quod si autem priscis illis temporibus tot modo *voluminibus* scatuerit Mundus, quot non jam quidem saburratum eum esse existimes? cum tanto plures elapsi sint anni, tot res calamo dignæ acciderint, quæ antea non fuerunt, scientiæ & disciplinæ adeo auctæ & multiplicatæ

Fritsch de Erudit. Vit. cap. 6.

sint,

ſint, carnaliſque φιλοδοξία, quæ multis unicus ad *ſcribendum* ſtimulus ſæpe eſt, millecuplo forſan magis mortalium animos occupet, quam ſimplicioribus iſtis temporibus. Accedente inſuper, juxta calculum communem, Anno 1440. *Typographiæ* feliciſſimo adminiculo, quod antegreſſa tempora ignorarunt. *Olim enim* (obſervante Guidone Pancirollo) *neceſſe erat omnia* calamo *deſcribi; quem in uſum multæ inſtitutæ erant tabernæ, in quibus nihil agebatur aliud, quam ut ſcriberetur, id quod multi laboris & ſumptuum erat*, & *libros* non niſi cariſſimo pretio divendi faciebat. Biblia enim *Johannes Fuſtus* (quem furto *Harlemo* abſtuliſſe *Typographicam* ſupellectilem, & in Germaniam transportaſſe autor eſt *Lydius*) a ſe excuſa, & *Lutetiam Pariſiorum* delata, principio *ſexaginta* coronatis, poſtea minoris vendidit; cum antea unicum *Bibliorum* exemplar, manu impigri ſcribæ deſcriptum, *quadringentis* aut *quingentis* coronatis veniſſet. *Tantum quippe* (inquit Polydorus Virgilius) *uno die ab uno homine imprimitur, quantum vix toto anno deſcribi a pluribus poſſet*: ſive, uti *Campianus Aprutinus* apud Aventinum,

Panciroll. Rer. Deperd. lib. 2. tit. 12.

Lyd. Belg. Glorioſ. p. 256. ex Salmutho.

Polyd. Virgil. de Rer. Invent. lib. cap. 7.

Aventin. Annal. Bojor. lib. 7.

Imprimit ille die, quantum non ſcribitur anno.

Unde & colligere tum eſt, cum ſupra tot *Libros*, imo Librorum aliquot *millia* quibuſdam adſcripſimus, id eo capiendum ſenſu non eſſe, quaſi *Libri* illi omnes *ſpiſſa* quædam fuerint Opera, vel utcun-

„ que minutiores, justum tamen qualecun-
„ que *volumen* semper constituerint, absit. E. G. tale forsan, quale *Pentateuchum* nuper fecit *Richardus Simon*, quem *unum* tantum constituisse *volumen* vult, ad hodiernos *Judæos* provocans, *qui in Synagogis suis*, uti ait, *uno volumine omnes libros Mosis describunt.* Ob quod figmentum sequentem in modum eum exsibilat Isaacus Vossius: *Adeone* (dicit) *illi* [Hebræi] *insaniverunt, ut sibi tam prolixa & enormia construerent* volumina, *quæ nec manu teneri, nec mento, ut solebant, subjici, & exigente, ut sæpe fit, necessitate, tota tamen in quantumvis longâ explicari non possunt porticu? Qualia fere sunt istæc, quæ in* Judæorum *vulgo visuntur Synagogis, ad pompam potius & stultam ostentationem, quam ad aliquem parata usum, cum tantæ sint vastitatis, ut a duobus vix gestentur, aperiantur nisi a multis, legantur vero a nullis.* Absit, inquam, ut hæc ita capiamus. Neque enim *Typographiæ* defectus, neque immensus fere, qui in describendis *Libris* subeundus erat, labor (ut *sumptus* taceam) ferre potuerunt, ut tot numero scripta, eaque quidem ejusdem Autoris, in lucem prodirent. Adde quod (uti dictum est) *convolverentur* antiquitus *Libri* (hinc enim *volumina* dicti) at quis commode *convolvi* posse dicat vastum aliquod corpus utut chartaceum, qualia tamen sæpe *Libri* non erant? *libelli* autem exigui & paucorum foliorum facile *complicantur* & *convolvuntur*; unde & hi, licet maxime tenues, quin *bina* tantum folia habentes, βιβλία δίπτυχα, id est, *bis*

Voss. Resp. ad iterat. Simon. Obj. pag. 370.

D. Cleric. Orat. 10. p. m. 124. 125.

Lomei. de Bibliothec. cap. 7. pag. m. 121. 122.

bis complicata volumina nuncupati tamen sunt, a δὶς & πλύσσειν, quod est *bis complicare* & convolvere. Quâ de causâ & hi similesque *Libelli* imelli endi quandoque sunt, cum de tanto *Librorum*, ab uno homine exaratorum, numero sermo nonnunquam instituitur. *Libri* saltem *Sibyllini*, usque adeo apud *Romanos* celebres, haud multis singuli *foliis* constiterunt; quare & *folia* potius quam *Libri* nonnullis dicti sunt. Quum etiam *Libri* e variis passim conflati sint partibus, quarum unamquamque *Librum* vulgo dicimus, V.G. *Æneidos* Virgilii XII. Libros, *Georgicorum* IV. Libros (τμήματα, κεφάλαια λόγους *Græci* vocant, quidam etiam βιβλία, ut *Antoninus Pius* singulas aurei sui Operis *de Rebus suis* partes ita inscripsit) fidem utique non superabunt, quæ de tot *Librorum* myriadibus supra diximus, si quælibet Operis alicujus κεφάλαια, τμήματα, & sectiones, harum saltem potiores & prolixiores *Librorum* quoque nomine apud Scriptores nonnunquam venire statuamus & credamus. Cuinam autem inventæ hujus *Typographicæ* artis adscribenda gloria sit, an *Chinensibus*, ut voluit Maphæus, an *Johanni Guthenbergio* Moguntino, an *Laurentio Costero* (quem quo fundo D.Clericus *Castræum* vocet, non capio) anceps quæstio est, de quâ

Juvenal. Satyr. 8.

Maphæ Hist. Indic. lib. 6.

Cleric. Orat. 12.

Historici certant, & adhuc sub judice lis est,

neque

—— *Opis est nostræ tantas componere lites;*

Tametsi

Salmuth ad Pancitoll. lib. 2. Tit. 12. Boxhorn. Hist. Belgic. pag. m. 175.

Hottinger. H.E. part. IV. pag. m. 45.

Eccles. 12. 14.
Grot in ill. loc.

Lomej. de Biblioth. cap. 10. pag. m. 315.

Hoornb. Vet. & Nov. lib. 1. cap. 1. pag. 27.

Tametsi, omnibus ritè expensis, dissimulare non possim, me ob rationes non leves (quæ apud alios videndæ) in eorum propendere partes, qui *Harlemensi* nostro *Laurentio* eam attribuunt. Quicquid sit, dubio saltem caret, ex quo insigne hocce artificium innotescere *Europæis* nostris cœpit, scriptorum librorumque *numerum* in immensum fere excrevisse. Quâ de causâ, si unquam, jam saltem cum Regum sapientissimo jure dixeris, *Faciendi* Libros *nullum finem esse.* In quem locum Grotius: *Si hæc eâ ætate dixit* [Salomo] *quid non diceret, si nostras Bibliothecas inspiceret?* Quodsi enim ea tantum consideremus *Scripta*, quorum solis nobis *Christianis* copia suppetit, jure certè Divi *Iohannis* effatum iis applicuerimus: *Ne mundum quidem capere posse, qui scripti sunt, Libros.* Johan. 21. 25. Consuli hâc super re potest Clar. *Lomejerus*, qui plurimas per universum Orbem dispersas, casque quidem instructissimas memorat *Bibliothecas.* Unam addo tantum *Bodlejanam*, cujus & idem Vir Eruditiss. mentionem facit, sed librorum, quos complexa est, *numerum* non addit, qui sane stupendus fuit. Volumina ejus ad *undecim* vel *duodecim millia*, quorum pleraque in *Folio*, assurrexisse autor est Celeberrimus *Hoornbekius.* Vide infra in Paralipomenis, pag. 453. —

III. Quare & offendiculo hactenus non paucis fuit, quod, præter numerosam hanc qualiumcunque scriptorum antiquorum copiam, tot adhuc indies vulgari *volumina* videant, ut *Libris* hactenus Lectores & officinis emptores magis, quam illis *Libri*,

bri, & emptoribus officinæ deesse videantur. Imo vero (ut alicubi Bodinus) *quo quisque magis in* scribendo *ineptus est eo majorem* Librorum *multitudinem sæpe effundat*. Nam præterquam quod sub ingenti & ἀβαςάκτῳ pene *Librorum* mole plus satis ingemiscere mundum putent, ipsa experientiâ doceri se arbitrantur, juxta laudatum mox Salomonem, *Lectionem multam carnis defatigationem* tantum *esse*, memoriam vehementer gravare, cogitationes distrahere, propriæ & accuratæ meditationis exercitium intervertere, legentium judicium scribentium cogitatis nimium mancipare, sive (quod dicere solitum fuisse *Cartesium*, novæ Philosophiæ artificem, ferunt) *Literarum studium, veterumque librorum lectionem peregrinationi apud exteras Gentes similem esse, cui dum nimium quidam indulgent, in propriâ patriâ hospites atque extranei tandem fiunt*; quinimo non pauca sagacissima cæteroquin ingenia ita sæpe obruere, ut post infinitæ fere lectionis devoratum tædium, vix quicquam aliud videantur effecisse, quam quod rerum lectarum naturam rationemque intrinsecam nequaquam sæpe intelligentia, aliorum tantum cerebello serviliter nimis inhabitent, *Ingens* (inquit Petrarcha) *copia* Librorum, *sed ingens etiam* laboris *copia & quietis inopia. Huc illuc circumagendum ingenium; his atque illis prægravanda memoria; quid vis dicam?* Libri *quosdam ad* scientiam *quosdam ad* insaniam *deduxerunt*,

Fox. Histor. Rer. in Ecclesia gestar. part. 1. in Præfat.

Bodin. Method. Histor. in Præfat.

Vries. Introduct. Histor. ad Philosoph. Cartes. part. 6. §. 37.

Montagn. Ess. Liv. 3. Chap. 9.

Petrarch. Dialog. 45.

Montagn. Eff. Liv. 1. Chapit. 24.

runt, dum plus hauriunt, quam digerunt, u. ſtomachis ſic etiam ingeniis nauſea ſæpe magis nocuit, quam fames. Nec qui cauſantu deſunt, *Librorum* multiplicem uſum *Re* etiam *publicæ* noxium eſſe, eo quod animo enervet, motusque bellicoſos, pro aris fo ciſque tutandis, plus juſto ſufflaminet & extinguat. Iterum Bodinus: *Et quidem ſæpiſſime contigit, ut quæ nationes* arma *diutiſſime coluerant, poſteaquam* literas *amplecti cœperunt, animi vim ac robur amiſerint* Spectavit huc procul dubio pugnaciſſima *Gothorum* Gens, dum rogum flammis undique jam conceptis ardentem, cui ingentem præſtantiſſimorum *Librorum* numerum concremandum jam jam impoſitura erat, extinxit, *eo ſe magis hoſtibus nocituram rata, quo plures iis* Libros, *quibus ceu ſuaviſſimo ſirenum cantu ſopiti, armorum uſum dediſcere paulatim poſſent*, relinquerent. Ut & de *Lacedæmoniis* autor eſt *Ælianus*, quod *Literarum rudes eſſe geſtierint, ut quævis corporum exercitia ac ſpeciatim arma minus impedite poſſent tractitare*; & de *Agrippinâ*, Neronis Matre, Suetonius, quod a *Philoſophiâ* juvenem Principem *averterit, monens imperaturo contrariam eſſe*. Imò veluti criminis inſtar *Amaloſunthæ*, Theodorici *Gothorum* Regis filiæ, a Regni ſui Proceribus imputatum fuit, quod *Athalaricum* filium ſuum, innutriri literis procuraſſet, quoniam *virum fortem & bellicoſum, non inter* Literas *ſed arma verſari fas eſſe* arbitrabantur. Scripſit paucos abhinc annos ὁ δεῖνα Tractatulum, cui hunc fecit titulum: *Germania* Milite *deſtituta*,

Camerar. Medit. Hiſt. Cent. 3. cap. 72.

Bodin. Tract cit. cap. 4. pag. 47.

Ælian. Var. Hiſtor. lib. 12. cap. 50.

Procop. de Reb. Gothic.

Sueton. in Neron. cap. 52.

Joh. Mag. Lib 20.

&

& Literarum *suâ ceu mole laborans*; ubi duo præcipue esse dicit *e Literatorum Copiâ* non vano timore metuenda. Primum est, *ne mera aliquando barbaries inde ingruat*; *quod*, uti putat, *Literatorum affluens copia non possit non Literarum studiorumque contemtum generare*. Alterum est, *ne in Regnorum & Rerumpublicarum detrimentum copia illa cedat. Tandem enim* auguratur *omnes subditos fore doctos, quod rationes politicæ sive status non ferunt*, ob rationes quas ibi adducit, hic non repetendas. Dixerat paulò ante, *inter illustria, quæ tum*, dum hoc scriberet, *Germaniam affligebant mala esse nimiam istam* literis incumbentium *turbam*, *& onerosum satis* Academiarum *in Regionibus illis numerum*: e contra *Germaniam in summum decus & autoritatem eo præcipue tempore esse evectam, cum in sudore & sanguine prævaluit virtus, quoque* gladio *magis, quam* calamo, *armis potius quam linguâ & scriptis, infirmis istis libertatis propugnatoribus est decertatum*. Ita ille. Imo ipse *Erasmus*, qui, si quisquam, deperiit alias eruditionem, in hæc tamen alicubi erupit verba: *Ad quæ* (gerenda nempe *Principum* & *Reip*. splendida munia) *parum frequenter appositi evadunt*, *qui* Libris *ac* Disciplinis *insenuerunt: Nam umbris assueti, nescio quo pacto stupescunt, ac veluti glaucomate oculis oborto mentis vertiginem quandam patiuntur, quoties in pulverem ac solem, hoc est, ad* civilia munia *adsciscuntur*. At vero versantur, qui hæc sibi mutuo opponunt, armis literas, & Literis arma, in spisso errore, procul nimis a *Senecæ* judicio

Anonym. German. milit. destitut. pag. 11. 17. 18. 20.

Id. pag. 5. 7.

Erasm. Epist. lib. 27. Ep. 7.

Senec. Ep. 71. Plutarch. in Lysandr.

dicio recedentes, cujus hæc verba sunt. *Etsi nostra magis refert fortiores fieri quam doctos, tamen alterum sine altero non fit. Non enim aliunde venit animi robur, quam a bonis artibus & contemplatione.* Quum enim felicitas publica, ad quam humana omnia referenda sunt, e singulorum civium felicitate constet, singulorum autem felicitas in excolendâ exercendâque virtute præcipue sita sit, & ad perfectam virtutem consequendam necessariam quandam præcursionem adhibeant *Literæ* & *Libri*, consequi profecto debet, nisi in quâ *Literarum* cultura vigeat, florere Rempublicam nullam posse. Imo vero harum *imperitiam* Religioni *non tantum sed & ipsi* Reipublicæ *caliginem in* Galliâ *olim offudisse* dixit *Casparus Colinius*, magnus Regni illius *Amirallius*, in carnificinâ *Parisiensi*, Anno 1572. perfide trucidatus. Quam ob causam & tum demum beatas Respublicas *Plato* dixit, cum *Philosophi illas regerent, aut qui eas regerent, philosopharentur.* Sicuti laudatus mox *Vossius* regni *Sinarum* stupendam celebritatem, ac incredibilem pene hominum naviumque multitudinem hinc plane etiam derivat: *Incredibilia* (inquit) *hæc possent videri, sed iis, qui nesciunt, apud* Sinas *Platonicam semper viguisse Rempublicam, & jam a tot annorum millibus* solos *ibi fere regnasse* Philosophos, *aut* Philosophiæ amantes. *Illi fuere Regni assessores & Consiliarii, illi satellites. Nulla ibi hæreditaria nobilitas, soli apud Sinas* Literati *sunt nobiles, quorum posteri si indocti & ignavi fuerint, ad pristinam denuo relabuntur*

Muret. Vol. 1. Orat. 2.

Farnes. de Simulac. Reip. lib. 1. cap. 13. & lib. 4. cap. 2.

Histor. Vit. ejus pag. m. 231.

Voss. Variar. Observat. p. 58.

buntur conditionem, *& plebeis accensentur*. Et quid Georgius Rittershusius, Jureconsultorum Aquila? *Sane* (inquit) *nisi exulceratissimis hisce belli civilis temporibus sint Principes, qui* Musas *Bellonæ furore disjectas turbatasque comiter excipiant, qui* Rei Literariæ *Antistites, aris focisque belli injuriâ, non delictorum atrocitate pulsos juvent ac foveant, quique in locum pessundatarum, & nescio quo translatarum* Bibliothecarum *novas substituant, quod aliud Germaniæ nostræ erit fatum, quam* Græciæ, *in quâ provincia nobilissima* Musæ *Gratiæque, Pacis filiæ, domicilium suum tamdiu retinuerunt ac Barbariei restiterunt, donec, Martis sævitiâ & bellorum intestinorum immanitate omnia sursum deorsum verterentur?* Facit huc quoque quod de Romanorum quodam Rege (*Cunrado* an *Frederico* dubitatur) refert *Johannes Sarisburiensis*, nempe monuisse eum *Francorum* Regem, ut filios suos Liberalibus disciplinis imbuendos traderet: Regem enim *illiteratum* haud aliud esse, quam *asinum coronatum*: *malitiosè* nempe *illiteratum*, neque ingenii alias sagacitate, rerumque experientia ad Reip. gubernacula tenenda ritè instructum. Adeoque quam sane grave esse debuerit Reginæ mox dictæ, Regni sui successorem bonis *Literis* instituendum non curare, hinc facile colligas, quod eruditorum non vulgaris æstimatrix non tantum, sed & ipsamet *Literis* perpolita fuerit; ita quidem, ut sine veneratione videri, sine stupore a circumstantibus audiri haud potuerit; imò omnes omnium *Gentium*, quibuscum Ro-

Rittershus. de Jur. Azyl. in Dedicat.

Joh. Sarisburiens. Policrat. lib. 4. cap. 6.

Honsdorf. Theat. Historic. pag. 357. 358.

Paræ. Lexic. Critic. in Præfat.

mano Imperio commercium erat, linguas probè pernoverit. Maluissent forte lepidi illi Proceres talem Regem, qualis *Theodoricus* fuerat, qui adeo a Musis alie- „ nus, Literarum omnium expers, inge- „ nioque tam obtuso fuit, ut in decem Re- „ gni sui annos *quatuor literas* subscriptio- „ nis *Edicti* sui addiscere non potuerit, sed „ laminam auream interrasilem fieri sibi jusse- „ ſerit, *quatuor* illas *literas* habentem, atque „ hâc positâ super chartâ, si scribere vellet, „ pennam per eam duceret, ut subscriptio „ ejus tantum videretur. Talem, inquam, similemve Regem forte

—— *Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ,*

id est, quivis gnathones aulici, quibus Principes suos naso more Bubali circumducere volupe est, eâ tantummodo fini, ut ipsi soli potiores esse possint, herosque suos in manu suâ retineant; atque hi ipsorum tantummodo oculis omnia pervideant. At hoc quidem quam parum conveniat generosi pectoris Principi, exemplo suo non obscure innuit olim T. *Manlius Torquatus*, qui, cum Consul declaratus esset, excusavit valetudinem *oculorum*, ideoque summum Imperium detrectavit, eo quod indignum duceret, ei capita & fortunas cæterorum committi, qui *alienis oculis* gerere omnia teneretur. Et quid audio? an ad bella & prælia inepti, quibus Literæ *Librique* in deliciis sunt? quo colore id dicitur? Imo contrarium in liquido est.

est. Quid enim *Socrates*, *Plato*, *Xenophon*, nonne egregiam in bello suis præstiterunt operam? Quid Græciæ illa propugnacula, *Pericles*, *Themistocles*, *Epaminondas*, quem Justinus *summum* & *Philosophum* & *Imperatorem* dixit? Quid Romani Imperii columina, *Scipiones*, *Luculli*, *Fabii*, *Marcelli*, &c. si quiquam Martii pulli, an *Literarum rudes* extiterunt? Quid tandem *Cæsar Julius*, de quo ambiguum est, fortitudinisne an *eruditionis* laude præstiterit? *Equites Romani* (inquit Lipsius) *animi cultum assumebant*, & *mente non manu solum conspici volebant*. Marcus Antoninus Philosophus *Literarum* semper studiosus fuit, maxime Philosophiæ; nec propterea ipsa Philosophia à rebus *imperii & bellicis* ipsum retardavit. Intellexisse se *Literarum* vim, etiam belli tempore, indicarunt olim *Mityleni*, dum quos populos gladio subigebant, nullâ aliâ afficiebant pœnâ, nisi ut ne liberos suos *Literas* edocerent. Rex etiam Alphonsus interrogatus, plusne *Libris* an *armis* deberet? respondit: *E libris se & arma & armorum jura didicisse*: cumque e Consiliariis suis quidam dixisset, *Regum non esse* Literas *addiscere*, *satisfacere eos*, *si* Literatos & doctos *tantum foveant*, indignabunde respondit: *Vox bovis est non hominis*. Quare & *Julianus* Imperator, cum *Jovem* pingi in larario suo curasset, de Cœlo purpuram & coronam deferentem; Martem & Mercurium, se respicientes, appingi etiam voluit, id est, *armorum* & *studiorum* antistites. Et de *Augusto* Ausonius:

Justin. lib. 7.

Vellej. Patercul. Histor. Roman. lib. 1. pag. m. 29.

Justinian. in Procem. Institut.

Lips. de Magnitud. Roman. lib. 4. cap. 10.

Philipp. Bergom. Supplement. Chronic. lib. 8.

Grot. in notis ad Prolegom. Tract. de Iur. Bell. & Pac.

Cagnol. de Rect. Princip. Institut. pag. 27. 37.

Cuspin. in Vit. Julian.

Auson, Epig. 1.

Bellandi fandique potens Augustus *honorem*
Bis meret, ut geminet *titulos, qui prælia Musis*
Temperat, & Gethicum moderatur Apolline Martem.

Wipo in Panegyric. ad Henric. III.

Scilicet

Infestas Gentes vicit Romana potestas
Olim consiliis: *non semper vicerat armis.*

Gronov. in Senec. Tragic. in Dedicat.

Omnium proinde summa huc redit, ut meritissimo pronunciat Celeberrimus noster Gronovius, *Regnantibus opportunissimis, propriam nobilium pectorum polituram, & unicum ingenii ad magnæ fortunæ cultum excitandum instrumentum* Literas *esse.* At, præter jam dictam, aliam adhuc ob causam *Librorum* multitudini infestum se præbuit *Antisthenes.* Hic enim amicum quendam deplorantem, quod *Commentarios* suos perdidisset, haud aliis quam hisce solatus est verbis: *Oportet eos* animo *potius, quam* chartis *inscriptos fuisse.* Subindicans in causâ *Librorum copiam* haud raro fuisse, uti etiamnum est, quod *memoriam* nostram, tantæ utilitatis pignus, neglectius habeamus, minus saltem, quam par est, applicemus & exerceamus. Quam in rem sic *Julius Cæsar*, loquens de Veteribus *Germanis*, qui in *Druidum* disciplinam se dederant: *Nec esse* (dicit) *existimant ea Literis mandare, cum in reliquis fere Rebusp. privatisque rationibus, Græcis Literis utuntur. Id mihi duabus de causis instituisse videntur, quod neque in vulgum disciplinam inferre velint, neque eos, qui discunt,* Literis *confisos minus*

Erasm. Apophtegm. lib. 7. p. 607.

Cæsar de Bello Gallic. lib. 6. pag. 168.

minus memoriæ *studere, quod fere plerisque accidit, ut præsidio* Literarum *diligentiam in perdiscendo ac* memoriam *remittant.* Etiam *Socrates* nihil unquam scripsisse fertur, quod *Librorum turbam* Sapientiæ studiosis obesse magis, quam prodesse existimaret. Uti & in *Tartaris* Turcas laudi ducere testis est *Busbequius*, quod, *cum cæteræ nationes in* Libris *scriptam sapientiam suam habeant, soli illi* Libros *suos devorent, & sapientiam in* pectoribus *suis asservent* Juvenalis:

Plutarch. Op. part. 2. pag. 328.

Busbeq. Ep. 4.

Juvenal. Satyr. 7.

Hinc oblita modi millesima *pagina surgit*
Omnibus, & crescit multâ damnosa *papyro.*

IV. Verum enim vero, utcunque omnia quæ obtendi sic solent, plane negari non possint, censendum tamen non est, in multiplicis tum *scriptionis* tum *lectionis* Librorum præjudicium rapi ea oportere; quum *Librorum* accidentia tantum sint, neque ex eorum usu sed mero *abusu* consequi soleant. At vero

Usus *habet laudem, crimen* abusus *habet*

Alioquin enim omnem divitiarum, honorum, scientiarumque abundantiam eodem condemnaveris pede; cum & hanc possidentium usu, vel potius abusu, non levia post se incommoda nonnunquam trahere in propatulo sit; imo *ne quicquam* quidem (uti alicubi Seneca) *tam manifestæ utilitatis invenire sit, quod non in contrarium transferre hominum malorum culpa possit.* Cui confine Augustini hoc est: *Absit, ut quæ propter bonum ac licitum facinus, si quid*

Senec. Ep. 23.

Augustin. Quæst. in Matth.

per hoc, præter nostram voluntatem, cuiquam mali acciderit, nobis imputetur. Alioqui nec ferramenta domestica & agrestia sunt habenda, ne quis eis vel se vel alterum perimat; nec arbor aut restis, ne quis se inde suspendat; nec fenestra facienda est, ne per hanc se quisquam præcipitet. Et paulo post: *Quid enim est in usu hominum bono & licito, unde non possit etiam pernicies irrogari?* Prout etiam *Anonymus* ille (de quo ante) omnia, quæ in *Literarum* Librorumque præjudicium disseruisse supra visus est, non de eorum *usu* sed *abusu* intellecta tantum vult: *Mihi* (inquit) *hic sermo tantum est de bonarum Literarum* abusu, *qui in tanta iis vacantium multitudine etiam consistit.* Et *Erasmum* quod attinet, plenius is mentem suam alibi explicat, moxque allegata verba emollit. Sic scribit ad *Saxoniæ* Duces, *Uti ab his viris, quos fortunæ calculus* mundi gubernaculis *admovit, haud exegerim anxiam atque exactam* Scholasticarum disciplinarum *cognitionem*, in *quibus qui consenuerunt, eos fere sensu etiam communi carere videmus, tantum abest, ut tractandis rerum habenis sint idonei; ita vehementer ab istis dissentio, qui* Reges *prorsus ab omni* Librorum *commercio, ceu re noxiâ, ablegant; perinde quasi hoc demum vere* Regium *sit, nihil omnino vel scire, vel agere, præter aleam, venatus, moriones & sordidas voluptates, &c.* Præterquam quod multum etiam intersit, quomodo tum in Scripta tum in Scriptores animati sint, qui de lucubrationibus aliorum depropturi sunt judicium: Appositè de hoc *Piccartus*:

Anonym. pag. 6.

Erasm. Epist. lib. 28. Ep. 16.

Aboleantur (dicit) *Libri non pii, & in Deum contumeliosi, & stuprandis liberalibus moribus apti; sed vigeant, vivantque & gratâ mente volvantur* Libri *boni, judiciumque de illis ferant quibus* oculus mentis *nulla suffusione, id est, præjudicio est vitiatus.* Nec qui (adde) quid sit *Libros scribere*, plane ignari sunt. Quemadmodum enim pictas tabellas, earumque ductus, lineamenta, colores studiosè intuentem picturæ minime nescium esse oportet, ut rite judicium de iis ferat; cum acutissimi cujusque sensus & oculos multa fugere sæpe possint, ita quoque necesse est, ut in Eruditorum *lucubrationibus* versati aliquamdiu sint, qui vertutes earum & vitia notare velint, librosque *scribendi* periculum ipsi aliquando fecerint, saltem quomodo tractari debeant, considerato usu edocti quadantenus sint. Est enim alias, ut tanquam cœci de coloribus tantum judicent. Huc spectans *Agellius* meritissimo de *Noctibus* suis *Atticis* sic loquitur: *Longe optimum erit, ut qui in* lectitando, scribendo, commentando *nunquam voluptates nunquam labores ceperunt, nullas hoc genus vigilias vigilarunt, neque ullis inter ejusdem Musæ æmulos tentationibus disceptationibusque percunctando, scribendo elimati sunt, sed intemperiarum negotiorumque pleni sunt, abeant a* Noctibus *his procul; atque alia sibi oblectamenta quærant. Vetus adagium est, Nihil cum fidibus graculo, nihil cum amaracino sui.* Notum est, quid *Apelles* sutori, cruris efformationem reprehendenti, olim responderit, *Ne sutor ultra crepidam.* Uti & *Stratonicus*, Mynaco, de

Piccart. Observat. Historico-polit. decad. 7. cap. 13.

Bodin. Tractat. citatô pag. 50.

Gell. N. A. Lib. 20. cap. 11. pag. m. 639.

Plin. Histor. Nat. lib. 35. cap. 10. Athen. lib. 8.

Musicâ secum disceptanti dixit: οὐ προσέχειν, αὐτῷ ἔφη, ὅτι ἀνώτερον τοῦ σφυροῦ λέγει. *Parum se facere, quid ille dicat, cum supra* talum *loquatur.* *Et Plutarchus* alicubi:

Plutarch. de virt. mor.

Ἐν ἅρμασι μὲν ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς.

Currum equus, *aratrum* bos *trahat:*

Ut neque pondus habet, quod quidam *Christi* etiam Servatoris *exemplum* hic obtendant, eum nempe tot dictis factisque licet celeberrimum nequicquam tamen *scripsisse*; uti & Pagani olim satis invidiose Christianis id objiciebant in præjudicium *Religionis* ipsorum. Non enim nos dicimus *scriptionis* munus cuivis incumbere, multo minus, Christianum esse non posse, qui exarandis *Libris* non vacet vel vacaverit; vel Christum se nobis in *Scriptoris* exemplar proposuisse; pertendimus *libertatis* & expedientiæ officium id esse, non *absolutæ necessitatis.* Nihil *ipse* quidem scripsit Christus, sed per *amanuenses* suos Euangelistas & Apostolos *plurima*, ut in liquido est; & verba *Lucæ* manifeste indicant: Καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι Adeo ut quod ipse *Scriptione* abstinuerit, non processerit e bonitatis ipsius defectu, sed abundantiâ; quod nempe honore hoc dignari voluerit misellulos homines, ut mysteriorum & revelationum suarum instrumenta essent. Ritè Augustinus: *Cum* illi *scripserunt quæ* ille *ostendit & dixit, nequaquam dicendum est, quod* ipse *non scripserit, quandoquidem* membra ejus *id operata sunt quod* dictante capite *cognoverunt.* Et frustra certe Pagani *Religioni Christianæ* id fraudi esse voluerunt, cum & sa-

Rivet. Cathol. Orthod. part. 1. pag. m. 40.

Luc. 1. 2.

Hoornb. Vet. & Nov. lib. 1. cap. 1. pag. 30.

Augustin. de Consens. Euangelist. lib. 1. cap. 35. & 7.

& ſapientiſſimi inter ipſos fuerint, E. G. *Pythagoras* & *Socrates*, &c. qui nihil unquam ſcripſerunt, quod tamen Religioni ſuæ non dicent præjudicare. Nihil addo de Servatoris ad *Abgarum* Epiſtolâ, quia pro ὑποβολιμαίῳ illam habeo: quâ in opinione hoc quidem magis confirmor, quod qui contrarium tenent, ſententiam ſuam putidiſſimis *fabulis* coinquinarint; quas inter excellit, quam habet *Petrus de Natalibus*, qui refert, Chriſti hanc *Epiſtolam* tantæ virtutis in urbe *Edeſſa* fuiſſe, ut ab ejus miſſæ tempore nullus hæreticus vel Judæus vel idolorum cultor vivere potuerit, imo ſe urbis illius incolæ adverſus hoſtes ſuos eâ muniverint, ad primum eorum adventum curantes, ut *Epiſtola* hæc, Chriſti manu ut dicunt, exarata, publice ex muris per puerum legeretur; quo facto mox hoſtes aufugiſſe fingitur.

Euſeb. Hiſt. Eccleſ. lib. 1. cap. 15. & 13.

Petr. de Natalib. Catalog. Sanct. lib. 4. cap. 43.

V. Nemo equidem tam craſſæ naris, ſenſuſque communis adeo expers eſt, ut ſolam πολυγραφίαν pro genuinæ eruditionis κριτηρίῳ habeat; cum eſſe proculdubio, quis poſſit ἐκ πώγωνος σοφὸς, *barbetenus* tantum *ſapiens*; qui & doctum ſe eſſe jactat, & conatu publico oſtendere aliquando præſumit, cui jure oggeras. οὐδὲ τὸν αἰσώπον πεπάτηκας, *Ne Æſopum quidem triviſti*, id eſt, neque natare neque *Literas* hactenus noviſti. At in plerisque tamen haud illaudabilis diligentiæ, induſtriæque, nec non animi in aliorum obſequium bonumque propendentis argumentum eam eſſe, vix eſt quod dubites. Bene hanc in rem Lactantius: *Si ſane* (ſic ille) *ſapienti optanda eſt vita,*

profecto nullam aliam ob causam vivere, *optaverim, quam ut aliquid efficiam quod vitâ dignum sit, & quod* utilitatem *legentibus, etsi non ad eloquentiam (quia tenuis in nobis eloquentiæ rivus est) ad vivendum tamen adferat, quod est maxime necessarium; quo profecto satis me vixisse arbitrabor, & officium hominis implesse, si labor meus* aliquos *homines ab erroribus liberatos ad iter Cœleste direxerit.* Neque aliter ingeniatus fuit Clariss. Coccejus: *Nullum* (inquit) *in corpore humano tam vile membrum est, quod non vicinis atque etiam integro corpori insignem usum præstet. Hæc cogitatio cui non animum accendat, ad aliquid honestum & in commune utile moliendum. Ego sane impetrare ab animo meo nunquam potui, ut proverbium illud, quamvis omnium ore celebratum, λάθε βιώσας verum esse & sequendum putarem. Talpæ, vespertilionis, lumbrici latere est, non hominis. Leonum feritatem, luporum, ursorum truculentiam nocte latebrisque damnavit natura; Luci hominem, homini lucem dedit. Obtende inertiæ tuæ istud proverbium, qui talentum tuum in sudario abscondis, quando Dominus lucrum a te flagitabit.* Intercedere quidem *gloriolæ* qualis qualis captatio aliquando potest; sed quis eam iterum non tam *scriptionis*, nedum *Scriptorum* vel *Librorum*, quam *Scribentium* vitium esse non animadvertit? Præterquam quod non usque adeo improbabile sit, quin non minus sæpe a quam plurimis *Librorum scriptio* e merâ gloriæ cupidine intermittatur, quam eodem ex principio suscipi eam ab aliis deprehendimus. Sunt, qui hanc

Lactant. de Opific. mund. cap. ult. f.

Gell. lib. 12. cap. 1.

Coccej. Ep. Dedicat. Comment. in Sanhedr. & Maccoth præmiss.

hanc ob causam eâ abstinent, quod vix ullam sibi laudem accessuram inde esse prævideant; vel metuant forte, ne insignis eruditionis famæ, quà inclarescere alias inter homines cœperant, lucubrationibus suis respondere, riteque satisfacere non possint; vel, uti Erasmus, *quod* gloriæ *proventum suscipiendis Laboribus minorem futurum esse existiment.* Theocritus olim rogatus, cur *Libros* nullos scriberet, respondit: *quoniam uti libet, non possum, uti vero possum, non libet.* Nimirum aliam *dicendi* rationem esse hi homines putant, *scribendi* aliam; quod *dicitur* facile præterfluere, nec tam anxiâ indigere limâ; quod autem *scribitur*, in exemplum edi, adeoque tersum & ad unguem exasciatum esse debere, quod venturum sit in Eruditorum manus, judicesque ipsius artis artifices habiturum: præsertim si controversa res sit, de quâ agitur; quo casu vix satis caveri posse credunt, ne qua sermonis vel tractationis pars adversarii alicujus ictibus pateat, ad omnem vulneris infligendi occasionem locumque nunquam non intenti. Est verò quod Legentium subire censuras plurimi detrectent, ipsi in aliorum censuras licet propensissimi, quas effugere se posse putant, dum, uti ille apud Plautum, *nesciunt id quod sciunt*, adeoque foras non prodeunt, sed cochlearum instar intra testas suas se continent: Sicuti *Aristarchus Grammaticus* neminem non reprehendebat, nihil interim ipse scribens, ne reprehendi ab aliis posset, ut nonnulli volunt: licet alii sint, ac plerique quidem, qui πολυγρά-φοις,

Erasm. Chiliad. 3. Centur. 1. ad 1.

Stobæ. Serm. 19.

Quintil. lib. 12. cap. 10.

Plaut. Bacchid. Act. 2. sceu. 3.

φοις ipsum accensent, ut supra diximus. In tales jure dixeris, quod in *Lælium* olim Martialis:

Martial. lib. 4. Epigr. 92.

Cum tua non edas, carpis mea carmina, Læli,
Carpere vel noli nostra, vel ede tua;

vel *Isyphallycum* hoc,

Quod meus *hortus habet sumas impune licebit,*
Si dederis nobis quod tuus *hortus habet.*

Quemadmodum haud absimilem ob causam *Lazarum Bonamicum*, virum alias apprime doctum, sed nimis crebro & impudenter aliena omnia perstringentem, ad calamum provocavit *Erasmus* noster hisce Servatoris verbis (sed quibus mallem abstinuisset) *Lazare prodi foras*: q. d. in scenam *scriptis* tuis prodi, & experire, an meliora aliis sis præstiturus. Tametsi enim hic *Bonamicus*, luminus quippe Poëta & Orator, imo Scholæ *Patavinæ* suo tempore decus, insigni eruditionis apparatu instructus, inque *docendo* assiduus & indefessus esset, in *scribendo* tamen *nullus* fuit, nec quicquam publico donavit: non quod nequiret, sed quod cuticulam curans, mundanisque voluptatibus mancipatus, pretiosas suas horas, *scribendis libris* debitas, chartularum pictarum ludo aleâque absumeret. Quod tamen usque adeo mirum in homine isto non fuit, cum vix ullâ *S. Scripturæ* (quæ uti omnis laxitatis repagulum, ita & pri-

Scardeon. Histor. Patavin. lib. 2

Manl. Collect. tom. 1. pag. 92.

& primarium ad vitam pie & temperatè agendam incentivum & adminiculum est, reverentiâ ductus fuerit. Rogatus enim a nonnemine, *quomodo* Davidis *ipsi placerent Psalmi? placere* quidem dixit, *sed nihilo meliores esse, quam* Pindari *Poëmata.* Adhuc sunt, quos noxia quædam μικροψυχία *a scribendo* retinet, quique vix quicquam de se ipsis sperantes, suscipiendi operis difficultate deterrentur; uti Medicorum regula est, *occultationem rerum vix aliunde quam ex* animi dejectione *proficisci. Increduli quidem* (inquit Fabius) *& de ingenio suo pessime meriti, qui diligentiam putant, facere sibi* scribendi *difficultatem. Cum haud promtum sit dicere, utros peccare validius putem, quibus* omnia *sua placent, an quibus nihil.* Sed animum pusillanimibus istiusmodi addit alicubi *Baudius* hisce gravissimis verbis: *Debemus quidem spe & studiis consectari* optima *quæque, sed si quem eximia vis ingenii defecerit, non ideo debet* desperatione *debilitari. Si non dabitur ad eorum famam adspirare, quos literatus orbis* admiratur, *pulchrum est in* secundis tertiisque *consistere, præsertim in tantâ Doctorum penuriâ, ubi magnæ laudis instar habetur, inter* mediocres *censeri. Qui præstat id quod potest, summam omnem officii implevit, nec pudentis nec cordati hominis est amplius quid postulare.* Prima *sequentem* (ait Tullius) *honestum est in* secundis *&* tertiis *consistere.* Et Horatius:

Gregor. Michael. in Not. ad Gaffarell. pag. m. 150.

Parer. de Medicin. Laudib. & Utilit.

Quintil. lib. 10. cap. 3.

Baud. Epist. Centur. III. Epist. 78.

Cicer. de Orat. Perfect.

Horat. Ep. I.

Non possis oculo quantum contendere Lynceus;
Non tamen idcirco contemnas lippus inungi;

Nec quia desperes invicti membra Glyconis,
Nodosâ corpus nolis prohibere chiragrâ,
Est quoddam prodire tenus, si non datur ultra.

Quicquid sit, ab evulgandis saltem *Libris*, etiam plurimis, ac ejusdem quidem argumenti, Patrum judiciosissimus *Augustinus* alienus non fuit, ut tum proprio exemplo, *tum* πολυθρυλλήτῳ hoc effato testatum fecit: *Utile est plures* Libros *a pluribus fieri, diverso stylo, non diversâ fide, etiam de Quæstionibus* iisdem, *ut ad plurimos res ipsa perveniat, ad alios sic, ad alios autem sic. Neque enim omnia, quæ ab omnibus conscribuntur in omnium manus veniunt. Et fieri potest, ut nonnulli, qui etiam hæc nostra intelligere vellent*, eos *non inveniant* Libros, *in* hos *saltem incidant.* Et fecit ipse quod monuit, uti dixi. *Victor* enim *multorum Librorum confectorem* eum vocat; adscribitque ei, quod, præter innumerabiles *Epistolas*, Expositionem totius *Psalterii* & Tractatus populares, quos *Homilias* Græci dicunt, quorum enumerare numerum satis impossibile est, *ducentos triginta duos* Libros conscripserit. In eundem sensum differit *Petrus Cluniacensis*, alias *Venerabilis* dictus, cujus hæc verba sunt. *Seratur in* chartulâ *Verbi Divini seminarium, quod maturis segetibus, hoc est,* Libris *perfectis, multiplicatis frugibus esurientes Lectores repleat, & sic panis Cœlestis lethalem animæ famen repellat, sic plane, sic verbi Divini potes fieri Prædicator taciturnus, & linguâ silente, in multorum populorum*

Augustin. de Trinit. Libr. 1.

Victor. lib. 1.

Spizel. de Eruditor. Vitiis pag. 389.

populorum auribus, manus tua clamosis vocibus personabit. Clausis tenebris in spelæo tuo, & in codicibus tuis terras & maria peragrabis. In publicis Ecclesiæ conventibus Lectoris ore Verbum Dei de sublimi loco inclamabis, inque remotis claustrorum & domiciliorum angulis, illud idem servis Dei silentibus insusurrabis.

VI. Neque famæ vel gloriæ propriæ primaria hic ratio habenda, e contra contemnenda ea potius est. Cujus illustre exemplum antehac præbuit Theologus suâ ætate celeberrimus *Andreas Hyperius*, de quo testis est *Justus Vultejus*, quod ideo post mortem demum in lucem prodire sua voluerit, quia *gloriam* sibi *nullam* nec *vulgi applausus* iis captabat. *Hos enim* (inquit) *si tanti faciendas esse putasset, utique* vivo *ei frui illis licuisset.* Sed attendenda est *utilitas publica*, in quam omnes, uti ex *Coccejo* mox observatum, ingenii ac studiorum suorum fructus conferre quique debent. Claudianus:

Vultej. in Dedic. Oper. Hyper. præfix.

Claudian. in Honor. Cos. 4.

—— *consule cunctis,*
Non tibi, *nec* tua te *moveant, sed* publica *vota.*

Non interest quidem, ab iis, qui *postea* nascentur, sermones de nobis fore, cum ab iis nullus fuerit, qui *ante* nati sunt; verum interest aliis prodesse, quantum possumus, neque iis tantum, qui nobiscum vivunt, sed etiam tum loci tum temporis intervallo remotis: atque adeo universum genus humanum, siquid est opis in nobis, ad rerum honestarum cognitionen incitari, & ad solidam Divinorum imprimis oraculo-

rum

rum notitiam ſibi comparandam adjuvari. *Solet quippe* Charitas (juxta hoc *Alcuini* Caroli M. olim præceptoris) *litteris appellare, quos oculis cernere non valet, quia apices chartarum amoris magnitudinem exprimere conantur, ut* oculis *legatur in* ſyllabis, *quod videri non poteſt in mentibus.* Quin (ut Idem alibi) *Deus abſentibus* ſcriptionem *in ſubſidium & ſolatium dedit, ut per* chartas *loqui poſſint, & neceſſaria proferre in cor aliorum.* Quod tum quidem præcipui uſus eſt, cum a caſtigandis & corrigendis ex officio moribus, Magnatum imprimis & Principum, turpi quadam ἀνθρωπαρεσκείᾳ quis retrahitur; ut dum *os* ejus loqui renuit, muta *chartæ* & *Libri*, rubere & timere neſcii, pro eo loquantur. Facit huc id *Plutarchi*: Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς πτολομαίῳ τῷ βασιλεῖ παρῄνει, τὰ περὶ βασιλείας καὶ ἡγεμονίας βιβλία κτᾶσθαι, καὶ ἀναγινώσκειν· ἃ γὰρ οἱ φίλοι τοῖς βασιλεῦσιν, οὐ θαῤῥοῦσι παραινεῖν, ταῦτα ἐν τοῖς βιβλίοις γέγραπται. *Demetrius Phalereus Ptolomæum Regem admonebat, ut conſcriptos de Regno Imperioque* Libros *ſibi compararet, & legeret. Nam quæ* amici *non audent monere Reges, ea in* Libris *deſcripta eſſe.*

Alcuin. Ep. 46. & 66.

Plutarch. in Apophtegmat.

Cagnol: de Rect. Princip. Inſtitut. §. 23. pag. 33.

VII. Et vin' ſcire, quid *Liber* vere *bonus* ſit, quantumque Reip. beneficium, en graphicam & honorificentiſſimam ejus deſcriptionem dicam, an circumſcriptionem, apud *Lucam de Pennâ*, haud indignam, ut ut prolixiorem, quæ hic inſeratur: LIBER eſt (inquit) *lumen* cordis, & *ſpeculum* corporis, Virtutum *repertorium*, vitiorum

Luc. de Penn. in Rubric. C. de Navigat. S. Naucler. lib. 2.

con-

confuforium, *corona* prudentum, *diadema* ſapientum, *honorificentia* Doctorum, *clarificentia* Rectorum, *comes* itineris, *domeſticus teſtis*, *ſocius* colloquentis, *collega* præſidentis, *vas* plenum ſapientiæ, *via recta* eloquentiæ, *hortus* plenus fructibus, *principium* intelligentiæ, *fundamentum memoriæ*, hoſtis *oblivionis*, amicus *recordationis*, vocatus *properat*, juſſuſque *feſtinat*, rogatus *reſpondens*, fideliter *obediens*, contra fortunas *luctator*, atque verus tui *ductor*, hortus *concluſus* & fons *ſignatus*, puteus *aquæ vivæ*, paradiſus abſque *ruina*, ædificans te *gnarum*, ſi reperit *ignarum*, nunquam patitur *faſtidium*, etſi graves cum *nimium*. Imò quos unquam inveneris commendabiliores amicos, quam *Libros*? Cum his te concludere in angulum aliquem potes, turbam ventoſam fugiens, aut cum illis dulcia quædam muſſitans, aut eos aliquid inſuſurrantes audiens, iiscumque non ſecus ac cum te ipſo loquens. Arcana ipſi ſua celant, nunquam non commiſſa ſummâ cum fide continent, nihil foras, quæ liberius inter familiares effundere ſolemus, renunciant; vocati præſto ſunt, non vocati ſe non ingerunt; juſſi loquuntur, injuſſi tacent; nihil aſſentantur, fingunt nihil; nihil diſſimulant, vitia tua tibi libere indicant, neminem obtrectant; aut jucunda dicunt, aut ſalutaria; in ſecundis rebus moderantur, conſolantur in afflictis; cum mutabili fortúnâ nunquam mutantur. *Quæ poteſt eſſe*, (inquit Hieronymus Cagnolus) *vita jucundior, aut certe commodior, quam* legere *ſemper aut* ſcribere, *& antiquitatis res cognoſcere*,

Cagnol. de Rect. Princip. Inſtit. §. 23. p. 33.

 præ-

præsentesque cum posteris loqui, atque in omne tempus quod & præteritum est & futurum, nostrum facere? Habet quidem & *auscultatio*, quâ ex Præceptorum *ore* addiscenda haurimus, eximia sua commoda; minore quippe tum valetudinis, tum ingenii, tum oculorum jacturâ constant, quam quæ *lectione* percipimus; præsertim si talis quis doceat, quem admirabundi audimus, vel affectu non vulgari prosequimur. Hujus enim *auscultationis* ope est, citraque omnem *lectionem*, quod, præter multos alios, *Didymus Alexandrinus*, Philosophus & Poëta, qui seculo quarto floruit, ἀπὸ βρέφους sensu visus orbatus, *Poëticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, Astronomiam*, syllogismos *Aristotelicos, eloquentiam* denique *Platonis* feliciter imbiberit.

Theodoret. H. E. lib. 3. cap. 27.

" Verum tamen quæ *legendo* e *Libris* " discuntur, tum plura tum limatiora fere " sunt. Tantum enim discere ex iis cuique " datur, quantum *ingenii* celeritate assequi, " & *memoriæ* felicitate complecti potest. " Neque gravantur unquam hi Præceptores " operam suam petentibus impertire; sed uti " *uberior* ita *paratior* eorum semper est co- " pia. Licet etiam quæ ab his promuntur " pressius inspicere, licet singula eorum re- " tractare, licet ad libellam & regulam exi- " gere, quando libet, quousque libet: quod " quæ *vox* nobis subministrat, non ita fe- " runt. Taceo quod, juxta Poëtam, *segniùs* etiam

Horat. de Art. Poëtic. vers. 180.

irritent animos demissa per aures,

Quam

Quam quæ sunt oculis *subjecta fide-*
libus ———

Ita quidem ut nullas opes, nulla sceptra quisquam vere φιλομαθὴς cum fructuosâ hâc desidiâ facile commutaverit. Ψυχῆς ἰατρεῖα, φαρμακοπωλεῖα, id est, *animæ officinæ medicæ* libri sunt; quod Bibliothecæ suæ fronti Ægypti Rex *Osymanduas*, aliter *Simandius* olim inscripsit, ut *Diodorus Siculus* autor est: Regis enim illius sepulchrum describens sic infit, Ἑξῆς ὑπάρχειν τὴν ἱερὰν βιβλιοθήκην, ἐφ' ἧς ἐπιγεγράφθαι ψυχῆς ἰατρεῖον. Uti & Chrysostomus *medicamenta animæ* Libros dixit. Ad rem Ovidius:

Diod. Sicul. lib. 1. cap. 49.
Valerian. Hierogloph. lib. 41. cap. 4.
Chrysost. in Colossens. Homil. 9.

Quot frutices sylvæ, quod flavas Tibris *arenas,*
Millia quot Martis *gramina campus habet,*
Tot mala pertulimus! quorum medicina *quiesque*
Nulla nisi in studio *est, Pieridumque morâ.*

Ovid. Trist. lib. 1.

Atque hoc ipsum est, quod, uti ante de *Dionysio Juniore* fecerat, de seipso etiam testatur Baptista Fulgosius: *Si* (inquit) *permultorum aliorum, qui monumentis suis testatum hoc idem reliquerunt* (ex Literis *librisque* patientiam addisci) *scripta non ostenderent, ego unus ita esse docere mortales experimento meo possum. Genuensium enim Principatu meorum scelere dejectus, omnibus ad levandam* animi ægritudinem *tentatis; nihil quod non modo salutem, sed ne* solamen *quidem*

Fulgos. Præfat. ad Fil. Memorabil. præmiss.

 spon-

sponderet, nisi in Lectione *inveni.* Duo *enim potissimum ex eâ consecutus sum:* Unum *quod legendis aliorum casibus, unum me non esse perspexi, in quem Fortuna sævire voluerit*; alterum, *quod dum* legerem, *dum aliorum gesta recenserem, tanquam e militari viâ in secessum divertenti, aliquantisper malorum* oblivio *animum subibat.* A quo haud multum abludit, quod de se quoque habet Hieronymus: *Post noctium* (dicit) *crebras vigilias, post lachrymas, quas mihi præteritorum recordatio peccatorum ex imis visceribus eruebat*, Plautus (paulo ante dixerat Tullius) *sumebatur in manus*; scil. ut in eorum *lectione* & usu, animo afflictus, doloris qualecunque levamen inveniret. Refert id quidem S. ille Pater ad *infelicitatis suæ* (uti loquitur) *Historiam*: sed agnovisse se eo tamen innuit, quod in *Librorum* volutatione & tractatione *tristitiæ leniendæ* & minuendæ *remedium* aliquod resideat. Imò de *Alphonso*, Siciliæ Rege, autor est *Panormitanus*, quod cum " ipsum, febriculâ laborantem, lectulus te- " neret, solâ *Quinti Curtii* Lectione, nullo " alio adhibito medicamento, ipsam corpo- " ris valetudinem recuperavit. Quod & *Fer-* " *dinando*, Hispaniæ Regi, e *Titi Livii* le- " ctione obtigisse autor est *Bodinus*. Spectavit huc etiam Antiquorum mos in *Conviviis* usurpatus, juxta quem se invicem non tantum sermonibus ac speciatim quidem ænigmatibus exercebant (cujus & ipsa S. Scriptura testis est) sed & *Libros* quosdam ad mensam familiarem deferre solebant; ut non cibo tantum potuque, sed & *legendo* ac-

Hieronym. Ep. ad Eustoch. Oper. tom. 1. fol. 66.

Bodin. Method. Histor. in Procem. pag. 5.

Panormit. in Vit. Alphons.

Hyper. Opusc. Theolog. tom. 1. pag. 141.

accumbentes recrearent. Ita Seneca: *Varius nobis sermo fuit in convivio: lectus deinde liber Quinti Sextii Patris &c.* Et *Cornelius Nepos* in vitâ Attici: *Nemo unquam sine aliqua lectione apud ipsum cœnatus est, ut non minus animo, quam ventre convivæ delectarentur.* Adde & hoc Plinii: *Super hanc cœnam* Liber legebatur *indeque aliquid adnotabatur.* Plus dicam: Librorum usu ipsa nonnunquam *vita* veluti *producta* videtur. Sic M. *Terentii Varronis* monitum sonat, *Legendo autem & scribendo* vitam *producito*: metaphorâ a fabris desumptâ, qui ferrum cudendo malleis producunt & extendunt. Nonius Marcellus per *prolatare* explicat. Quin hunc ipsum fructum idem ille *Varro* retulisse inde dicitur; ad *octavum* enim & *octogesimum* annum *legendo* & *scribendo* vitam perduxit; & ne extrema etiam hora infructuosa esset, in lectulo suo compositus, *scriptione* occupatus spiritum emisit.

Senec. Ep. 64.

C. Nepos. Attic. cap. 14. pag. m. 386.

Plin. Epist. lib. 3. ep. 5.

Varron. Fragment. pag. 15.

Non. Marcell. Observat. in ill. loc.

Auson. Popm. C ject. ibid pag. 156.

VIII. Adhuc adde, quod ex remotissimis oris visendi & videndi illustres *Scriptores* desiderio cunctos inflammare soleant *Libri*, qui genuini eorum Literarumque æstimatores sunt. Sic *Apollonius Tyanæus*, Philosophus Pythagoricus, cujus vitam descripsit *Philostratus*, intravit *Persas*, pertransivit *Caucasum*, *Albanos*, *Scythas*, *Massagetas*, opulentissima *Indiæ* regna penetravit, & ad extremum, latissimo *Phison* amne transmisso, pervenit ad *Brachmanas*, ut *Hiarcham* in throno sedentem, inter paucos discipulos de *Naturâ*, de *Moribus*, ac de *cursu Dierum* & *Siderum* audiret

Dilherr. Elect. Sacr. lib. 2. c. 5.

audiret docentem. Et *legimus* (inquit Hieronymus) *in Veteribus Historiis, quosdam lustrasse Provincias, novos adiisse Populos, maria transiisse, ut eos, quos ex* Libris *noverant*, coram *quoque* viderent. *Sic &* Architam Tarentinum *adiit, eamque oram* Italiæ, *quæ quondam* Magna Græcia *dicebatur, laboriosissime peragravit; ut qui* Athenis *magister erat & potens, cujusque doctrinam Academiæ gymnasia personabant, fieret peregrinus atque discipulus, malens* aliena *verecunde discere, quam* sua *impudenter ingerere.* De *Melanchtone* Sulcerus: *Ceu Ognius* (alii habent *Ogmius* Hercules, qui eloquentiæ symbolum fuit) *catenâ quadam minime ingratâ ex remotissimis Orbis Christiani plagis ad se pertraxit discendi avidos, pertractosque retinuit citra fastidium, quod non dubitarent fructum se relaturos, si limen optimi & doctissimi Viri tererent, ut sapiens faciendum monet, & multis non parum profuit.* Tandem vivaces epræstantium Virorum reliquiæ *Libri* sunt, quibus immortalitate donatur quicquid, publicæ rei alias proficuum, temporis lapsu certo interciderct. *Ingeniorum effigies, veraque ac æterna monumenta* vocat Hieronymus: *Ingenii egregia facinora, uti anima, immortalia sunt*, inquit *Sallustius*. Et Propertius:

Hierym. Epist. ad Paulin.

Sulcer. ad Manl. Collectan.

Hieronym. ad Marcell.

Sallust. de Bell. Jugurthin.

Ingenio stat sine morte *decus.*

Evanescunt è contra facile in auras, quæ ore tantum proferimus; vel, si maxime in audientium descendant memoriam, cum iis morientibus orbe tamen excedunt. Iterum

Propert. lib. 3. Eleg. 1.

rum Vossius: *Quæ solo* auditu *propagantur* Traditiones *raro solent ad duo vel tria perstare secula Siquis omnium Gentium percurrat* Annales, *ne unum quidem inveniet exemplum, quo probari possit, rei alicujus memoriam inter mortales per plura sæcula integram fuisse conservatam absque* Literarum *beneficio.* E contra quæ *Chartis* membranisque inscribuntur, ætatem ferunt, imo eâdem pene operâ haud magno temporis intervallo ad extremas usque Insulas, quà

Voss. Tract. Citat. pag. 297. 298.

> *medius liquor*
> *Secernit Europen ab Afro,*
> *Qua tumidus rigat arva Nilus,*

pervagari possunt, modo justa subsidiorum & adminiculorum copia non desit. *Ingens* (habet alicubi Magnus noster Spanhemius) *beneficium sane est* Litterarum *usus*, æternus *Plinio creditus, quo factum, ut in absentes, & remotissimos Orbis incolas, & ad seram posteritatem sermo hominum sese diffundat, horumque & studia & gesta in omne* ævum *itura transmittantur. Quod adeo in stuporem dedit* Indorum *Gentem, ut cum* Hispanos *animadverterent, per mutos illos interpretes, de longinquis rebus & factis, & locis edoceri, latentem aliquem in* Chartâ *spiritum, vi humanâ majorem, suspexerint, ac reformidarint.* Ergo, uti dixi, *Libri γηράσκουσι*, *ætatem ferunt*, eruditi nempe & politi: ita quidem, ut lapsu temporis non vilescant, sed ejusdem valoris maneant; phrasi a *vino* mutuo sumptâ, quod, si bonum sit, non evanescit, sed *in vi & gratiâ suâ perseverat*, ut

Spanhem. Sermon. Academ. dict. 29. Octob. Ao. 1674.

Benzon. Hist Nov. Orb. Lib. 2. cap. 13.

Ciaccon. de Triclin. pag. m. 66.

ut loquitur *Ciacconius*. Per *ætatem portare* & *pati* exprimunt *Seneca* & *Apulejus*. Hujus verba sunt; *Quod* ætatem portat *bellule* (*hoc est, quod investis & imberbis est*) *propterea tibi puer semper videtur*? Illius: *Ariston dicebat, malle se adolescentem tristem quam hilarem & amabilem*: Vinum *enim bonum fieri, quod recens, durum atque asperum visum est, non pati* ætatem *quod in dolio placuit*. Tametsi enim aliquorum *Scriptorum* respectu haud plane falsum *Ausonianum* hoc sit,

Apul. lib. 5. de Cupidin.

Senec. Epist. Lib. 5. Ep. 56.

Auson. Ep. 34.

> *etiam monumenta fatiscunt,*
> *Mors etiam saxis*, Nominibus*que venit*.

Non tamen cum omnibus ita comparatum est. Dantur enim, quorum catena adamantina est, quam *Parcarum* forfex incidit nunquam, nec incidere potest. Ostendesis hodie *Romanæ* magnificentiæ admiranda illa, quæ famæ dedicavit ambitiosa antiquitas, arcus, trophæa, columnas, porticus, theatra, amphitheatra, naumachias, nymphæa, palatia, thermas, pyramides &c. de quibus operosè *Lipsius* aliique: lucernâ indigeas claro die investigandis eorum vestigiis; in ingluviem descenderunt vetustatis, devorantis omnia, non nisi nominibus solis in Orbe amplius conspicua. At quid *Scripta* multa, etiam seculis aliquot ante ea, quæ mox memoravi, exarata? tanquam in primo adhuc sunt flore, vigent, vivuntque cum suis Autoribus, ab oblivionis falce, vetustatisque morsu plane intacta. Specimen hujus hoc habe è Celeberrimo Cle-

Lips. de Magnitud. Roman. pass.

Clerico: *Addam*(inquit)*& aliud,hodie etiamnum hic apud nos extare* (designat, uti puto, *Genevam*) Homeri *manuscriptum in chartâ nostrate, quod* octingentorum *annorum antiquitatem excedat.* Quod hoc certe observatu dignius est, quia ipsam etiam materiam, in quâ scriptum est, spectat, chartaque illa, quam *nostratem* vocat *Autor*, tam parum soliditatis habet, ut ne per seculum quidem, nedum per *octo* secula durare posse videatur. Ejusdem rei testis est *Venusinus* vates, Latinæ fidicen Lyræ:

Dav. Cleric. Orat. 10. pag. 127.

Horat. Lib. 3. Od. 30.

Exegi monumentum ingens ære perennius,
Regalique situ Pyramidum altius;
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum *series, & fuga temporum.*
Non omnis moriar. &c.

Et *Martialis* ad Epigrammatum suorum Lectorem:

Martial. Ep. Lib. 10. Epigr. 2.

Pigra per hunc fugies ingratæ flumina Lethes,
Et meliore tui parte superstes eris,
Marmora Messalæ findit caprificus, & audax
Dimidios Crispi *mulio ridet equos.*
At chartis *nec* furta *nocent, &* secula *prosunt;*
Solaque non norunt hæc monumenta *mori.*

Neque abnuit Tibullus:

Tibull. Lib. Eleg. 4.

Quem referunt Musæ, vivet dum robora Tellus,
Dum Cœlum stellas, dum vehit amnis aquas.

neque Naso:

Ovid. Amor. Lib. 1. Eleg. 10.

Scinduntur vestes, gemmæ franguntur & aurum;
Carmina, quam tribuēt fama, perennis *erit.*

Plin. Lib. 6. Ep. 16.

Plinius *æternitatem scriptorum* memorat, vocatque *beatos* quibus datum est, *aut facere scribenda*, *aut* scribere *legenda*; *beatissimos vero quibus utrumque.*
Ut paucis dem, LIBRI

Οἴσουσι κλέος εὐρὺ, καὶ ἐσσομένοισιν ἀοιδήν.
Præsentem tribuunt famam tribuentque futuram.

Gathak. vit. in princip.

Quâ de causâ haud etiam aliunde, quam hinc, sibi nominis aliquid quærere voluit *Thomas Gathakerus*, splendidissimum Ecclesiæ *Anglicanæ* lumen, ut vitæ ejus Autor testatur. *Mirum* (sic ille) *videri possit, illum, qui necessariorum precibus flecti non potuit, ut effigiem suam penicillo cælove exprimi pateretur, neque ullum sibi poni* monumentum *voluit, præter illa, quæ ipse æternum duratura statuerat; Libros volo eruditione perinde ac pietate refertissimos.* Lineis insistere forsan voluit Vir Summus *Spartiatis Agesilai*, qui neque pictam etiam neque fictam sibi imaginem fieri passus est, sed *so-*

Cagnol. de Rect. Princip. Instit. §. 129.

solorum Librorum opere inclarescere gestiit; licet hic tantum *alienorum*, *Gatakerus* vero (quod multo gloriosius est) *propriorum*. Imo vero opere quovis semper superfuturo etiam eos ipsos *immortales* reddunt *Scriptores*, quorum nominibus *inscribere* id dignari tantum solent: Sic *Præfator*, quisquis sit, Historiæ Romanæ Velleji Paterculi: *An vero non est* immortalitate *donare*, *semper victurum Opus* inscribere *cuipiam? Reviviscit nunc cum Vellejo* M. Vicinius, *cujus nomen ex hominum memoriâ nemo delebit*, *quamdiu supererunt* Velleji *monumenta*. Et Phædrus ad *Particulonem* suum:

Præfat. in Vell. Patercul.

> Particulo *nomen chartis victurum meis,*
> *Latinis dum manebit pretium literis.*

Phædr. Fab. 5.

Exemplis hæc non adstruo, quia ubique obvia sunt: Ex Antiquis *Æschines*, *Demosthenes*, *Euripides*, *Theophrastus Philosophus*, *Menedemus Atheniensis*, *Virgilius*, *Horatius*, *aliique* plures, obscuro licet loco nati, illustre tamen nomen *Scriptis* suis sibi compararunt *novique* quasi *homines* facti sunt. Dicebantur tales *Romanis*, qui, cum clarum genus non haberent, neque ullis majorum imaginibus commendarentur, propriâ tamen virtute & industriâ inclarescebant. Seipsum ita vocavit Cicero: *Me primum* hominem novum *Consulem fecistis*, & *eum locum*, *quem Nobilitas præsidiis firmatum*, *atque omni ratione obvallatum tenebat*, *me duce*, *rescidistis*, *virtutique in posterum patere voluistis*. Appiano καινός, ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' οὐ τῶν προγόνων γνώριμος dicitur. Interim

Valer. Max. lib. 3. cap. 4.

Fulgos. Rer. Memorab. lib. 3 cap 4.

Cicer. de Leg. Agrar. Orat 2.

Appian. Histor. Lib. 21.

Minut. in Octav. pag. 289.

terim *novus homo* cum *novello homine* non est confundendus, qui plane aliud significat, hominem nempe vix ex utero progressum, sive, uti Prudentius

Prudent. de Roman. Martyr.

Vix hominis caput
Infantis.

Euseb. Hist. Eccles. Lib. 3. cap. 9.

Flavio etiam Josepho, utcumque gente *Judæus* esset, ob *Literarum* tamen *monumenta*, ab ipsis veluti hostibus suis *Romanis* honoris *statua* erecta est de quo sic habet Eusebius: οὐ παρὰ μόνοις τοῖς ὁμοεθνέσιν ἀλλὰ καὶ παρὰ Ῥωμαίοις γεγονὼς ἀνὴρ ἐπιδοξότατος, ὡς αὐτὸν μὲν ἀναθέσει ἀνδριάντος ἐπὶ τῆς ῥωμαίων τιμηθῆναι πόλεως τοὺς σπουδασθέντας αὐτῷ λόγους βιβλιοθήκης ἀξιωθῆναι: quod sic transtulit Ruffinus: *Constat hunc virum* (Josephum) *per idem tempus, non solum apud Judæos, proprios cives, verum etiam apud* Romanos *habitum esse nobilissimum, ita ut* Literarum merito *in urbe* Româ *etiam* statuâ *donaretur, & libri ejus Bibliothecæ traderentur.* E recentioribus unum tantummodo adjicio *Carolum Molinæum*, Gallorum Jurisconsultorum facile Principem; Hic, cum præter ingenii perennia monumenta plurima, tempore Henrici II. *Libellum* etiam pro Patriæ Ecclesiæque libertate vindicandâ edidisset, eoque Pontificem, antea infestum, placasset, eopse *Libello* immortalem sibi memoriam non meruit tantum, sed & acquisivit. Audi super eo exclamantem *Antonium Matthæum*, eruditione & Scriptis non minus celebrem: *Quem* (inquit) *triginta millia virorum non do-*

Quintil. Lib. 11. cap. 3.

Volaterran. Lib. 15.

domuerunt, hunc invictus Molinæi *calamus expugnavit. O memorabilem victoriam! o triumphum admirandum! Nunc tandem arma togæ cedant! nunc laurea concedat stylo! habent Jurisperiti, quo ferociæ militari os occludant, quo togam a contumeliis sagi vindicare possint. Hanc adeo lauream tibi,* Molinæe, *debemus: vivis vivesque* extento ævo, *& disjectis ducum trophæis, arente lauro, eversis statuis, tua gloria* in æternum *virescet.*

Ant. Matth. Orat. 15. p. 408. 409.

Cap. III.

De Prudentiâ *in scribendis* Libris *observandâ.*

SUMMARIUM.

I. Prudentiæ *hujus* quatuor *partes.* (a) *Scriptio* deliberata *esse debet, non* præcipitata. *Variorum de Canone hoc placita.* Hieronymus *a* Vossio *taxatus.* Ἄμνια θοείζειν *quid!* Homerus *cur* vomens *pictus?* Rhodiginus *notatus.* Virgilii *laus. Scriptores* μισόπαχθι *qui? Ut &* festinati Libri *apud* Martialem? *Nihil* ordinatum

quod

quod præcipitatum. Canis festinans cœcos parit catulos, *in quos jactum?* *Theodoreti* Historia Ecclesiastica *nonnullis minus grata, & quare?* Itali *quidam cur Latine loqui* ex tempore *renuerint?* *Intereunt* citius *Libri* festinantius *exarati.* Horti Adonii *quales?* Tentandæ *Scriptori* Vires suæ *antequam ad Opus se accingat. Nihil natura* magnum & depolitum *fieri voluit, &* cito. II. Isocratis, Catulli, Virgilii, Sannazarii, Augustini, Diodori Siculi, Origenis, Michaëlis Etmulleri, Joh. Caspari Suiceri *in scribendo* cunctatio *laudata.* Johannes Morinus *Libri, a se nimis* juvene *conscripti, serâ* nimis *pœnitentia* ductus. Ciceronis *laudabilis prudentia. Carmina quorundam vernantibus annis a se edita, postmodum condemnata & retractata.*

ta. Æneæ Sylvii *dictum.* Bernardi *monitum commendatum. Non omnia ſcripta* maturata *pro* præcipitatis *habenda.* Papinii Statii *extemporanea in fundendis Carminibus vena.* Sylva *Latinis idem quod* ὕλη *Græcis.* Antonii Mureti *in ſcribendo* promptitudo & *facilitas admiranda.* III. (b) *Scriptio* thetica *eſſe debet, non* Hypothetica. *Institutio hominum per* fabulas & apologos *hinc orta.* Fabulatorum *omnium princeps Æſopus.* Demoſthenes, Menenius Agrippa, Cardinalis Seduníenſis, Phædrus, Avienus, *laudati. Quibuſdam tamen caſibus, quædam à* theſi *ad* Hypotheſin μετάβασις *non illicita.* IV. (c) *Scriptio* lenis *eſſe debet* & *manſueta.* Salmaſii, Joſephi Scaligeri, Lutheri *aliorumque plurium nimia in ſcribendo* acrimonia *pulſata.* Loc. Eſa. 29. 21.

21. lux addita. Gronovii & Morini *modestia laudata. Optima scriptoris Christiani* victoria & vindicta. Arrianus, Epictetus, Chrysostomus *ad partes vocati.* V. (d) *Scriptio* Methodica *esse debet* & rite ordinata. *Quod quibus iterum* partibus *constet, quibusque in* Libris *opus præcipue sit, explicatur. Ut justæ in scribendis legendisque Libris* methodi *neglectus perquam* noxius, *ita curata ejus observatio valde* est utilis. *Scriptioni imprimis* facilitatem venustatemque *addit* & memoriam *juvat. Quod* Josephi Scaligeri *experientiâ adstruitur. Etiam in* Scripturarum *tractatione* ἀμεθοδεία *non negligenda. Quod qui inficias eunt refutantur.* Cautio *observanda.*

I. PRoinde si curaretur tantum sollicite, ne *mali* scriberentur *Libri*, vel boni *haud male* scriberentur, sed in eorum elaboratione

tione Prudentiæ, Soliditatis, Perspicuitatis & Brevitatis justa semper ratio haberetur, nulla forsan superesset causa, de *nimiâ* eorum *turbâ* multum quiritandi. *Prudentiæ* ante omnia hic litandum, hisce præcipue partibus absolvendæ (1) Scriptio *deliberata* esse debet, non *præcipitata*, id est, temere nunquam nimisque præpropere ad *scribendum* applicandus est animus, (Scriptoris sive *ætatem* sive scriptionis *argumentum modumque* spectes) est enim hoc χερσὶν ἀνίπτοισι, *illotis manibus* ad opus accedere; sed discendum imbibendumque prius bene, quod *librorum* ope docere alios instituimus; sique ullibi, hic observanda Antiquorum regula est, quam in rebus bellicis *Augustus* crebrò jactitabat: Σπεῦδε βραδέως, *Festina lente*. Queritur alicubi *Hieronymus*, quod seculo suo essent, qui omnia præsumerent, scripturas lacerarent, & docerent antequam ipsi eas addidicissent. *Discunt* (inquit) *prô pudor a Fœminis, quod viros doceant, & ne parum hoc sit, quidam facilitate verborum, imo audaciâ edisserunt aliis, quæ* ipsi *non intelligunt*. Monetque alibi: *Ne cito ad* scribendum *prosilias, sed multo tempore* disce, *quod doceas*. Licet observatum a quibusdam sit, Magnum illum Doctorem, ad id, quod alios allegatis verbis monet; vix ipsum semper curate satis attendisse. Sic enim de eo Vossius: *Quemadmodum & contra Hieronymus*, festinantissime *in* chartas *conjiciens quicquid ei nocte unâ non semper zelus, qui juxta conscientiam* est, *sed etiam splendida dictaverat bilis, nunc quidem negat fieri* &c. Neque reum hic qua-

Sueton. in August. cap. 25.

Hieronym. Ep. 103. & de Vit. Monast. ad Rustic.

Voss. Thes. Theologic. pag. 169.

quadantenus se fuisse, infitetur ipse *Erasmus*, licet culpam ex parte in naturam, consuetudinem & Typographos rejiciat: *Hi mihi* (dicit) *fere extorquent ovum antequam pepererim; &, siquid conceptum est, non sinunt fœtum* maturescere, *sed invitâ Lucinâ cogunt per abortum ejicere.* Sic ibi, minus dissimulanter alio loco: *Quid Erasmus Roterodamus? abjicit ac* præcipitat *omnia,* „ *nec parit, sed* abortit, *interdum justum vo-* „ *lumen scribit, stans pede in uno, nec unquam* „ *imperare potest animo suo, ut semel relegat* „ *quod scripsit, nec aliud, quam scribit, cum* „ *post diutinam lectionem demum ad calamum sit veniendum, idque raro.* Ἄμυνα θερίζειν Græci id vocant, id est, simul ac ager obduci cœperit herba, extemplo eum demetere, ut nempe tenuissimâ illâ & intempestivâ opellâ aliis auxilio esse possimus. Sive; uti apud *Horatium* est, *cotes imitari*, qui sic faciunt, dicendi sunt, quas aciem ferramentis communicare experientiâ docemur, quam ipsæ non habent:

Erasm. Epp. lib. 29. Ep. 91. & lib. 20. Epist. 15.

Bucholcer. Indic. Chronolog. pag. m. 514.

Quintil. lib. 10. c. 3. Plaut. milit. Gloriof. 2. 2.

> *Fungar vice cotis acutum.*
> *Reddere, quæ ferrum valet, exsors ipsa secandi.*

Horat. de Art. poetic.

Vel instar *salicis* esse, de quâ autor est Plinius, quod *ocyssime semen amittat, antequam* maturitatem *omnino sentiat*, unde Homero ὠλεσίκαρπος Latinis *frugiperda* dicta est. Pictor quondam Palaton (Γαλάτων habet *Ælianus*, quod *corruptum* pictoris *nomen* dicit *Schefferus*, adducens pro se *Rhodiginum*

Plin. lib. 16. cap. 20. Homer. Odyss. κ.

Ælian. Var. Histor. lib. 13. cap. 22.

num & *Hartungum*) Homerum *vomentem* depinxit, quod de fundendorum carminum ejus *celeritate* interpretati quidam ſunt, ipſique vitio verterunt; ſed alii, & melius quidem, ad inſtructiſſimam ejus venam referre id maluerunt, quæ quippe tam abunde fluebat, ut omnibus poſt ſe Poëtis copioſam verſificandi materiam ſuppeditârit. Sic *Ælianus* mox laudatus: Γαλάτων ὁ ζωγράφος ἔγραψε τὸν Ὅμηρον αὐτὸν ἐμοῦντα, τοὺς δὲ ἄλλους ποιητὰς τὰ ἐμημεσμένα ἀρυομένους, id eſt: *Galaton pictor* Homerum pinxit evomentem, *reliquos Poëtas ea,* que *ipſe* evomuiſſet, *haurientes*. A quo, juxta *Ovidium*,

Scheffer. in Not. ad Ælian.

Rhodigin. Lection. Antiqu. lib. 21. cap. 44.

Dilherr. Diſpp. Academ. pag. 391.

> *ceu fonte perenni,*
> *Vatum Pieriis fonte rigantur aquis.*

Ovid. Amor. lib. 3. Eleg. 9.

ſive, uti *Manilius*, cujus

> *ex ore profuſos*
> *Omnis poſteritas latices in carmina duxit.*
> *Amnemque in teneros auſa eſt deducere rivos,*
> *Unius fœcunda bonis.*

Manil. lib. 2.

Interpretatur id *Cælius* de iis tantum, quæ *rejiciebantur ab Homero*, ſed dubito, an bene. Præſupponit minimum illa interpretatio, non tantum *copioſe inſtructam* Homeri venam fuiſſe, ſed ex parte etiam *depravatam*, talia nempe etiam continentem, quæ tanquam non bona, ſupervacanea ſaltem, *evomere* opus habuerit; ut & Poëtas alios nihil, niſi quod *Homero* minus di-

Rhodigin. loc. cit.

gnum vel gratum fuerit, mutuo ab eo sumpsisse: cui omnes Scriptores reclamant. Testantibus e contra nonnullis, qualiumcunque bonorum carminum materiam ita ab eo defluxisse, ut solus POETA dici meritus sit. Ita de eo Paterculus: *Clarissimum deinde* Homeri *illuxit lumen ingenii, sine exemplo maximum, qui magnitudine operum, & fulgore carminum solus appellari* Poëta *meruit. In* „ *quo hoc maximum est, quod neque ante illum,* „ *quem ille imitaretur, neque post illum, qui* „ *eum imitari posset, inventus sit.* Tributitur a *Julio Cæsare Scaligero* hæc ipsa prærogativa, inter Poëtas *Latinos, Virgilio*, de quo sic ait: *Cum a Superioribus unoque* Virgilio *exhausta essent argumenta omnia, ipsæ dicendi leges, omnes excussæ veneres, coacti sunt (qui hos sequebantur) nove eadem dicere, ne idem dicere viderentur; quare necesse fuerit, ut illa gratia simul periret cum ipsa simplicitate.* Quicquid de *Homero* sit, *Marco* saltem *Antonio* probri vice adscriptum fuit, quod *Librum* suum de *Ebrietate* non tam composuisset, quam *evomuisset*. Cicero bibliopæos istiusmodi ὑπερσπουδοὺς sive præproperos μουσοπατάκτους vocitavit, quasi *subito Musarum furore percitos* dixeris. Multo equi- „ dem facilius est, brevi spatio *librum*, quam „ librum *novo lectore dignum* ad posteros transmittere. Estque res, teste Epicteto, *non exigui periculi, mox evomere quæ non concoxeris*: Μέγας ὁ κίνδυνος εὐθὺς ἐξεμέσαι, ὃ οὐκ „ ἔπεψας. Certe haud semel accidit, ut qui „ maxime olim Scriptis suis inclaruerant, „ omnem eruditionis suæ famam dilapida- „ rint turpiter, eo quod, cum res aliquas cedro

Vell. Paterc. Hist. Rom. lib. 1. pag. m. 15.

Scalig. Poëtic. lib. 5. cap. 6.

Cicer. ad Quint. Frat. lib. 2. Ep. 9.

Epictet. Enchirid. c. 69.

dro & marmore digniſſimas antea evulgaſ- ſent, nimis poſtea *præcipitanter*, & tumultuariò chartis quædam illeverint, quæ ante dictis haud quaquam convenirent; *libros* utpote depromentes non niſi ſubitâ & repentinâ operâ confectos, quin (ut mox de *Eraſmo* dictum) immaturo pene abortu ante in lucem ſæpe editos, quam ſatos eſt conceptos: *feſtinatos libellos* eos dicit *Martialis.* Neque mirum hoc; cum, juxta Apulejum, *nihil ſubitum ſimul &* elaboratum eſſe poſſit; vel, uti Seneca, nihil ordinatum ſit, *quod præcipitatur nimium* & properatur.

Bernard. in Cantic. Sermon. 18.

Martial. Ep. lib. 2. Ep. 91.

Apulej. de Deo Socrat.

Bene *Poëta*:

Judicium præceps inſani judicis index,
Omnia ſunt longis *diſcutienda moris.*

Et alius:

teneras mora *percoquit uvas,*
Et validas ſegetes, quod fuit herba, facit.

Alias *canis feſtinans cœcos parit catulos*, quod in eos olim jactum, qui nimio *feſtinandi* ſtudio rem parum abſolutam in lucem emittebant; *ut ſiquis Operis parum elimati præcipitaret editionem*, inquit *Eraſmus*. De Theodoreto, Epiſcopo Syro, narrant Eruditi, quod *Hiſtoriam* ſuam *Eccleſiaſticam* concinnans, in rerum geſtarum commemoratione hallucinatus ſæpe ſit, non tantum, quod peculiari animi turbulentiâ, ſed *feſtinatione* etiam *nimiâ*, id eſt, intra tremeſtre ſpatium, Opus illud abſolviſſet.

Senec. Ep. 40.

Eraſm. in Adag. & in Colloq. pag. m. 676.

Garner. apud Lipſienſ. ad ann. 1685.

Uti id ipſum etiam eſt, quod in *Johannis Foxi* Hiſtoriâ reprehenditur a Celeberrimo *Burneto*, Cujus verba, Latine reddita, ſic ſonant: FOXI, *magni Operis autoris, ſcopus fuit, Eccleſiaſticorum ſui temporis corruptionem & tyrannidem, nec non Reformatorum perſecutiones & fortitudinem publico exponere. Sed vero, dum* feſtinantius *ſcripſit, in iſtiuſmodi quoſdam prolapſus eſt errores, ut imperfecta Hiſtoria ipſius ſit: tametſi hoc ipſi laudis tribuere debeam, quod, Operibus ipſius cum* Indicibus *collatis, accuratam in ipſo fidem obſervaverim.* Ita nimium qui hic *feſtinat*, ſerius fere quod molitur conficit, hoc eſt, nec ſæpe lectoribus ſuis ſatisfacit, nec ſibi forſan ipſi. Quamobrem neque alia procul dubio ſubfuit cauſa, quod antehac *Itali* quidam Literati, utcunque pulchre *Latine* callerent, in familiari tamen congreſſu, ut *Latine* loquerentur, adduci nunquam potuerint, quam quod vererentur, ne ex tempore & ſine præviâ meditatione, loquentes, minus nitidè & politè loquerentur. Novi (inquit de iis idem Eraſmus) nonnullos *Venetiæ*, atque inter hos quidem *Bernardum Ocricularium*, *civem Florentinum*, *cujus* Hiſtorias *ſi legiſſes*, *dixiſſes alterum* Salluſtium, *aut certe* Salluſtii *temporibus ſcriptas. Nunquam tamen* ab *homine impetrare potui*, *ut mecum* Latine *loqueretur*: *ſubinde interpellabam*, ſurdo loqueris, *Vir præclare*, vulgaris linguæ veſtratis tam ſum ignarus, quam Indicæ. *Verbum* Latinum *nunquam potui ab eo extundere*. Ne addam, *cito* etiam pleruınque interire, quæ *citò* minis exarata ſunt. Quâ

Burnet. Hiſtor. Reformat. in Angl. Præfat.

Eraſm. Apophtegm. lib. 8.

Lipſ. in Præfat. ad Politic.

de causa *Plato* Scriptorum hujusmodi pleraque cum *hortis Adoniis* comparavit, qui *subito* & uno die nati, *subito* & celerrime etiam peribant. Πλάτων (ita Stobæus) τὰ πολλὰ ὧν τινες συγγράφουσι, τοῖς ἀδωνικοῖς κήποις εἴκαζεν, οἳ τὴν ἀρχὴν ἐφήμερον ἔχοντες, ῥαδίως μαραίνονται. Scilicet poma serotina longas vincunt hyemes, dum præcocia in cadivis cito putridisque numerantur. Ergo necesse est, ut vires ante omnia faciat prudens *Scriptor*, quæ elaborando Operi sufficiant, nec exiguo usu exhauriri facile possint, Horatius:

Stobæ. in Eth. Eclog.

Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus, & versate diu, quid ferre recusent,
Quid valeant humeri.

Horat. de Art. Poetic. vers. 38. 39.

Nec μεγαλόφρονας (uti habet *Isocrates*) νόμιζε, μὴ τοὺς μείζω περιβαλλομένους, ὧν οἷοί τ' εἰσὶ κατέχειν, *magnanimos esse existimes, qui majora* viribus suis *suscipiunt*; e contra, *Gregorio* teste, *in præcipitio pedem porrigit, quisquis mensurarum suarum limitem non attendit*; docetque non raro eventus, multo magis arduum sæpe negotium esse, quod tentamus, quam animo ante præcepimus. Sapienter Seneca: *Proderit nobis* Democriti, *illud salutare præceptum, quo monstratur tranquillitas, si neque privatim neque* publice *multa aut* majora viribus nostris *egerimus*. Phœbus *Phaëtonti*:

Isocrat. ad Nicocl.

Gregor. Moral. lib. 28. cap. 12.

Senec. de Irâ lib. 3. cap. 6.

Clem. Alex. ex Euripid. Pædag. lib. 3. cap. 2.

Τῶν ἡνιῶν, παῖ, μὴ θίγῃς ἄπειρος ὤν,
Μηδὲ ἀναβῇς τὸν ἴφρον, ἐλαύνειν μὴ μαθών.

Ah parce habenas tangere ignarâ manu,
Currusque, Fili, scandere equitandi, rudis.

Hujus ergo justam rationem si non habeat *Scriptor*, utique in viri illius errorem incidit, cujus meminit Historia Euangelica, qui turrim ædificare volens, non prius sedens computat sumptus, quos, ad opus suum perficiendum necessarios habet. Nihil est, quod rerum natura *magnum* simul ac depositum effici voluit, & *cito*; verum pulcherrimo cuique operi difficultatem quandam & *moram* proposuit; quæ & ipsa nascendi hanc legem fecit, ut *majora* animalia *diutius* semper parentum visceribus contineri, irrefragabili experientia doceamur. *An nescis* (sic Baudius Meursio suo) *arbores eas* diu *crescere, quæ multa virûm volvenda sæcula durant?*

Luc. 14. 28.

Baud. Epp. Cent. 1. Ep. 67.

Plutarch. de glor. Atheniens. c. fin.

II. Estque proinde hinc, quod sapientioribus Scriptoribus tardigenulus plerumque incessus vehementer hic placuerit; ita ut notabile fere tempus, nonnunquam etiam diuturnum, *Commentariis* suis scribendis impenderint, ut commendabiliores eos redderent. Isocrates *denos*, vel, ut aliis placet, *quindenos* annos uno scribendo *Panegyrico* insumpsit. Catullus de *Cinnæ* sui *Smyrnâ*, libello perexiguo, habet:

Catull. Carmin. 96.

Smyrna mei Cinnæ nonum post denique mensem,
Quam cœpta est, nonamque edita post hyemem.

id

id est, *novem* perpetuis elaborata est annis. Unde exiisse putat *Turnebus* generale hoc *Horatii* præceptum vel consilium:

Turneb. Advers. lib. 17.

> *si quid tamen olim*
> *Scripseris, in* Meri *descendat judicis aureis,*
> *Et Patris, & nostras,* nonumque *prematur in annum.*

In quo tamen suffragantem non habet *Erasmum*, ut ex hisce ejus verbis colligere est: *Horatiano præcepto non ita valde commoveor: Hoc enim præcepit iis, qui ad ingenii laudem scribunt. Nos præter utilitatem* Lectoris *nihil spectamus. Præcepit iis, qui* carmen *conscriberent, in quo, teste* Plinio, *summa desideratur eloquentia; Nos* Adagiorum *commentarios colligimus. Quanquam equidem arbitror, curam, quam requirit* Horatius, *non* temporum spatiis, *sed* intentione *metiendam esse.* Uti etiam *Protagoras* pictor totum *septennium* in pingendo *Jalyso* impendit, antequam summam ei manum imponeret, ita & Virgilius *Bucolica* sua annis *septem*, suam *Æneida* non nisi *undecennio* elaboravit: & prius ipse, rigidissimus suorum censor & judex, scriptionem egregiam ad rogum damnavit; quo & periisset certò, nisi *Augustus* eam conservatam *Tuccæ* & *Vario* corrigendam tradidisset, qui nihil tamen addere ei ausi sunt, solum quod abundare videbatur dementes. Sic Octavius:

Erasm. Adag. Chiliad. III. Cent. I.

Ælian. Var. Histor. lib. 12. cap. 41.

Donat. in Vit. Virgil.

Frangatur potius legum veneranda potestas,
Quam tot congestos noctesque diesque labores.
Hauserit una dies.

Et paulo ante

Ergone supremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes?
Magnaque docti loqui morietur Musa Maronis?

Intercesserant quippe Viri illustres, imo tota *Roma* votis suis apud *Cæsarem*, ne Respublica literaria insigni istoc pignore defraudaretur:

Cornel. Gall. ad August. de Virgilii Æneid.

Roma rogat precibus, totus tibi supplicat Orbis,
Ne pereant flammis tot monumenta Ducum:
Atque iterum Trojam, sed major flamma cremabit,
Fac laudes Italum, fac tua facta legi;
Æneamque suo fac major nuncius ornet:
Plus satis possunt Cæsaris ora Dei.

Hottinger. Histor. E. part. 1. pag. m. 240.

Jacobus Sannazarius, aliter *Sannazarius Parthenopæus* dictus, vel *Actius Sincerus Parthenopæus*, præteriti seculi Scriptor, tres „*Libros de Partu Virgineo* publico donavit, sed „nonnisi *viginti* annorum limâ perpolitos. „Prout & excellentissimum *Augustini de Civitate Dei* opus per varios annos eum tenuit;

nuit, uti & *Diodorum Siculum* Hiſtoria ſua per *triginta* annos. Ne quid de *Eripidis*, aliorumque multorum inter *Veteres*, quin & nonnullorum inter *Recentiores* in ſcribendo curâ & morâ adjiciam. *Duo* tantum e nuperrimorum Scriptorum ordine addendi ſunt illuſtres Germani: Unus eſt *Michaël Ettmullerus*, Medicus Lipſienſis, cujus hoc laudabile inſtitutum fuit, ut non niſi pro vectior ætate, ad componendos *Libros* animum appulerit, ſed interea temporis neceſſaria ſubſidia ſibi comparaverit, quæ experientia diuturnior, pluriumque *Librorum* lectio ipſi ſubminiſtrabat: imitatus in hoc *Origenem*, de quo teſtis eſt *Euſebius*, quod ante *ſexageſimum* ætatis annum nihil dictârit a Notariis excipiendum, priuſquam longo uſu & exercitatione plurimum in fide profeciſſet. Cautiori ea in re uſus conſilio ac *Johannes Morinus* pridem fecit, Vir inſignibus alias Scriptis clarus, qui cum Librum de *Patriarcharum & Primatum origine* &c. edidiſſet, & *Urbano* VIII P.P. dicaſſet, ejus in vulgus emiſſi non longo tempore poſt *pœnitere* opus habuit, eo quod *feſtinantius* eum evulgaſſet. *Adeo multa* (addit vitæ ejus Scriptor) *in eo extabant, quæ illum tunc in rebus Eccleſiaſticis* infantem *manifeſto prodebant, ut & luxuriantem ejus ſtylum* juvenem *nimis ſapuiſſe*, indicat. Quod ne ſibi etiam eveniret, hoc modo antevertit olim *Tullius*: cum adoleſcens eſſet, etiam *Græce* quædam periclitatus erat, umbratilemque *Exercitationem* profuderat potius, quam ſeriò dixerat: at ne ſerâ eorum poſtmodum duceretur pœnitentiâ, omnia

Lipſienſ. ad A. 1685. pag. 341.

Euſeb. Hiſt. Eccleſ. lib. 6. cap. 35.

Morin. Vit. pag. 5. & Ep. ad Harlæum.

omnia ea obliteravit, nec unquam ab umbrâ in apricum produxit. Ut *Laurentios Gabaras, Petros Bembos, Franciscos Petrarchas, Torquatos Tassos, Petros Ronsardos, Theodoros Bezas* &c. mittam, qui omnes, eo quod *juniores* dum essent (prout ætas ea calidior fere est, & consilio magis præceps; *fere*, inquam non *semper*, ut infra patescet) minus consideratè chartis quædam illevissent, *præmature* a se scripta non scripta postmodum maluerunt, & cum pudore improbarunt, hoc adhibito versiculo:

Ite mali versus, animam qui perditis, ite.

Drexel. Nicet. lib. 1. cap. 5. §. 3.

Æneas Sylvius, dein *Pius* II. Pontifex M. (inquit Drexelius) *quædam, cum* genua ipsi virebant, *licentiore calamo in lucem dedit, quæ* maturioris *jam ævi ipse primus judex damnavit, plurimum etiam, ut ea suppressum iret, laboravit. Hinc ejusdem hæ voces & preces:* seni *magis quam* juveni *credite, &* Pontificem *pluris quam* privatum *æstimate;* Æneam *rejicite*, Pium *recipite*. Rite Epicharmus apud Stobæum:

Stob. Tom. 2. tit. 1.

Οὐ μετανοεῖν, ἀλλὰ προνοεῖν, χρὴ τὸν ἄνδρα τὸν σοφόν.

Cuncta sapiens prævidebit, pœnitebit sic nihil.

Apul. in Florid.

Ergo *discere oportet* (ut ait Apulejus) pueros *disciplinam omnem*, juvenes *ostentare*, senes *vero docere*, id est, qui diuturniore usu, & comparato sensim ampliori eruditionis apparatu instructiores ad id sunt.

Lauda-

Laudatur hoc nomine dictus *Ettmullerus* ab *Actorum Lipsiensium* Concinnatoribus, Viris utique nullo non eruditionis genere cumulatissimis, quibusque, quotquot sunt discendi cupidi, ob insignem publico hactenus præstitam operam, ac deinceps, ut i spero, præstandam, nihil non debent. *Alter* est *Johannes Casparus Suicerus*, Theologus Tigurinus, qui ipsissimo elaboratissimi & præstantissimi sui Operis, quod *Thesaurum Ecclesiasticum* inscripsit, frontispicio inserere non erubuit, quod *viginti annorum indefesso labore id* adornârit; imo, ut in *Præfamine* testatur, id jam modo adornatum per integrum adhuc *decennium*, antequam in lucem prodierit, penes se in Musæo suo asservârit. Opportune *Zeuxis*, cum *Agatarchus* magnos sibi de pingendi *celeritate* spiritus sumeret, respondit: *Diu pingo, quia æternitati pingo.* Sic æternitati etiam *scribitur*, serisque dicatur nepotibus, quod publici juris quis facit. Quod si ergo sapis (monitum est melliflui *Bernardi*) concham *te exhibebis, non* canalem. *Hic enim simul pene & repetit, & refundit, illa vero, donec impleatur, expectat, & sic quod superabundat sine suo damno aliis communicat. Verum* canales *hodie multos habemus in Ecclesiâ*, conchas *vero perpaucas. Tantæ charitatis sunt, per quos nobis fluenta cælestia emanant. ut ante* effundere, *quam* infundi *velint*, loqui *quam* audire *paratiores, & prompti* docere *quæ non didicerunt.* Interim negandum non est, dari etiam aliquando materias quasdam posse, *primo* quoque *tempore* & occasione evulgandas: ut E. G. rei

Suicer. Thesaur. Eccles.

Bernard. in Cantic. Sermon. 28.

Lud. Viv. de tradend. Discipl. lib. 5.

rei gestæ, ad viventium plurimos pertinentis, historiam, quæ insectandi criminis, in commune noxii, aut depellendæ a nobis calumniæ inservire debent, idque genus alia. Hæc enim dilationem non ferunt; neque ita scripta *præcipitata* dicenda sunt, sed *maturata*. Sunt etiam quædam, quæ multo magis deterit anxia nimis cura & mora, quam emendat; danturque nonnunquam homines tam subiti & vividi impetus, ut opera eorum longe præstent *effusa*, quam *refusa*: nimirum

Hoornb. Vet. & Nov. part. 1. cap. 1. §. 119.

Virgil. Eclog. 1.

Condunt, componunt, quæ mox depromere possunt;

Atque hos inter

Quantum lenta solent inter viburna cupressi,

eminuit olim *Publius Papinius Statius*, Poëta Neapolitanus sub *Domitiano*; qui, uti litteris proditum est, mellitissimas suas *Sylvas* extemporaneâ industriâ concinnavit, eamque ob causam hoc etiam nominis iis indidit. *Sylva* enim *Latinis* est, quod σχέδιον & σχεδίασμα *Græcis*, quo omne id indicatur, quod subitarium & extemporaneum scribitur, nec satis adhuc perfectum & exasciatum est. Vocat hinc ipse hos suós Libellos, *qui subito calore, & quâ iam festinandi libertate sibi fluxerant*, & *solam celeritatis gratiam habebant*; imo nullum ex iis *biduo longius* tractum, quosdam & *singulis diebus* effusos esse, asserit. Huic dignus est, qui jungatur *Marcus Antonius Mure-*

Stat. in Ep. lib. 1. Sylvar. præm.

Gevart. in Stat. Sylv. cap. 2.

Muretus, Orator Romanus, de quo sic *Andreas Schottus* in ejus vitâ: *Nihil unquam (mirum dictu!) bis scribebat, vix adeo bis legebat id ipsum, quod scripserat; raro interpolabat, non sæpe mutabat aliquid, rarius demebat delebatque: ita, cum uno quasi tenore fluerent omnia, nihil nisi aptum & accommodatum ad manum mentemque veniebat, ut multo meliora* fortuito *illi exciderent, quam alii, qui eandem incudem assidue tundunt, excudant labore.* Et de se ipso habet *Baudius*: Melius *ut plurimum exeunt, quæ* ἐξ ὑπογυΐου *profundimus, quam ea, quæ subducto supercilio* meditabundi *vix ægre tandem evolvimus.* At vero singularia quorundam ingeniorum privilegia hæc sunt, quæ perperam ad communem *scribendi* regulam quis trahat.

And. Schott. in vit. Mureti.

Baud. Epp. Cent. 1. Ep. 87.

III. (2) Scriptio *thetica* esse debet, in materiâ præcipue odiosâ, non *hypothetica*, id est, argumentum, quod præ manibus est, simpliciter & *in genere* tantum exponens, confirmans, amplificans, omissâ omni non necessariâ *ad hypothesin* hanc vel illam μεταβάσει. Sic præceptiones suas instituisse se innuit *Phædrus*, ingeniosissimus *Augusti* libertus vel potius libertinus, dum ait:

Neque notare singulos *mens est mihi*,
Verum ipsam vitam *&* mores *hominum ostendere.*

Phædr. Fab. lib. 3. in Prolog.

nempe licet *vitia* carpere, *personis* tamen parcere animus ipsi erat. Quare & paulo ante dixerat:

Suspi-

Suspicione siquis errabit suâ,
Et rapiet ad se, *quod erit* commune *malum,*
Stulte nudabit animi conscientiam.

Ac rectè quidem: hoc enim pacto optime tum sibi, tum Lectoribus, tum rei tractandæ satisfacit *Scriptor*, sine ullâ aliorum offensâ & præjudicio; quandoquidem *generalis* de vitiis *disputatio*, uti rite alicubi Erasmus, *ad nullius personæ injuriam pertinet.* Cum, si secus fiat, vix sit, ut nonnullorum, quos *hypothesis* illa propius tangit, non incurrat indignationem. Θέσις enim, uti dicebat ille, *Deus* est, hypothesis *Diabolus*. Et contingere sane aliquando videas, ut quis insigni zelo, ac merito quidem, in seculi nonnulla peccata invehatur, qui tamen, eo quod *hypothetice* nimis in carpendis iis procedat, non nisi πρὸς τ̃ τοῖχον λαλέῃ, id est, parieti, tantum loquatur, & lapidem verberet; quinimo peccata illa non tam emendet & corrigat, quam crabrones irritet, reosque & patronos eorum lacessat; imo perpetuam & inopportunam iis secum contendendi, si non materiam justam, *occasionem* saltem subministret, non sine notabili sæpe ædificationis impendio; quod variorum nominatissimorum Virorum exemplis demonstrari posset. Culpâ quidem haud vacant, qui legitimam reprehensionem in pejus rapere solent, utque sit,

Erasm. Adag. pag. m. 505. & Epist. lib. 31. Ep. 42.

Jam pridem verum non didicere pati;

verum

verumtamen, cum illa, designatius instituta, sæpe obsit magis, quam prosit, tutius & fructuosius ea ut plurimum abstinetur. *Species* equidem omnes & *individua* sub *generibus* suis comprehenduntur: quod si ergo Scriptor *generalia*, quæque eo pertinent, justo modo tantùm eviscceret, urgeat, absolvat, utique & *specialia*, generalibus illis involuta, non excludit, sed includit; tametsi ea non tam invidiose a se Lectoribus exhibenda, quam ab his ipsis ingeniose elicienda sibique applicanda esse judicet. Estque & hinc procul dubio, quod sub *fabularum* & *apologorum* involucro vitia exagitandi mos olim invaluerit: ut scilicet *mutato nomine*, imo ratiocinatione humanâ ipsis veluti brutis nonnunquam adscriptâ, in aliorum, potentissimorum etiam hominum & Principum, scelera impune *Scriptores* luderent, sicque, nemine licet *hypothetice*, id est, insignitius pulsato, reprehendendi tamen ea, quæ reprehendenda judicabant, officio non deessent. Adhuc Phædrus:

Harmol. Barbar. Ep. ad Mirandul. Comit.

Gell. lib. 2.

Rigalt. in Phædr. p. 57.

Nec aliud quicquam per fabellas *quæritur,*
Quam corrigatur error ut mortalium,
Acuatque se diligens industria.

Phæd. Fabul. lib. 2. in Prolog.

Missis Sacræ Scripturæ exemplis multi id etiam præstitêre alii, οὓς ναῦς μὴ μία πάντας ἄγει, *quos omnes una non capit navis*, Zeno, Cleanthes, Chrysippus, Orpheus, Musæus, Linus, Phurnutus, Euantes, Silenus Chius, Hesiodus, Ovidius; quos tamen inter excelluit ingeniosissimus μυθοποιός *Æsopus* Samius, a quo & omnes pene *fabulæ* & apologi

Jud. 9. 13. 2 Reg. 14. 2 Sam. 12, 1. &c.

Natal. Com. Mythol. lib. 1. capp. 3. 4. 5. 6.

logi *Æsopici* dicti sunt, *Natali Comite* autore; qui de vario *Fabulatorum* & *fabularum* discrimine erudite differit. Neque mirum hoc, cum *Fabulæ*, Apologi, imo quævis similitudines plus semper intelligendum præbeant, quam dicitur, lateatque fere in iis nescio quid, quod in mentibus *Lectorum* plurimum considerationis relinquit: suntque adeo harum *nervi* tanquam certissimi ingenii & artis satellites; *ipsæ* vero hostes inscitiæ, & facundiæ ad copiam dicendi fideles ministræ. Etiam de *Demosthene* refertur, quod judices haud satis attente ipsum audientes in capitali quâdam causâ, apologo de *umbrâ Asini* confìcto, ad attentionem excitaverit. *Menenius Agrippa*, uti testis est *Livius*, fabulâ de corporis humani membris, adversus ventrem conspirantibus, plebem Romanam a seditione revocavit. *Cardinalis Sedunensis*, in Comitiis *Bernæ* celebratis, Helvetiorum Proceres, jam jam cum Galliæ Rege fœdus inituros, relato de *vulpe*, quam agricola ceperat, apologo, deterruit, & injecto scrupulo cunctatiores reddidit. Sub *agni* pelle rapacem lupum, sub *Lupi* simili *Æsopus*, *Phædrus*, *Avienus* &c. sævissimum *Tyrannorum* ingenium, aliaque aliter perstrinxerunt; *Terentium* imitati, qui præcipue ante ipsos sub fictis nominum vocabulis res ipsas hominum oculis ingesserat, ut *aliorum* adspectantes dedecora, improbe quæ sua erant dediscerent, erubescerentque; utque urbis, in quâ degebat, purulentias evaporaret, vitia ejus sub blanditiis *Comicis* persecutus erat. Quod quidem tum temporis, cum

Plutarch. in Demosthen.

Flor. lib. 1. cap. 23.

Liv. lib. 2.

Lindenbruch. Ep. ad Suff. Calignon.

Rigalt. Ep. ad Thuan.

cum *Fabulatores* illi viverent, maximi uſus fuit, cum quippe jam depuduerat quaſi humanum genus, eaque vitia, quæ vel in ipſis brutis damnabant homines, ipſi inter ſeſe majori flagitio perpetrare non erubeſcebant. Ad quam impudentiam utinam ſubſequentia ſecula, quinetiam hæc noſtra, haud prope nimis acceſſiſſent, neque res quasdam, *inſtituendi* ergo, ut *fabulas* tantum propoſitas, in veras Hiſtorias nonnulli convertiſſent! e. g. fabulam de *Tondalo*, ſuper anguſtiſſimo ponticulo gradiente, & gravem lignorum faſciculum portante, quâ conſcientia peccatis onerata tantum innuitur; fabulam de *Georgio* equite, Draconem perforante, & Regis filiam liberante; quâ Chriſtus Satanam vincens & Eccleſiam ſalvans indicatur; fabulam de *Chriſtophoro* puerum Jeſum portante, quâ imago Chriſtiani proponitur, non niſi per multas miſerias Cœlum ingredientis. Non dico tamen, *omnem* ad *hypotheſin* μετάβασιν omittendam ſemper eſſe, ſed *non neceſſariam.* Eſſe enim aliquando poteſt, ut vitari ea nec poſſit, nec debeat: cum nempe vel ipſum Scriptionis argumentum *hypotheticum*, quæſtioque non de jure ſed de factis eſt, vel obloquentium & opponentium importunitate, impudentiâ & moroſitate, a *theſi* ad *hypotheſin* tranſeundi neceſſitas *Scriptori* imponitur; vel in materiâ *favorabili* (nullum enim hinc offenſionis periculum) res tractanda ſine amplificationibus *hypotheticis* explicari & illuſtrari non poteſt.

IV. (3) Scriptio *levis* eſſe debet & *manſueta*, nullo acrimoniæ ſale adſperſa. Glo-

riari posse oportet ingenuum *Scriptorem* cum Nasone:

Ovid. in Ibin.

> *Tempus ad hoc lustris jam bis mihi quinque peractis,*
> *Omne fuit Musæ carmen* inerme *meæ;*
> Nullaque, *quæ possit, scriptis tot millibus, extat*
> Litera *Nasonis*, sanguinolenta *legi.*

Neque enim amara alliciunt, sed deterrent; optimumque tum *verbis* tum *Scriptis* inculcandorum condimentum est pia humilisque illa *suaviloquentia*, quam in *Basilio* ita exosculati sunt Veteres. Nemo unquam styli *acerbitate* & caninâ facundiâ rite insinuavit generosis pectoribus, sed corrupit potius, quæ docere vel scribere voluit, neque lectorum suorum consulens utilitati, neque existimationi propriæ. Maximus Vir *Claudius Salmasius*, eo quod φιλεπιτιμώτερος esset, & mordaci nimium aceto sua sæpe perfunderet, adeo quidem ut vivos & mortuos, notos & ignotos, imo sine ullo discrimine amicos & inimicos unâ perticâ tractitaret, id est, eadem feritate nonnunquam exciperet, amarulentiæ suæ dehonestamentis celeberrimum suum nomen haut parum collutulavit. Nec sors melior obtigit eruditissimo Viro *Josepho Scaligero*, cum haud paucioribus scommatum cumulis in *Gilbertum Genebrardum*, *Christophorum Clavium*, imo ne Theologorum quidem parcens ordini, in *Davidem Paræum*, grassatus esset. Et quanto cum famæ propriæ, Reformationisque & ædificationis

ficationis Ecclesiarum dispendio conjuncta non fuit Beati *Lutheri* (tanti alias Viri!) nimia in scribendo vehementia & asperitas? Quam indignè is habuit *Henricum* VIII. Angliæ Regem, cum in ipsum scribens dixit: *Veniatis, Domine* Henrice, *ego docebo vos &c.* quam inclementer alios, imo omnes fere, quibuscum in arenam descendit! De ipso *Erasmus* (adscribitur id etiam *Iodoco Heschio* Carthusiano) *multa præclare monuit* Lutherus, *sed utinam civilius admonuisset! plures haberet fautores & propugnatores, & uberiorem messem demeteret Christo.* Ipse *Ambrosius Blaurerus* dixit (qui ut *patrem* alias ipsum suspiciebat, *summo* enim *Patri*, inquit alicubi in *Epistolâ* ad Melanchtonem, *qui rursum nos parturit*) Lutheri *tragœdia, quam novam nunc excitat, constanter nobis dissimulanda erit, quia non potest ullâ vel durâ vel molli tractatione mitescere illud ingenium, sed crabrones potius irritare videatur, qui paria cum ipso facere velit.* Impotentissimi sane animi *Scriptores* sunt, qui (ut alicubi Plinius) *minimum icti omnia fragoribus mox implent*, conatus aliorum Theonino dente rodunt, genuino Autores mordent, sine fronte & mente in eos debacchantur, *res* non tantum arguunt, sed & *syllabas* sæpe, verborumque *cortices*, Grammaticale bellum super eis excitant, dissentientes a se stultos, bardos, bliteos, stupidos, imperitos, vel (uti Gentiles olim Christianos) *hebetes, brutos, fatui & obtusi pectoris* esse clamant, peccare (uti loquitur Scriptura) *hominem facientes verbo* בְּהַטִּיא (est Hebraismus) id est,

Eras. Ep. ad Pet. Rabir.

Hesch. Ep. ad Vadian. A. 1522.

Blaurer. Ep ad Melancl. t. cod. Ann.

Scultet. Annal. pag. m. 115.

Fritsch. de cavend. calumniandi libid.

Arnob. cont. Gent. lib. 2. &, 3.

Vatabl. in Es. 29.21.

Turett. Theol. Elenct. p. 1. in Præfat.

Martial. Ep. lib. 6. Ep. 19.

peccatum ei imputantes, vel peccati reum peragentes propter *unum* verbum, litemque ei ob exiguum sæpenumero errorem contentiose nimis moventes; licet quæstio aliquando tantum sit de tribus *Posthumi* capellis, & lanâ caprinâ, hoc est, de materiâ ne Theologicâ quidem, multo minus fidei, sed mere quodlibeticâ: ut si vel asinus (uti in proverbio est) canem tantum momorderit, prout *de Augusto* fertur, quod ob coturnicem jugulatam *Erotem*, Ægypti Procuratorem, suspendi jusserit; de *Vedio Pollione*, quod ob vas chrystallinum fractum murænis aliquem objecerit; & de *Scythis* quod ob scyphi lignei furtum homines morte mulctârint, aliique alios ob causas non causas, id est, leves varii generis contumeliis affecerint. In re tandem lubricâ & perplexâ, quæ diversos ut plurimum sensus explicatusque ferre potest, de quâ dicendum omnium pene calculo est,

Diversum sentire duos de rebus iisdem
Incolumi licuit semper amicitiâ,

siquis vacillasse vel titubasse forsan videatur, mox præstò sunt, ut labantem impellant, jacentem calcent, nequaquam ei parcant, e contra errorem ejus exaggerent, amplificent, acerbe incessent, acsi omnis veritatis momentum, Reipublicæ tranquillitas imo animarum salus in eo verteretur; deque ipso, qui in eum forte incidit, ut justo devictoque jam hoste triumphent non tantum, sed & alios triumphare faciant, isque (ut non invenustè nonnemo) *qui ve-*

ia

in ullum *lapidem forte impegerit*, *veluti mille statim obtrectationibus*, *tanquam de* lapide emptus *tantum esset*, foret *objiciendus*. Melius certe, quam hi, animatus, atque a mordaci & rixoso hoc genio alienior fuit Magnus noster *Gronovius*. Sic Ille Lectori suo: *Fruere & bonis nostris fave*, *malis indulge*, *non ut* dissimules (*cupio & ipse me*, *& si qui a me inscio deduci possint*, *ab errore liberari*) *sed*, *quod non mea magis quam tua interest*, *ut liberaliter & eleganter castiges*. Cui dignus est qui jungatur *Johannes Morinus*, de quo etiam ante. Hic enim a *Josepho Mariâ Suaresio* literis monitus, quod nævos aliquos in Libro ejus observasset & notasset, mellitis ei hisce rescripsit verbis: *Nævos esse non dubito*, *si nulli notarentur*, *hoc amicitiæ condonarem*, *diligentiæ meæ non vindicarem*. *Verum quicunque illi sunt*, *summo beneficio me afficies*, *si horum me admonueris*, *illos statim carâ*, *ut ajunt*, *obedientiâ abstergam*, *abliterabo*, *delebo*, *avellam*. *Judicium enim suum retractare nefas esse existimo*, *longissimeque absum ab eorum sententiâ*, *qui* nævos *suos* lumina *credunt*. Candide sane & generose! Estque profecto, contraria *scribendi* ratio non exigua exulceratorum temporum calamitas, Scriptoribus Lectoribusque non minus damnosa, quam Deo, *lenitatis* Doctori, & *maledicentiæ* osori invisa & ingrata. Neque eluere hanc maculam *Scriptor* rite censendus est, si prior forte adversarius maledictis ipsum incesserit: haud enim malo malum rependere, sed malitiam bonitate devincere Christiani hominis retaliatio est, hæcque gloriosissima

Bertram. Exam. Inscript. Antiqu. pag. 53.

Gronov. de Pecun. Vet. in Præfat.

Morin. Antiqq. Oriental. pag. m. 169.

Tertullian. de Patient. cap. 18. & cap. 8.

 ma

ma ejus victoria, contemtores suos, non mordacitate, sed contemtu potius & silentio, quandoque etiam modestâ quasi ἀναισθησίᾳ superare. Aurea *aurei Oris* verba sunt: τοῦτο ἡ λαμπρὰ νίκη, τὸ πλεῖον αὐτῷ παρέχειν ὧν βούλεται, καὶ τοὺς ὅρους τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας αὐτοῦ τῇ δαψιλείᾳ τῆς οἰκείας ὑπερβῆναι μακροθυμίας. *Hæc est* splendida victoria, *plus illi* [adversario] *concedere, quam ipse velit, & metas malæ illius cupiditatis propria* lenitatis *abundantia superare.* Nempe ideo quis te lædit, ut doleas, quia fructus *lædentis* in dolore *læsi* est; cum ergo fructum ejus everteris non dolendo, nec recalcitrando, ipse doleat necesse est amissione fructus sui. Scitè in *Epictetum* Arrianus: *Confer maledicta in lapidem, quid, quæso, efficies? Quod si quis ista audiat tanquam lapis, quid, quæso, proficiet conviciator? at si imbecillitatem ejus, cui convicia fiunt, tanquam suggestum quoddam nactus sit is, qui maledicit, tum certe multum profecit.* Maxime cum contumeliæ *opinio* magis nos fere excruciet, quam contumelia ipsa. Sic ipse *Epictetus*: Μέμνησο, ὅτι οὐχ ὁ λοιδορῶν, ἢ τύπτων ὑβρίζει, ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ τούτων, ὡς ὑβριζόντων; ὅταν οὖν ἐρεθίσῃ σε τὶς, ἴσθι ὅτι ἡ σή σε ὑπόληψις ἠρέθισε. *Memento, non eum, qui conviciet ur aut verberet, autorem esse contumeliæ, sed opinionem de eis, tanquam contumeliosis. Cum igitur quisquam te irritârit,* opinione *tuâ irritatum te esse cogita.* Ita homo *paganus*, adde ei & *Christianum*, memoratum

Chrisost. in Roman. 7.

Arrian. in Epict. lib. 1. cap. 25.

Epict. Enchirid. cap. 27.

ritum nempe Chrysostomum. Ita hic: ὕβρις οὐκ ἀπὸ τῆς γνώμης τῶν ὑβριζόντων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς διαθέσεως τῶν τυχόντων ἢ συνίσταται ἢ ἀπόλυται. *Ignominia non a mente eorum est, qui eâ afficiunt, sed ab affectu eorum, qui patiuntur illam, aut aliquam aut nullam vim habent.*

Chrysostom. de evers. Stat. Orat. 1.

Laudabiliter hinc Augustinus *Petiliano* Donatistæ, improperanti sibi, quod *Manichæorum* esset *presbyter*, Tertullus *Pauli accusator*, suorum *verborum fur*, Carneadis *Academici ingenium habens, quo potuit omnia incerta, & nives, cum albæ sint, nigras efficere* &c. non nisi hæc reposuit verba: *Si & ego tibi vellem pro maledictis maledicta rependere, quid aliud quam duo maledici essemus? ut ii, qui nos legerent, alii detestatos abjicerent sana gravitate, alii suaviter malevolâ haurirent voluntate?* dicerent saltem, *cum Bythio Bacchus est commissus.* Prout idem Ecclesiæ Antistes solitâ hâc suâ μακροθυμίᾳ adversus quosvis pene hæreticos nihil non valuit, imo effecit. Plurimas enim utcunque iiscum haberet conflictationes, quorum alii miris technis studebant eludere pondus veritatis, alii superfluis & alienis tergiversationibus tempus eximere, alii convitiis a disputatione ad jurgium provocare, alii stolidissimis responsis vexare & fatigare contra disserentem; nihil eorum impedire tamen potuit, quo minus Vir sagacissimus & constantissimus rem urgeret, repetens, iterans, inculcans, quæ utrimque dicta fuerant, idque tam dilucide tam explanate, ut imperita quoque multitudo perviderct, nihil adversantibus reliquum

Augustin. lib. 3. contra Petil. cap. 17.

Euripid. in Jason.

Ursin. Theolog. Symbolic. §. 45.

 esse,

esse præter meram impudentiam. *Atque hac mansuetudine* (inquit Erasmus) *cum instantiâ pertinaci conjunctâ sanavit eorum plurimos, devicit omnes.* Et alio loco: *Sic* Augustinus *refellit furiosos* Donatistas, *& plus quam insanos* Manichæos, *ut & citra rei meritum sæviat, & charitatis dulcedinem ubique admisceat, salutem eorum sitiens, non exitium. Hæc dicendi* mansuetudo, *hæc dispensandi sermonis* prudentia *cepit Orbem, &, quod nulla unquam arma, nulla Philosophorum subtilitas, nulla Rhetorum eloquentia, nulla vis potuit humana, sub Christi jugum misit.* Ac præcipue quidem πραότητος hujus ratio habenda est, si inter illos, qui ejusdem religionis consortes, & cætera ἰσόψηφοι sunt, lis quædam orta sit. Licet utique, imò e re nonnunquam est, erroris sui *Fratrem* monere; præit enim ipse Apostolus Gal. 2. 11. sed cum levis momenti res est, super quâ controvertitur, id est, quæ veritatis & pietatis doctrinam praxinque nullo modo convellit, imò ne arrodit vel luxat quidem, non nisi *modestè* citraque omnem mordacitatem faciendum id est, nec unquam *frater* minus *fraternè* a quoquam excipiendus: e contra omnis scriptio eo dirigenda, ut *pacem*, si absit, conciliare, si adsit, fovere & confirmare, si rupta & turbata sit, restituere & resarcire possit. Absit, ut unquam Scriptor pio cuidam symmystæ hanc similemve extorqueat querelam, qualem fudit olim Theander Calvinus: *Si decimâ* (inquit) *ex parte tantum scias, quam atrocibus probris lacerer, pro tua humanitate ingemiscas miseriis, ad quas obdurui. Undique*

Eraf. Epp. lib 28. Ep. 1. & lib. 17. Ep. 18.

Calvin, Ep. 138.

dique canes allatrant, hæreticus passim vocitor. Quicquid fingi calumniarum *potest, in me congeritur. Denique me invidi & malevoli* e grege nostro *infestius oppugnant, quam aperti hostes ex Papatu.* Ἐμφαλικῶς Gentium Doctor: *Nolite contristare Spiritum Dei, in quo signati estis in die redemtionis. Omnis* amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia *tollatur a vobis cum omni malitiâ. Estote autem invicem* benigni, *misericordes, condonantes vobis invicem, prout & Deus in Christo condonavit vobis.* Et quis certe unquam e *Fratrum* collisione fructus? imo quænam non inde turbæ, infirmorum scandala, inimicorum ludibria, Ecclesiarum pericula, quin & gravissima nonnunquam, & justissima in contendentes & altercantes Dei judicia? uti alibi ostendimus.

Ephes. 4. 30. 31. 32.

OTIA. Theolog. in Præfat.

V. (4) Scriptio *methodica* esse debet, & ritè *ordinata*: præsertim si peculiare argumentum sit, quod non *obiter* tantum proponere, sed ab *ipso*, ut ajunt, *fundo* eruere & pertractare intendimus; quod notandum, quia res secus habere *se* potest, si quis Opus, e diversis materiis compilatum, edere forte velit. Cuncta etenim, quæ sunt, a justâ & *venustâ* rerum *dispositione* commendantur, in areâ domus, in foro cives, in campo acies; quin Orbis ipse, & universa hæc rerum compages hanc quam cernimus, pulchritudinem ab *ordine* habet, quem vel solum si in densissimis rerum Divinarum tenebris intueantur Gentiles, Numen in eo deprehendunt. Imò tanti omnibus Eruditis *ordo* est, ut vel præcipuum apud ipsos

Melancht. Rhetoric. lib. 1. pag. 72.

ipſos judicioſæ & ingenioſæ induſtriæ argumentum ſit rerum, quæ tractantur, optima in *ordinem* collatio; dum indocti tanquam ſorices, *confuſionis* indicio, *ἀκοσμίαν* ſuam prodere cenſendi ſunt. Nihil quippe, juxta Platonem, *difficilius & divinius eſt, quam recte partiri.* id eſt, juſtâ *methodo* res tractare & diſponere. Doctum ſe hanc *artem* a *Sexto* profitetur *Marcus Antoninus* hiſce verbis: καὶ τὸ καταληπτικῶς καὶ ὁδῷ ἐξευρετικόν τε καὶ τακτικὸν τῶν εἰς βίον ἀναγκαίων δογμάτων, id eſt *dilucidam* etiam *ac* methodicam *cum inventionem tum &* diſpoſitionem *decretorum ejuſmodi, quæ ad vitam recte inſtituendam conducerent*, ab eo accepi. Dicto itaque caſu *res ipſa* a Scriptore *primum* exhibenda eſt, ſive rei tractandæ *ſumma* (σωματοποιεῖν id vocat *Polybius*) tum *diviſione* explicanda, hujuſque ſingulæ *partes* in ordinem rurſus redigendæ, inque unâquaque earum ea primum tractanda, quæ proxime ad rei ſubſtantiam pertinent, deinde illa, quæ ei accidunt, tum ſiqua cognata ſunt, aut contraria, mox quæ inde ſequi ſolent commoda & incommoda, tandem quibus rationibus parari, ſervari, augeri, vel e contra devitari, depelli, aut minui hæc poſſunt: ut totus ſic *Liber* corporis inſtar ſit, e membris coadunatis decenter compoſitus. Attendit huc probe *Ariſtoteles*, minus id obſervavit *Seneca Philoſophus*, qui ideo & vapulat *Eraſmo*, aliiſque: uti & *Arnobius* non tantum ut *nimius* & *inæqualis*, ſed etiam tanquam *abſque operis partitione confuſus* ab *Hieronymo* caſtigatur: uti idem vitium etiam

Bodin. Libr. cit. §. in Præfat.

Antonin. de Reb. ſuis Lib. 1. §. 9.

Morin. Ep. ad Harlæ.

Hieronym. Ep. 13. ad Paulin.

etiam ab aliis ei adſcribitur. Quod miratur tamen & carpit Clar. *Hoornbekius*, qui ſic in ejus laudem: *Non video quare is Scriptor mereatur ab* Hieronymo *in Epiſt. ad Paulin. ſic notari:* Arnobius inæqualis & nimius eſt, & abſque operis ſui partitione confuſus. *Mihi diſertus autor videtur, & qui argumentum ſuum contra* Gentiles *adeo accurate & concinne pertractârit, ut adverſus iſtos meliora dici poſſe, quam quæ ab antiquis illis ſic bene diſputata ſunt, vix videam* Interim *Ordinis* Methodique rationem qui in ſcribendo, legendo, ſtudendo nullam habet ex arenâ funiculum tantum nectit, ſcientiæque, vel eruditionis nec laude dignus eſt, nec nomine: cum omnia non niſi diſſolute & lubrice tenere queat aut tradere, eo quod amicabilem eorum concordantiam, mutuumque, quo reſplendent, lumen haud rite percipiat:

Hoornb. Vet. & Nov. Lib. 1. cap. 1. pag. 13r.

> *Si quod præcipiti viâ*
> *Certum deſinat* ordinem,
> *Lætos non habet exitus.*

Boëth. Metr. lib. 1.

Res vero genuino *ordine* & ſerie qui novit, docetque, vere demum & clarè eas novit, docetque. Omnis etiam ex ἐυμεθοδεία, id eſt, legitimâ & *harmonicâ* hâc dicendorum & ſcribendorum *locatione* Librorum pulchritudo reſultat, omnis decor, omnis ἐνέργεια. *Omne* quippe (teſte Philoſopho) *ordinatum* pulchrum *etiam eſt, quia* σύμμετρον Hâc enim mediante legentium *intellectus* pleniorem multo ſatisfactionem ex iis recipit, quam ex infinitis ſyllogiſmorum ſubtilitatibus.

Ariſtotel. 3. Topicor. cap. 3.

bus. Ne addam, *memoriam* impenſe eâ juvari, dum a radicalibus & fundamentalibus incipiendo, conſequentia & minima non tantum percipiuntur facilius, ſed firmius etiam imprimuntur, ac tenacius hærent. Facit enim συμμετρία hæc, ut cuncta, tanquam in catenâ annuli, in *Scriptione* inter ſe cohæreant, parteſque ſingulæ, adinſtar marinorum fluctuum, veluti altera alteram continuo impellant. *Joſephus Scaliger* accuratè obſervati *ordinis* hujus adminiculo eo uſque proceſſiſſe dicitur, ut univerſum *Homerum* unius & viginti dierum ſpatio plane edidicerit: quod inſtar prodigii forſan quis habeat, cum Poëta ille ſupra *ſexaginta millia* Græcorum verſuum contineat; *Ilias* nempe *unum* & *triginta millia ſexcentos ſeptuaginta*, nec pauciores multo *Odyſſæa*. Cum indubium alias ſit, ſi in quadrum redacta non ſint, quæ leguntur, vix bene & fructuoſe in iis pergere, eaque bene aſſervare quem poſſe, quæ haud bene antea, id eſt, ἀμεθόδως, & confuſe incepit & excepit. Uti vero in omnibus materiis *Methodus* neceſſaria eſt, ita ante omnia in *Scripturarum* tractatione non eſt negligenda; licet haud defuerint olim, neque etiamnum forte deſint, qui indignum judicarunt, vel judicant, Theologiæ majeſtatem ad *methodi* humanæ leges revocari, atque definitionum & diviſionum anguſtiis, tanquam vinculis quibuſdam & clauſtris conſtringi: obtendentes, veram Dei notitiam *cœlitus* doceri, atque adeo hominum induſtriâ, uti alias artes, comparari nec poſſe, nec debere. Hæc

Drexel. Aurifodin. part. III. cap. 10.

Sohn. Oper. tom. I. pag. 85. 86.

Gel-

Gellii Snecani de id genus hominibus querela olim erat: *Spiritus S. non est* confusionis *autor*, *sed* ordinis. *Quo igitur fructu hodie quidam sibi sumunt enarrandum Dei verbum absque* methodo *uti instrumento recte secandæ Scripturæ, testis est experientia. Nimirum multa absque capite & caudâ congerentes ac inculcantes, nec ipsi ad solidam veritatis cognitionem perveniunt; neque aliquem manifestum sanæ doctrinæ profectum in auditoribus relinquunt.* Tametsi enim Sacræ litteræ, sine accuratô *ordine* exhibitæ, percipi etiam a nonnullis possint, & perceptæ forsan ab aliquibus sint, *methodo* tamen accuratâ informatæ facilius & rectius percipiuntur. Neque hâc viâ Scripturarum majestati quicquam decedit, modo *methodica* hæc earum tractatio, non e *Philosophorum* Libris, sive *hominum* commentis & inventis, sed ex principiis *Theologicis*, id est, verbo Dei exstruatur, indeque veritatem suam habeat; adhibito tantum *Dialecticæ* artis subsidio, per quam Scripturaria illa suis quæque locis collocentur. Neque dubium est, genuinam Scripturarum intelligentiam *cælitus* donari: verum haud semper *immediate* id fit (quod *Prophetis* & *Apostolis* peculiare fuit) sed ordinario *mediate*; adeo ut hanc ipsam ob causam justam intelligendorum dispositionem non minus, sed magis necessariam esse censendum sit. Haud tamen ita unquam præcisè hisce illisve *methodi* regulis adstrictam *Scriptionem* volumus, ac si ab iis pro re nata, cumque rerum tractatio alio naturali *ordine* melius videtur fluxura,

Gell. Snecan. Method. Description. fundamentor. Fid. in Præloq.

Heins. Ep. ad Edit. Oper. Gomari.

ra, aliquatenus recedere nefas esset, absit; Rerum enim natura non ad *methodum*, ordinemque, sed *methodus* ad rerum naturam est inflectenda, ut non pes calceo, sed calceus pedi est adaptandus. *Ars*, uti loquitur Aristoteles, *naturam imitatur*, non natura artem; omnesque scientiæ earumque tractationes mensuræ non *res mensurantes*, sed *a rebus mensuratæ* sunt; uti vir sapiens *mensura rerum* vulgo dicitur, quia sese & cogitationes suas ad eas accommodat, non quod res ad suum semper arbitrium cogere vel possit, vel velit. Adde quod, ut quasi *ordinatius* procedere videamur, ea quæ scribimus, in multas nimis partes (nisi forte cum Disciplinarum *elementa* tyronibus inculcata volumus) secanda & discerpenda nunquam sint. Scribere enim argute is dici potest, qui cuncta in corollaria & conclusiones varias non distribuit, nec prius semper dicit, quid dicturus sit, antequam dicat, omneque pene argumentum, verbotim concisum non contruncat, addens fere ubique, hæc *pars* dividitur in *tres*, prima rursus in *quatuor*, atque harum singulæ iterum in ternas: *prima* ibi, *secunda*, ibi, *tertia* ibi. Hoc enim, ut, si operosius fiat, memoriæ grave est, ita frigiditatem *Scriptioni* addit, decoremque ejus & nitorem vehementer imminuit.

Aristotel. 2. Physic. cap. 1. & 10. Metaphys. text. 5.

Cap.

CAP. IV.

De Scribendorum Soliditate.

SUMMARIUM.

I. *Quibus in Libris huic imprimis incumbendum?* Cardanus *laudatus. Scriptores* soliditatem *negligentes notati.* Officiperdi *merito dicendi.* II. *Hos inter Excellunt* (1) Pyrrhonii & *Sceptici* (2) *Omnes, qui* pomposos, *quibus argumentum non respondet, libris suis* titulos *præfigunt. Ambitionis hujus rei a* Plinio *peracti plerique Græci, inter Latinos* Varro, *nec non a Jacobo L. Stunica* Erasmus. *Scripta hujusmodi cur* oculiferia *dicta?* κέπφον ὠνιδεῖν & ὑπηνέμια τίκτειν *quid?* Horatius *elucidatus.* Erasmi & Casauboni *lepidæ historiolæ huc pertinentes.* L. Valla *a* Poggio *perstrictus.* Vossii *ingenuitas laudata.*

III. *Argumentis* artificialibus *in rebus fidei prorſus potius abſtinendum*, *quam* levibus & invalidis *certandum*. Thomæ Aquinatis *pia hanc in rem conſideratio*. IV. Seponendum *ad tempus Opus*, *cumque Viris quibuſdam Doctis* communicandum, *antequam in lucem prodeat*. *Epiſtolæ quædam* ad *Paulum Senecæ*, ut & *Paulo quædam ad* Senecam *falſo adſcriptæ*. Lambendus eſt fœtus. *Quæ phraſis unde originem traxerit, exponitur*. *De* Urſâ *fœtum ſuum*, *vel* informem vel formatum *ejiciente*, *ingens ſententiarum divortium*. Stylum vertere *quid? Haud ſimplex* Stylorum *apud veteres uſus*. *His*, *iiſque quidem ferreis*, Caſſianus *Martyr ab ipſis ſuis diſcipulis confoſſus*. V. *Scriptori*, *ut* limatius & ſolidius *ſcribat*, in ſecretiorem locum *nonnunquam ſecedendum*. *Quo in inſtituto* Cicero, Agellius,

lius, Neothus Adulphus Lutherus, Thomas *denique* Gathakerus *non sine fructu præluxerunt.*

I. SI cui opus concinnare animus eſt, quod argumenti tantum ludicri, lectoriſque non tam *ædificationi*, quam *oblectationi* deſtinati, ſit, de eo variis validiſque rationibus ſuffulciendo, non uſque adeo videtur laborandum; cum quæ illius farinæ ſunt, nec *cognita* felicem, nec *ignorata* infelicem reddere quenquam poſſint. At vero, ſi res ſeriæ majoriſque momenti ſint, quas meditatur Scriptor, curandum ipſi ſedulo eſt, ne quædam diluta, frivola, dubia, vel veroſimilia tantum de iis depromat, ſed ut talia, quæ vere vera, firma, omnique exceptione majora ſunt, victuris ſemper chartis demandet, eaque documentis adeo cogentibus muniat & confirmet, ut judicii olere acrimoniam manifeſtum fiat, & Lectorum aſſenſum quam facillime elicere poſſint. Rite Cardanus: *Ea, quæ ſcribuntur*, tria *habere debent, utilitatem præſentem, certum finem, &* inexpugnabile *fundamentum.* Male utique ſe res habent, cum tales in ſcenam prodeunt Autores, ut ut magni alias nominis, qui in iis, quæ ſcribunt, nil niſi dictatores agunt, & quaſi e *Tripode* oracula pronunciare ſe putant; nihil interim probantes, vel rationibus adeo levibus & elumbibus ludentes potius, quam decertantes, ut

Cardan. de Subtil. lib. 15. pag. m. 410.

innumeros in suorum Lectoribus scrupulos relinquant, nullusque tandem, perquam sane exiguus, exinde fructus in quenquam redundet: genuini *officiperdi*, juxta *Catonem*, id est, qui sui laboris nullam remunerationem habent, imo ne merentur quidem; alii legunt *officiperdæ*. Versiculi *Catonis* sunt,

Cat. in versicul.

Gratior officiis, quo sis mage, charior est,
Ne nomen subeas, quod dicitur officiperdæ.

II. Neque desunt tamen, e contra magno numero sunt, qui sic procedunt. His enim merito omnes *illos* accenseas, (1) qui, veluti in *Pyrrhonis Eliensis* scholâ educati aliorum omnia arrodunt, vellicant, & *dubia* reddere tentant, dum ipsi nihil aliud quod *certius* & *solidius* sit, in scenam producunt, διετέλων δὲ (verba sunt *Laërtii*) τὰ τῶν αἱρέσεων δόγματα πάντα ἀνατρέποντες, αὐτοὶ δὲ οὐδὲν ἀποφαίνοντες δογματικῶς, *perstantes sectarum omnia dogmata* evertere, *nihil interea ipsi dogmatis asserentes.* Et quis est, qui *Platonem* huc etiam non referat? de quo sic *Cicero:* Platonis *in Libris nihil* affirmatur, *& dum in utramque partem multa disseruntur, de omnibus* quæritur, *nihil* certi *dicitur*. In *Dialogis* quippe plerisque per anfractuosas disceptationum ambages, artificio singulari sibi invicem implicatas & innexas, in immensum ferme protractâ dissertationis serie, veri certique sitiens Lector, nisi quod dictionis amœnitate, inventionis varietate,

Joh. Saresburiens. Policrat. lib. 7.

Laërt. lib. 9.

Cicer. Acad. Quæst. lib. 1.

rietate, ſtructuræque elegantiâ, quæ feſſum interim reficiant, dum delinitur, detinetur, logis longis ac laciniofis pene delaſſatus, cum quod pro *certo* ſtatuatur *nihil* occurrat, in quo pedem figat, nec jam animi pendens, opinatione dubitationeque omni depoſitâ, *firmus* conſiſtat, ac ſecurus acquieſcat, vix aut ne vix quidem deprehendere queat. Atque ita, juxta hos

Gathak. Præfat. in Antonin. * 3. b.

Α'υτὸς ὅμως ὀυκ οἶδε· δόκος δ' ἐπὶ πᾶσι τέτυκται.

Certi *aliquid nemo novit*; *ſed* opinio *cuncta eſt*.

(2) Qui ut merces ſuas papyraceas commendabilius extrudant, affectatas quaſdam vocum cupedias plenis veluti buccis ructant, & uſque adeo magnifica quædam pompoſis *Librorum* ſuorum *titulis* (*Inſcriptionum feſtivitates*, vel *inſcripta nimis lepida, multaſque prorſus concinnitates redolentia*, vocat *Agellius*) promittunt, ac ſi lactis gallinacei hauſtum videantur propinaturi, *Pindarico* huic effato nimium forte innixi,

Pare. Lexic. Critic. pag. 815.

Gell. lib. 20. cap. 11.

Α'ρχομένου ἔργου πρόσωπον χρὴ θέμεν τηλαυγές.

Oportet, ut cujuſque operis frontiſpicium *ſit præfulgidum.*

Pindar. Olymp. 6.

Irridet in *Græcis* ambitionem hanc *Plinius*; eamque inter *Latinos M. Terentium Varronem*, in Satyris ſuis *Seſqui-Ulyſſe* & *Flexibulis* haud ſatis vitaſſe aſſerit; ejuſdem reum *Eraſmum* agit *Jacobus Lopes Stunica*, ſic loquens

Auſon. Popm. Conjectan. in Varron. Fragment. pag. m. 166.

loquens *de Annotatis illius* in N. T. *Pervenit tandem ad me* Erasmicus *ille* Codex *numeroso Pœmiorum ambitu veluti satellitio præmunitus, perpulcris literarum figuris* Græce & Latine, *deformatus*, *ac* titulum *in fronte gestans*, *qui &* Autoris *nomen*, *&* Operis *argumentum* magnificis *quidem* verbis, & admiranda *quædam ac pene* παράδοξα *pollicentibus præ se ferre videbatur.* Scripta hujusmodi oculiferia, vel, ut alii, *oclifera* sive *ocliferia* apud Autores dicuntur; quod splendore suo imperitorum *oculos* quasi *feriant*, & tantum non fascinent. De his Seneca: *Non habemus* (inquit) *ista odorifera*, *nec emptorem decipimus*, *nihil inventurum*, *cum intraverit*, *præter illa*, *quæ* in fronte *suspensa sunt.* In quæ verba hæc notavit Lipsius: *Licebat & decebat in textu poni vocem libris aliquot assertam* oculiferia, *sive* ocliferia; *nam veritas ita est*, *& sententia poscit. Non habemus nos* (addit) *ut in tabernis*, *exposita quædam cum* titulis, *aut per se splendentia*, *quæ* oculos feriunt, *aut transeuntes ad emendum alliciunt.* Nam quid, quæso, est quod præstant speciosi illi nundinatores cerassatis suis ςηλογραφίαις? cum liberanda fides est, κέπφον ὠνίδειν, *cepphum* vel larum *parturire* dixeris, id est, nil nisi *Acci Iliades*, & fumos *vendere*; animalculis illis, haut absimiles, qui, dum veneris imaginatione ova concepêre, nil tamen nisi *subventanea* pariunt: quod Græci ὑπηνέμια τίκτειν, vocant. Adeo ut non immeritò tales roges, quod habet Horatius:

Stunic. Annot. c. Erasm. in Prolog.

Senec. Ep. 33. 88. 92.

Lips. in Senec. Ep. 33. & Elect. lib. 1. cap. 16.

am-

amphora cœpit
Institui currente rota, cur urceus exit?

Horat. de Art. Poëtic. verſ. 21.

Quem locum ſic παραφράζει *Turnebus*, & qui vitulâ ejus paſſim arat, Pulmannus: *Magnificè eximieque poëma es exorſus, quod & aliis noſtris* deſcriptionibus *excolere & exornare tentaſti: ſed neſcio quomodo impar oneri ſuccubuiſti: &* magnum opus *aggreſſus, in* opuſculum *deſiiſti, amphoramque amplam fingere auſpicatus, parvum nobis* urceolum *effinxiſti.* Fitque adeo *Liber*, qui ſic editur, nihil fere aliud, quam maledicta ficus, quæ lectoris ſpem ludit, id eſt, multa quidem oſtentat, ſed vix quicquam profert. *Quorum ſcripta* (inquit iterum Seneca) *clarum tantum* nomen *habent, cætera* exanguia *ſunt. Inſtruunt, diſputant, cavillantur, non faciunt* animum, *quia non habent*: de quibuſque Lucianus, Ὀστᾶ μόνον ὁρῶ καὶ κρανία, τῶν σαρκῶν γυμνά. *Oſſa tantum video, & calvarias carnibus denudatas.* Forte quod exiguæ difficultatis negotium *eſſe* putent, qui ſic faciunt, *dicere & conſcribillare* multa, nihil vero *probare*; cum e contra vix quiſquam omnia, quæ *ſcribit*, tam facile, ac vulpes pyrum comeſt, invictis rationibus poſſit confirmare. Τὸ μὲν (inquit *Nazianzenus*) ἐπιλαμβάνειν οὐ μέγα ῥᾶστον γὰρ καὶ τοῦ βουλομένου παντός: τὸ δὲ ἀντιστῆσαι τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀνδρὸς εὐσεβοῦς καὶ νοῦν ἔχοντος. *Alienam enim ſententiam explodere non magnum, imo facillimum cuivis eſt*, ſuam *vero contra* probare *viri eſt plane cum pii tum prudentis.*

Turneb. Adverſ. lib. 19. cap. 9.

Senec. Ep. 65.

Lucian.

Nazianz. de Theolog. lib. 3.

Exemplum hujusmodi Scriptoris est apud *Erasmum* nostrum: *Vix hæc scribens* (ait) *a risu tempero, cum recordor Calliphanis cujusdam, quem olim cognovi, cum in familiâ Charissimi Patris,* Henrici Bergensis, *Episcopi* Cameracensis *versarer sed nomini pa ce- tu propter convictum domesticum. Is permulta volumina concinnabat exornabatque, sed chartis inanibus, nisi quod in fronte videre erat* magnificos *quosdam* titulos, *velut* Carminum, Orationum, Epistolarum. *Singulis præscriptum erat hominis tergeminum nomen ut qui* titulum *forte legissent, crederent eruditum, & in* literis *multa magnaque molientem.* Neque hoc melior fuit δοκησίσοφος ille *Parisinus*, de quo ad *Scaligerum* sequentem in modum *Casaubonus*: Jussit *is* (ait) *me si se vellem videre ad se accedere. Cum imperio paruissem, & ad fores accessissem, ecce aliud ἐπίταγμα, adscenderem in* Manlii *hujus Musæum. Veni igitur, & vidi tandem. Quid ego tibi nunc commemorem sermones se & sua solum mirantis alienis autem omnia fastidientis? Monstrata est nobis incredibilis* Librorum *edendorum copia, quibus omne scibile contineretur. Alii foruli* commentarios *in Libros* Juris Civilis *continebant*; alii *Romanæ ἀρχαιολογίας locos communes sic elaboratos, ut nihil pote melius*; alii *interpretationem* Græcorum omnium *Aristotelis Librorum. Sed omnium capacissimi fuere, qui capiebant Magistri hujus Dictata in optimos quosque Scriptores, Latinæ Græcæque linguæ; quæ ille ajebat annorum viginti spatio confecisse, & de superiore loco suis dictasse. Nam* Pythagoræ carmen

Erasm. Adag. pag. m. 657.

Casaubon. Ep. 429.

carmen & Martialem, *quæ duo sola, ut opinor sunt adhuc ab eo publicata, aliud agenti sibi juveni excidisse, neque se illa pro suis jam agnoscere. Toto genere* διαφέρειν *quæ lateant in scriniis, tum demum publicanda, cum omnes docti errores suos publicaverint.* Scilicet

> *Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu!*

Et quid *Poggius Florentinus* in *Vallam*? (jurene an injuriâ alii judicent) *Persimilis* (inquit) *est* Valla *noster homini ridiculo: qui cum aliquando se ex quadam turri volaturum certo die profiteretur: & populus ad id spectaculum convenisset: homines suspensos variis alarum ostentationibus ad noctem usque detinuit. Deinde omnibus volatum cupide exspectantibus: populo culum ostendit. Ita* (pergit) *Laurentius noster post multas atque ingentes verborum pollicitationes: post tantam expectationem promissorum: tandem non quidem culum, ut ille, sed volantis cerebri insaniam, & pergrandem ignorantiæ supellectilem ostendit.* Aliter sane, quam hujusmodi homines, se habuit Magnus *Vossius*, cujus de *Idololatriâ Gentilium* Libris hoc olim elogium scripsit Grotius: *Proximis diebus aliquid nactus otii, legi eâ, quâ omnia tua soleo, aviditate ac animi affectu, tua de* Idololatriâ; *in quo contra fecisti, quam nunc fieri solet: plerique enim titulos suos opere non implent: tu aliter nos decipis, plus dando, quam eras pollicitus.*

Pogg. apud. Vall. Invectiv. lib. 1.

Præfat. ad Matt. Voss. Annal. Holland.

III. Non dico, quemcunque ac ubivis quidem *soliditatem* hanc assequi posse, cum

 multa,

multa, ut ut veriſſima, nobis tamen ex æquo demonſtrabilia non ſint; verum tamen σὺν δορὶ σὺν ἀσπίδι, id eſt, nullo non conamine enitendum eò eſt, anxiâque cavendum curâ; ne adeo unquam arrogantiæ ſupercilio tumidus *Scriptor* quis ſit, tantoque propriæ auctoritatis & ἀξιοπιστίας turgeat vento, ut dicenti & dictanti tantum ſibi ullam a Lectoribus (imprimis generoſiores ſi ſint) fidem adhibendam eſſe cogitet. Neque *enim* (ut recte Tullius) *tam* autoris *in diſputando, quam* rationum *momenta quærenda ſunt*. Imo vero tam præfracte *ſoliditatis* hujus ſtudio incumbendum eſt, ut e re, imo neceſſarium nonnullis caſibus ſit, ſpeciatim cum res *fidei* tractandæ veniunt, omni potius argumentatione abſtinere, quam talibus quicquam velle aſtruere rationibus, quæ rem aſſerendam peremtoriè & ἀποδεικτικῶς non evincant. Neglectum hoc ſuo tempore videns *Thomas Aquinas*, taleſque eſſe, qui ipſam SS. *Trinitatem* ratiociniis humanis probare nitebantur, hoc eos ea propter caſtigavit modo: *Qui autem* Trinitatem Perſonarum *probare nititur* naturali ratione, *dupliciter fidei derogat*: Primo *quidem quantum ad dignitatem ipſius Fidei, quæ eſt, ut ſit de rebus* inviſibilibus, *quæ rationem humanam excedunt*. Secundo *quantum ad utilitatem trahendi alios ad fidem; cum enim aliquis ad probandam fidem rationes inducit non cogentes, cedit in irriſionem infidelium, quod ejuſmodi rationibus nitantur Chriſtiani* Orthodoxi, *ac ea propter credant*.

Cicer. de Natur. Deor. lib. 1. fol. m. 173.

Thom. part. 1. qu. 32. art. 3.

IV. Tu-

IV. Tutiſſimè ergo procedent, qui mox memorati *Voſſii* conſilio ſe duci hic ſinent. *Conducibile eſt* (dicit) *priuſquam Labores ſuos quiſquam divulget, ut non contentus ſecum ſingula ſerio expendere, etiam* Pliniano *more communicet duobus vel tribus Viris doctis, prudentibus & benevolis, eorum judicia expiſcat, imò ubi indagine majore opus, judicia etiam annotet, quo per otium accuratius ſingula expendat. Imo apud Veteres & ille laudabiliſſimus mos erat, coram frequenti ſua auditorio legere, & ex ſingulorum vultibus tum laudes tum culpas obſervare.* Hoc etenim pacto *plurium* quaſi opus ſit *Liber*, qui alias *unius* tantum *eſſet*: juxta vero *Homerum* nunquam non

Voſſ. de Cognit. ſui pag. 31.

Πλειόνων. Τοι ἔργον ἄμεινον.

Melior multorum *eſt labor.*

Homer. Iliad. μ.

ſive, uti apud *Heſiodum* eſt, πλείων πλειόνων μελέτη, *efficacior* eſt plurium *induſtria.* Fecit ita inter multos, facere ſaltem decreverat Autor *Epiſtolæ* 2. ad *Paulum* datæ, quæ *Senecæ* ab aliquibus, ſed falſò, adſcribitur: *Quædam* (ait) *ordinavi volumina, & diviſionibus ſtatum iis dedi: ea quoque legere Cæſari ſum deſtinatus: & ſi modo ſors proſpere adnuerit, eris forſan & tu præſens. Sin alias, reddam tibi diem, ut* invicem hoc Opus inſpiciamus. *Decreveram non prius edere ei hanc Scripturam*, niſi prius tecum conferrem, *ſi modo impune hoc fieri potuiſſet.* Dixi, *falſò* hanc Epiſtolam *Senecæ* adſcribi, ut & quaſdam alias, ac viciſſim *Paulo* nonnullas ad *Senecam* (quæ apud

Heſiod. Oper. & Dies.

Hieron. lib. de Vir. Illuſtrib.

Auguſtin. Ep. 53. ad Macedon.

Sixtum

Sixt. Senens. lib. 3.

Hoornb. Vet. & Nov. pag. 46.

„Sixtum Senensem videri possunt) quia hæ tum sententiis tum phrasibus cum aliis Pau„li & Senecæ epistolis haud magis conveniunt, quam cantillantium lusciniarum „voces cum ingratissimâ corvi cujusdam crocitatione, uti ab aliis demonstratum „est. Neque aliud Fulgentii propositum fuit, cujus hæc ad Monimum verba sunt: *Ibi te nobiscum ad Carthaginem posito, mihi dicta ejus allata sunt. Et si bene recolo, etiam in tuam notitiam pervenerunt. Nihil enim, te ibi posito, legere possem*, quod tibi recensendum offerre *non possem*. Idem fecisse se fatetur B. *Cornelius Bertramus* in Lucubrationibus suis *Franktaliensibus*, quas *Biblia Critica* nobis exhibent. Quin & hoc prudenter addet *Scriptor*, ut Opus jam concinnatum seponat ad tempus, postmodumque ad illud, refrigerato inventionis desiderio & ardore, tanquam ad *alienum* redeat, ut *lector*, non ut *autor*. Quoniam ex eâ retardatione judicium haud parum expoliri & limari potest, omniaque, quæ scribuntur, solidioribus inædificari firmamentis. Evenit enim alias, si justo, quæ offeruntur, talo non stent, sed evanidum tantum veri colorem præ se ferant, ut a *Librorum*, ad avidam discendi sciendique specioso suo fuco famem pellicientium, inani lectione, ad quam quasi famelici veneramus, adeo recedamus jejuni, quasi eos ne unquam quidem vidissemus vel legissemus. *Lambendus fœtus* est, antequam in hominum procedat adspectum. Quod (uti notum) in proverbium abiit, ab ejusmodi desumptum animalibus, quæ pullos, jam exclusos,

Fulgent. in Oper. Prolog.

Bertram. in Dedicat.

Quintil. lib. 10. cap. 4. pag. m. 584.

clusos, linguâ suâ tam diu lingunt relinguntque, donec, omnibus abstersis sordibus, publico eos exponant. Sic Virgilius, *Georgica* sua scribens, plurimos indies meditatos versus dictare solebat, ac per totum diem retractando, ad paucissimos eos redigere; non absurde *se carmen* ursæ *more parere* dicens, *&* lambendo *demum effingere*.

Donat. in Vit. Virgil.

Sic format linguâ fœtum non protulit ursa,

Ælian. Histor. Anim. lib. 2. cap. 19.

inquit *Petronius*. Quod tamen an vere ita fiat, non una omnium sententia est: affirmant *Aristoteles*, *Solinus*, *Plinius*, *Ælianus*, *Ovidius*, *Ambrosius*; in dubium vocant, imo apertè negant *Laurentius*, *Vossius*, *Matthiolus*, *Julius Scaliger*, qui postremus contrariæ experientiæ hoc exemplum adfert: *Ursam fœtus* informes *potius ejicere, quam parere, si vera dicunt, quos postea effingat linctu; quid hujusce fabulæ autoribus fidei habendum ex hac historiâ cognosces: In nostris* Alpibus *venatores fœtam* ursam *cepere, dissectâ eâ*, fœtus *plane* formatus *intus inventus est*. Ergo *fabulam* rem vocat, ut & *Vossius* alicubi, hinc ortam; *partim quod crassæ admodum Ursarum secundinæ sint, partim inde quod* lambant fœtus *suos*. Id vero cum & alia animalia faciant, addit *Bochartus, quod* accurate *eos lambant*, id est, diutius forte & studiosius, ac animalia cætera. Quicquid sit, saltem *phrasiologia* hæc inde orta est: quâ proinde in laudem etiam eruditissimi *Ursini* usus est Cl. Dilherrus.

Voss. de Idolol. lib. 3. cap. 54.

Scalig. Exercit. 6. 15. & 182. 20

Brown. Pseudodox. Epidem cap. 6.

Bochart. in Hiero. loic. part. 1. lib. 3. cap. 9.

Sic

Ursin. Præfat. ad Theolog. Symbolic.

Sic, Ursine, *tuum* lambis, *Doctissime* fœtum,
In lucem ut nullâ labe notatus eat.

Quod vero per *fœtum lambere* hunc in sensum Virgilius & Dilherrus, id per *stylum vertere* expressit Horatius:

Horat. Satur. lib. 1. Satyr. 10.

Sæpe stylum vertas, *iterum quæ digna legi sunt,*
Scripturus.

Vertit ille *stylum*, qui cum ante ejus *acumine* scriberet, invertit calamum, & alteram ejus ad delendum partem adhibet. Nempe literæ olim *tabulis* insculpebantur iisque ceratis, ubi *styli* usus erat; cujus partem, quâ scribebant, *acumen* nuncupabant; unde alibi Cicero *omnia* acumen styli *subeant*. Altera ejus pars obtusa erat, quâ in cerâ verba ea, quæ non placebant, inducebant, & ceram rursus complanabant. Atque hinc *stylum vertere* Poëtæ nostro nihil aliud est, quam quod haud bene scriptum est delere & expungere, ejusque loco melius quid substituere. Spectavit huc forte Prudentius, (referens, quomodo *Cassianus* Martyr discipulorum suorum pugillaribus & ferreis *stylis* in foro *Corneliano* interfectus olim sit)

Cicer. de Orat. 143.

Prudent. περὶ στεφάν. Hymn. 9. pag. m. 111. 112.

——*stimulos & acumina ferrea vibrant,*
Qua parte aratis sulcis scribitur;
Et qua secti apices abolentur, & æquoris hirti.
Rursum nitescens innovatur area;

ut

ut & hoc *Jeremiæ* cap. 17. vers 1, *Peccatum Judæ scriptum est* stylo *ferreo & stylo adamantino exaratum super tabulam cordis eorum.* Quidam etiam ad *agros* alludi putant, qui, ut melius comminuantur ac præparentur, aratro scindi solent, ubi multiplex *versura* locum tum habet, quando, post peractum legitimum sulcum, circumaguntur & convertuntur. Unde & esse existimant, quod *τὸ scribere* per in chartâ aliquid *exarare, perarare, inarare* nonnunquam indicetur. Sed res eodem redit. Quid tum *Virgilius* tum *Horatius* velint satis liquet. Rem ipsam præstitisse, id est, tum delevisse & expunxisse aliquid in scribendo, tum melius quid reposuisse, reponere saltem voluisse, videtur Imperator *Nero*, de quo sic Suetonius: *Apparebat facile, non translatos aut dictante aliquo exceptos, sed plane quasi a cogitante & generante* (nempe *versus* ejus in Chirographo *exaratos esse; ita multa & deleta & inducta* & superscripta *erant.* Etiam Chrysippus Salensis *mandabat literis, ac* sæpe emendabat, *magnâque testimoniorum nube utebatur*, inquit *Laërtius.* Atque hoc ipsum quidem quoniam nimis neglexerunt, qui describendis *Libris* victum olim quæritabant, nec quæ perperam scripserant, uti fas erat, *deleverunt*, ne nempe *Libros* suos, multis lituris deformatos, minus vendibiles redderent, hoc inde ortum est incommodum, ut innumerabilem errorum copiam in omne *Scriptorum* genus turpiter invexerint, non sine insigni Rei literariæ detrimento. Proinde quod Autoribus est *fœtum lambere & stylum vertere*

Turneb. Advers. lib. 14. cap. 24.

Gevart. Lect. Papinian. cap. 1. pag. 12.

Sueton. in Neron. cap. 52.

Laërt. lib. 7. pag. m. 271.

tere significat etiam sollicite curare, & gnaviter laborare, ut polite & *solidè* in lucem prodeant, quæ donata publico volumus; quod hic commendamus.

V. Neque *scribentibus* tandem in *secretiorem* quendam *locum* pro tempore *secessus* forte oberit; qui quippe minus cogitationum & meditationum distractionibus obnoxius, multo e contra ad limandos & exalciandos conceptus accommodatior est. Nempe dispersos spiritus veluti colligit *solitudo*, & in unum collectos majori vi & robore, quod cogitandum *& scribendum* est, præstare facit: mensque nullis tum aliis objectis intercepta liberius in id unicè fertur, quod pertractandum sibi sumpsit. Abibat hinc *Cicero* libros parturiens, in *villulam* suam, quam & *Academiam* ideo nuncupavit. *Gellius* de industriâ *Athenas*, & quidem in *agrum* profectus est, ut *Noctes* suas *Atticas*, extra hominum & negotiorum strepitum constitutus, accuratius ibi concinnaret. *Atticas* illas dixit, *& Noctes* quidem, quod, quæ de die ex vivis & mortuis hauserat, *noctu* conscribillaret, idque *Athenis* quidem, ubi nobilissimum quippe orbis terrarum gymnasium erat; quare & gloriosa ipsis nomina adhæserunt: *Thucididi* dictæ sunt παίδευσις Ἑλλάδος; Aristid σοφίας πρυτανεῖον; Straboni σοφῶν οἰκητήριον; Diodoru κοινὸν πάντων ἀνθρώπων παιδευτήριον; Demosthenι ψυχὴ καὶ ἥλιος καὶ ὀφθαλμὸς Ἑλλάδος. De *Neoto Adulpho* literis etiam proditum est, quod cum in *Glasconiensi Cœnobio* monachum aliquamdiu egisset, postea

Plin. lib. 31. cap. 2.

Gell. N. A. lib. 20. cap. 1.

ſtea cum *libris* ſuis in *Cornubiæ ſolitudinem* receſſerit, atque inde, poſtquam per ſeptennium ſedulam SS. Literis operam navaſſet, reverſus, ore, opere & calamo rem Chriſtianam egregie juverit. Et quorſum *Luthero* ſua *Pathmos*? ſeceſſit eò ſubinde, cum ad *ſcribendum* accingere ſe vellet; legit ibi Biblia *Hebraica* & *Græca*, Commentarios varios elaboravit, præter quamplurimas ad Amicos *Epiſtolas*, quæ publici juris poſtea factæ ſunt. Accedat tandem Vir ſummus *Thomas Gathakerus*, qui eruditiſſimum ſuum opus in *Antoninum Pium*, in agri Surrejenſis *pago*, a negotiorum aliorum commercio ſemotus, uti ipſe refert, conſarcinavit.

Melch. Adam de Vit. Theolog. German. pag. m. 122.

Gathak. in Antonin. in Præloq.

CAP. V.

De ſcribendorum Perſpicuitate.

SUMMARIUM.

I. *Libri* perſpicuitas *quouſque extendere ſe debeat?* Auguſtus & Agellius *ob eam commendatiſſimi.* *Locus* Eſaiæ 8. 1. *explanatus.* Athanaſii *laus.* Stylus hominis *Eſ.* 8. 1. *quid?* *Cur per* Epiſtolas *potius, quam qualicunque alio docendi genere, Euange-*

 lium

lium propagarint Apostoli? Singularis in perspicuitate persuadendi *vis. Quæ tum in* Cypriano *tum in* Johanne *Apostolo non vulgariter emicuit.* II. A*ristoteles* obscuritatem *non affectavit. Majori jure* Platoni *id adscriptum. Unde* involuta *sæpe acceptiora, quam* evoluta? *Multi* videri *eruditi malunt, quàm esse. Atque hinc sæpe* perplexa *scribendi ratio.* Erasmi & Quintiliani *de hoc querelæ. Quo casu stylus* involutior *aliquatenus excusandus?* Tiberius *propter* obscuritatem *notatus. Quid intendere censendi sunt, qui* obscuri *in scribendo esse gestiunt?* Jovinianus *falsè eapropter ab* Hieronymo *perstrictus.* III. Heraclitus, Epicurus, Carneades Cyrenæus *Scriptores σκοτεινοί.* Obscuri & *involuti styli nulla utilitas.* Favorini Philosophi *cum Juvene*, priscis & obscuris *verbis nimiopere intento, gravis*

ex-

expostulatio. M. Antonius insanus *hâc de causa ab* Augusto *dictus.* IV. Facunde & perspicue *scribere non sunt* ἀσύστατα. Ciceronis *laus.* Apuleji *stylus taxatus.* Grammaticis placere sine Grammaticis *Martiali quid?*

I. POst Soliditatem *Perspicuitatis* ratio etiam habenda est; ita ut *Scriptoris* mens ipsi quasi cœco apparere possit, sive (ut alicubi Tertullianus) *tam clarum sit, quid velit, ut Solis radiis scriptum esse videri possit*, speculumque animi ejus sit *Liber*, quem publicum facit. Tribuit id per excellentiam Cæsari *Augusto* Suetonius hisce verbis: *Genus loquendi secutus est elegans & temperatum, vitatis sententiarum ineptiis atque inconcinnitate*, & reconditorum (*ut ipse dicit*) *fœtoribus, præcipuamque curam duxit, sensum animi quam apertissime exprimere.* Nec non A. Gellius: *Cum Librum* (inquit) *Epistolarum Divi Augusti, quas ad* Cajum *nepotem suum scripsit, legeremus, ducere-murque elegantiâ orationis neque morosâ, neque anxiâ, sed* facili *hercle &* simplici. Obvia esse oportet, præsertim si eruditis non tantum, sed & communi ædificationi, institutioni saltem dicata sint, quæ promimus, non iis duntaxat, qui scholis formati, bibliothecis exercitati, Academiis porticibusque partam sapientiam ructant, sed eis

Tertullian. de Resur. Carn. cap. 47.

Sueton. August. cap. 86.

Gell. Noct. Attic. lib. 25. cap. 7.

cis etiam, qui simpliciores, imo de compito, de trivio, & veluti de textrinâ toti sunt, vel (uti non ineleganter Apostolos olim, ad prædicandum Euangelium a Christo emissos, delineavit *Chrysostomus*) qui non nisi *in stagnis, & fluminibus, & lembis, aut coriariâ similique arte versari solent.* Atque hanc ipsam procul dubio ob causam mandavit olim Deus *Esaiæ*, ut magnum sumens *volumen*, Prophetiam suam ei inscriberet בְּחֶרֶט אֱנוֹשׁ *stylo hominis*, id est, manifesto, literisque notis, ut omnes etiam νήπιοι & minus periti, quod scribendum erat, *verbis* quippe *humanis* exaratum, primo obtutu intelligere possent. Non desunt etiam inter Theologos, qui ideo *Apostolos* disseminandi Euangelii modum per *Epistolas* præ aliis elegisse putant, quod simplex hæc & popularis *scribendi* ratio omnibus tam doctis quam indoctis erudiendis attemperatior esset. Tametsi & sint, qui hanc instituti illius rationem reddunt (quæ & subfuit forte) quod temporis & rerum necessitas Doctorumque Sanctorum otium tum potius permiserint *scriptionis* hoc genus, quam ut alia vel operosos *Tractatus* conscripsissent. Excelluit post Apostolos in *Perspicuitatis* hâc arte *Athanasius*, cui tribuunt quippe Eruditi, quod *acri* non tantum polluerit *ingenio*, sed & *scribendi* methodo usus sit tam accuratâ, ut ne quidem *ullum obscuritatis vestigium* in Scriptis ejus, quorum genuinus autor erat, appareret. Et certe persuadendi singularis vis dictionis scriptionisque *facilitati* inest. Quare & hoc præcipue nomine commendatur

Chrysostom. in verb. Paul. *Salutate Priscam* Homil. 3.

Es. 8, 1.

Turrett. Theolog. Elenct. Loc. 2. qu. 3.

Hoornb. Vet. & Nov. lib. 1. cap. 1. pag. 65.

Basnag. Ep. Chrysost. ad Cæsar. Monach. c. Annex. p. 114.

tur a Lactantio *Cyprianus*, quod *jucunditate*, *copiâ* ac *nitore* non tantum, sed & *perspicuitate & facilitate*, quæque his connexa esse, *vi & nervis in persuadendo* alios antecelluerit. *Erat* (dicit) *Cyprianus ingenio facili, copioso, suavi, &* (*quæ sermonis maxima est virtus*) aperto, *ut discernere nequeas, utrumne ornatior in loquendo, an facilior in explicando, an potentior in persuadendo quisquam fuerit.* Uti & eandem ob causam a Chrysostomo laudatur *Johannes Apostolus*, hoc ei testimonium perhibente: quod *omni ejecto Satanæ fastigio atque illuvie, tantâ doctrinam suam perfuderit* facilitate, *ut non modo sapientibus, sed &* mulierculis *& adolescentibus, quicquid dixerit ante oculos posuerit.*

Lactant. Institut. Divinar. lib. 5. cap. 1.

Chrysost. in Johan. Homil. 1.

II. Extant, qui Aristotelem *obscuritatem* affectasse volunt; sed dubito, an recte. In Disciplinarum quidem *procemiis* involutius aliquando loquitur, sed quod de industriâ id fecerit, ut ingenuorum animos excitaret fortius, vecordes vero & ignavos a pulchrarum rerum contemplatione deterreret, ut obtendi nonnunquam video, nemo justis unquam rationibus comprobavit. Audisis hâc de re *Hermolaum Barbarum* ad Mirandulanum Comitem: *Ille* (inquit) *Aristoteles non hoc sensit, se de industriâ tenebras offudisse Lectoribus. Nam plerique Libri valde* perspicui *sunt. Duas enim res adhibet, quæ* perspicuitatem *imprimis efficiunt*, Methodum *videlicet, &* Genus *orationis* proprium. *Nec vero* Methodum *tantâ diligentiâ secuturus erat, si de* industriâ res obscurare *voluisset.* Potiori jure a quibusdam *Platoni*

Hermolaus Barbar. cont. Philosoph. Barbar. pag. m. 204.

toni id adſcriptum, de quo ſic *Euſebius*, interprete Vigero: *Quocirca rem totam ita* involvit & convolvit *ipſe*[Plato] *ut nec uſitato more nec* perſpicuo *loqueretur, ac digeſtis pro arbitrio ſingulis eâ* obſcuritate *adſperſâ, ut partim intelligerentur, partim ignota manerent.* Uti & proverbio locum id dedit, quo quicquid valde *perplexum* eſt *Platonicis numeris obſcurius* eſſe dicitur. Tametſi ego credere haud poſſim, ullum unquam ſapientiorum fuiſſe, vel eſſe poſſe, qui ex iis, quæ cœcis *obſcuritatum* ambagibus involvit, id eſt, ex ipſis *tenebris* gloriolam aliquam aucupari præſumpſerit, niſi inſaniâ hâc forſan imaginatione faſcinatum, quod ob *obſcuritatem* ſuam, a minus peritis doctior & ſubtilior ſit habendus, juxta hoc Lucretii,

Euſeb. de Præpar. Euangel. lib. 14. cap. 15. p. 728.

Morell. Enchirid. ad Verborum. Cop. acquir. p. 91.

> *Clarus ob* obſcuram *linguam magis inter inanes.*
> *Omnia enim* ſtolidi *magis admirantur, amantque*
> *Inverſis, quæ ſub verbis* latitantia *cernunt,*

Lucret. lib. 1.

licet vix ullâ alias eruditione ſint inſtructi. Prout vulgaris nimis ingeniorum ſcabies eſt, quod audire & *videri* plurimi optent, quod neutiquam ſunt, imo cujus contrarium ſæpe ſunt: adinſtar *Neronis*, qui, cum πηλὸν αἵματι πεφυραμένον *lutum ſanguine maceratum* eſſet (uti *Tiberium* puerum ſubinde in objurgando appellabat *Theodorus Gadaræus*) pluſque Romani ſanguinis ſitiret, quam vini, *optimum* ſe tamen Populi Romani *Rectorem* eſſe credi voluit; vel

Sueton. in Tiber. cap. 57.

Vati-

Vatinii illius, cui licet

lapidosa podagra
Frangeret articulos veteris ramalia fagi,

se *mille* tamen passus ambulare posse videri volebat. Plane aliter ac ingeniatus fuit Cato, *qui* esse *quam* videri *bonus volebat*; *adeoque, quo minus gloriam petebat, eo magis adsequebatur.*

Sallust. in Catalin.

Οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει.
Esse, *haud* videri, *enim elaborat optimus.*

Æschyl. in Theb.

Hujus ergo, inquam, contrarium dum multi quærunt, haud paucos fere invenias, qui, e *Menenia* gente prognati, usque adeo " in conceptibus suis confusi, & in *scribendi* ratione portentuosi & *obscuri* sunt, inque " continuâ, quâ utuntur, verborum vocumque μεταθέσει (ne nempe ob *facilitatem* ni- " mium trivialis, e contra propter *offusas tenebras* virilior dictio vel scriptio sua videa- " tur) tam impensè sibi ipsis plaudunt, violis suis pallentibus mordaces sæpe urticas, te- " nacesque lappas odoratis rosis fœdè & stultè permiscentes, ut multo plus temporis " & industriæ ληκύθων, verborumque ipsorum sesquipedalium, stylique cothurnati, quo " utuntur, quam rerum, quas tractant, intellectui & perceptioni impendendum esse " dixeris; nihil doctum aut laudabile æstimantes, nisi reconditum, & quod fugiat " vulgares mentes. Meminit talium quorundam, qui suâ vixerunt ætate, *Erasmus*,

Erasm. Adag. Chiliad. 1. Cent. 1.

dum ait: *Quin & hodie nonnulli Philosophiæ & Theologiæ Professores, cum ea quandoque tradunt, quæ quævis muliercula, aut cerdo dicturus sit, tamen quo* docti *videantur, rem* spinis *quibusdam ac verborum portentis* implicant *ac involvant.* Ut & similes carpit *Quintilianus*, prout hæc ejus indicant verba: *Obscuritas fit in verbis etiam ab usu remotis, ut si Commentarios quos Pontificum, &* vetustissima *fœdera, & exoletos scrutatus Autores, id ipsum petat ex his, ut quæ inde contraxerit,* non intelligantur. *Hinc enim aliqui* famam eruditionis *affectant, ut quædam* soli *scire videantur.* Neque negârim tamen, excusandos forte esse, qui naturali *perspicuitatis* dono carent; tametsi illi tum sibi ipsis, tum publico melius forte consulerent, si scribendis *libris* abstinerent, quam quod temere, nullâque necessitate compulsi, eò prorumpant. Utilius

Quintilian. lib. 8. cap. 2.

Auson. Ep. 33.

> *dormire bis esset, quam perdere somnum,*
> *Atque oleum.*

vel, ut ille apud Comicum:

Plaut. Rud. Act. 4. Scén. 1.

> *Pol magis sapissent, si dormuissent domi,*
> *Nam sic & operam & ludos faciunt.*

Nisi forte, quis sit, qui eo quod ad majora natus, scriptionis *obscuritatem* argumenti rationumque *gravitate* compensare possit: quales (*Hieronymo & Lactantio* testibus) *Tertullianus & Augustinus* extitêre: Qui utcunque elegantiâ doctrinâque suo tempore cele-

celeberrimi, *sermone* tamen *difficili, perplexo, impedito* suorum multa litteris commendarunt, ut loquitur *Erasmus*. Hoc etenim si ita se habeat, non magis condemnandus est *Liber* si *obscurior* sit, quam vituperanda olim fuit *Venus*, cujus sandalio qui inerant nævi, cælesti corporis ejus fulgore & venustate facile obumbrabantur, & contegebantur. Sed vero qui datâ operâ & consulto, non quod præstare id putent, sed ut sibi ipsis solum placeant, *tricas Tellenas conduplicant*, ut loquitur *Arnobius*, id est, res impeditas & intricatas coacervant, *αἰνιγματικῶς* & *involute* scribunt, sive vel ex imperitiâ, vel ex superstitiosâ vocum exoticarum vel obsoletarum consectatione, stylum suum implicant, adeo ut, quæ tradunt præter *Sibyllam* legat nemo, & vate magis opus habeant quam lectore, uti a *Suetonio* describitur *Tiberius*, quod *affectatione & morositate nimiâ stylum suum sic* obscurarit, *ut aliquando ex tempore, quam a cura præstantior haberetur*; quid (inquam) istiusmodi homines scriptione suâ intendant, neque ego hactenus capio, nec quisquam, credo, alius; nisi horum alterutrum sit, quod *vel* ingeniosiores, uti dixi, viâ hac censendos se putent, vel mundum qualicunque etiam libello, cum multis aliis, onerare gestiant, neque scribentibus sibi, eo quod (uti ludit alicubi *Aristophanes*) vix *tribus nebulæ cyathis mercalis sit*, neque legentibus aliis unquam forte profuturo, *per abrupta*, ut loquitur aliâ occasione Tacitus, *inclarescere studentes, sed in nullum Reip. usum*. Stolidè

Erasm. Præfat. ad Oper. Cyprian.

Arnob. lib. 5. p. m. 104.

Sueton. in Tiber. cap. 70.

August. lib. 4. de Doctrin. Christian. c. 10.

Tacit. in Vit. Agricol.

sane & inepte! neque indigni tales sunt in quos hoc *Baudii* nostri jacias: *Mihi magis libet altum stertere, quam tali genere monumentorum posteris seculoque monstrari.* Etenim

Baud. Epp. Cent. 2. Ep. 31.

> Τῆς λανθανούσης μουσικῆς οὐδεὶς λόγος,
> *Nunquam est* occultæ *gratia* magna *lyræ.*

sive (uti Imperator olim *Nero*) occultæ *lyræ nullus est respectus*: quoniam non nisi pessime *ingeniosi* habendi sunt, qui capi non possunt, imo ne volunt quidem sine alieni *ingenii* cruciatu & tormento. Jocatus ob ridiculum hunc conatum *in Sextum* olim est Martialis:

Martial. lib. 10. Ep. 21.

> *Non lectore tuis opus est, sed Apolline Libris,*
> *Judice te major Cinna Marone fuit:*

Uti multis cum salibus in *Joviniano* etiam exagitat *Hieronymus*, dum sic fatur: *Sic involvit omnia & quibusdam* inextricabilibus *nodis universa perturbat, ut illud* Plautinarum *litterarum possit ei aptari*: has quidem præter Sibyllam leget nemo. *Nam divinandum est. Furiosas Apollinis vates legimus. Et illud Virgilianum*: Dat sine mente sonum. Α'ινιγματιστὴν *Jovinianum* vocat, *cujus Libros multo difficilius erat nosse, quam vincere. Verborum portenta* ei adscribit: *Quod descriptionis dedecus* (inquit) *nonne vel per febrem somniare eum putes, vel arreptum morbo phrenetico?* Hippocratis *vinculo alligandum? Quotiescunque eum legero, ubi me defecit Spiritus,*

Hieronym. adv. Jovinian. lib. 1. p.

ritus, ibi est distinctio. Totum incipit, totum pendet ex altero, nescias cui quid cohæreat: &, exceptis testimoniis Scripturarum, quæ illo venustissimo eloquentiæ *suæ* flore *mutare ausus non fuit, reliquus sermo omni materiæ convenit, quia nulli convenit.*

III. Omnium obscurissimus inter Scriptores fuit *Heraclitus*, Platone, Aristotele, quin hoc ipso Hieronymo referentibus; cui & σκοτεινὸς nomen inde inditum, quod ad *libros ejus* intelligendos *Delio natatore* opus fuisse *Socrates* dixerit. Δεῖσθαι (inquiebat) δηλίου κολυμβητοῦ. Quare & vulgare fuit apud Veteres, τὰ ἡρακλείτου διαστίζειν ἔργον, *Heracliti Scripta interstinguere arduum est.* Hanc vero *obscuritatem* ejus non naturalem, sed mere affectatam fuisse, hinc non tantum liquet, quod, modo liberet, oratione etiam satis luculentâ & *clarâ* uti potuerit, sed & ipsis suis discipulis κρύψιν ex professo inculcaverit: inter præcepta enim, tradi iis solita, & hoc fuit σκότιον, *Obscura.* De *industriâ* (inquit Laërtius) *librum suum* obscurius *scripsit, ut soli eruditi illum legerent, ne, si a vulgo passim legeretur, contemptibilis esset*: adinstar scilicet *Alexandri*, cui curæ fuit,

Aristotel. Rhetoric. lib. 3. cap. 5.

Laert. pag. m. 308. 309.

> *ne quis se præter* Apellem
> *Pingeret, aut alius* Lysippo *duceret æra,*

Horat. Ep. ad August.

ne promiscuis commissionibus honor ejus vulgaretur nimium atque obsolesceret. Varia in *Heraclitum* Epigrammata scripta, quæ inter hoc præcipuum est, quod huc facit:

Μὴ

Μὴ ταχὺς Ἡρακλείτου ἐπ' ὀμφαλὸν εἴλεο βίβλον
Τοῦ Ἐφεσίου· μάλα τοι δύσβατος ἀτραπιτός.

Noli Heraclitum *rapido percurrere cursu,*
Est via difficilis, luce *papyrus eget.*

Germani huic fuerunt Epicurus & Carneades *Cyrenæus*, novæ Academiæ Principes, quorum *hic* adeo *a Clytomacho* obſcurus dictus fuit, ut nunquam percipere ſe potuiſſe asſeverârit, quænam Scriptorum ejus mens ſenſuſque fuerit. *Ille*, quid voluerit, ita involvit, ac datâ quidem operâ, ut aſſequi etiam *Oedipis* impoſſibile fuerit: tam procul abeſt, ut omnem reſpuiſſet *Rhetoricam*, univerſamque ſermonis ſui laudem in ſolâ *perſpicuitate* collocaſſet, ut pridem opinati quidam ſunt. Quin e contra ipſis *Pyrrhoniis* & *Scepticis* mirandâ ſuâ *caligine* gratiſſimam operam ſæpiſſime præſtitit, gratulantibus ſibi, quod ſcribendi ratione adeo *perplexâ*, intricatâ, & nodosâ hypotheſi ſuæ, de omnium rerum *incertitudine* & *ἀσαφείᾳ* tam amice ſubſerviiſſet. At quid ita Doctores illi *obſcuri?* quid lucrantur *Bœoticis* ſuis ænigmatibus, labyrinthis, Meandris? Nihil equidem aliud, „ quam quod vel ſibi ipſis tantum ſcribant, ſi cuiquam ſcribant; vel moriantur ante ſe „ ſcripta ſua, id eſt, eo quod intelligi nequeant, breviſſimo tempore in contemptum eant, & vileſcant, deferri digna, tanquam blattarum & tinearum propediem futuræ epulæ,

Hofmann. Lexic. Univerſ. part. 1. pag. 602.

Anton. Matth. Orat. 2. pag. 289.

Horat. Ep. lib. 2.

in

in vicum vendentem thus & odores,
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis;

Martial. lib. 3. Ep. 2.

vel (quod contumeliosius est) Deæ *Cloacinæ* devovenda; vel denique deridendam hujusmodi subire sortem forte cogenda, cujus Vir quidam non indoctus nuper meminit, dum sic alicubi de suo Parente: *Cum aliquis* librum, *quem prælo committere decreverat, ineptiis scatentem, & inepto præsertim stylo tumidum, expendendum ipsi tradidisset, videretque se frustra damnasse stylum, quem Autor deperibat, cum ipse adesset, & ad focum una sederet,* librum; *quem præ manibus forte habebat, in* ignem *conjecit; quem miser Autor, ridente Viro docto, Deo tardipedi eripere non audebat, quique adeo consumptus certe fuisset, nisi Viri Docti uxor accurrens, semiusto volumine flammis erepto, pallenti Autori suppetias tulisset.* De philosopho antiquo *Favorino* refert etiam *Gellius*, quod, cum adolescentulum quendam *priscè* atque adeo *obscure* nimis loquentem audivisset, sic cum eapropter perstrinxerit: Curius & Fabricius & Cornucarius, *antiquissimi Viri nostri, & his antiquiores* Horatii *illi tergemini, plane ac* dilucide *cum suis fabulati sunt, neque* Auruncorum & Sicanorum *aut* Pelasgorum (*qui primi incoluisse* Italiam *dicuntur*) *sed ætatis suæ verbis locuti sunt. Tu autem perinde quasi cum matre* Euandri *nunc loquare, sermone jam a multis annis desito uteris, quod scire atque* intelligere neminem *vis, quæ dicas. Nonne,* homo inepte, *ut quodvis abunde consequaris, taceres? sed* antiquitatem

Cleric. in. Præfat. ad Quæst. Sacr.

Gell. lib. 1. cap. 10.

quitatem *tibi placere ais, quod honesta, & sobria sit. Vive ergo moribus præteritis, loquere verbis* præsentibus. *Atque id quod a* C. Cæsare, *excellentis ingenii & prudentiæ Viro, in primo de* Analogiâ *Libro scriptum est, habe semper in memoriâ, ut* inauditum *ac* insolens *verbum tanquam scopulum hic fugias.* Accedat tandem *Augustus,* qui *Marcum Antonium,* ut *insanum* solebat increpare, *quod ea scriberet, quæ* mirarentur *potius homines, quam* intelligerent. Atque rectè quidem, *cum nihil affectatione odiosius sit, nihil vitiosius, quam orationem egere interprete,* ut loquitur *Quintilianus.* Addo ego, nihil discendi cupidis molestius esse posse, quam quod, dum proficere *lectitando* student, nil *intelligendo* non tam proficiant, quam deficiant, oleum saltem operamque penitus perdant.

Id. Lib. 11. cap. 7.

Quintil. lib. 4. cap. 2.

V. Neque obtendi scriptionis ornatus vel *facundia* debent, quasi his *perspicuitas* & explanatus stylus obstarent, essentque ἀσύστατα *disertè* scribere, & non involutè. In Cimmeriis enim cespitant tenebris, qui hoc putant. Quis enim in dicendo scribendoque *facundior* unquam fuit *Cicerone,* & quis eo *clarior* tamen, & dilucidior? Tanti certe hâc ipsa de causâ eum fecit *Melanchton,* acerrimi judicii Vir, summusque, si quisquam *eloquentiæ* assertor, ut conceptis dixerit verbis, *Ego vel obscura Ciceronis lineamenta malim, quam nativam* Politiani *&* Gellii *faciem.* Et ad me quod attinet, ego quæ vilissima in commentariis & orationibus ejus quis habeat, multo semper majori cum voluptate legi, & perlegi, quam nobilissima

Melancht. Rhetor. lib. 2. pag. 142.

bilissima quæque, & præstantissima, quæ in tenebrosissimis *Apuleji Metamorphoseωn* & de *Asino aureo* Libris delitescere multi putant. *Hic enim in Asino* (inquit Ludovicus Vives) *plane rudit, in aliis sonat hominem, nisi quod* Florida *sint ridicula; sed excusat ea inscriptio.* Turnebus dicit, *Apulejus non est malus autor*, at antiquarum *vocum*, adeoque, ut ex dictis liquet, etiam obscurarum, *usurpator.* Et *Hofmannus*, Vir stupendæ lectionis, diligentiæ & eruditionis. *Rudere* (ait) *verius, quam loqui in* Asino aureo Apulejus viris Eruditis *videtur.* Ut paucis absolvam, quod si obscurus *Scriptor* esse malit, quam evolutus & *clarus*, videat ne suis tum obveniat conatibus, quod in *Cinnæ* versiculos habet Martialis:

Ludovic. Viv. de Tradit. Discip. lib. 3.

Turneb. Advers. lib. 28. cap. 14.

Hofmann. lexic. Univers. part. 1. pag. 152.

Versiculos in me narratur scribere Cinna,
Non scribit, cujus carmina nemo *legit.*

Martial. lib 3. Ep. 9.

q. d. tam parum leguntur, & lectu digna sunt, quasi scripta nunquam fuissent. Quare & gratulatur sibi hic Vates, quod sua sic *Carmina* condidisset, ut, qui ea interpretaretur, nemine indigerent, utpote explanata satis & dilucida:

Id. lib. 10. Epig. 21.

Sane mea carmina, Sexte,
Grammaticis placeant, & sine Grammaticis.

id est, sine ullâ explicatione & Commentario, à *Grammatico* hoc vel illo concinnando.

CAP.

CAP. VI.

De Scribendorum Brevitate, *variisque eam assequendi* viis.

I. *Librorum* Brevitas, *salvâ* Perspicuitate, *nunquam non grata.* Latinorum, Hebræorum, Græcorum *de hâc Canones.* Μέγα βιβλίον μέγα κακόν. *Operis Augustini de* Civitate Dei *cum notis* Lud. Vivis, *ob solam* brevitatem *in eo neglectam*, *infelix fatum. Rerum præcipua laus & virtus in quo consistat?* Brevitatis *in* scribendo *commoda varia.* II. *Scriptionis* prolixitas *quomodo a* Pythagorâ *cohibita?* Silentium *discipulis ejus impositum quale?* Sfortia Palavicinus *notatus. Scriptores* verbosissimi *fere imperitissimi.* Manum de tabulâ tollere *quid significet?* Menelaus, Cornelius Nepos, Sallustius *ob*

ob dictionis & Scriptionis brevitatem *laudati.* Sallustiana brevitas *in quo sita?* Cyprianus *ad partes vocatus.* III *Ut* brevis *sit Liber* (a) *Omnia* ἀπροσδιόνυσα *resecanda.* Scipio Henricus *primus Historiæ* Tridentinæ, *a Petro Soavis editæ, Censor.* (b) *Ab aliis tractata temere non reponenda.* Vossii *notabile de hoc effatum.* Hoornbekius *laudatus.* *Circa* Cramben coctam *uti* & bis coctam *Ægyptiorum & Sybaritarum mores.* IV. Librorum plagium *quid?* Claudiani Mamerti & Martini Hellingi *de eo querelæ.* *Variè a variis committi solitum.* *Quos inter excellunt, qui non tantum* materiam *Scriptoris alieni suffurantur, sed* & nomen. *Qualibus nec* Judaismus, *nec* Gentilismus, *nec* Christianismus *semper caruit.* Laverna *qualis apud Romanos Dea.* *Cur* πραξιδίκη *dicta?* Ophthalmii

thalmii *lapidis virtus.* Mercurius *furti cujusvis furumque antistes. Multi tum Veterum tum Recentiorum* plagii *postulati. Quos inter* Isidorus Clarius *omnium est impudentissimus.* Rhodiginus *contra* Vossium *defensus.* V. Gryphiandri, Heinsii, Dieterici, Geusii, Spanhemii, Nepotiani, Altingii, Seldeni, Terentii *alienissimus a* plagio *animus.* VI. *Aliorum conceptus adoptare quo sensu nonnunquam licitum?* Zeuxis *ingeniose factum. Scriptorum* modernorum *præcipua industria & cura quæ? Criticæ Literariæ* abusus *taxatus.* Centones *quid? Hos ex aliorum Libris concinnare licitum quandoque & utile.* Scaliger, Lipsius, Voetius *ad partes vocati.* VII. *Rationes a* plagio *deterrentes.* Bathyllus, *qui* Virgilio *carmen suum surripuerat, quisnam fuerit? Omne* plagium

gium *uti Autorem, contra quem committitur, excruciat, ita* ingrati *ſemper* animi *indicium eſt. Styli* Eraſmiani *æquabilitas laudata. Juſtiſſimum* Ariſtophanis *contra* Plagiarios *judicium.* Plagium *ſepulchrorum effoſſioni* & *alienarum arborum ſucciſioni affine. Cujus utriuſque pœna* ſemper *gravis*, aliquando *capitalis fuit.* Alphonſi Ciccarelli, *ob commiſſum* plagium *atrox pœna.* VIII. *Eruditorum* duorum *Virorum pro incruſtando* plagio *conſiderationes excuſſæ. Autorum celebrium*, aliorum ſuffragiis *ſcripta ſua teſſellantium, ingens turba.* Flacci *quidam locus illuſtratus.* Burmanni *pium & placidum conſilium.* Macrobius *vix probatus Autor*, & Plagiariorum *anteſignanus.* Heideggerus *litis hujus arbiter.* IX. *Congrua* Autorum citatio *quæ? Teſtimonia* aliorum *ex ipſis* fonti-

bus *communiter haurienda.* *Quo casu id* non fieri *nonnunquam possit?* *Typothetarum* σφάλματα *ipsis* Scriptoribus *non imputanda.* X. *Ut* plagium *evitetur quid* Scriptori *præstandum? Ante & ab aliis tractatis* sua *qualiacunque adderedebet.* Vilalpandi *modestia laudata.* Vincentii Lirinensis *prudens monitum.* XI. Plagium non plagium, *id est, licitum quando committi dicendum?* XII. (c) Rebus *tractandis semper magis* quam verborum *vocumque apicibus inhærendum. Veterum* Laconismus *quis?* Arnobius, Cicero, Joh. Bruno, Quintilianus *laudati. Scriptores* Dithyrambici *qui?* XIII. (d) *Argumentorum non* numero *sed* pondere *certandum.* Calvini *elogium.* Phocionis Atheniensis *exemplum huc pertinens.* XIV. *Ita* Brevitati *insistendum, ut argumento, quod sub manibus est, tamen*

men satisfiat. Materici mutilatio *non minus, quam* τελοσολογία *vitanda.* Augustinus, Suetonius, Lipsius, *laudati.* XV. *Rex Salomo Librorum* scriptioni non infestus *sed ipse* πολύχαρος *fuit. Haud credibile tamen est, ipsum de* Magiâ & exorcizandi *ratione*, Librumque remediorum cujusque morbi *conscripsisse.* Libri improbatæ lectionis *apud ICtos* qui? XVI. *Locus* Eccles. 12. 12. *illuminatus.* Salomo *procul dubio, ut ut insigniter lapsus, restitutus postea & salvatus est.*

I. NEque ita tamen Scriptionis *Perspicuitati* insistendum, ut justa eapropter *Brevitas* vel in totum vel ex parte negligi videatur. Concinnè has conjunxit *Gomarus*, ut his profitetur verbis: *Cæterum cum duo potissimum in omni Scripto præter argumenti veritatem requirantur,* Brevitas *nimirum &* Perspicuitas; *illa ut* attente, *hæc ut cum* fructu *legamus, utrumque pro tenuitate meâ, cum methodo, tum stylo secutus sum; ne aut* obscuritas *crearet dubitationem, aut* prolixitas *tædium.*

Hoekelshov. Philos. Pract. in Præfat.

Gomar de Provid. in Dedicat.

dium. Quam enim *inutilem* librum reddit *obſcuritas*, tam plenum faſtidio eum facit *extenſio* nimis *producta*: Generalis *Eruditorum* γνώμη eſt,

Χάρις βαιοῖσιν ὀπηδεῖ.

Adjuncta eſt parvis *gratia rebus*,

ita in ſpecie *Libros* Epiſtolaſque commendabiliores etiam *brevitas* reddit, præſertim apud occupatos homines. *Plurimum jucunditatis* (teſtatur alicubi de Scriptis *Ambroſii* Eraſmus) *addit* paucis verbis *modulata brevitas.* Μέγα e contra βιβλίον μέγα κακὸν, *magnus liber magnum eſt malum*; quod nempe lectores facit lumbos *ſedendo*, oculos *ſpectando* dolere. Hinc Magiſtri:

Callimach. ap. Athen. lib. 3. cap. 1.

לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם לְתַלְמִידָיו בְּדֶרֶךְ קְצָרָה

Semper doceat homo diſcipulos ſuos via BREVI.

Quibus geminum *Horatianum* hoc eſt:

Horat. de Art. Poëtic. verſ. 315. &c. & Satyr. lib. 1 Satyr. 10.

Quicquid præcipies eſto brevis; *ut cito dicta*
Percipiant animi dociles, teneantque fideles:
Omne ſupervacuum pleno de pectore manat.

Et alibi:

Eſt brevitate *opus, ut currat ſententia, neu ſe*
Impediat laſſas verbis onerantibus aureis.

Neque

Neque abludunt hæc Græca:

Πᾶν τὸ περιττὸν, ἐπεὶ λόγος ἐστὶ παλαιὸς,
Ὡς καὶ τοῦ μέλιτος τὸ πλέον ἐστὶ χολή.

Ingratum est quidquid nimium, *sic semper amarum est,*
Ut vetus verbum est, mel quoque cum nimium *est.*

Vel uti Phœdrus,

temperatæ *suaves sunt argutiæ,*
Immodicæ *offendunt.*

Phædr. lib. 5. cap. 5.

Paucissimis opus est ad bonam mentem, cum rerum etiam *optimarum intemperantiâ* laborari aliquando possit. De *Frobenio*, " celebri apud *Basileenses* Librario, referunt, " quod questus sæpe sit, se ne *unum* quidem " Operis Augustini de *Civitate Dei*, cum No- " tis *Ludovici Vivis*, exemplar vendere *Francfordiæ* potuisse, ob solam (*Erasmo* judice) *brevitatem* in eo non observatam. *Vides* " (inquit in Epistolâ ad d. Vivem) *etiam in* " *Musarum rebus regnare fortunam. Ego hic* " *nihil non suspicio, nisi quod* brevitas, *quam* " *tibi olim commendavi, reddidisset Librum commendabiliorem.* Neque mirum hoc, cum nemini non manifestum sit, non in corporis quantitate, sed virtutis intentione rerum omnium laudem perfectionemque consistere. Quod ita expressit *Plutarchus*: Ὡς ἡ τοῦ νομίσματος ἀξία πλείστην ἐν ὄγκῳ βραχυτάτῳ δύναμιν ἔχει, οὕτω λόγου δεινότης πολλὰ σημαίνειν ἀπ' ὀλίγων. *Sicuti numismatis æstimatio in*

Erasm. Epist. lib. 18. Ep. 36.

Chrysostom. ad Pop. Antiochen. hom. 40.

Plutarch. in Quæst. Platon.

minore *maſſâ plus valoris continet* ; *ſic orationis vis & acumen majus eſt*, *quæ plurima paucis ſignificat.* Sive, uti *Zeno* apud Laërtium : οὐκ ἐν τῷ μεγάλῳ τὸ εὖ, ἀλλ' ἐν τῷ εὖ τὸ μέγα κεῖται. *Non in* magnitudine *bonitas, ſed in* bonitate *rerum magnitudo conſiſtit.* Quare neque ullus unquam magnum marmor parvo adamanti, vel magnam argillæ molem aureo obolo prætulerit, niſi cui cerebrum non in capite, ſed in calcaneo conſidere dixeris. *Timanti* pictori laudi datum eſt, quod in operibus ejus plus fere *intelligeretur*, quam *pingeretur*. Et ſiquidem *magnæ* nos artes ſæpe delectent, quod in rebus *parvis* explicatæ notari tamen in iis poſſint (ut cum in minutis horologiis ars illa tota comparet) quî dubium eſſe poteſt, quin capere illi nos quoque præ aliis poſſint, qui amplam rerum copiam *brevibus* potius commentariolis, quam tractationis apparatu latiſſime deducto, exponere ſolent? Hoc magis, quod ipsâ experientiâ magiſtrâ *unica* ſæpe vocula, imo litera, plus in quibuſdam effecerit, quam quævis alia effuſiſſima & redundantiſſima oratio vel ſcriptio. *Cæſar* Julius, cum tempore quodam tumultuantes ſuos milites ad officium revocare intenderet, non verbis *numeroſis*, comptoque & prolixo ſermone, ſed voce tantum unicâ (*Quirites* inquiebat) omnes eorum motus iraſque compeſcuit non tantum, ſed & compoſuit. Et quid Poëta *Philoxenus*? Hic, a *Dionyſio* Juniore in lautumias conjectus, quod laudare carmina ejus renueret, imo ne legere quidem

vel

Laert. in Zenon.

Job. Verat. in Præfat. Orat. & Concion. ex Hiſtor. collect.

Toll. Fortuit. pag. 337.

vel audire vellet, cum per literas a *Tyranno* rogaretur, *ecquid jam pœniteret?* totam Epistolam unicâ duntaxat negitante literâ O conscribillatam responsi vice ipsi remisit; tum ad animi proprii constantiam testificandam, tum ad rerum Tyranni animum, si non emolliendum, acerrime saltem perpungendum, abunde sufficere id putans. Alia *Brevitatis* in scribendo *commoda* sic edisserit Martialis:

> *At nunc* succincti *quæ sunt bona disce* libelli:
> *Hoc* primum *est, brevior quod mihi charta perit.*
> Deinde *quod hæc unâ peragit Librarius horâ*,
> *Nec tantum nugis serviet ille meis.*
> Tertia *res hæc est*, *quod si cui forte legeris*,
> *His licet usque malus, non odiosus eris.*

Martial. Epig. lib. 2. Epigr. 1.

II. De *Pythagorâ* referunt *Annales*, quod *silentium* non tantum discipulis suis præceperit, sed omni etiam *scriptione* iis interdixerit. Quidam id ἀκουστικοὺς respexisse tantum putant, μαθηματικοὺς vero & verba faciendi, & quærendi, quæque audivissent scribendi, & quæ ipsi sentirent, exponendi potestatem habuisse. Quod utcunque sit, certum minimum est, nulli non *prolixitati* infestum Philosophum illum fuisse. Quod hinc quidem palam est, quia, ut *nimiæ scriptioni* metam & terminos poneret, edicto veluti ordinavit, ut rationibus cubicis præcepta in voluminibus scriberentur, constituitque quemque cubum ducento-

Gell. lib. 1. cap. 9.

Plutarch. de Curiosit. Oper. part. 2. pag. 519.

rum & ſedecim verſuum, eoſque non plures quam tres in unicâ ſcriptione eſſe oportere exiſtimaverit. Quæ lex tametſi, ob diſcipulorum ejus ſcribendi pruritum, non uſque adeo diuturna fuerit, demonſtravit eâ ſaltem Philoſophus, quantopere *Libri* magnâ mole turgidi ſibi diſplicuerint. Et quis certe ſpiſſis Librorum voluminibus hoc fere agi non animadvertit, *ut inſigni pompâ expoſita gregariis tantum Libris terribilia & formidabilia appareant, atque omnium oculos vultuſque ad ſe trahant?* quod non immerito *Sfortiæ Palavicino* improperabat *Cæſar Aquilinius* ob vaſtiſſimam *Concilii Tridentini* Hiſtoriam, multo cum ſtrepitu a *Sfortia* editam. Equidem imperitiſſimi non raro *verboſiſſimi* ſunt, & qui *plurimum* ſcribunt, minimum ſæpe eloquentes. Utque qui corpore tenuiores ſunt veſte dilatare ſe ſolent, ita qui ingenii & Sapientiæ inopes ſunt, numeroſioribus ſeipſos verbis nonnunquam explicant, vel potius implicant. Imo ne quidem ſeipſos tantum, ſed & ipſam nonnunquam *veritatem* Mæandris ſuis ſubdole involvunt; quæ ſicuti lucem & claritatem ſemper amat, adeoque non diffusâ ſed ſuccinctâ & *brevi* tantum oratione & commendatione opus habet, ita *falſitas*, cum inconſtans & multiplex ſit, multiplices etiam gyros, variaſque & operoſe deductas ambages quærit, in quibus tanquam in obſcuro quodam ſpeculo, aut tenebricoſo Caci antro occultare ſe poſſit. Vetus verbum eſt, *manum de tabulâ tollendam eſſe*; quod in eos dictum, qui expoliendo cuidam *Libro* tam mordicus olim inhæ-

Aquilin. de Trib. Hiſtoric. Concil. Trident. p. 13.

Quintilian. lib. 10. cap. 4.

inhærebant, ut a *ſcribendo* deſiſtere nequirent. Applicatum id etiam aliis eſt rebus. Hinc enim eſt, quod pictor *Protogenes*, utcunque immenſi laboris, admirandæque elegantiæ opus confeciſſet, in hoc tamen cedere debuerit *Ethionis* induſtriæ, quod *manum de tabulâ tollere*, id eſt, tempeſtive opus ſuum finire nequiverit, cum hic abſque diuturnâ morâ id abſolviſſet. Ita profectò & nimis præfracta & moroſa, ac proinde minus laudanda Scriptorum nonnullorum induſtria & *ἀκρίβεια* eſſe poteſt, quâ ſine fine modoque lucubrationes ſuas quandoque premunt, ſemper addentes aliquid & infarcientes, quandoque etiam dementes & mutantes, ſed ejus loco altero tanto plus tum ſubſtituentes, donec intumeſcat tandem opus, atque hoc ipſo tum maxime quidem, imprimis *prolixitate*, peccantes, dum ſollicitiſſime cautum volunt, ne quicquam peccent: præterquam quod nimiopere ſua expolientes, frangant ea ſæpe & debilitent, quæque maſcula alias eſſent ſupervacaneâ curaturâ juncea pene reddant. Quemadmodum ergo ob *breviloquentiam* ab *Homero* laudatus eſt *Menelaus*:

Παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως· ἐπεὶ οὐ πολύμυθος.

Non is multa *quidem*, *ſed argutiſſima*, *quippe*
Pauciloquus.

Homer. Iliad. 3. pag. m. 104.

ita

ita ob *succinctam* & concisam *scribendi* rationem a Catullo *Nepos* commendatur:

Catul. ad Nepot.

Quoi dono lepidum libellum,
Aridâ modo pumice expolitum,
Corneli? *Tibi; namque tu solebas.*
Meas esse aliquid putare nugas;
Jam tum cum ausus es unus Italorum
Omne ævum tribus *explicare chartis,*
Doctis, Jupiter! & laboriosis.

Panvin. Catalog. Script. Veronens. lib. 6.

Cui adnutat *Onuphrius Panvinius*, qui ipsum *accuratissimè rerum Romanarum Chronicon scripsisse, eâque* brevi *explicatione omnis ævi memorias*, id est, *duûm millium annorum, complexum esse* dicit. Quinimo ab uno non tantum sed quam plurimis hoc ipso nomi-„ne deprædicatur *Sallustius*, a *Seneca*, *Quintiliano*, *Macrobio*, *Apulejo*, *Statio*, *Sydo-*„*nio &c.* Unde & in proverbium *Sallustiana brevitas* abiit, ipseque Crispus *subtilissi-*„*mus brevitatis artifex* Gellio dictus est. Quippe qui *Thucydidem*, Historicum Græ-„cum, tanto secutus est studio, ut eum post se reliquerit; cumque præcipuâ *Thucydidis* „virtus brevitas *esset*, etiam hâc ipsâ eum vicerit, *inque propriis suis castris*, ut loquitur Se-„neca, *ceciderit.* Neque in hoc tamen *brevitas* ejus sita fuit, quod materiarum labo-„rârit inopiâ, sed quod, cum abundans rerum copia ipsi suppeteret, *tribus verbis* in-„tegras passim sententias expleverit, asyn-thetis usus sit, non circumduxerit, nec in-„terposuerit, imo verba multa nonnunquam omiserit, quod rem acutiores satis intelli-„gerent. Atque hoc certe uti audientibus & legen-

Senec. Ep. 115. Quintilian. lib. 10. cap. 1.

Macrob. lib 5. cap. 1. Apulej. in Apolog. Gell. lib. 3. cap. 1.

Colet. de Vit. Sallust. pag. 16.

legentibus acceptius, ita & nunquam non utilius eſſe poteſt, juxta hoc Cypriani: *Etiam legentibus* brevitas *plurimum* placet *&* prodeſt. *dum non intellectum legentis & ſe ipſum Liber longior ſpargit, ſed ſubtiliori* compendio *id quod legitur tenax memoria cuſtodit, & ad uſum opportune accommodat.*

Cyprian. in Præfat. adv. Judæos.

III. Poterit autem ad *brevitatem* hanc haud unâ ſed variâ *a Scriptore* perveniri viâ: (1) Siquidem iſti præcipue inſiſtat materiæ, quam tractandam ſibi ſumpſit, reſectis & rejectis omnibus, quæ ad rhombum non faciunt. Secus ac fieri nonnunquam a quibuſdam videas, qui quidlibet ex quolibet educentes, uni argumento neſcio quas non alias materias ſæpe intexunt, inque iis elaborandis tam latè ſeipſos diffundunt, ac in ipſo principali argumento; atque hoc quidem ſi fiat, impoſſible eſt, *Librorum montes* exinde non exſurgere, ac in nauſeoſam & faſtidioſam non incurri prolixitatem. E. G. ſi quis, acturus de *verâ Dei cognitione*, primum ejus deſcribat *naturam*, tum *motiva* & *ſigna* ejus indicet, tandem & *media*, quibus in ſedulo ejus ſtudio juvari anima poſſit, alleget, utique haud male hactenus procedit. At vero ſi addere tum porro velit *ſignorum* ſigna, *mediorum* media, *motivorum* motiva &c. quis ipſum ἐκτὸς χοροῦ τὸν ὀρχεῖσθαι, id eſt, *extra chorum ſaltare* non videt? *Melius faciunt qui ...am* (inquit alicubi *Varro*) *qui minori pomœrio finiunt, excluſis partibus, quæ ad rem non faciunt.* Vapulat ac jure quidem ob ſupererogatoriam hanc diligentiam *Cenſori* ſuo nominatus mox *Palavicinus*, ſic enim habet *Aquilinus*, ſive

Hoornb. Theolog. Pract. part. I. in Prolegom.

Acont. Ep. ad Wolf.

Varr. de R. Ruſtic.

Aquilin. Tract. cit. pag. 9.

five quisquis sit sub ejus nomine: *Cæterum non adeo* magna *sunt duo illa volumina, quia multa referunt adversus* Petrum Suave, *ejusque Historiam pro* Concilio Tridentino, *sed quia horum voluminum Autor* innumera *adjunxit, quæ neque ad* causam Concilii *spectant, neque pro adversarii impietatibus & hæresibus redarguendis faciunt. Quid enim pro Concilio Tridentino faciunt prolixæ narrationes sub Historiæ initio de Actis* Pisani *Conciliabuli? quid censuræ ad Pontificum vitas? quid Pontificum actiones? quid innumeri eventus inter Principes inter se belligerantes? quid Conclavium Acta? quid* Carafforum *clades, & reliqua similia & dissimilia? quæ nec lingua amplecti recensendo, nec mens cogitando assequi unquam potest. Certe si ex illis duobus maximis* Voluminibus *excerpenda essent, quæ pro* Concilio Tridentino *faciunt, satis minima, & multo minora essent iis, quæ in Henrici libello inveniuntur.* Fuit hic *Henricus* (aliter *Seifio Henricus*) is, qui omnium primus *Petri Soavis Historiam censurâ notavit*, sed opuf-
„ culo perquam brevi & restricto. (2) Si res
nullas ex professo tractare instituat, quam
„ de quibus alii, quantum sciri saltem potest,
vel nihil. vel parum, vel haud satis sal-
„ tem politè, & profundè commentati ha-
„ ctenus sunt. Hoc enim pacto ante dictis
„ vel scriptis nova quædam, atque huc us-
„ que non dicta vel scripta superaddere, non
„ tam novaturientis crimen, quam rem li-
„ terariam promoventis, & ulterius produ-
„ centis, virtus & industria est. Gloriosius
quippe apud *Antiquos* semper habitum est,

in

in messe nullius falce tactâ laborare, camposque ab aliis derelictos colere, quam agellum in suburbano cujusvis e vulgo coloni pede & aratro tritum; satique & ingenii felicioris argumentum esse judicarunt, *Mercurii* acervo vel lapillum unicum adjicere, id est, ingenuorum census qualitercunque ampliare, quam multoties dicta identidem reponere, sive, ut in vulgi verbio est, *farinam molitam rursus molare*, Præclare laudatus mox Vossius: *Cogitet scriptor, an argumentum, quod suscipit, melius tractârit, quam priores; hoc est, an priorum inventis pulchra quædam superaddat de ingenio suo, vel an cohibilius succinctiusque, & majore cum genio exprimat, & verbo ut dicam, an postquam tantum est* Librorum *in Orbe, ut iis legendis nec plurimorum ætas sufficiat, nihilominus interfuerit orbis literati, isthoc etiam Scriptum in publicum prodire.* Eâdem passim chordâ nimiopere oberratur, eandem recoquentibus cramben *Scriptoribus*, quæ centies forte vel millies apposita ab aliis fuit. *Scribimus indocti doctique* (inquit Hoornbekius) *& nihil mundo accedit, nisi onerosa congeries* Libellorum, *soli studiorum, & temporis & nummorum impendio, usui vero nulli. Legere illos, & idem argumentum sub variis* titulis & diversis *Autoribus identidem resorbere, plus quam bis coctum fastidio, ut quod maxime, plenum est.* Respexit procul dubio verbis illis Eruditissimus Vir ad *Ægyptiorum* & *Sybaritarum* morem, quibus solenne fuit, ante omnia alia sumere *crambem coctam*, eorum quibusdam

Voss. loc. citat.

Hoornb. Vet. & Nov. Lib. 1. cap. 26.

busdam crambes etiam semen, ex *Amethystino* vasculo, ante compotationem, ut citra *ebrietatis* periculum vino indulgere possent. *Recoctam* vero *cramben* impensè aversabantur, adeo quidem ut in fastidii proverbium ipsis abierit, Δὶς κράμβη θάνατος, *Crambe bis cocta mors est*, sive, uti exprimit Juvenalis,

Juvenal. Satyr. 7.

Occidit miseros crambe repetita *magistros.*

IV. Atque huc tum est, quò invidiosum *Librorum plagium* etiam referas, quod jam quasi *licitum* esse incipit, quia vulgare & *publicum* factum est. Perpaucis quippe gloriari hodie datur cum *Manilio*:

Manil. Astronom. lib. 2.

Nostra *loquar*, *nulli Vatum* debebimus *orsa*,
Nec furtum *sed opus veniet*, *soloque volamus*
In Cælum curru: privâ *rate pellimus undas.*

Et fuerunt fortunata illa tempora, quorum meminit alicubi Luduvicus Vives: *Olim* (inquit) *adeo erant in suum unicuique tribuendo æqui & liberales*, *ut ne* verbum *quidem* unum *autori suo surriperent*: *declarant id* Plato, Aristoteles, Cicero, Seneca, Plutarchus, *& alii*: *nunc &* verba *&* sensa *&* argumenta *etiam* integra, *nonnunquam inventa & opera subtrahuntur.* Est vero *Plagium* hoc, uti alibi etiam diximus, " nihil aliud, quam *furtum* Eruditorum " sive Eruditis proprium, vel mendacium potius

Lud. Vives. Comment. Vit. & morib. Viri Erudit.

O T. Theol. in Præfat.

potius justitiæ commutativæ oppositum, „
quo quis debitam alteri eruditionis opi- „
nionem, cogitata ejus peculiaria, quomo- „
docunque ad se delata, maligne profe- „
rendo pro suis, *mentionemque alterius*, „
ubi fieri ea oportebat, intermittendo „
quærit. Hujus reos *informes corniculas*, „
quæ alienis plumis se ornant, Hieronymus
dixit, alludens ad *Horatii* hæc verba:

Horat. Epist. lib. 1. Ep. 3.

> *Nec si forte suas repetitum venerit olim*
> *Grex avium plumas, moveat* cornicula *risum*.
> Furtivis *nudata coloribus*.

Quod & in *Philippum Labbæum* jecit Hottingerus. Cyprianus *invidas* vocitavit *manus*, quæ se scelere hoc polluebant; crimenque, quod committebant, *tractatuum elimatorum pannum rudem suis inserere*, *vel nugis suis*, *quasi sua essent*, furtivâ *translatione insuere* dixit. Queritur de hoc *Mamertus*, Episcopus Viennensis: *Isthic illi laudati* (inquit) *ne infra laudatum videantur stare ingenium*, *panniculos quosdam e diversorum variâ lectione concerpunt*, *eos denique vilibus suis*, *veluti quibusdam stupeis adsuunt*, *laceroque vestitu turpiores nudis*, *absque furaci meditatione metus eloquentiæ palliati incedunt*. Necnon *Mauritius Hellingus* in Epistolâ ad Joachimum Ernestum, Anhaltinum Principem: *Res ostendit*, *quosdam ignobilis famæ captatores ipsis Autoribus partes & laudes præripere*, *& sine ullo judicio*, *& rerum delectu*, *spargere* aliorum *labores*, suppresso Autorum nomine,

Hottinger. Ennead. Dissert. Disp. 8.

Cyprian. de Oper. Cardinalib. in Præfat.

Bibliot. P P. Tom. V. p. m. 708.

Helling. Ep. Dedic. 1. part. Argum. & Object. Melanchton.

atque ita in alienâ messe falce suâ frumenta demetere. Usitatum enim admodum nunc est, aliorum suffurari *labores*, *& velle crescere aliorum vigiliis & Commentationibus*, *quorum* nomina *tam* studiose *dissimulantur*. Ac tandem *Martialis* in *Epigrammate* ad *Fidentinum*:

Martial. lib. 1. Ep. 54.

> *Una est in nostris tua*, Fidentine, *libellis*
> *Pagina, sed certâ domini signata figurâ,*
> *Quæ tua traducit* manifesto *crimine* furto,

Erasm. Apopht. lib. 8. pag. in. 661.

Senec. Epist. 84.

Nec deesse videas, qui singulari *artificio* rem hanc agunt, alienas sententias, *vocibus* aliquot *immutatis*, pro *suis* usurpantes; quos *Severus Cassius* iis comparare solebat *furibus*, qui poculis alienis *ansas* mutant, *ne agnosci possint*; vel, juxta hoc Senecæ, *cuncta, quibus adjuti sunt ingeniosè* abscondant, *id tantum, quod ipsi fecisse videri volunt, ostendentes*. Scilicet, ut *furum* effugiant nomen, *homicidæ* fiunt, rebus furtivis ipsam nonnunquam animam expectorantes. Quin cautius adhuc alii veluti *latrociniis* furta hæc tegunt; metuentes enim, ne horum aliquando peragantur rei, superstitibus, quibus convinci possent, documentis, bonos Autores in cineres redigunt, ne vel ex eorum cinere ultor suo tempore quisquam exsurgat: per scelus laudem *ingenii* aucupantes, laudem *ingenui animi* amittentes *magnæque* famæ cupidiores quam *bonæ*. Sicuti enim, juxta Plinium, *benignum est, & plenum ingenui pudoris*, fateri, per quos profeceris, *ita obnoxii e contra animi est, & infelicis ingenii, deprehendi*

Plin. Ep. Histor. Natur. præfix.

hendi tandem in furto *malle, quam mutuum reddere.* De ipſo Ariſtotele ſic loquitur Philoſophus omni laude major *Gerardus Vrieſius*: Fingunt [æmuli ejus] *Philoſophum, coëmta regio ſumptu priſcorum ſapientum volumina victimæ loco* Vulcano *obtuliſſe, ut ſub arâ oblivionis ea componeret, ne olim hinc commiſſi* Plagii, *inde afflictarum opinionum fide malâ, apud ſeram poſteritatem exiſterent teſtes.* Et rurſus *Martialis* ad ſui expilatorem:

Ger. de Vries Orat. pecul. habit. ultraj. 1. Septemb. 1674.

Martial. lib. 1. Ep. 67.

Secreta quære carmina, & rudes curas,
Quas novit unus, ſcrinioque ſignatas
Cuſtodit ipſe Virginis pater chartæ,
Quæ trita duro non inhorruit mento.
Mutare dominum non poteſt Liber novus.
Sed pumicata fronte ſiquis eſt nondum,
Nec umbilicis cultus, atque membranâ,
Mercare tales ab eo, nec ſciet quiſquam.
Aliena quiſquis recitat, & quærit famam,
Non emere librum *ſed* ſilentium *debet.*

In quæ verba annotavit Scriverius: *Heraldus ſic ſcribendum cenſet*: Mercare tales habeo; nec ſciet quiſquam. *Si vis, inquit, Libros ejuſmodi emere, præſto eſt, qui tibi vendat. Habeo enim, quos nemo unquam vidit; nec cuiquam, quid inter nos actum ſit, dicam: quod unum præſtare debet is, qui merces ejuſmodi vendit homini ἀλαζόνι, & ex alienis laboribus famam aucupanti.* Idem Martialis ad Quinctianum:

Scriv. in h. loc.

Martial. ibid. Ep. 53.

Commendo tibi. Quinctiane, *nostros*
(Nostros *dicere si tamen* libellos
Possim, quos recitat tuus Poëta)
Si de servitio gravi querentur,
Assertor venias, satisque præstes,
Et cum se dominum *vocabit ille,*
Dices esse meos, *manuque missos:*
Hoc si terque quaterque clamitâris,
Impones plagiario *pudorem.*

Mastrigt Gangren. Novit. Cartesian. Sect. post. cap. 17.

Voss. Variar. Observat. pag. 246.

Tacit. Annal. lib. 6.

Spencer. de Legib. Hebræor. lib. 2. cap. 1. § 3.

Adhuc sunt, quibus aliorum Scriptorum *materiem* non tam volupe est *furari*, quam *nomen*; id est, qui *sua* quidem produnt, sed non nisi sub *aliorum* illustrium Virorum *nominibus*, non quasi *sua* essent, sed *illorum*: Tales haud pauci olim fuerunt inter *Judæos*, de quibus sic Vossius: *Infinita illi* [Judæi] *edidêre volumina partim sub Patriarcharum & Prophetarum suorum nominibus, quales fuere Libri, qui lecti fuere sub nominibus,* Adami, Enochi, Abrahami, Moysis, Eliæ, Esaiæ, Jeremiæ &c. *partim vero sub nominibus illorum, quorum magna esset* apud Gentiles *existimatio, veluti* Hystaspis, Mercurii Trismegisti, Soroastris, Sibyllarum, Orphei, *& complurium aliorum*; concinente ipsi Celeberr. Spencero: *Olim* (ita ille) *Scripta πάρεργα in vulgus edebantur,* Zabiorum *dogmata ritusque referentia, quorum unum* Hermeti, *aliud* Aristoteli, Setho *aliud, aliud* Abrahamo, *aliud aliis Autoribus adscribebatur; nempe ut eorum Autores genuini, tantorum Virorum autoritate muniti, cum splendore &* privilegio *quodam mentirentur.* Tales etiam quidam primis renascentis Ecclesiæ temporibus

bus extiterunt: quorum nonnulli bono fine, quidam dolo malo, adhuc alii ex ignorantiâ, vel a se scripta vetustioribus adscripserunt, aut quæ subscriptione forsan carebant, *Sanctorum* nominibus inscripserunt. In hos digitum intendit Casaubonus, dum ait: *Quo ex fonte dubio procul exorti Libri sexcenti, quos illa ætas & proxima viderunt* [E.G. Euangelium *Thomæ*, *Thadæi*, *Bartholomæi*, quique *Dionysio Ariopagitæ*, *Clementi* Apostolorum discipulo, *Anacleto* &c. vulgo attribuuntur] *ab hominibus minime malis sub Sanctorum quorundam, imo ipsius D. Jesu nomine publicati.* Et paulo ante: *Officiosa hæc mendacia vocabant, bono fine excogitata. Palmarium quippe facinus judicabant, Cælestem veritatem figmentis suis adjutum ire, quo facilius nova doctrina admitteretur*; vel (quod addit Franciscus Fabricius) *ut Libri hominis alicujus insignis* nomine *ornati veluti reverentiâ quadam se commendarent, Autoribus eorum eos vendibiliores sic fore, majoremque* alieni nominis, *quam* sui, *insignibus gratiam consecuturos esse sperantibus.* Obtigit hoc *Ambrosio*, *Augustino*, *Hieronymo* ac præcipue a Monachis *Athanasio*; qui varia huic supposuerunt Opuscula, ut vino suo vel potius vappæ, hoc est, *ritibus* suis gratiæ & nominis aliquid conciliarent. Atque hâc de causa celebri nobilissimi illius Patris Scripto (saltem adscribi ipsi solito) *Syntagmati fidei* dicto, hederam imprimis suspenderunt. Talis quoque *Marcus Marcellus*, nobilis Romanus, qui nil nisi sub aliorum nominum inscriptione publicum fecit. Talis famosissimus

Hottinger. Histor. Orient. p. 176.

Casaubon. advers. Baron. pag. m. 73.

Rivet. de Autorit. Pat. cap. 13. p. 83.

Fr. Patric. Discussion. Peripat. Tom. 1. lib. 3.

Basnag. Ep. Chrysost. pag. 112.

Hoornb. Vet. & Nov. lib. 1. cap. 1. §. 7.

" ille *Alphonsus Ciccarellus*, qui, uti e *Leone Allatio* testis est *Hoornbekius*, aliorum *scriptis confingendis, & sub aliorum illustrium Autorum nominibus supponendis, venditandisque, operam suam pessimam impendit, celebris præcedenti seculo per Italiam falsarius.* Tales etiam alii, & plures forte, quam multis, qui diffusæ lectionis non sunt, facile obvium est. Estque hoc *plagii* genus omnium quidem turpissimum & impudentissimum: eo quod qui id committunt, in eos, quorum mentiuntur *nomen*, hoc non tantum respectu injurii sint, quod *libros* ipsis adscribant, quorum conditores non sunt; sed quod publicè etiam, ac mendacissime quidem, mediantibus istis pseudo-epigraphis, orbi universo persuasum id velint; qui judicare aliter non potest, quam illorum *Libros* eos, quos vident, esse, quorum *nomen* titulumve in fronte suâ gerunt, juxta hoc Augustini: *Ubi potens aliquis invenerit* titulos *suos, nonne jure rem* sibi *vindicat? & dicet: Non poneres* titulos *meos*, nisi *res* mea *esset.* Quod si vero jam contingat, ut *Librorum* illorum *suppositiitiorum* argumenta celebritati nominis eorum, quibus supponuntur, non respondeant, ut minimè vulgo respondent, quis non videt, agendi hunc modum in eximiam existimationis illorum *Autorum* diminutionem non posse non cedere? Haud utique difficile esset variorum inter Antiquos exemplis, quæ de vulgari imprimis *plagio* mox dixi, adstruere, sed Scripti ratio id non fert. Omnium loco hæc pauca tantum habe: *Aristoteli* id quosdam adscripsisse supra diximus.

Voss. de Sibyll. cap. 7.

Augustin. in Ps. 21.

Thomas. Tract. peculiar. de Plag. Literar.

mus. Adde hæc *Agrippæ* tantum verba: *Veterum dicta tantum compilavit, maligne explicuit. atque ita ingenti laudem* furto *& calumniâ sibi comparavit.* Homero idem impegit *Naucrates*, eo quod, cum in templo *Vulcani* Memphidicô Libros *Phantasiæ* fœminæ, quæ *Iliadem* & *Odysseam* conscripserat, casque in Templo illo reposuerat, invenisset eos ut *suos* ediderit. Junge his *Hieroclem & Theopompum* apud *Eusebium*: de quo *priori* refert, quod *Scripta ejus ex* aliorum *sententiis non modo, verum* dictionibus *quoque ipsis, ac pene* syllabis *impudenter subducta fuerint.* De *posteriori* habet: Νῦν δὲ τὴν κλοπὴν δήλην πεποίηκεν ἡ τοῦ ὀνόματος μετάθεσις: Τοῖς μὲν γὰρ πράγμασι κέχρηται τοῖς αὐτοῖς, ἕτερον δ' ὄνομα μετενένοχε. Φερεκύδην γὰρ τὸν Σύριον πεποίηκε ταῦτα προλέγοντα· οὐ μόνον δὲ τούτῳ τῷ ὀνόματι ἀποκρύπτει τὴν κλοπὴν, ἀλλὰ καὶ τόπων μεταθέσει. *Nunc vero furtum ipse suum nominis mutatione patefecit; rem enim eandem scribens* nomen *supposuit* alienum. *Id videlicet a* Pherecyde *quodam* Syro *prædictum fuisse tradit. Imo non hujus tantum nominis integumento, verum etiam locorum mutatione, suum ipse* plagium *conatur occultare.* Genuinus certe *The Lavernæ* pullus! cui hoc *Ausonii* jure occinas:

Agripp. de Vanit. Scientiar. cap. 54.

Tollii Fortuit. pag. 29.

Euseb. de Præpar. Evangel. lib. 10.

> *Hic est ille Theon Poëta falsus,*
> *Bonorum mala carminum* Laverna.

Auson. Ep. 5.

legunt alii *Laberna.* Erat hæc Dea, cui supplices se exhibebant *fures*, qui & *laverniones*

Arnob. c. Gent. lib. 3.

niones inde dicti. Ita Festus: *Fures* laverniones *Antiqui dicebant, quod sub tutelâ Deæ* Lavernæ *essent, in cujus luco obscuro abditoque soliti* furta *prædamque inter se luere, id est, partiri seu dividere* Πραξιδίκη dicta est *Hesychio*, quod δίκην det, id est, jus τῆς πράξεως, sive *astutæ* & *callidæ actionis*; nam & hanc πρᾶξις aliquando notat. Quare & Germanis Belgisque *practijk*, Gallis *prattique* forensis non tantum usus est, sed *dolum* seu technam qualemcunque etiam significat. Rogantque technas has suas *fures* a *Lavernâ* hâc Deâ; Horatius:

Varr. de L. l. lib. 4.

Rosin. Antiq. Rom. lib. 2. cap. 19.

Horat. Ep. lib. 1. Epist. 16.

pulchra Laverna!
Da mihi fallere, *da justum sanctumque* videri,
Noctem peccatis, & fraudibus objice nubem.

Prout idem fere lapidi *Ophthalmio* adscribitur, de quo sic *Marbodeus* apud *Ursinum*:

Ursin. Theol. Symbol. §. 190.

Asseritur furum *tutissimus esse* patronus,
Nam se gestanti visus *conservat* acutos,
At circumstantes obductâ nube *recondit*,
Ut spoliare domos possint impune latrones.

Addunt quidam *Mercurium*, furum quippe furtorumque autorem & repertorem. *Fures* enim, si quiquam, *lucro* intentissimi sunt, cujus præses est *Mercurius*. Ad eum *Ovidius*:

Saubert. De Sacrif. cap. 3. pag. 50.

Te quicunque suas profitentur vendere merces,
Thure dato, tribuas ut sibi lucra, *rogant.*

Ovid. Fast. lib. 5.

Ipse

Ipse *fur* nonnunquam dicitur, & *furta docere.* Prudentius,

Arnob. lib. 4. pag. m. 83.

Prudent. Hamartigen. pag. m. 363.

Expertes furandi *homines hac* imbuit *arte Mercurius.*

Quas autem non artes, tanquam verus Deæ hujus alumnus, *Eusebianus* hic *Theopompus* adhibuerit; apud eundem *Eusebium* videre est. Qui quidem, cum pluribus ex *Clemente*, *Porphyrio* aliisque *furti* hoc genus *Veteribus*, ac imprimis *Græcis*, usurpatissimum fuisse demonstrasset, sic tandem concludit: Τὰς γειτόνων μέλας ὁ καθεῖς αὐτῶν λέξει ὁμοῦ καὶ διανοίας, καὶ ὅλας λόγων συντάξεις ἀποκλέψας, ὡς ἐπ' οἰκείοις πόνοις ἐσεμνύνατο. id est, *Imo quemlibet passim videas, vicinorum suorum verba simul atque sententias, operaque nonnunquam integra* suffuratum, *non secus iis, ac propriis laboribus gloriari.* At quid *Antiquos* moror? Utinam ne in ipsis quidem probatissimorum seculi hujus Scriptorum *Libris* integra quandoque capita, verbotim imo iisdem plane syllabis ex aliis descripta, haud crebro nimis occurrerent, ne in genere quidem nominatis aut laudatis Autoribus, per quos profecisse se confiteri debebant! Diserte hâc de re *Rainaudus*, Scriptor non incelebris: *Inter sacros* (inquit) *Interpretes nihil hodie frequentius, quam ut unus alium expilet. Inde* tot recantationes, *tot variis titulis & nonnihil variâ dispositione plane* iidem *Libri. Quæ prior quispiam in* Genesin *dixerat, alius prope* verbotim *carpta, ne* nominato quidem Autore, *transfert*

Euseb. lib. Cit. pag. 461. 464.

Raynaud. Erotem. n. 274.

fert in suos Psalmorum *vel* Epistolarum *Commentarios.* Et quam acriter hoc nomine a Clar. *Vossio* non exagitatur Vir haud vulgariter alias eruditus *L. Cælius Rhodiginus? Nempe hoc actum* (dicit) *Rhodigino passim*, ut dissimulatis *Scriptoribus*, *unde sua hausisset*, *non alius quam ipse testis laudaretur.* Et alibi: *Et hic mos etiam fontes*, *unde quidque hauserint*, dissimulandi, *summis aliquot Viris seculo nostro perquam est familiaris.* Licet verear, ne *Vossius*, sic scribens, aliquanto iniquior in *Rhodiginum* fuerit. Quotquot enim *Lectiones* ejus *Antiquas* evolvere non dedignabuntur, deprehendent facile, eum vix quicquam in iis differere, quod Scriptoribus, quorum usus est operâ, generosè & ingenuè non attribuat. *Anteloquii* saltem dictarum *Lectionum* Autor quisquis sit, plane aliter de eo pronunciavit. Hæc ejus verba sunt: *Sicuti* Antiquarum *Lectionum Commentarios* conc nnarat *olim vindex* Ceselius, *ita nunc eosdem per incuriam interceptos, reparavit* Ludovicus Cælius Rhodiginus, *in corporis unam veluti molem aggestis primum linguæ utriusque floribus, mox advocato ad partes* Platone *item ac* Platonicis *omnibus*, *nec non* Aristotele, *ac ejusdem hæreseως Viris aliis*, *sed &* Theologorum *plerisque ac* Jureconsultorum, *ut* Medicos *taceam* Mathesin *professos*, *ex quâ velut lectionis farragine*, *explicantur linguæ Latinæ loca*, *quingentis haud pauciora fere*, *vel aliis intacta*, *vel pensiculate parum excussa.* Immemor forte *Vossius*, cum hæc scriberet, fuit, quod ipsemet innumera ex *Martinio*, autoris nomine dissimulato, desumpserit, testi-

Voss. de Idololat. lib. 3. cap. 84.

Præfat. Ll. Antiqq. Rhodigin.

Menag. Amoen. Jur. Civil. c. 99.

testibus *Menagio* & *Almelovenio*. Prout & nuperrime Grammatici *Parasini* ei improperarunt, quod e *Sanctio* & *Scioppio* suorum quamplurima exscripserit; quâ tamen culpâ absolvere eum conatur Doctissimus *Phorbæus*; cui haud illibenter calculum adjicio. De *Petro Galatino dicit* Johannes Morinus: *Quæcunque habet* Galatinus *toto libro suo a* Porcheto *Carthusiano desumpsit; nec* Porcheti *vel de nomine mentionem fecit. Plagium sane portentosum, cui vix simile unquam factum est. Nam* Galatini *liber nihil aliud est quam* Porcheti *descriptio, ipsissimis* Porcheti *verbis, atque etiam textum Hebræorum translationibus conservatis.* Et postea: *Verba* Galatini *legisti, Lector, cum* Porcheti *retulimus.* Prout *Plagii hujus Galatiniani*, imitationem *Claudio* etiam *Frassenio* nuper exprobravit *Natalis Alexander*, Theologus Parisinus, conceptis verbis dicens, ipsum *e Waltono, Morino, Buxtorfio, Huetio* aliisque *Disquisitiones* suas *Biblicas*, A°. 1682. *Lutetiæ* editas, æque ac olim ordinis sui Fratrem *Galatinum* Arcana *sua e* Raymundi Dominicani *pugione, corrasisse & compilasse.* Criminis hujus dicam *Aretino* etiam scripsit *Christophorus Persona*, eo quod *Procopii* Historiam *Gothicam*, presso *Autoris* nomine, in lucem emisisset. Imo ne ipsi quidem *Scaligero* pepercit *Vossius*, dum sic infit: *Autor hujus locuples est* (egerat de *leporibus*) Johannes Leo, *Africæ suæ libro* 9. *cap. de* Camelo, *& ex eo, sed* præterito, ut solet, ejus nomine, *Cæsar Scaliger, Exercit.* 209. Et alibi: *Eandem rem narrat* Cæsar Scaliger,

Almelov. Opusc. pag. 194.

Phorbæ. Præf. Medull. Voss. præfix.

Morin. de Græc. Hebræ. sinceritat. lib. 1. cap. 2.

Natal. Alexand. Dissert. Anticrit. adv. Claud. Frassen.

Voss. Tract. cit. lib. 3. cap. 58. 59.

ger, *Exerc.* 209. *ubi & alia de* Camelo *miranda legas : sed* (NB) *ex uno hoc* Leone *descripta*, nomine Autoris præterito, *quod solenne esse summo Viro, superius etiam querebamur.* Eandem ob causam notatur ab Hoornbekio *Johannes Gerardi*: *Et sic* (dicit) *Cocus noster pag.* 156. *&*, *qui hunc* gnaviter semper describit, *Johannes Gerardi. pag.* 156. Et quis candidioribus in *Isidoro Clario* verbis id carpit, quam *Matthæus Polus*, eruditissimus *Synopseos Criticorum* Autor? *Ignavum* (inquit) *illum manifestumque* plagiarium *Isidorum Clarium lubens prætereo, qui ex Munstero plerumque, non modo* sententias, *sed &* verba *fere singula descripsit. Qui si in ea Republicâ vixisset, ubi* ingeniosis furibus *veniâ concessâ*, imperitis *tantum & segnibus pœna capitis statuebatur, ad furcam procul dubio damnatus fuisset.* Imo ne absolvi quidem crimine hoc plane potest inter Theologos nostros, vir alioqui subtilissimus, *Johannes Maccovius.* Quodsi enim inspicere non detrectes *Exercitationes* ipsius *Remonstrantium* hypothesibus abhinc annos aliquot oppositas, docebunt te oculi tui, eximiam earum partem non tantum quoad *materiam*, sed quoad ipsa etiam *verba*, e Belgico *Latine* versa, e Clar. *Molinæi* Anatome *Arminianismi* compilatam esse. Quod in Doctore, extemporanei acuminis honore alias celebratissimo, miratus semper fui. Hunc etiam alius postmodum secutus est *Scriptor*, cætera optime de Ecclesiâ meritus, qui vernaculo sermone egregium concinnavit opus, Adversariisque opposuit, in

Hoornb. Vet. & Nov. part. 1. pag. 129.

Pol. in Præfat. ad 1. Tom. Synops. Critic.

Maccov. Colleg. Theolog. Disp. 4. & 11.

Molin. Anatom. Arminianism. cap. 5. & 24.

quo vix quicquam tamen habet, quod ex alterius doctissimi Viri lucubrationibus *Latinis*, contra eosdem Hæreticos emissis, non deprompsit; cujus tamen perrarò, si cum aliis, quos multo frequentius memorat, compares, mentionem facit. Parco aliorum plurium nominibus, ne videar honorificæ eorum existimationi detractum quicquam velle: tametsi forte inter eos non desint, qui satis alias mordaciter eos exagitarunt, qui candide & generose nominare in more habebant, a quibus sua, quæ promebant, commodato acceperant; vasta interim volumina in lucem protrudentes, quorum forte ne minimam quidem particulam, ut vere *suam* venditare auderent, nisi stulte, a nemine alio legenda *sua* crederent, quam ab iis, qui præter illa nullum alium Scriptorem legerint unquam vel inspexerint.

V. Multo proinde *Scriptore* cordato dignius est, istiusmodi sibi imitandos proponere Autores, quibus (ut Jureconsulti *justitiam* describunt) *perpetua constansque animi voluntas est*, ut in aliis rebus, ita etiam in *scribendis libris*, suum *cuique tribuendi*, hoc est, qui a *furto* hoc *literario* plane alieni sunt, *Gryphiandros* nempe, *Heinsios*, *Dietericos*, *Geusios*, *Spanhemios*, *Altingios* &c. *Semper* (de se ipso dicit Gryphiander) *id egi, ut fideliter allegando Autores* furti literarii *maculam effugerem, cujus multi non ex modernis tantum, sed & ex Antiquioribus Scriptoribus rei aguntur, qui opes & Glossas, quas fecerunt D D. antiqui, mortui jam multis temporibus, viventes sibi appropriant*, *ut*

Gryphiand. Tract. de Insul. in Præfat. p. 14.

ut consequantur laudem & gloriam Scholarum. Et Heinsius: Ad *laudem atque existimationem ingenui probique Viri interesse existimavi semper, ut per* quos profecerit, *a quibus fuerit adjutus, nemo ignoret. Usi ergo sumus* Scaligeri *codicibus duobus &c.* Neque aliter Dietericus: *Satius* (ait ille) *duxi profiteri quemque, quam ullum laude sua fraudare, quam merentur, qui εἰς πάντα μαθήματα facem prætulerunt.* Nec non Geusius: *Cramben recoctam nolunt neque alii, neque ego. Abhorreo, & semper abhorrebo, imo* piaculum *duco, labores a maximis Viris multo sudore exantlatos,* pro *meis venditare, cum in aliorum scriptis compilandis ἀνδραποδιστής & fur audire nolui. Et quod ab aliis laudatum, libatum aut tractatum est, tanquam recens inventum obtendere, a* furto *parum differt, & doctis bilem movet, ac fastidium parit.* Ac tandem Spanhemius: *Hoc etiam addo, me nemini studio observationes suas,* suppresso Autoris nomine, *intervertisse; si quid tamen tale imprudenter a me alicubi factum, repetundis postulatus, aliena spolia res suas sibi habere jubebo.* Ita illi. Quibus non possum non addere *e Gentilibus* Æschylum Poëtam, dicere solitum, τὰς αὑτοῦ τραγῳδίας τεμάχη εἶναι τῶν Ὁμήρου μεγάλων δείπνων, *Tragœdias suas de magnis Homeri cœnis particulas tantum esse.* Adeo nempe æquum justumque esse existimabat, pleraque sua *Homero*, cui debebantur, accepta referre. E. *Christianis* habe *Nepotianum*, de quo sic alicubi *Hieronymus*, cujus suave corculum erat: *Ingenuo pudore ornabat ætatem;*

Heins. in Append. ad Aristarch.

Dieteric. Præfat. ad Antiqq. Biblic.

Geus. de Victim. Human. part. 2. cap. 8.

Spanhem. Dub. part. 1. in Ep. ad Lector.

Pezel. in Obj. & Resp. Melancht. part. 3. in Præfat.

Hieronym. Ep. 2. ad Heliodor.

tatem; *quid* cujus esset *simpliciter confiteri*, *atque hunc in modum eruditionis gloriam declinando eruditissimus habebatur. Illud, ajebat*, Tertulliani, *illud* Cypriani, *hoc* Lactantii, *illud* Hilarii *est. Sic* Minutius Felix, *sic* Victorinus, *in hunc modum locutus est* Arnobius. *Me quoque quod attinet, quia pro soliditate avunculi diligebat, interdum proferebat in medium, lectioneque assiduâ, & meditatione diuturnâ, pectus suum* Bibliothecam *fecerat Christi.* Imo vero a *criminis* hujus maculâ usque adeo abhorruit consummatissimus Theologus *Henricus Altingius*, ut vel levissimam ejus subire *suspicionem* quam sollicitissimè caverit. Ecce ipsissima ejus verba: *Hunc* Quintilianum *propriâ suâ manu descriptum, ante annos xx. scilicet Christi* 1620, *in Collegio* Sapientiæ *manu meâ excepi, atque etiam ex communi* (Bibliothecæ scil. Heidelbergensis) *incendio eripuissem, nisi veritus fuissem, si in supellectili meâ reperiretur* liber antiquus, *etiam mea omnia pessum irent, & ego ita apud posteros inter* plagiarios *recenserer.* Neque minori apparatu, sed majori potius & forsan nimio, invidiam hanc amoliri conatus est *Seldenus*, cum esse aliquem deprehenderet, qui nonnulla a se e *Petro Fabro* transscripta, & in *Syntagmata* sua de *DIS Syris* congesta esse, orbi literato persuasum vellet. Se culpâ eâ vacare multis protestatur, Deum innocentiæ testem inclamat, *Fabrum* ante primam *Syntagmatum* suorum editionem nunquam inspectum a se esse dicit, tandem haud uno, sed variis respectibus *Fabriana* a suis quam lon-

Alting. Histor. Palatin. m. 5. pag. 6.

Selden. de DIS Syris in iteratæ Edit. Præfat.

Donat. in Terent. Vit. longissime discrepare, invictè ostendit. Taceo *Terentium* Comicum, qui non tantum *Græcorum* instituta moresque percipiendi, sed & vitandæ opinionis causa, quia videbatur *aliena* pro *suis* edidisse, urbem *Romam* egressus est, nec unquam postea ad illam rediit. Tempore enim Poëtæ illius non obscura erat fama, adjutum eum in scriptis suis fuisse, juxta nonnullos, a *Lælio* & *Scipione*, quibuscum familiariter vixerat, juxta alios (quoniam duo illi adolescentuli tum demum erant) a *C. Sulpitio Gallo*, homine docto, vel *Qu. Fabio Labeone, & M. Popilio*, consulari utroque & Poëtâ. Quod qualitercunque se habeat, ipse saltem *Terentius* famam illam non tantum non minuit, sed auxit e contra; eo quod nunquam nisi siccè & frigidè duntaxat se tutatus contra eam sit. Ipsum eum audi in *Adelphorum* Prologo:

Terent Adelphor. prolog.

Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles
Hunc adjutare, assidueque unà scribere:
Quod illi maledictum *vehemens existimant,*
Eam laudem hic ducit maximam, cum illis placet,
Qui vobis universis & populo placent.

Montagne Eff. Livr. 1. Chap. 39.

Ita nempe tum temporis negligebat *Plagii* illius suspicionem, quæ tamen postea adeo ipsum ussit, ut Patriâ extorris fieri maluerit, quam qualitercunque eâ gravatus, inter familiares suos diutius morari.

VI. Neque

VI. Neque negari tamen poteſt, perquam arduum eſſe, poſt tot eruditiſſimorum hominum docta pignora, *inauditi* quicquam in ſcenam producere, cum

> *nil fingere factu,*
> *Aut dictu valeas mirum inviſumque. . .*

Barth. Zodiac. Chriſtian. pag. 224.

Unde & neceſſitas Scriptoribus, etiam maxime ingenuis, impoſita eſt, aliorum cogitata, ut ſua, nonnunquam adoptandi; uti & nemo unquam abſolutè id improbavit. Quod enim de Scriptoribus *antiquis* dicit alicubi Euſebius, *honorem ipſis eſſe, ſi bene docuerint, quod* repetantur *eorum doctrinæ*, quidni quibuſvis aliis Scriptoribus etiam applices? Præſtat enim aliquando pedem in alieno ponere, quam impervium ſemper vagari callem, & proprio nimium ſtipiti inhærere, cum Lectoris non tantum ſed & veritatis inſigni ſæpe diſpendio. *Ego quid acturus* (quærit de ſeipſo Hieronymus) *qui nullum prævium ſequens, peſſimum, ut dicitur, memet* ipſum magiſtrum *habeo*? Græce, ἐγὼ δὲ τί διαπράξομαι, ἡγουμένῳ ἑπόμενος οὐδενὶ, ἀλλ' ἐμαυτὸν κάκιστον, ὡς ὁ λόγος φησὶ, διδάσκαλον ἔχων? Glorioſum nonnullis videtur ſapere PRÆ multis, ſed longe ſatius eſt, ſi fieri poſſit, & digni ſint, ſapere CUM multis. De *Mantuano Vate* habet Macrobius; *Quis fraudi* Virgilio *vertat, ſi ad excolendum ſe, quædam ab* Antiquioribus *mutuatus* ſit? *cui etiam gratia hoc nomine debetur, quod nonnulla ab illis in Opus ſuum, quod æterne*

Eccleſ. 1. 9.

Euſeb. lib. 2. adv. Sabell.

Hieronym. Ep. ad Dexter.

Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 1.

æterne mansurum est, transferendo fecit, ne omnino Veterum *memoria deleretur.* Imo vapulat exertis verbis *A. Gellio* Seneca, *quod nihil dignitatis aut gratiæ ex* Veterum *Scriptis vernaculæ & plebeiæ suæ* (ut loquitur) *eruditioni addiderit.* Ingeniosè olim *Zeuxis* Crotoniates, *Helenam* formâ undequaque perfectissimâ effictarus, cum omnia, e quibus constare excellens illa, quam quærebat, pulchritudo debebat, in uno reperienda corpore esse desperaret, quinque formosissimas elegit, & ad se deduci jussit virgines, ut quod in quâque earum excelleret maxime, in suum exemplar referret: atque hâc arte opus omni laude majus effecit & perfecit. Quis vero jam est, qui ullâ juris vel æquitatis specie sagacissimi illius Artificis a nullis non Scriptoribus, in *Libris* suis concinnandis, vestigia premi vitio unquam verterit? ea scilicet, quæ in unoquoque Autore laudabilia & elimata maxime offendunt, in usum suum rapientibus, atque exinde, quod commentari in animo habent, judiciosè, quin & audacter nonnunquam componentibus & perficientibus: imprimis adeo industrii si sint, ut quæ *aliorum* sunt, justo ordine suis infarcire norint, riteque connectere. *Quæ hic propono* (verba sunt Paschasii Ratberti) *multorum sunt eruditissimorum hominum, quos antiquior tulit ætas, & firmavit auctoritas veritatis, sed proprio commendata stylo* novitas *facit esse mea. Ita ut Tractatus, qui de* pluribus *colligitur*, unus *vere videatur, & specialiter esse meus.* Quinimò negare quis ausit, imprimis oculatior si sit, & modicæ tantum

Gell. N. A. lib. 12. cap. 2.

Plin. lib. 35. 9.

Paschas. Ratbert. in Præf. lib. 6. ad Matth.

tantum lectionis, quin (ut ut contrarium jactitare ſoleant homines quidam, qui, ut novivenduli videantur, nugivenduli ſæpe ſunt) univerſa fere moderna *ſcribendi* ratio in hoc ſolo conſiſtat, quod quæ ab *his* ſcripta olim ſunt, recoqui *ab äliis* videamus, adjectâ tantum novâ quadam ſuper antedictis ἐπεξεργασίᾳ, vel appoſitis novis quibuſdam anteſcriptorum amplificationibus; tum per earundem theſium probationes recenter inventas; harumque ab opponentium exceptionibus inſtantiiſque, hactenus non uſurpatis, vindicationem; tum per nonnullorum (quæ plurium Literatorum primaria & laborioſa diligentia jam eſt) e Scriptoribus antiquis locorum, quæ vel in dubium tracta, vel variis eruditorum interpretationibus intorta, ſaltem vexata hactenus fuerunt, repetitionem & conglomerationem, haud quidem inutilem ſemper & illaudabilem, modo, qui modum excedunt, nonnunquam non interſtreperent. Invenias enim non raro nonnullos e *Criticorum* grege, qui pro voculâ non ita pervulgatâ, ſi quam invenerint, aut paulo reconditiore fabulâ, aut abſtruſiore loquendi modo, ubivis haud ita obvio, vel febriculoſâ quadam ad Grammaticam pertinente obſervatione (*Lipſius* refert ad *ſcabiem Criticam*) inauratâ ſtatuâ ſe dignos putant, tamque effusè nonnunquam eapropter geſtiunt; exultant, triumphant, ſtudiumque ſuum nemini non prædicant, ac ſi rariſſimo exemplo ipſas *Babylonas* occupaſſent: haud pene abſimiles in hoc *Pythagoræ*, de quo teſtis eſt *Plutarchus*, quod, cum Geometriæ

Muret. Orat. 3. Vol. 1.

Lipſ. Epiſt. Præterit. Ep. 13.

insignis admirator esset, ob *unum* tantum *problema*, eo spectans, inventum, totum bovem Dis suis immolârit. Ita Apollodorus:

Plutarch. Op. part. 2. pag. m. 1094.

Pythagoras celebri diagrammate *quando reperto*,
Mactato fecit splendida sacra Bove.

Atque hi quidem sunt, qui se tum *novi* & admirandi quid in scenam produxisse putant, cum ego e contra, ut olim, ita & jam verissimum & æquissimum *Comici* hoc effatum esse existimem:

Terent. Eunuch. in Prolog.

Nullum est jam dictum quod non dictum sit prius:
Quare æquum est, vos cognoscere atque ignoscere,
Quæ veteres *factitarunt, si faciant* novi;

communi quippe omnes Bibliopæi privilegio hic gaudent. Imo vero siquis e *meris* aliorum cogitatis & dictatis *Librum* forte aliquem concinnet, ne hoc quidem mox fraudi ei esse oportet, modo, debito iis, quorum ope usus est, honore relicto, ea quæ scribit in justum redigere ordinem possit, atque adeo, dum *materiei*, quam tractat, autor non est, *formæ* saltem ejus ingeniosum artificem se esse demonstret. Hinc condemnandi non sunt, e contra commendandi, qui Librorum & Tractatuum, a se selectorum, *Summas* exhibent, uti *Photius* fecit in *Myrobiblo*, & *Gesnerus* in *Pandectis*, & *Justinus* Trogi, Florus Livii, quin ipse *Eusebius* in Chronico, Africani

cani *Summatores* extiterunt; vel *Eclogas* e Scriptore vel Scriptoribus edunt, cum *Stobæo*; vel variis denique de locis sensibusque diversis carminis cujusdam structuram in unum solidant, aut e *multis* fragmentis scriptum aliquod contexunt, quod κέντρων Græcis, Latinis, omisso R, *cento* dicitur; de quo Scriptorum genere sic alicubi Scaliger: *Quum versuum membra hinc inde collecta assuuntur*, rhapsodiæ *nomen repræsentant: atque idcirco* centones *appellati sunt, a* centonibus, *quibus fiunt stragula. Tale apud* Ausonium *poëma, e frustis* Virgilianis *coagmentatum; tale etiam* Probæ *poëtriæ Christianæ, cui ab opere centone nomen factum est.* Quam imitatæ sunt *Eudoxia* Imperatrix, & *Olympia Fulvia Morata* ex *Homero*. Et quid *Lipsius* de *Politicis* suis? *Lapides & ligna* (inquit) *ab aliis accipio, ædificii extructio & forma tota nostra est.* Architectus *ego sum, sed* materiam *varie undique conduxi. Nec araneorum sane textus ideo melior, quia ex se fila gignunt, nec noster vilior, quia* ex alienis *libamus, ut apes.* Et ingenue Voetius (*plagium* alias ad *falsi crimen* referens, *Nolo hic taxare, qui ex* aliorum *fontibus & fluviis rivulos derivant, aut qui pugnum aliorum in palmam extendunt, aut vice versa palmam in pugnum contrahunt.*

Scaliger. Poëtic. lib. 1. cap. 43

Lipf. Not. in Politic. cap. 1.

Voet. Disput. Select. part. IV. pag. 695.

VII. Sed vero universa aliorum capita harpagari, imo tractatus dimidiatos describere, & ut *suos* Lectoribus obtrudere, ne interposito quidem quali quali propriæ mentis judicio, nullisque *magistris* laudatis, uti aversabile *plagium* est, ita a nemine, cui

 vel

vel cerebri unciola tantum restat, nisi pro *ingrati* in *Præceptores* animi manifestissimo indicio haberi potest. Haud immeritò, qui sic faciunt hoc *Aristophanis* applices:

Aristoph. in Equit.

> Ἐγὼ δὲ περιπατῶν γ' ἀπ' ἐργαστηρίου
> Ἐψαντος ἑτέρου τὴν χύτραν ὑφειλόμην.
> *Ego obambulans ab officinâ longius,*
> Alio *coquente*, ollam paratam *sustuli.*

Vel hoc *Diocletiani*, tum nondum Cæsaris; cui solenne erat, de *discipulis* quibusdam dicere, *quod* Præceptores *suos apros occidere sinerent, ipsi pulpamento placide fruentes*: id est, quod *grave* erat, multâque indigeret operâ & curâ, *Præceptoribus* committentes, quod vero *leve*, & honorificum esset, *aliorum* nempe vitulâ arare, *furtivoque* illustrari splendore, sibi reservantes; quod utique *Scriptoribus* & Autoribus, si rescifcant, non nisi tormenti vice esse potest. Scilicet

> *Hos ego* versiculos *feci, tulit alter honores*:
> *Sic* vos *non* vobis *nidificatis aves*,
> *Sic* vos *non* vobis, *vellera fertis oves*,
> *Sic* vos *non* vobis *mellificatis apes*,
> *Sic* vos *non* vobis, *fertis aratra boves*:

uti questus olim est *Virgilius*, cum *Bathyllus* distichon ab ipso in *Augusti* honorem scriptum

> (*Nocte pluit totâ redeunt spectacula mane,*
> *Divisum imperium cum Jove Cæsar habet*)

sibi

ſibi ipſi perfidè vindicaſſet, nec vulgariter eapropter ab Imperatore donatus & honoratus eſſet. Non *Bathyllus* ille *Samius* (ut obiter id notem) *Anacreonti* dilectus, de quo Horatius in Epodis:

Horat. Epod.

Non àliter Samio *dicunt arſiſſe* Bathyllo
Anacreonta *Teium.*

ſed *Pontomimus*, patriâ Alexandrinus, *Mecœnatis* delitium, cujus *Tacitus* alicubi meminit. Caſtigavit ſcribendi hunc modum, ut inſignem *ingratitudinem*, in *Macrobio* Petrus Crinitus, cum e penu *Gellianæ* eruditionis quamplurima in *Cœnas* ſuas deprompſiſſet: *Homo* (inquit) *fuit quidem eruditus*, *ſed ingenio* maxime ingrato, *ac prope impudenti*, *ut qui tanto æris alieni cumulo nuſquam creditoris* nomen *profiteatur*; neque alio eum carbone in *Galatino* notavit *Hottingerus*, dum dixit: *Quare* Galatinus *ille Franciſcanus* ingratus *fuit*, *qui ne ſemel quidem* Raymundi Sebondi (ex hoc enim, juxta *Scaligerum*, omnia ſua ſurripuerat, *Morinus* dicit ex *Porcheto*) nomen memoravit. Adde quod *latrocinium* hocce *literarium* hoc quoque nauſeoſo multari ſoleat incommodo: quod, qui id committunt, in ſcriptione ſuâ nonniſi *inæquali* fere procedere poſſint pede; adeo ut tunc legere videâre *Tullium*, nunc *Tacitum*, tunc ampullas *Sophocleoſque* cothurnos, nunc interruptum, *trivialem*, humique repentem ſtylum, ſingultienti magis quam *articulatè loquenti*, vel *accuratè* & nitidè *ſcribenti* convenientem, quaſi veluti

Tacit. Ann. lib. 1.

Pet. Crinit. de bon. Diſcipl. diſc. 4.

Hottinger. Hiſtor. E. part. 5. p. 102.

Scalig. Ep. 241.

Horat. de Art. Poëtic. Ver. 3. 4.

atrum
Desinat in piscem mulier formosa superne,

& trunco aureo luteos suppositos pedes videas. Quod quam probrosum generoso Scriptori sit πρεσφανέςατον ἐςί. Displicuit saltem vehementer *Erasmo*, Theatri literarii alteri veluti *Roscio*, scribendi hæc ratio. Hujus enim stylum si consideres, eum non nisi apertum, simplicem, modestiæ plenum, doctum, eruditum, perpolitum, nihil scabri, contorti, conturbati habentem, e contra (quod præcipuè videtur attendisse) *sui in omnibus simillimum*, æquabilem, uniformique tenore fluentem semper & ubique offendes. Ut multa paucis, si expendere modo lubeat solertissimum *Aristophanis* judicium, quod apud *Vitruvium* est, patescet facile, quam invisum & invidiosum *Plagium* hoc apud Antiquorum aliquos semper fuerit. Historia sic habet: *Is* (Aristophanes nempe) *cum a Ptolomæo Philadelpho Musis & Apollini dicatis inter judices literatis septimus assideret, cæterique sex unanimi sententiâ primas & secundas in certamine* Poëtarum *tribuissent illis, quos maxime animadvertissent multitudini placuisse, eum primum pronuntiari jussit, qui minime populo placuisset. Quod cum miraretur tum Rex, tum multitudo universa, dicendi veniam flagitavit, eâque impetratâ, factoque silentio, eum solum poëtam esse dixit, cæteros vero non* sua, *sed* aliena *recitasse, judicantium vero esse, non* furta *sed* scripta *judicare & probare. Idque cum ex armariis eductis Voluminibus ostendisset, coëgissetque qui recitârant, se* fura-

Morell. Enchirid. ad Verb. Cop. pag. 13.

Vitruv. in Prooem. libr. 7.

Ursin. Mantiss. ad Acerram Philologic. §. 137.

tos

tos *sua esse, confiteri, Rex cum illis* furi *agi jussit, condemnatosque cum ignominiâ demisit.* Aristophanem *vero amplissimis muneribus ornavit, & super* Bibliothecam *suam eum constituit.* Ac justissimum certè *Aristophanis* hoc judicium fuit, meritissimoque hæc in expilatores irrogata pœna, cum juxta *Synesium*, Ptolemaidis *Episcopum*, *impium magis sit mortuorum lucubrationes, quam vestes eorum furari, magnamque hoc crimen cum ipsâ* sepulchrorum effossione *affinitatem habeat*, quam nemo unquam impune commisit. Juxta enim Senecam *sepulchri violati est actio*; proque circumstantiarum vario discrimine *tum* relegatione, *tum* damnatione ad metalla, *tum* deportatione, *tum* pecuniâ, *tum* manus amputatione, nonnunquam etiam morte autores ejus mulctabantur; ut neque multum ab alienarum arborum succisione differt, cujus supplicium non minus capitale semper fuit. Virgilius:

Synes. Ep. 41.

Senec. lib. 4. contror. 4.

Kirchmann. de Funerib. Roman. lib. 3. cap. 26

Atque malâ vites incidere falce novellas.

in quem locum Servius: *In hoc maximum nefas est, quod ait vites* novellas. *Nam* vetulæ *& cum utilitate inciduntur. Fuerat autem* capitale *supplicium arbores* alienas *incidere.* Præsertim autem locum hæc habent, si de tali quoque *Plagio* sermo sit, quo *aliena* non tantum venditamus ut *nostra*, sed *nostra* etiam sub *aliorum* Magnorum Virorum *nominibus* in publicum emittere præsumimus. Quam enim male hoc *furti* genus cesserit *Alphonso Ciccarello*, cujus & supra me-

Serv. in Virgil. Eclog. 3.

Leo Allat. in Append. ad Fragment. Antiquit. Etrusc. & de Libb. Apocryph.

" meminimus, Historiæ testantur. Hic enim postquam universæ pene *Italiæ*, idque prolixo satis tempore, ementitis suis Manuscriptis, Antiquitatibus, Actis, Libris, iisque ad omne argumentum confictis, imposuisset, turbasque haud leves ubicunque " excitasset, deprehensus sub *Gregorio* XIII. Pontifice in phylacam rectà adductus est; " cumque crimen nec negasset, nec palliare, multo minus excusare potuisset, *falsitatis* " reus declaratus, ad supplicium ductus, resectâque prius a carnifice manu, palo alli-" gatus, laqueo suffocatus, totusque tandem feralibus flammis exustus est. Licet non " desint, qui, in mitiorem inclinantes partem, eum capitis simpliciter damnatum " fuisse putant. Quod quomodo se habeat, jam non inquirimus. Sufficit in liquido hinc esse, Pontificem *Plagiarium* illum nön vulgarem indignissime habuisse; assectatum in eo *Grammaticos* sive *Censores* Romanos, qui quoscunque libros, *falso* ita inscriptos, tanquam *subdititios* familiâ submoverunt, neque, ut laude lectuque dignis Eruditorum pignoribus accenserentur, permiserunt. Ad rem Rivetus: *Si justo* supplicio *plectuntur, qui per incautæ plebeculæ manus* adulterinam *monetam disseminant; eodem certe affici merentur, qui horrendum id in Ecclesiâ designant* flagitium, *ut ineptias suas, hæreses & superstitiones* [quidni & alia commenta?] *pro fide dignis operibus*, *claris* nominibus *confictis supponunt*, *notha pro legitimis.*

Quintil. Institut. Orator. lib. 1. cap. 4.

Rivet. dè Autorit. Patr. cap. 31. pag. m. 86.

VIII. Atque hæc quidem cum ita sint, mirari sæpe subiit, quomodo Theologi quidam non incelebres, & vere eruditi (forsan

ſan, quod in more ſibi eſſet in *Commentationibus* ſuis ſine alienâ vitulâ vix arare, omiſſis paſſim eorum, a quibus docti ſua erant, nominibus) in animum ſuum inducere potuerint, ut artificium hocce κλεπτικὸν tanto conatu excuſare, palliare minimum, quantum pote eſt, & incruſtare laborarunt, e contra aculeatè ſatis exagitare, qui in Scriptis ſuis aliorum Autorum ſuffragiis certare, ac per quos proficerint, cum illuſtri *Spanhemio*, ambitioſe *quidem teſtari in* more habent. Sic ante annos aliquot Prideauxius: *Iis* (inquit) *ſolenne eſt aliorum ſententiis latas paginas implere, ut ad tam multiplicem lectionem imperitiores ſtupeant.* Quem ſecutus pronuper eſt alius quidam Vir magni nominis, cujus hæc verba ſunt: *Nempe prout in convivio cibi appoſiti, & panis in fruſta ſectus non amplius ſunt ſolius heri, ſed omnium invitatorum, quibus jus eſt, quantum lubet, de omnibus veſci, & quod vult quiſque eligere; ita & cogitationes conceptuſque publico donatos, non eſſe illius ſolius, qui iſtos invenit primum, ſed omnium communes, & quos proprios facere cuique licet, cui aſciſcere placet.* Eos vero, qui a ſe hic divortunt, *citandis ſine modo & fine Auctoribus centones ſuos farcire* dicit; *ut multæ lectionis & vaſtæ eruditionis titulo apud ſemi-doctos & ſciolos ſuperbire queant.* Sat equidem dictatorie & odioſe! ſed vero, uti jungit nonnunquam

Spanhem. Dub. Euang. part. 1. in Præfat.

Prideaux. Orat. 3. cap. 2.

Heidanus.

Horat. de Art. Poëtic.

Humano capiti cervicem pictor equinam,

ſic componuntur hic etiam cum ſe invicem, quæ haud magis conveniunt, quam cum quadratis

quadratis rotunda. Quæ enim inter *Librorum scriptionem*, & commentitium, quale hic fingitur, *convivium* convenientia? imo quæ non disconvenientia? ut demonstrari pilatim posset, si res tanti esset. Diximus supra, quid per *plagium*, quid per *plagiarium* intellectum velimus (quod attendendum, ne videamur λογομαχεῖν) quodsi ergo accipiamus *comparationem*, quam possemus non accipere, quid tum? Non diffitemur nos, Scriptorem, qui *Librum* aliquem vulgavit, eo ipso nemini non jus facultatemque concessisse, conceptus illos, publico donatos, ut *suos* adoptandi. Verum enim hoc Senecæ est: *Optimam esse ultimi scribentis, conditionem; parata quippe verba invenit, quæ aliter instructa novam faciem habent; nec illis manus injicit tanquam alienis.* Sive, uti Flaccus:

Senec. Ep. 27.

> Publica *materies* privati juris *erit, si*
> *Nec circa vilem, patulumque moraberis orbem.*

Horat. loc. citat.

q. d. Licet Autorem, qui *publicè* scripsit, ut *tuum* adsciscere, si non hæreas in circulo omnibus patente & contemto; hoc est, si quem imitari videri vis, haud ita religiosè sequaris, ut nequicquam addas de tuo, nihil invenias, quod dictum hactenus non sit, nihil immutes, quod secus sive melius dicendum vel scribendum existimes. At tolliturne hoc tum pacto omnis *gratitudinis* obligatio, Scriptori illi a cogitationum suarum adoptatore debitæ, quam in re nullâ aliâ, quam in honorificâ accepti beneficii *professione*

Bond. in Horat.

sione & commemoratione consistere, neminem, credo, fugit? Revera hospes, qui opiparo convivas suos excepit epulo, eo ipso jus eis dedit in omnia, quæ apposuit, fercula; sed an ideo gratitudinis lege non tenentur, quotquot liberaliter excepti ab eo sunt? quis est, cui cor recte salit, qui id dixerit? *Ingrati convivæ est* (ut optimè habet eruditissimus Phorbæus) *nolle fateri, quam benigne exceptus sit epulis conquisitissimis.* Maxime si eadem illa fercula, quibus exhilarare alios intendimus; non *nostra*, sed benefici illius *hospitis* esse, latere haud dudum possit? Pugnarene dicemus, aliorum sibi proprios conceptus facere, & eorum tamen, quorum adjuti sumus operâ, gratanter meminisse? vel an æquior forte gratiarum erit actio, si quæ *aliorum* sunt, clanculum surripiamus, & ut *nostra* parum peritis venditemus? Quod velle videntur Viri Eruditi, *plagium* non tam in rei furtivæ surreptione, quam in surreptionis illius professione & indicio constituentes. Componit cum se invicem, quæ opponi hic ab *Opponentibus* videntur, Doctissimus *Fullerus*, dum ait: *Sane quæ semel divulgata sunt, & in lucem edita*, publici juris *jam fiunt, & a quovis lectore* usurpari *possunt, modo ne de industriâ subtrahat ea Autoribus suis, sibique in morem* plagiarii *vindicet.* Cum vero volupe horum Theologorum alterutri fuerit, *plagiariorum* hoc jus cum eo, quod in omnes ab hospite appositos cibos conviva habet, conferre, ecce sis, quam parum causæ ipsius id prosit, in *Johannis Heidfeldii* verbis, quibus olim *Matthæum Tympium*

Phorbæ. Dissert. de Litter. Latinor. p.

Fuller. Miscellan. in Append.

(qu

qui eidem huic inhærens comparationi; *Mensam* suam *Theologico-Philosophicam* in lucem emiserat) sic perstrinxit: *Tu* (ait *Tympium* compellans) *& tui similes nostros Libros lectitatis, sed valde illiberaliter & parum ingenue. Ego, si ea tollam, & mihi vindicem, ut jure debeo, quæ mihi, ut* Te plagiarium *decet, surrepta* in Mensâ *tuâ* Philosophicâ *apposuisti, vah! quantula portio aridarum tuarum micarum supererit? si, inquam tollantur, quæ sunt* Heidfeldiana, *arido pumice eris siccior, & Leberide nudior.* Non desunt, ut ante diximus, qui *infame furtum, piaculum, falcis in alienam messem missionem,* quinimo *sepulchrorum* veluti *effossionem* &c. fallacem hanc occultamque alienarum cogitationum surreptionem indigitarunt: quodsi jam benigniuscule forsan judicare & pronunciare de eâ Viris hisce Doctis visum fuerit, dissentientesque a se suâque opinione errasse existimaverint, cur non aquâ magis quam aceto, id est, fraternè potius quam usque adeo contumeliosè corrigere errorem illum instituerunt? cur non ex charitate potius aliter sentientes tractare, quam mentem actionesque eorum in sequiorem sensum torquere maluerunt? improperando iis, ut liquet, quod *multæ lectionis & vastæ eruditionis titulo apud semi-doctos & sciolos superbire, imperitorumque fucatâ illâ προφάζει stuporem & admirationem* excitare intendant. Procul certe id abit a piissimo Clariss. D. *Burmanni* consilio, *rectius esse,* dicentis, *errorem & ignorantiam, uti nostram, ita & aliorum non* altercatione, *sed* precibus, *non* gla-

Heidfeld. Sphinx, cap. 45.

Burmann. Orat. inaugur. habit. Ultraj. Anno 1662.

gladiatoriâ manu, *sed* flexis genibus *superare* (præsertim si de *citandis* vel *non citandis* Autoribus lis tantum sit) *& in iis, ad quæ pervenimus, eâdem incedere regulâ, & idem sapere; in reliquis vero, in quibus quis dissentit, expectare, donec Deus id revelet.* Sed eximiis magnorum Doctorum in Ecclesiam meritis dandum aliquid est: prout revera *Viri quadrati* (ἄνδρες τετράγωνοι dicuntur *Aristoteli*) id est, qui comsummatæ aliâs virtutis sunt, etiam humani quid pati nonnunquam possunt, juxta hoc *Simonidis*.

Aristot. Ethic. lib. 5. cap. 11.

Simonid. ap. Stob.

Πάμπαν δ' ἄμωμος οὔτις, οὐδ' ἀκήρατος.

Nemo vacat prorsus malo, neque crimine.

Tametsi percipere vix sit, quo pacto hi Heröes, multorum Scriptorum allegationes invidiosè ita exagitantes, in gratiam redituri facile sint cum tot nominatissimis Viris, quorum lucubrationes refertissimæ iis sunt, cum *Grotiis*, *Vossiis*, *Mornæis*, *Voetiis*, *Gathakeris*, *Spanhemiis*, & (ne *Nostrorum* solummodo hanc *scribendi* rationem esse quis putet) e *Papicolarum* grege, cum *Martino Delrio*, digno qui, ob illustrem, quem Scriptis suis in Eruditorum choro occupat locum, *solus* hic, nominetur. Hunc enim uti hoc imprimis nomine impense quidam commendarunt, quod in *Brabantiæ* Senatum primum allectus, ejusque Princeps, Palatinorum militum juri dicundo præfectus, Ærarii opulentissimi & vere Regii Quæstor, tandem ad *maxima* quæque natus, *minimam* postea *Jesu societatem* amplecti,

" plecti, fastum omnem exuere, omnibus subesse, nulli imperare, & novellus quasi " tyro, uti dicunt, repuerascere propter Christum non erubuerit; ita alii hinc etiam " deprædicant, nominatim Henricus Dungæus; quod *in solis suis in* Senecam *Adver-* " *sariis plus minus* mille, & centum *variorum Autorum, in diversis Scientiis & lin-* " *guis sententias maximo cum labore & judicio congesserit*: ita quidem, ut ne ipse quidem " *Lipsius* testari de eo dedignatus sit, *se nunquam Scriptores ullos vel vidisse vel legisse,* " *quos ad testimonium dicendum Vir ille citare solitus non sit.* Vel si forte & hi *plagiarii* Nostris hisce fuerint (ut vereor ne suo sensu fuerint) ergone in omni Disciplinarum genere præstantiores Commentatores & Interpretes, singulosque Consilia, Decisiones, Quæstiones, Patrumque pro re nata testimonia congerentes repetundarum quoque postulabunt? Profecto ne ipse quidem *Plato*, *Herodotus*, *Dionysius Halicarnassæus*, *Cicero*, *Varro*, *Plinius*, *Bartolus*, *Tiraquellus*. *Chassanæus*, *Cujacius*, *Donellus*, vel Antiquorum interpretationes refricantes ulli in tuto tunc erunt. Remittitur quidem Lector ad *doctam & elegantem Macrobii*, iiscum scil. ἰσοψήφυ ϰ ἰσοφώνυ, *Præfationem* &c. At quam gratis hoc fit? *Macrobiusne* enim " jam erit, qui negotium hoc conficiet? *pla-* " *giariorum* si quisquam *Antesignanus*, perspicacissimisque Scriptoribus, *Muretis*, *Erasmis*, *Obsopæis*, *Vossiis* aliisque pluribus *omnium Autorum vere fucus, fartor semipriscus, rhapsodus, simia, Laverna* &c. dictus? Licet in hoc forte aliquatenus Viris

Langevelt. in Vit. Delrii.

Muret. in Senec. de Benef. lib. 3.

Erasm. Adag. 231.

ris hisce Doctis non iniquior, quod non tantum tam acerbè in alios a se dissentientes, ac illi, invectus non sit, sed & depilationem suam ingenue confessus, imo culpam ejus deprecatus nonnunquam sit. Ipsissima ejus verba sic habent: *Nec vitio mihi vertes, si res, quas ex lectione variâ mutuabor, ipsis sæpe verbis, quibus ab ipsis Autoribus enarratæ sunt, explicabo. Quia præsens opus* (loquitur de suis Saturnalibus) *non eloquentiæ ostentationem, sed noscendorum congeriem pollicetur. Apes enim quodammodo debemus imitari, quæ vagantur & flores carpunt.* Multo proinde hic æquior, magisque extra partes constitutus, ac *Macrobius*, litis hujus arbiter erit Excellentissimus Vir & Theologus consummatissimus *D. Johannes Henr. Heideggerus*; qui cum Scripta sua hanc ipsam ob causam sugillari a nonnullis etiam deprehenderet, invidiam istam hisce a se amoliri conatus est verbis: *Non nescio equidem, eam* citandorum Autorum *rationem & curam vulgo* novitii *aut* Grammatici *commatis haberi, & aut a vano* lectionem *variam jactitantis, aut pusillo credi diffidentis animo profectam. Sed excusabit, credo, me exemplum cum magnorum Virorum, præclare tessellata sua Opera eadem ratione texentium, quos sum, licet impari valde passu secutus, tum etiam ea ratio, quod,* Euripide monente,

Obsopæ. Not. in Antholog. lib. 2. cap. 18.

Voss. de Histor. Græc. lib. 1. cap. 20

Macrob. Saturnal. in Proœm.

Heidegg. Histor. Patriarchar. part. 2. in Præfat.

λόγος ἐκ τ' ἀδοξούντων ἰὼν,
Κἀκ τῶν δοκούντων αὐτὸς, οὐ ταὐτὸν σθένει.

ab obscuris profecta oratio,
Et a probatis eadem, non idem valet.

" IX. Neque laudari tamen omnimode illam Scriptorum alienorum *citationem* velim, quæ ipsi contextui nonnunquam a quibusdam inseritur; quum fieri vix possit, præsertim numerosior si sit, quin ariditatem quandam scribentis stylo, quem hiulcum fere facit, adferat, orationisque filum & concatenationem ita subinde rumpat ac turbet, ut sine hæsitatione legendo pergere, si haud plane impossibile, difficillimum saltem sit. Sicuti nec quicquam interest, ut allegationes illæ ipsum præcise textum semper intercurrant; cum nihil obstet, quo minus in margine, appositis quibusdam asteriscis, appingi possint; quod inter multos Illustris *Mornæus*, Plessiaci Dominus, in eruditissimo suo de *S. Eucharistiâ* Opere ritè observavit. Dignus sane, qui pro eximio simul bonæ fidei, in *citandis* Autoribus præstitæ, exemplo habeatur; eo quod *tum* Patrum antiquorum *tum* aliorum Scriptorum testimonia, ad quæ provocat, non nisi ex ipsis eorum fontibus revisa, alleget, adductis insuper Libris, capitibus, columnis, foliis vel paginis, ubi extant, ut lectori cuivis inquirendi & inspiciendi ea facultas suppetat. Quodsi enim *alienis* hic videre oculis quis malit, quam *propriis*, nec designatius indicare velit, *ubi*, quod citatur invenire sit, esse vix potest, quin ipse facile decipiatur, deceptusque alios quoque decipiat. Vapulat hinc non immeritò Petro Martyri *Gardinerus*, Vintoniensis Episcopus, quod ipsi, ut lectoribus suis fucum faceret, *magna semper religio fuerit*, cum multa pro suâ opinione ex nostris hominibus

Mart. de Eucharist. in Præfat.

minibus accepiſſe ſe diceret. *vel Autorem certum, vel locum proprium*, unde ea acceπiſſet, *indicare*. Uti notavit etiam abhinc aliquot annos in *Briano Waltono* laudatiſſimus Chronologus *Robertus Baillius*, quod in *citationibus ſuis plerumque laxiſſimus* fuerit: *Autorem* (inquit) *quidem nominat, ſed quo* loco, *quo* libro; capite vel paginâ, *ſolet ſi'ere*. Tametſi neque negandum ſit, ſiquidem ipſorum illorum Scriptorum, e quibus aliquid depromitur, minus compotes fieri poſſimus, quin etiam ex aliis fide dignis Scriptoribus citari quandoque quid poſſit; præſertim ſi id ipſum non ad rei cujuſdam quantivis momenti *confirmationem*, ſed meram ejuſdem *amplificationem* facere videatur. Feciſſe id ſe pro re natâ in ſuâ *Euangeliorum Dominicalium Analyſi*, Opere præſtantiſſimo, non diſſimulat Cunradus Dietericus, Johannis Cunradi Dieterici, de quo ſupra, Parens. *Par fides*(ita ille) *& diligentia in allegatis aliorum Autorum locis adhibita: Quotquot enim eorum habere ad manus potuimus, in originali revidimus, eque illis Libb. capp. folia vel paginas notavimus. Reliqua, quæ hæc annexa non habent*, e fide dignis Autoribus *aliis, quorum copia fieri nobis non potuit, deſcripſimus*. Additque puſillo poſt (quod omnino etiam obſervandum) *ſed tamen nec inficias eo, etiam ea, quæ accurato & indefeſſo ſcribentium ſtudio recte allegata ſunt, deteſtandâ* typothetarum & correctorum *maxime incuriâ ac negligentiâ corrumpi nonnunquam & depravari, id quod facillime numerorum tranſpoſitione, ut ſi pro 12. pona-*

Baill. Op. Chronolog. Lib. 1. Quæſt. 4. pag. 8.

Dieteric. Dominic. part. 1. in Prolegom.

Toll. Fortuit. in Præfat.

tur 21. *pro* 34. *ponatur* 43. *&c. fieri potest.* Nec est, ut plane id quisquam semper caveat, tametsi ipsum *Argum* mendorum castigatorem forte adhibuerit. Quodque adeo, si in ipso etiam *contextu* eveniat, uti evenisse sibi alicubi queritur ὁ πάνυ *Seldenus*, mihique ipsi in OTIORUM meorum THEOLOGICORUM editione turpissimum in modum accidit, Scriptori fraudi esse non debet. Haud licet enim quibusvis esse tam beatis, ut usibus suis nitidiora præla parata semper habeant. *Non meus est error* (dicit Martialis)

Selden. de DIS Syris in Præfat. Londinens.

Martial. lib. 2. Epig. 8.

nocuit librarius *illis*,
Dum properat *versus annumerare tibi.*

X. Mittant ergo, ut ad lineas redeam, boni quivis Scriptores vulturiam hanc artem, neque quousque caveri potest, a prædecessoribus bene dicta vel scripta temere reponant, sed iis potius investigandis & evulgandis gnaviter incumbant, quæ aliorum aciem diligentiamque hactenus effugerunt, neque in luce satis posita sunt. Etiamsi enim multa sint, quæ scimus, plura tamen restant, quæ nescimus, quibusque investigandis & eruendis occupari satis moderata ingenia possunt. Sunt, quæ penitiorem eviscerationem & elucidationem, sunt, quæ solidiorem probationem & ab objectionibus, noviter excogitatis, vindicationem, sunt, quæ spiritualiorem ad praxin pietatis efflagitant applicationem. Neque enim materia usque adeo unquam excisa est, ut reliqui nihil deinceps ad spicilegium

cilegium post-futuris superiorum diligentia vel industria fecerit; alius alio invenire potest plura, nemo omnia; & prout in plerisque aliis rebus, ita & in literis, dies curaque *præsens* incusatur, & semper *futura* melior est. Recte alicubi Galenus, *Fieri non potest, ut idem incipiat, idemque perficiat*: loquitur de re *Medicâ*. Hisce inquam, excutiendis, expediendis, docendis, inculcandis immoretur quisquis lucubrationibus suis inservire publico velit. *Quid* (inquit Seneca) *non ilo per priorum vestigia? Ego vero utar viâ veteri, sed si priorem planioremque invenero hanc muniam. Qui ante nos ista moverunt, non* domini *nostri sunt, sed* duces. *Patet omnibus veritas, nondum est occupata. Multum ex illâ etiam* futuris *relictum est*. Et alibi: *Multum interest, utrum ad consumptam materiam accedas, an ad subactam. Crescit indies materia, & inventuris inventa non obstant; qui præcesserunt, non præripuisse mihi videntur quæ dici poterant, sed aperuisse*. Imo vero in *artibus & disciplinis accidere videmus* (verba sunt B. Rhenani) *ut a posterioribus majores superentur, quotidie aliquid adjicientibus & quod ab illis utcunque inventum est, consummatius reddentibus*. Ecce ingenuam hic *Villalpandi* modestiam, loquentis de admirando & vastissimo suo in *Ezechielem* Commentario: *Neque tamen* (dicit) *ita disputo, quasi putem operâ meâ factum esse satis officio*, præreptumque *aliis locum, aut demum peractum aliquid amplius, quam ut jecerim fundamenta, ex quibus excitatura sit subinde Posteritatis industria molem Operis cumulatiorem*:

Galen. lib. 2. de Natur. Facult.

Senec. Ep. 33.

Id. Epist. 97.

B. Rhenan. Præfat. in Oper. Tertullian.

Villalpand. in Ezechiel in Præfat.

latiorem: Via scil. est indicata duntaxat, quâ perfici plurimum possit, edolatumque lignum quod deinceps ab aliis expoliatur. Tollat Scriptor ab aliis quod lubet, at vero a se de *suo* id ita perficiat, ut esse *aliorum* desinat, *suum* fiat: sive, ut notanter Vincentius Lirinensis: *Spiritualis Tabernaculi Besaleel esto, pretiosas divini dogmatis gemmas exsculpat, fideliter captet, adornet sapienter, adjiciat splendorem, gratiam, venustatem. Intelligatur exponente eo illustrius, quod ante obscurius credebatur. Per ipsum posteritas intellectum gratuletur, quod ante vetustas non intellectum venerabatur. Eadem tamen, quæ didicit, ita doceat, ut cum dicit* nove,*non dicat nova.* Et certe qui sic facit, neque tædiosâ peccabit *prolixitate*, neque inutilem ingratamque lectoribus vere φιλομαθέσι nauseam pariet, ex adverso bonam utilemque Reipublicæ litterariæ operam semper est præstiturus.

Vincent. Lirinens. c. Prophc.. Voc. Nov. cap. 27.

XI. Atque hoc proinde casu *Plagii* etiam ratio cessare tum incipit, licet aliquam ejus adhuc speciem manere videri possit; si nempe *Liber* aliquâ sui parte ex *aliorum* cogitatis conflatus, non obsit publico, sed prosit, nec primi cogitatorum illorum inventoris existimationi decedere quicquam faciat, neque ulli tandem homini injuriam inferat. *Illud* (inquit de *Ambrosio* Erasmus) *confitendum, at non improbandum, quod pleraque, quæ scripsit* Ambrosius, *hausit e Græcorum Commentariis præsertim* Origenis, *sed ita ut quod suum esset excerperet, quod a synceritate doctrinæ Catholicæ alienum aut contentiosum, dissimularet, nec errorem*

Erasm. Præfat. in Oper. Ambros.

rem proferens, nec Autorem prodens; quorum alterum non erat tutum, alterum invidiosum. Quod in illo comprobat etiam Divus Hieronymus *Epist. ad Pammachium & Oceanum:* nuper, *inquiens, S. Ambrosius* sic Hexaëmeron illius comprobavit, ut magis Hyppoliti sententias Basiliique sequeretur. *Rursus ad Pammachium & Marcellam: Habuit,* inquam, *Ambrosium, cujus pene* omnes libri *Origenis sermonis pleni sunt.* Et Ciceroni *quis vitio vertit? quod in Philosophicis argumentis Græcos sequeretur, non ut* interpres, *sed ut* imitator. Nec *erat* corniculæ furtum, *quod Græcorum* nomina, *quæ pleraque tum apud Latinos magnâ laborabant dogmatum improbatorum invidiâ,* pressit, *sed cauti pastoris, omnem offendiculi dissidiique materiam excludentis.* Imo commendantur hinc a Viris doctis *Justinus, Athenagoras, Tertullianus, Cyprianus, Lactantius, Arnobius,* quod in disputationibus suis contra *Gentes* iisdem, quibus O*ctavius Minutianus,* armis *non tantum sed &* verbis *decertârint.* Sic de iis Franciscus Balduinus: *Usi sunt* (dicti Scriptores) *non iisdem modo & sententiis & argumentis, sed &* verbis *&* formulis: *sic enim* (addit) *majores nostri eadem de iisdem (ut ille olim dicebat) dicere solebant. Atque utinam posteritas tale observasset exemplum, ambitiosa* novitas *bonam antiquitatem non inquinasset.* Legitur etiam, vel disquiritur potius e *Porphyrio* apud *Eusebium*, num e *Demosthene* Hyperides, an Demosthenes ex *Hyperide* furatus sua esset? Quod dum utriusque *συγχρονισμὸς* dubium redderet, litem sic de-

Francisc. Balduin. Prolegom. in Minut. Fel. Octav.

terminavit Apollonius: *Demosthenem*, etiam posito quod *fur* sit, laude tamen dignum esse. quia quæ accepit *præstantiora* reddidit; vitâ privandum e contra *Hyperidem* esse, quod elegantissimam *Demosthenis* orationem *in pejus* convertisset. Plura de *Plagio* & *Plagiariis* non addo; horum enim totum *Syllabum* nuper publicum fecit Doctiss. *Almelovenius*; ubi *Plagiariorum* tamen voce *latiori* significatu sumere videtur, quam nos eam hic usurpamus; adeoque Viros nonnullos Eruditos in eorum censum quoque refert, de quibus haud immeritò dubites, an accenseri iis digni quidem sint.

Euseb. de Præparat. Euangel. lib. 10. cap. 3.

XII. (3) Scriptionis etiam *brevitatem* assequetur Autor, si tractandis præcipue *rebus* inhæreat, non tam *vocibus*, verborumque supererogatoriis amplificationibus:

Ornari *res ipsa negat, contenta doceri.*

Recte alicubi Clar. Maresius: *Dum* brevitati *& soliditati studeo, obliviscor* elegantiæ. *Cum de rebus* (dicit Arnobius) *agitur ab ostentatione remotis*, quid *dicatur spectandum est*, *non* quali *cum* amœnitate *dicatur*; *nec quid* aures commulceat, *sed quas adferat audientibus* [legentibus] *utilitates: maxime cum sciamus, etiam quosdam sapientiæ deditos non tantum abjecisse sermonis* cultum, *verum etiam*, *cum possent* ornatius atque uberius eloqui, *trivialem studio humilitatem secutos, ne corrumperent scil. gravitatis rigorem, & sophisticâ se potius ostentatione jactarent.* De *Scythis* autor est *Bodinus*, quod omnem orationis *suavitatem*, dicen-

Mares. Distribut. System. Theol. ad Lect.

Arnob. adv. Gent. lib. 1. pag. m. 21.

Bodin. Tract. Citat. cap. 5. pag. m. 197.

dicendique *veneres* respuerint, uti ex sermone eorum & literis, sine vocalibus asperrime collisis, sat manifestum est. Sed neque hoc omnimode laudari velim, *comparate* tantum sumenda sunt, quæ hic disserimus: si nempe alterutrum negligendum sit, vel *amœnitas verborum*, vel *rei* tractandæ momentum, tum *hujus* semper magis, quam *illius* rationem esse habendam; nec *tam* (ut alicubi loquitur *Minucius*) eloquentiæ *tumore*, *quam* rerum *ipsarum* soliditate *sententias librandas esse*. Alioqui enim sus veluti rosis tantum coronatur, epulum meris jusculis, absque solidâ ullâ carne instruitur, librique moles sine nervis fiunt; & vel in cortice subsistere lectorem faciunt, vel si *rebus* delectari magis soleat, quam *verborum ampullis*, legendi ardorem mirum in modum sufflaminant. Invenias sæpe, prô dolor, quos præpostere curiosos formularum cantores, *syllabarumque*, uti nonnemo eos vocat, *aucupes* dixeris; qui voces pro fastu comtiores quærunt, λογοδαιδαλίαν venalem quasi gestant, tributim verba converrunt, fluctus maris in simpulo excitant, quantum volupe est circulantur, *verbisque* in ostentationem numerosis generosos discursus jactitant, *rerum* interim *tractandarum* vix modicum solliciti, iisque haud absimiles hominibus, qui calceum dum curant, pedis, cui inservire is debet, parum studiosi sunt, vel in pede quam in oculo curando diligentiores se præbent, quæ *potiora* sunt remissiori, quæ *viliora* intentiori zelo consectantes. Ut fecisse se olim *Agatho* alicubi fatetur apud *Athenæum*:

Minuc. Fel. in Octav. pag. m. 119.

Athenæ. Deipnosoph. lib. 5.

 τὸ

Τὸ μὲν πάρεργον, ἔργον ὡς, ὡς ποιούμεθα
Τὸ δ᾽ ἔργον, ὡς πάρεργον ἐκπονούμεθα.

Operose id agimus, agere quod non *est*
opus,
At in eo, quod opus, *opera perfunctoria est.*

Pulmann. in Annot. ad Horat. de Arte Poëtic.

Sic etiam *Dithyrambici* olim *Poëtæ* verborum tumorem & amplitudinem sectabantur, atque adeo plerumque de Cœlo, nubibus, aëre, &c. *majore cum verborum magnificentia quam sententiarum pondere* scriptitabant. Spectat huc hoc Horatii,

—— *dum vitat humum nubes & inania captat.*

Talis fuit *Gorgias*, Sophista *Leontinus*, de quo sic *Dionysius Halicarnassæus*: Δηλοῖ δὲ τοῦτο Γοργίας τε ὁ Λεοντῖνος ἐν πολλοῖς πάνυ φορτικήν τε καὶ ὑπέρογκον ποιῶν τὴν κατασκευὴν καὶ οὐ πόρρω διθυράμβων ἔνια φθεγγόμενος, *id est, Hujus rei vel* Gorgias *testis est*, Leontinus *dictus, qui in multis tædiosam admodum, & prætumidam sive valde tumidam facit orationis texturam, & nonnulla a* dithyrambis *non multum remota profert.* Peculiarem de his *Diatriben* edidit *Erasmus Schmidius*, quàm *Pindari* Commentario subjecit. At quam infructuosè hæc omnia, imo præpostere! Vix enim, imo ne vix quidem afficit viros cordatos diffusa illa loquendi scribendique farrago, mille licet calamistris meretriciis & fluentibus unguentis referta, sive, ut *Cicero*

Schmid. Diatrib. in Pindar. Comment.

Cicero loquitur, *uncta*, pigmentisque qualibuscunque Rhetoricis effœminata. Nucleum illi quærunt, non corticem, succum, non florem. *Haud placent* (inquit Prosper) *prudentibus phalarata, sed fortia, quando non* res *pro* verbis, *sed pro* rebus *enunciandis* verba *sunt instituta.* Imo vero grave iis potius est, si tales offendant *libros*, in quibus, præter *judicium*, nihil est, quod desiderent; in quibusque concinnandis plus temporis *scientiæ literariæ* ostentandæ quam *materiei intelligendæ*, riteque pertractandæ impendisse, *verborumque* gratiâ, non *rerum* studio elegisse videri *Scriptores* gestiunt; quasi non propter *res* vocabula, sed propter *vocabula* res adinventæ essent. Concinnè *Cicero* ad Atticum: *Quanquam illa tua horridula mihi atque* incomta *visa sunt, sed tamen erant* ornata *hoc ipso, quod ornamenta* neglexerant, *& ut mulieres, ideo bene olere, quod* nihil oleant, *videbantur.*

Prosp. de Vit. Contempla-tiv. cap. 34.

Cicer. ad Attic. lib. 2.

Laborioso præstat ornatu *rudis*
Simplexque forma, fuco *egent merces malæ.*

Nec minus pulchre *Euripides*:

Euripid. Phœniss.

Ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ,
Κοὐ ποικίλων δεῖτ' ἂν δίχ' ἑρμηνευμάτων·
Ἔχει γὰρ αὐτὰ καιρόν· ὁ δ' ἄδικος λόγος
Νοσῶν ἐν αὐτῷ, φαρμάκων δεῖται σοφῶν.

quæ sic reddidit Grotius:

Simplex & infucata veri *oratio est;*
Nec indiget res æqua sermonum ambitu

Mani-

Manifesta per se; causa sed juris sui
Vitio laborans, quærit a verbis *opem.*

Quippe *eloquentia* seculo *servit; populo se jactare, & in rebus* malis *placere gestit. Siquidem* veritatem *sæpe expugnare conatur, ut vim suam monstret*, ut loquitur *Lactantius.* Quid a volutandis spissis multorum „ *Patrum* voluminibus deterruisse tam mul- „ tos putas, præter hoc unum, quod im- „ menso cum tædio, tot allegorias, tropo- „ logias; inficetasque alias amplificationes „ permeandas soleant exhibere, antequam „ ad minutissimam *auri* particulam invenien- „ dam accessus detur? Veteres ἐκ πολλῶν ἀχύ- „ ρων ὀλίγον κάρπον συνάγειν, hoc est, *ex* multis „ *paleis* paululum *fructus colligere* id vocant. Quod itaque in *specie* de *Apophtegmatis* verum est, *quibusvis* etiam *Libris* Scriptisque meritò accommodes: eorum scil. gratiam decoremque in hoc præcipue consistere, quod *paucissimis* verbis sententiæ *plurimum* complectantur. Estque hic γνήσιος ille *Laconismus* vel sermo *Chilonius* Antiquis adeo commendatus. *Quid enim* (inquit alicubi Cicero) *tam furiosum est, quam* verborum *vel optimorum atque ornatissimorum sonitus inanis, nullâ subjectâ scientiâ* „ *vel sententiâ?* Animorum pabulum *res* „ sunt, non *verba.* Non illepidè in Scriptores istiusmodi *verbosos* invehitur alicubi Amplissimus Vir *Johannes Bruno*, Ordinum *Zelandiæ*, dum viveret, Syndicus, cujus verba *vernacula*, eo quod ἐμφατικώτερα sic paritura sint, quam si *Latinè* exhiberentur, ita habent: Wat vindmen „

Lactant. lib. 5. cap. 1.

Cicer. Orat. lib. 1.

Jan de Brune Banketw. 2. Deel. pag 333.

nu

nu al Schrijvers, die ſeven bladeren met „ *woorden*, ſonder de minſte *wortel der ſa-* „ *ke* daer onder te hebben, vervullen? die „ als gy 't al met ſpytig tijdverlies overlo- „ pen hebt, niet anders daar van behoud, „ als een hand vol wind of een greep van „ de Sonne. De *Tijtel* bedriegt ons veel- „ tyds, ſchynende ons goude ſchatten te „ beloven, en 't zijn maer doove koolen, die „ ongeviert zijn. De overmate van fluy- „ men doet het aengeſigte vol en geſwollen „ uytſien, daar 't evenwel ſo droog en ſo „ dorſtig is, als een waterſugtige. So gaet „ het met die lange *Penne-breekers*, die 't „ papier met *ydelheid* opvullen, en niet „ een verheven en treffelijk gepeyns daer „ onder mengen. Het ſchijnen ſterren van „ een eeuwige ſchoonheyd te weſen, daar „ 't niet anders als aangeſteken dampen en „ *ſtal-keerſen* zijn, die ſchielijk in nietig- „ heyd en damp ja ſtank verdwijnen. Van „ ſulke ſeyt *Longinus*, daer haer ſchrijve- „ ryen nog vleeſch, nog merg, nog leven „ hebben, datſe week, ſpongie-achtig, en „ als een vooſe Campernoelje zijn. Sy leg- „ gen 't op een *Nagtegael* aan, maar als 't „ wel doorſien is, *een Uyl* is haar ontvlo- „ gen. Dit heet ſijn eer bepiſſen &c. Ergo „ cauſam ſive *argumentum* potius impleat *Scriptor*, quam *paginam*; neque hoc ſolum agat, ut turgeſcat, & infletur volumen, ſed ut aurea potius & gemmea quædam Operi ſuo inferat, certo ſibi certius perſuadens, nunquam grata & delectabilia naſutis lectoribus fore, quæ *præter rem*, verbis ut ut *mellitiſſimis*, intruſa eſſe deprehenduntur.

henduntur. *Egone* (verba sunt Quintiliani) *fundum cultiorem putem, in quo mihi quis ostenderit lilia, & violas, & amœnos fontes scaturientes, quam ubi* plena messis, *aut graves* fructu *vites erunt, sterilem platanum, & tonsas myrtos, quam maritimam ulmum, & uberes oleas præoptaverim?* Et aliquanto post: *Propterea non debet quisquam, ubi maxima rerum* momenta *versantur, de* verbis esse *sollicitus. Neque hoc eo pertinet, ut in his nullus sit* ornatus, *sed uti pressior & severior, eo minus confessus, præcipue ad materiam accommodatus.* Pie tandem Salvianus: *Nos qui* rerum *magis quam* verborum *amatores, utilia potius sectamur, quam* plausibilia, *neque id quærimus, ut in nobis inania seculorum* ornamenta, *sed ut salubria* rerum *emolumenta laudentur; in* scriptionibus *nostris non* lenocinia *esse volumus, sed remedia, quæ scilicet non tam otiosorum* auribus *placeant, quam ægrotorum* mentibus *prosint.*

Quintil. lib. 8. cap. 4. pag. m. 412. 413.

Salvian. de Gubernat. in Procem. ad Salonium Episc. lib. 1. pag. 2.

XIII. (4) Si denique, dum cum *Adversariis* luctandum est, argumentorum non tam *numero*, quam *pondere* Scriptor decertet, paratissimam ad *Brevitatem* viam etiam inveniet. Communis fere *Controversiarum* Scriptorum dormitantia est, quæque *libros* eorum plus justo *intumescere* sæpe facit, quod *numeroso* ratiociniorum choragio obloquentes non tam convincere, quam obruere satagant. Alia utique mens illustri nostro Calvino fuit: hic enim (utcunque πολυγράφώτατος fuerit, & disputator adeo solidus, ut, si ulli, meritissimo ei adscribas, quod *acris aceti cupas habuerit*, cuique hinc omni jure to-

Turneb. Advers. lib. 28. cap. 13.

——— totus *doctior Orbis*
Submissis defert fascibus imperium)

nunquam tamen *hæreticos*, contra quos in arenam descendit, totis argumentorum phalangibus est adortus, sed diserto & conciso potius acumine confodere studuit, imò & confodit. Vix enim contingit, si *turbâ* argumentorum agere quis malit, quam *momento*, quin intercurrant plerumque tela quædam plumbea, ficulnea, straminea, quæ adversarius, non tam retundere & comminuere opus habeat, quam, tanquam catellos eminus allatrantes, & nebulas in pariete, sive (uti apud *Græcos* est) ψυλλῶν ἱππικὸν, *pulicum equitatum*, vel *levis armaturæ* milites, ut loquitur Florus, despicere, unoque quasi ictu dispuere, uti ventus folia, aut panniculam tectoriam, quandoque non sine aliorum cachinno, & magno asserendæ causæ intertrimento. Est hoc *volsellis pugnare*, juxta *Varronem*, non *gladio*. Referri huc etiam potest, quod de *Tisaphernis* militibus barbaris habet Plutarchus: *Jussit*(inquit) *Agesilaus captivos vestibus exutos a sectoribus vendi, & cum multi vestium emptores existerent, corpora alba, & plane ob umbratilem educationem tenera, ut inutilia & nullius pretii ab omnibus deriderentur, adsistens* Agesilaus, At *hi*, inquit, *sunt* contra *quos illa propter* quæ, *pugnamus*. Innuens nullo loco sibi esse invalidos quosvis milites, exitialemque eorum, quem minari videntur, impetum ridendum magis esse, quam extimescendum. *In omni conflictu* (inquit Vegetius) *non tam multi-*
tudo

Flor. lib. 4. cap. 2. §. 49.

Varr. lib. 8. LL.

Plutarch. in Agesilao. Vit. Tom. 2. pag. m. 374.

Veget. de Re Milit. lib. 1. cap. 8.

tudo prodest, quam virtus. *Puerorum* terriculamenta sunt hastæ junceæ, licet magno numero in hostem directæ, non *hominum armatorum*; plusque hisce debellandis & contundendis valet *unum* argumentum *apodicticum*, quam *dialectica mille*. Audiatur rursus *Hoornbekius* noster. *Ne arbitremur* (dicit) *numero &* copiâ *argumentorum in disputationibus rem agi. Sunt, qui putant, sola fere* multitudine *victoriam obtineri, quos sua quidem ratio vehementer fallit; non* numero *sed* pondere *argumenta æstimanda, & pauca*. quam *plura*. Attendit huc in dicendo *Phocion* olim *Atheniensis*: Huic enim, in concione sedenti, cum quidam dixisset, *videre meditabundus Phocion: recte conjectas*, respondit; *cogito enim siquid queam* detrahere *his, quæ dicturus sum apud Athenienses*. In quæ verba *Erasmus*: Alii *solliciti sunt, ut* quamplurima *dicant, illi diversa erat* cura, *nimirum ut quæ ad* rem *faciebant*, id est, nervum habebant, *verbis quam* paucissimis *complecteretur*. Quippe juxta hoc *Sophoclis*,

Hoornb. Summa Controvers. in Præfat. pagin. 56.

Rivet. in Præfat. ad Lib. Genes.

Erasm. Apophtegm. lib. 4. pag. 382.

Χωρὶς τό τ' εἰπεῖν πολλὰ καὶ τὰ καίρια.

Multa *aliud*, *aliud quid* e re sit *loqui*.

XIV. Verum enim vero, tametsi scribendorum *Brevitati* (ut jam multis assertum est) sedulo incumbendum sit, attendendum tamen etiam est, ne sine judicio modoque id fiat. „Quemadmodum enim in „mittendâ sagittâ non minus aberrat, qui „*citra* scopum, quam qui *ultra* jaculatur, „sic in *scribendo* etiam non minus peccat, qui

qui *pauciora*, quam res exigit, quam qui *plura* depromit. Notat tales *Fabius*, dum ait: *Alii* brevitatis *æmuli*, necessaria *quoque subtrahunt verba, & velut satis sit scire ipsos. quæ dicere velint, quantum ad alios pertinet nihil putant.* In *scribendo* prout περισσολογία pestis instar vitanda est, ita & tractandorum *mutilatio* & decurtatio non minus cavenda; quâ nempe res in eâ, ad quam se per naturam extendunt, amplitudine non proponuntur. Nec juvare hic potest *brevitatis* obtentus, cum id *breve* dici non debeat, cui necessariæ partes desunt, sed *mutilum*; ut mutilum corpus illud dicimus, non *breve* vel parvum, quod capite vel pedibus truncatum est. Ea demum justa *brevitas* est, quæ rebus tractandis æquata, nullam earum integrantem partem omittit. Nec *prolixitatis* invidiam incurrit, qui sedulo huc attendit.

Quintil. lib. 8. cap. 2.

Non sunt longa, *quibus nihil est, quod demere possis.*

sive, uti Augustinus: *Absit, ut* multiloquium *deputem, quando* necessaria *dicuntur*. Augustus taxasse haud obscure videtur nimiam Horatii *brevitatem*, dum sic ad eum scripsit: *Pertulit ad me* Dionysius *libellum tuum, quem ego ne accusem* brevitatem *quantuluscunque est boni consulo. Vereri autem mihi videris, ne* majores *Libelli tui sint, quam ipse es.* Erat vero *Horatius* corporis habitu *brevissimus*, ut se ipsum in *Satyris* suis describit. De *Epistolis* ita monet *Lipsius* (quod ἀναλόγως huc applicandum) *Modum a materiâ spe-*

Sueton. in Vit. Horat.

Lips. Institut. Epist. cap. 7.

cto, si seria Epistola aut sapiens, diffundi *paulo magis velim, & rei per se gravi addi* verborum *aliquod pondus. . . Uti vela pro magnitudine* navium, *sic verba debent esse pro* rerum. *Etiam a captu, ut si ad leviter doctum & acutum: si ad juvenem*, extendam *tum profecto, nec tenebras ingenii offundam per se parum claris. Caput artis est scribere accommodatè.*

XV. Concludendum ergo est, siquidem eo, quo jam dictum est, modo, id est, tali *prudentiâ, soliditate, perspicuitate & brevitate* procedere velit Scriptor, nullo jure πολυθρύλλητον illud *Salomonis*, cujus supra injecta est mentio, opponendum ipsi esse, quasi scilicet sapientissimus ille Rex omni plane πολυγραφίᾳ infestus fuisset. Quis enim in animum id inducat suum, cum ipse haud *uno* libro, sed *pluribus* stupendæ cognitionis nomen sibi comparârit. Ut sacra ejus monumenta, *Proverbia, Ecclesiasten, Canticum Canticorum* taceam, ipsissimo hoc capite ei adscribitur, quod scrutatus sit & concinnaverit *sententias multas* (quæ idem forte sunt cum *Proverbiis*) quæsiveritque assequi *verba delectabilia.* vers. 11. 12. Et alibi, quod *elocutus sit ter mille sententias, fuerintque Cantica ejus supra mille; quod elocutus sit de plantis a* Cedro, *quæ est in* Libano, *usque ad* Hyssopum, *quæ prodit ex pariete; de jumento & de volucribus, & de reptilibus, & de piscibus.* 2 Reg. 4. 34. &c Quin addit *Josephus*, cum *de Magiâ & exorcizandi* ratione etiam scripsisse; huncque de eâ Ceremoniarum ordinem tradidisse, ut naribus Dæmoniaci annulus admoveretur, sub cujus

Joseph. Antiq. lib. 8. cap. 2.

Rhodigin. lib. 9. cap. 22.

cujus sigillo inclusa esset radix a Rege indicata, ad cujus olfactum extractus per nares dæmon, collabente mox homine, adjuraretur, ne amplius rediret, mentione *Salomonis factâ*, recitatoque carmine, quo eam in rem iste præiverit. Concinentibus Josepho *Bedâ*, *Amalario*, *Alcuino* &c. uti & *Eleazari* exemplo id confirmatur, de quo sic porro Josephus: *Volens dein* Eleazarus *his, qui aderant, ostendere artis suæ efficaciam, non longe inde ponebat poculum aut polubrum aquâ plenum, imperabatque Dæmonio hominem exeunti, ut his subversis signum daret spectantibus, quod reliquisset hominem;* quo facto nemini dubium *erat, quanta fuisset* Salomonis *scientia & sapientia*. Sed an hæc vera sint, dubitatur. Mihi saltem haudquaquam verosimile videtur, illuminatissimum illum Principem rebus Diabolicis & infernalibus perscrutandis bonas suas horas impendisse, & Libros nefariæ curiositatis artibus refertos, qui *improbatæ lectionis* Jureconsultis dicuntur, in dîas luminis auras protrusisse. Ita etiam Doctissimus D. Lomejerus: *Quod vero*, inquit, *nonnulli, ut* Josephus &c. *tradunt eum* (Salomonem) *libros de* artibus Magicis, *de geniis evocandis* &c. *scripsisse*, *in eo sane maximam ei faciunt injuriam, cum hoc ab hujus* Regis *& sapientiâ, & in Deum pietate alienissimum sit.* Gentilis *superstitionis imitamenta, divinâ Salomonis sapientiâ indignissima* vocat Vir vere doctus *Tobias Pfannerus* in *Diatribe* suâ, quam de *Charismatis* & *Donis miraculosis* anno 1680. publicam fecit: licet dissimulandum non sit, Autorem illum,

Bed. Tract. sup. Act. Apost.

Amalar. de Eccles. Offic. lib. 2. cap. 9.

Alcuin. de Divin. Offic. cap. 34.

Joseph. loc. cit.

Perreaud. Dæmonolog. cap. 12.

Leg. 4. Famil. ercisc. cund.

Lomej. de Bibliothec. cap. 3. §. 3.

Pfanner. de Don. Miracul. cap. 2. pag. 51. 52.

lum, quoad *Historias*, quas ibi adfert, credulæ nimis Antiquitati plus justo nonnunquam adscribere. Fuit quidem revera *Salomo* tristissimum humanæ fragilitatis exemplum; peccatis enim maxime enormibus se contaminavit, idololatriâ, effræni *Polygamiæ* licentiâ, insano peregrinarum mulierum amore; imo, cum in diebus juventutis suæ exemplar fuisset sapientiæ & justitiæ, senio confectus cor a Deo avertit, post idola abiit, & antehac δημιουργὸς Templi Dei, idolorum & templorum Diaboli architectus factus est. At vero meminit horum *peccatorum*, disertè Scriptura, quæ tamen, licet in recensendis *Regis* hujus prævaricationibus satis alias accurata sit, de *Arte* hâc *incantatrice*, ab ipso conscriptâ, ne apicem quidem habet. Laudat etiam post mortem *Salomonem* ipse Dei Spiritus, 2 Chron. 11. 17. quod utique, ut verosimile est, non fecisset, si post rogum ejus publicum tantæ impietatis monumentum adhuc superfuisset. Ut neque magis credibile est, quod idem hic Rex Librum *Remediorum cujusque morbi*, Templi vestibulo incisum, conscripsisset, quem postmodum *Ezechias* plane evulsisset, eo quod populum morborum suorum curationem inde magis, quam ab ipso Deo expectare animadverteret; quò ejusdem *Regis* verba tum referunt, quæ morti, uti putabat, vicinus effatus dicitur 2 Reg. 20. 3. *Obsecro, Domine, memento quæso, quomodo ambulaverim coram Te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est coram te fecerim.* BONUM illud, quo spectabat ibi *Ezechias*, ad

Hottinger. Thesaur Philolog. lib. 2. cap. 2. §. 2.

ad evulſionem dicti *Libri* (quem דִּבְרֵי רְפוּאוֹת שְׁלֹמֹה *verba medicinalia Salomonis* aliter vocant) trahentes. Sed, inquam, incertà hæc ſunt, imò a veri viciniâ aberrantia. Neque opus eſt, eo recurrere, quoniam, utcunque Sapientiſſimi Regis Scriptis hæc non accenſeantur, ſatis tamen manifeſtum eſt, *Librorum multorum* conditorem eum fuiſſe, atque adeo neque ſuam, neque aliorum πολυγραφίαν allegatis verbis plane condemnaſſe.

XVI. Senſus ergo dicti Loci hic potius erit: Vel quod Filio ſuo dicere voluerit *Salomo*, ſiquidem ego *Scripturam rectam, verba omnia delectabilia, verba veritatis, verba Sapientum* (de his enim verſ. 11. 12. 13. locutus erat) minutatim & diffusè explanarem, utique tantus *Librorum* mihi conſcribendus eſſet numerus, ut *nullus* eorum *finis* daretur: hinc e re magis eſſe duxi, ne tractatione eorum legentium *caro nimium gravetur*, omnia illa ad generale quoddam κεφάλαιον revocare, idque hiſce tibi verbis compendiariò indicare: *Finis verbi totius auditus eſt, Deum time, & mandata ejus cuſtodi, quia hoc eſt totum hominis.* Vel quod monere Filium ſuum voluerit, ne *Libris* ullis extra verbum Dei, ſive *Scripturam rectam*, nimiopere unquam inhæreret, tantumque iis efficaciæ tribueret, ac ſi ex iis etiam ſummum hominis bonum, animique vera & ſolida conſolatio derivanda eſſet. Q. D. *Scriptorum* illorum *nullus* quidem *finis* eſt, ſed utcunque infinita pene numero ſint, omnia tamen ſimul ſumpta

Urſin. Quæſt. Bibl. lib. 1. cap. 2.

Mercer. in Loc.

pta, præstare id unum non possunt, quod *Scriptura recta* sola potest; adeoque & hæc sola in solidam animi tui contentationem quærenda & adoptanda est. Corpus *mentemque* quidem *gravabit* alienorum *Librorum* lectio, si ei pertinacius inhæreas, fiduciamque in eam ponas, *animam* vero nunquam tranquillabit. *Exceptis hisce verbis* (ait Hieronymus) *quæ ab uno Pastore sunt data, nihil facias, nihil tibi vindices. Majorum sequere vestigia, ab eorum autoritate non discrepes. Alioqui quærenti multa* infinitus Librorum numerus *occurret, qui te protrahat ad errorem, & legentem multa frustra faciat laborare.* Atque ita quidem si *Locum* hunc sumamus (ut superpondii loco in gratiam maximi *Regis* hoc adjiciam) manifestam certe rationem is exhibet, quæ abhorrere nos faciat a severâ eorum Doctorum sententiâ, qui salutem ejus æternam in dubium vocarunt, imo sempiternis ipsum cruciatibus adjudicarunt; ut fecerunt ex Antiquis Patribus nonnulli, *Chrysostomus* inprimis & *Augustinus*, affectantibus eos e *Pontificiis* non paucis, *Bellarmino*, *Cornelio a Lapide*, *Didaco a Stellâ*, &c. Posito enim, quod totum hunc *Ecclesiasten*, tam Divini argumenti Librum, post gravissima, in quæ prolapsus fuerat, peccata conscripserit, ut vulgaris opinio est, & hisce ipsis verbis, quæ mox explicuimus, cum antecedentibus & consequentibus collatis, *Sacrarum Scripturarum lectionem* totamque *pietatis praxin* tanto zelo commendarit, quis non inde eliciat, ipsum seriâ dictorum peccatorum pœnitentiâ ductum

Hieronym. in Eccles. 12. 14.

Chrysostom. in Ps. 7. de Pœnitent.

Augustin. Enarrat. in Ps. 126.

Bellarmin. Controvers. lib. 1. qu. 5.

Cornel. a Lapid. in Deut. 17. 16.

Didac. Stell. in Luc. Tom. 2. pag. 108.

ductum ante obitum fuisse, speciatim etiam ejus, quo *mulieribus alienigenis* tam impense & turpiter in ipsâ suâ senectute indulserat, quod inter atrocissima merito habetur? Hoc magis, quod *versibus* 26. & 28. *septimi* Capitis hujus Libri *mulierum* astutiam, vanitatem & malitiam tam disertis verbis deploret & condemnet. *Invenit* (inquit) *rem* amariorem morte, *nempe* mulierem, *quia est sicuti retia & laqueus cor ejus, ut vincula manus ejus: bonus coram Deo evadet ab illâ, peccans autem capietur ab eâ. Quam adhuc quærit anima, & non inveni. Virum de mille unum reperi*, mulierem *ex omnibus non inveni.*

Greg. Michael. in Gaffarel. 1 Not. 13. p. 57.

CAP. VII.

De Librorum Lectione *in* genere.

SUMMARIUM.

I. *Locus Eccles.* 12. 12. *Librorum nec* scriptioni *nec* lectioni *obstat. Præter* S. Scripturam *alii etiam* Libri *legendi.* Lipsii *de neglecto hoc suo tempore officio gravis querela. Ne quidem multi* Ecclesiastici *Scriptores citra* aliorum *Librorum adminicu-*

lum rite perceptibiles. II. Ludiones *duo (de quibus Gathakerus)* Grunewaldus, Turbones Monasterienses, Cartesius, Pontianus Hattemius, *contrarium vel ore vel opere pertendentes, notati.* Ægidii Camarti ἀνιστορησία *in* Lutherum *injuriosa. Ejusdem in eundem aliosque Scriptores Reformatos infestus animus.* III. Objectionis *anticipatio.* Alienorum *Librorum lectio* Scripturarum *meditationi non noxia , sed proficua. Quod e mero rerum aliquarum resultat* abusu *iis ipsis non adscribendum.* IV. *Gratiosæ Dei* benignitati *acceptum ferendum, quod præter* S. Scrituram, *alia* etiam legenda *concedantur.* Aliorum *Scriptorum lectio* Scripturarum lectioni *non opponenda , sed subordinanda. Multo minus hæc illi ullo prætextu postponenda.* Witsius *laudatus. Impium & detestabile* Rab-

Rabbinorum *quorundam effatum explosum.* Hieronymus *an in ecstasi, ob* Ciceronis *lectionem ei, quæ Sacrarum* Scripturarum *est, prælatam,* a *supremo Judice flagellatus? Hic* Ciceronem *absolute legendum non esse, nunquam dixit aut sensit. Non* alii Libri *sed liber* Scripturæ *tempore prius legendus. Quo loco libri* prophani, *si cum* Divinis *comparentur, habendi?* Bernardus, Athanasius, Zwinglius, Isidorus, Rousius *ad partes vocati.*

I. EX dictis planum est, prout sapientissimi *Regis* verba Eccles. 12. 14. Librorum multorum *Scriptioni*, in se consideratæ, non obsunt, ita neque diligenti eorum studio & *lectioni* simpliciter opponenda ea esse; sed eousque tantum, uti dictum est, quatenus iis homo a Sacrarum *Scripturarum* sedulo examine nimium avelleretur; vel sollicitaretur ejus animus, ad veram & *solidam consolationem* e Scriptis *profanis* non minus, ac ex ipso *Dei verbo*, sectandam & conquirendam. Utilissimum enim alias est, quinimo necessarium, ut *Sacrarum Literarum* lectioni librorum *aliorum* tractatio & lectio nonnunquam addatur: *tum*

quod præter res spirituales, quas Scriptura abunde exhibet, multa etiam *secularia* & temporalia sint, eaque non *utilia* tantum & conducibilia, sed tam ad *esse* quam ad *bene esse* hominis in hoc mundo plane *requisita*, quæ in *Divinis Voluminibus* haud ita obvia sunt; *tum* quod non paucæ ipsissimæ *Scripturæ* partes sint, quæ absque *aliarum* Disciplinarum adminiculo & usu vix, imo ne vix quidem percipi possunt. *Litteras* (inquit alicubi Magnus Seldenus) *misceo* profanas, *ut sacras* illustrent; *id nec quis incuset, nisi qui citra illarum opem omnia in his intelligi posse, imperitus, atque idem perquam morosus opinetur.* Quis enim inter Christianos extat, cui epidemica mentium nostrarum caligo explorata non sit? Et quomodo emendari ac dispelli hæc potest, sine perspicuis mysteriorum Sacrorum interpretamentis, in plurimorum *humanorum* Scriptorum commentationibus passim occurrentibus? Πῶς ἂν δυναίμην [γινώσκειν] ἐὰν μή τις ὁδηγήσῃ? *Quomodo intelligere possum* (dicebat *Philippo* Eunuchus) *nisi quis* explicando *mihi præiverit*? Et bene *Cassiodorus*: *Quoniam tam in Literis* Sacris, *quam in* Expositoribus *doctissimis multa per artem* Grammaticam, multa *per* Rhetoricam, *multa per* Dialecticam, *multa per disciplinam* Arithmeticam, *multa* per Musicam, *multa per disciplinam* Geometricam, *multa per* Astronomicam *intelligere possumus: non abs re est, instituta singularium Magistrorum, artes scilicet & disciplinas, cum suis divisionibus attingere.* Neque abnuit *Coccejus* in hunc ipsum *Salomonis* locum: *Non omnino*

Luduvic. Viv. Introduct. ad Ver. Sapient. §. 135.

Selden. in Præfat. ad Tract. de DIs Syris.

Act. 8. 31.

Cassidior. de Divin. Instit. cap. 29.

Coccej. in Eccles. 12, 14.

omnino (inquit) *rejicit Salomon* Librorum copiam & Lectionis *sedulitatem* (*nam, ut ait Apostolus Coloss.* 3. 16. Verbum Dei inter pios *copiose* habitare debet, *& ipse Salomon* multas *Parabolas aptavit, quarum partim perscriptæ sunt in Canonicis Libris ad usum Ecclesiæ, partim interierunt, licet ab eodem Spiritu essent*) *sed docet non nimis evagari ad* minus necessaria, *& semper id memoriâ retinere, quod* præceptum *est, eoque cætera omnia referre.* Imo non exiguam " seculi sui calamitatem in hoc posuit *Lipsius*, " quod Scripturæ tractandæ ita quidam inhærerent, ut alia quævis studia non tantum " negligerent, sed & noxia sibi fore existimarent: Hæc gravis ejus querela est: *Ho-" dierni vero Theologi, credo, altissimæ scientiæ majestatem imminui arbitrarentur, si ad " eam elegantes* literas *adjungerent; nisi potius id faciant desidiâ, laborisque tædio, " qui non minimus exhauriendus est in linguis addiscendis, & tot Scriptoribus evolvendis. " Deus bone! quantum in hoc antiquis illis Theologis, Græcis præsertim, absimiles, qui cum " omnes, ut vocant, seculares novissent literas, " eas non incongruum esse censuerunt cum rebus "* sacris *miscere, ut nihil non, etiam profanum, in summi Dei gloriam proferrent.* Quinimo ne quidem alii etiam rerum Sacrarum Scriptores, e. g. Veteris Ecclesiæ Patres, rite intelligi ab iis possunt, qui in Autoribus prophanis plane hospites sunt. Versatum esse oportet in *Cicerone* & *Quintiliano*, qui *Hieronymum* bene assequetur; Theologi Græci multa contra Gentilium Philosophos disputarunt, quæ nemo, nisi aliquatenus

Lips. Epp. lib. 2. Ep. 36.

Aret. Problemat. Loc. 104. pag. m. 351.

tenus

tenus in iis tritus, probe percipiet; *Lactantium* quis intelliget, nisi in *Virgilio* & *Cicerone* quadantenus versatus? Quis *Basilium* Aristotelicos refellentem, quis *Augustinum* contra Academicos & Stoicos disputantem hoc sine adminiculo cum fructu legit unquam vel leget?

Gathak. in Præfat. ad Antonin. P.

II. Haud ergo immeritò helleboro opus esse judicavit *Gathakerus* gemino isti hominum pari, cujus in *Præloquio* suo ad *Antoninum Pium* mentionem facit. Sic ait: *Pari ratione rejici possunt omnes in universum ab Eruditis piisque concinnatæ Instrumenti utriusque Sancti enarrationes: ut eodem tandem deveniatur, quo processerunt apud nos haud ita pridem par fere geminum, cerebri certe parum sani uterque. Quorum alter præter* Paginam Sacram, *nihil legebat aut legendum censebat.* Alter *postquam* Anachoretæ *cujusdam instar, cum suis domi se concluserat,* Librorum, *quam, pro hominis privati sorte censuque, amplam satis habebat, supellectilem omnem,* Bibliis *Sacris exceptis, foco accenso, flammis absumendam tradidit. Neuter* (hæc ejus censura est) *aut fundo justo, aut exemplo bono, & quod imitatione dignum sobrius quis sanusque sentiat.* Simile quid de quodam *Grunewaldo* habet *Martinus Ruarus*, de quo etiam alibi, Vir sane non indoctus, in *Epistolis* abhinc annos aliquot editis, dum sic scribentem eum inducit: *Cur non potius sumptibus illis, quos in* Libros *edendos insumimus, quosque ægre atque difficulter interdum ab aliis emendicamus, parcimus? & homines ad sedulam &* solam *Sacrarum lectionem Literarum relegamus? eosque docemus,*

Ruar. Ep. 3. pag. 15. 46. 47.

mus, ut seriis & assiduis precibus veram illarum intelligentiam a Deo impetrent, missis *interim nostris in eam Commentationib s?* Licet hic idem *Grunewaldus*, postea a *Ruarro* monitus, opinionem illam retractasse, qualitercunque saltem incrustasse visus sit. Et quid *Turbones Monasterienses?* de quibus ita Sleidanus: *Posthæc idem Propheta* (Johannes Matthæus *cum* Knipperdollingo *Socio*) *mandavit, ne quis* ullum *deinceps* Librum *haberet, aut sibi servaret præter* S. Biblia, *reliquos omnes in publicum deferri jussit (quorum pretium viginti millium aureorum æstimabatur) flammisque comsumpsit.* Nec impendiò aliter animatus fuisse videtur Illust. *Cartesius*: Hic enim *Libros se tantum legere* non semel dixit *pour divertissement*, id est, *non ut studia sua iis promoveret, sed animum quadantenus ab iis avocaret.* Et aliquoties contigit, ut qui interioris admissionis apud ipsum erant, cubiculum ejus ingressi, *unum alterumque* duntaxat *Librum*, nonnunquam *sola Biblia* in abaco seu mensulâ ejus reposita invenerint. Imò ne defuerunt quidem, inter *Pontificios* imprimis, qui Theandrum etiam *Lutherum*, ut invidiam ipsi conflarent, παχυδέρμοις hisce accensuerunt. Sic de eo *Ægidius Camartus*, ordinis *Minimorum* quondam Generalis, Vir alias non mediocriter doctus, ut pulcherrimo suo Opere de *Eliâ Thesbite* testatum fecit: *Quæ* (inquit) *Apostolica sententia* (respicit Pauli locum Colos. 2. 8. *Ne quis deprædetur vos per Philosophiam* &c) *tantum apud* Lutherum *valuit, ut persuaserit* Philippo Melanchtoni

Sleidan. lib. 10. pag. m. 251.

Rev. Cartesioman. part. 1. pag. 307.

Tob. Andr. Method. Cartes. p. 1. pag. 835.

Camart. El. Thesbit. cap. 9. § 7.

lanchtoni & Andreæ Caroloſtadio, *adhuc ætate florentibus, & in Diſciplinis* ſecularibus *eruditis, abſtinere ab omni ſecularium literarum uſu, propriiſque manibus laborare, nec aliud curare, quam de* S. Bibliis *volvendis & revolvendis, ut autor eſt Surius.* Scilicet *Surius*, infenſiſſimus *Lutheri* hoſtis, adverſus *Lutherum* teſtis laudandus fuit: Cui certe, *de Luthero* quicquam narranti, nullo jure fidem magis adhibeas, quam ſi de vitâ & moribus Chriſti *Phariſæorum*, vel de *Calvini* doctrinâ & pietate *Bolſeci* teſtimonia allegarentur. Digitum procul dubio *Surius*, ac ex & cum ipſo *Camartus* intenderunt in *Caroloſtadii* Wittenbergæ concitatos motus, *in quibus* (referente Bucholcero) *Scholas vaſtavit, clamoribus inconditis multis in locis præclara multa ingenia ſteriileſcere, &, deſertis* Scholis, *artium ſtudia abjicere fecit.* Sed quid *Lutherum* hæc feriunt? an ſuaſu conſiliove *Lutheri* hæc contigerunt? nihil minus. Abſens *Lutherus* tunc erat, quinimo (quod neſcire neminem oportet, qui Hiſtoriam Temporum a limine tantum ſalutavit) zelum illum, ut juſto ferventiorem & intempeſtivum, culpavit non tantum ſed apertè etiam condemnavit. Interim non uſque adeo mirum eſt, *Camartum* tam inclementer *Lutherum* ibi habuiſſe, cum paſſim in eodem *Tractatu* quam infeſtus ipſi, imo quibuſvis fere *Reformatis* Doctoribus fuerit, impudenter ſatis oſtendat. Pag. 191. *Lutherum* vocat *tertium*, Germanorum opinione, *e Cœlo delapſum Catonem, quem adverſus Chriſtum & pro Chriſto ſub tertii Eliæ nomine coluerunt*;

Scultet. Annal. p. m. 90.

Bucholcer. Chronolog. pag. m. 484.

Pezel. Mellific. Hiſtor. pag. m. 337. part. 3æ.

runt; imposturas ei tribuit, hominem *fallacissimum & salacissimum* dicit. Alibi in *Calvinum* invehitur: *verberonem* vocat, *Thersitem e rebellium castris erumpentem, nova inauditæ & sceleratæ doctrinæ spicula torquentem* &c. Nec pepercit *Junio Tremellio, Leoni Judæ, Munstero, Pellicano* &c. quos *judaizantibus* hæreticis similes fecit, qui (verbis abutitur Hieronymi) *multa mysteria salutaria subdolâ interpretatione celarunt*. pag. 201. Tandem neque defuit quis e *Reformatorum* ordine, qui eundem hunc errorem erravit. Nuperrime enim in scenam prodiit *Pontianus* quidam *Hattemius* Verbi Divini per annos aliquot Minister, qui sagaci suo ingenio, quo pollere ipsum negari non potest, nimiopere innixus, putidissimis suis hæresibus, quas invehere conatus est, hunc *fanatismum* etiam adjecit, quod *per totos viginti annos nihil aliud quam* S. Biblia *lectitârit, idque pro unicâ fere gloriandi materiâ habuerit*. Verum non diu tulit hominem illum *Reformata* Ecclesia, sed erroribus suis præfractè inhærentem, consentientibus & approbantibus Præpotentibus *Zelandiæ* Ordinibus, munere suo abdicavit.

Orat. Peculiar. c. med.

Hattem. Apolog. pag. 36.

III. Neque periculum est (quod obtendi a quibusdam solet, qui ultra peram sapiunt) ne *aliorum Librorum* volutatione ipsa *Scriptura* in contemptum tandem abeat; quum *illorum* lectio *hujus* meditationi & studio opponenda minime sit, sed subordinanda. Imò esto nonnunquam, quod metui dicitur, ut fieri id quandoque

negari

negari non poteſt: cum haud paucos procul dubio invenias, imo nimia eorum turba ſit, qui *ſecularibus* diſciplinis ſcientiiſque uſque adeo inſoleſcunt, ut *Sacrarum Literarum* eloquia, Canonicaſque Scripturas, eo quod verborum ornamentis, ſyllogiſmorum viribus, affectatiſque ſuadelis, peregrinâque Philoſophorum eruditione carere videantur, ſed ſimpliciter in operatione virtutis & fide nudâ firmatæ ſint, tanquam *ruſticas* & *idioticas* nimis deſpiciant, aſpernentur, contemnant. Sed vero quis iterum non tam *lectionis* & *Librorum*, quam ſolorum *legentium* vitio & *abuſui* adſcribendum id eſſe non judicet, ut ſupra etiam monuimus? Et cur, quæſo, ob qualemcunque optimæ rei abuſum *Libri* Tractatuſque cætera non mali, ſed docti, politi, pii, mortalium excutiendi magis manibus ſunt, quam eandem ob cauſam ſedula frequenſque *Verbi Divini auditio* iis diſſuadenda, cum par utrobique periculum prætexi poſſit? Rei fruſtrà *naturæ* quid tribuitur, quod e pravo ejus *abuſu* tantum naſcitur, & non niſi per accidens ei adhæret. *Solem* inficiunt Horizontis ſordes, *Lunæ* globum maculant repercuſſæ e Terrâ exſpirationes, (ſiqua errori fides) *ſtellas* noctu jactatas perpetuo Aëris vapor nobis repræſentat. Ergone *Sol* propterea ſqualidus, maculoſa *Luna*, *Stellæ* inſtabiles? Nihil eſt tam innocens, quod alienâ culpa reum non facit, ſi perverſos in uſus deducatur. *Crudelitatis* officina eſt bellum, *ambitionis* columen ſceptrum, *laſciviarum* illecebra formæ decor, *faſtus* conciliatricula

Agripp. de Vanit. Scient. in Præfat.

Lactant. de Juſtit. lib. 5. cap. 1.

Farneſ. de Simulacro Reip. lib. 2. in Præfat.

tricula nobilitas: imo quid attinet plura adferre? quum ipſa ſæpe *ſanctitas* in uſus deflectatur fictæ pietatis, & vera Religio privatarum fiat famula rationum? Non magis igitur damnat *Libros* pii & laudabilis argumenti uſus eorum præpoſterus, quam florum pulchritudinem araneæ, quæ venena ex iis conficiunt;

Nemo ideo culpat fœcundi flumina Nili,
Peſtifero fœtu quod Crocodilon *alat.*

Ne addam, *Libros* plerosque *Aſceticos* (hiſce enim maxime ut nonnullorum invidia, ita aliorum ſocordia infeſta eſt) nihil aliud fere eſſe, quam *Conciones* ſcripto calamoque exaratas, ut & multas *Concionis* vix aliud quid, quam *Libros* ore vivâque voce pronunciatos; quippe nonnunquam quidem quoad externam *formam*, raro quoad ipſam *materiam* diſcrepantes. Tam procul proinde abeſſe oportet, ut aliorum probatorum Scriptorum lectionem ipſius Scripturæ ſtudio vel hilum præjudicare quis autumet, ut amiciſſimas e contra ſibi invicem operas tradant, imò manuducere genuina *piorum Librorum* lectio ad intenſius & fructuoſius Verbi Divini ſtudium bene legentes nunquam non ſoleat. Equidem (verba ſunt Jacobi Marchantii) *docent illi (quod & ipſa* Scriptura *facit) ignaros, arguunt otioſos, excitant torpentes, exſtimulant dormientes, corrigunt errantes, erigunt corruentes; terrent ridentes, conſolantur lugentes, laudant humiles, vituperant ſuperbientes; confor-*

Marchant. Hort. Paſtor. pag. m. 1064.

tant debiles, reprimunt præsumentes, mitigant turbatos, lætificant tristes, justificant pios, damnant perversos.

IV. Adhuc, cum sermones Domini *summatim* fere in *Sacro Codice* proposita tantum sint, benevolentiæ utique erga nos miseros homines Divinæ testimonium habendum est, quod eos latius deductos, fusius explicatos, magnâ sæpe argumentorum insignium varietate firmatos, illustratos, digestos, inculcatos, ad vitæ usum accommodatos, aliorum operâ possidere concessum etiam sit. Neque ideo tamen humanorum Scriptorum lectionem ei, quæ Sacrarum Literarum est, ullo prætextu præferendam esse cogites, μὴ γένοιτο: è contra *harum* semper major, quam *illorum* ratio habenda est, eo quod hæ illa multis numeris antecellant, præque his omnia humana fracta vitrea, imo σκύβαλα tantum sint; de quo Amicissimus meus Witsius sic alicubi disserit: *Non inficior* (inquit) *Gentium Legislatores præclara quædam instituta suis inseruisse; laudo etiam celebroque quæ de* Virtutibus *Socrates, Plato, & post eos Cicero, Seneca, Marcus Antoninus Imperator, &, quem omnibus anteferre non dubito, Epictetus copiose & eleganter disseruerunt. Sed ut ut magnifica primâ specie appareant, præ eâ tamen sanctitate, quæ* Evangelio *traditur, frigida prorsus, inania & inanima sunt, veluti statua quædam fabrefacta, at mentis ac spiritus expers.* Quare detestabile plane & impium hoc cœcutientium *Magistorum* effatum est בְּנִי הִזָּהֵר בְּדִבְרֵי הַסּוֹפְרִים יוֹתֵר בְּדִבְרֵי תוֹרָה׃ id est, *Memento,*

Witſ. Differt. Epistol. ad Ampliss. Huber. p. 136. 137.

mento, mi Fili, majorem semper præceptorum Rabbinicorum, *quam* Legis *Divinæ curam esse habendam*: Licet alibi longissime ab eo recedant, dum quærunt: *Quare vastatum est forum* Bethene *tribus ante* Jerusalem *annis*? & respondent: *Quia verba* sua *verbis* Legis *præponebant*: quin imo Judæi passim religiosiores Librum *Legis*, siquidem iter facerent, inter præcipua sua viatica olim habuerint. Sicuti neque unquam Deus nisi indignissime ferre potuit, nec potest, si iis, quæ à spiritu humano, eoque fallacissimo fere; dictata tantum sunt, ea, quæ sanctissimi & infallibilis sui Spiritus sunt, postponi à quoquam deprehendat. Expertus id olim est *Hieronymus*, ut ipse alicubi fatetur, & aliquanto fusius enarrat *Jodocus Clicktovæus*; celebris inter Pontificios *Homiliarum* Scriptor: *Cum* (sic ille) *suggerente Satana* [Hieronymus] *quodam tempore, ductus fastidio* Sacrorum Librorum, *quod sermo sibi incultus in* Libris Propheticis *non placeret, imo horresceret, die quodam* Tullium *avidè legeret, & noćte* Platonem, *subitâ correptus febre, ad extrema vitæ perducitur. Cumque jam funus illi pararetur, repente in ecstasin raptus, tribunali summi Judicis sistitur, & cujus sit conditionis interrogatur. Cui se* Christianum *esse respondenti, ait Judex*: Mentiris, non enim *Christianus* es, sed *Ciceronianus*; ubi enim est thesaurus tuus, ibi est cor tuum. *Statimque jussit eum durissimè cædi. Ille autem inter flagella misericordiam Judicis implorans, promisit sub obtestatione, quod Libros* seculares

Voisin. Theolog. Hebræor. in Prolegom.

Lichtf. in Matt 10, 9.

Maimon. de Libr. Leg. cap. 10. §. 9.

Hieronym. Ep. ad Eustoch. Oper. tom. 1. fol. 67.

Clichtovæ. Homil. p. m. 414.

Reatin. in Descript. Vit. Hieronymi.

nunquam posthac legeret; eo nempe, quo *ante* eos legerat, modo. Neque enim unquam sensit Hieronymus, *Ciceronem* plane legendum non esse, sed tum tantum, cum meliori *Sacrarum Literarum* intellectui & tractationi *lectio* illa obesset. Liquet id e Libro ejus de *Optimo genere interpretandi*, ubi plurimos ipse versus *e Cicerone* allegat, uti testis est *Erasmus*; qui quicquid hujus narratur *fabulam* vocat; forte quia ipse *Hieronymus* haud bene sibi hic constat; cum hic *somnium* dicat, alibi vero disertè *a somnio* distinguere id videatur. Idem *Clichtovæus* de *Bernardo* refert, quod hanc ob causam *Canonicas Scripturas & Divinæ paginæ Libros præcipue lectitârit, quod ex illorum verbis veritatem sibi magis elucescere deprehenderet, quam ex Autorum explanationibus*; satius *ducens e* primario *fonte, quam rivis, etsi dulcibus, aquam sapientiæ haurire*. Atque ita quidem unumquemque *lectorem* animatum esse oportet, neque ullo modo concedi in illorum hominum partes, qui *aliorum* opinionibus prius imbuti & præoccupati, postea demum ad *Scripturæ* lectionem se accingunt, ut nempe, non veritatis, sed *præconceptarum* illarum *opinionum* confirmationem haurire inde possint, *depravantes* (ut loquitur Hieronymus) *subinde sententias, & ad voluntatem suam Scripturam trahentes repugnantem*; neque a Scripturâ sensum sumentes, sed adferentes, mentemque ei affigentes ex suâ mente. Sed Scripturæ *ordine* imo *tempore* prius legendæ sunt, ut pietatis studio inde reportato, pias de-

Erasm. in Vit. Hieronym.

Hieronym. Tom. 1. pag. citat.

Clichtovæ. Lib. cit. p. 582.

Noll. Gnostic. in Præfat.

Hieronym. Ep. ad Paulin.

Ruar. Ep. 15.

deinceps meditationes nobis ingeramus, atque ita opinionibus, ad dilectionem Dei & proximi ſpectantibus, animos noſtros imbuamus. Faciunt huc aurea *Zwinglii* verba: *Fateberis, te ſæpenumero Scripturas in hunc finem perlegiſſe, ut verba quædam, quæ ſententiæ jam antea conceptæ ſuffragarentur, excerperes, quibus opinionem tuam, quam mordicus retinere cupis, confirmares. Hoc, hoc omnium humanarum* Traditionum *ulcus eſt, quod acu tetigiſſe dolet. Quid enim hoc aliud eſt, quam ſenſum proprium* Scripturæ *teſtimonio probare velle, alienum ſenſum Scripturis ingerere, & errori ſuo Scripturarum prætextum, & patrocinium quærere? ut nimirum* Scripturæ *locos, pugnantes licet & invitos, in tuam ſententiam pertrahas, & eos id, quod jam* ante *tibi* perſuaſum *eſt, loqui cogas.* Alias, uti dictum eſt, ſubordinata non pugnant, imò ſibi invicem auxilio potius ſunt: quare & *Athanaſius* hæc cum ſe invicem ſequentem in modum rite conciliavit. *Etiamſi* Scripturæ Divinæ *ad veritatis indicationem ſufficiant,* Doctorum *tamen* Tractatus *haud contemnendum ad faciliorem* Scripturarum *interpretationem adferunt adjumentum.* Nec minus judiciosè *Iſidorus Peluſiota*, qui, ut omnem prævertat *abuſum*, ſic loquitur: *Divinæ Philoſophiæ* [ſapientiæ] oratio *in Sacris Literis* humilis *quidem eſt*, ſenſus *vero* ſublimis, *planeque Cœleſtis. Externorum ſane Scriptorum* ſplendida *eſt oratio, res vero humi ſerpit. Si quis igitur* illius *valens ſenſus conſequi*, hujus *vero dicendi elegantiam, næ ille ſapientiſſimus eſt. Eloquen-*

Zwingl. op. tom. 1. cap. 3.

Athanaſ. Orat. c. Gent. princip.

Clem. Alexandr. Stromat. lib. 1.

Iſidor. Peluſiot. Epp. Lib. 5. Ep. 281.

quentia enim instrumentum esse queat Cœlestis scientiæ, si ei ut animæ corpus subjiciatur, & ut lyra Lyristæ, nihil quidem privatim innovans, sed interpretans illius *meditationes. Sin ordinem hunc invertat, &, cum debeat* servire, *regere, aut potius* imperare velit, *æquum est, ut expellatur.* Nec dissimiliter F. Rousius: *Cœlestis* (inquit) *Academiæ alumnus* Ethnicos *Logicæ vel Philosophiæ magistros* Gibeonitarum *loco ducat, qui lignis findendis, aquisque in usum sanctuarii exhauriendis operam & studium navent.*

Rous Inter. Regni Dei pag. 5.

CAP. VIII.

De Justo & fructuoso *Librorum* legendorum *modo.*

SUMMARIUM.

I. *Non omnes* Βιβλιόφιλοι, *qui* videri *tales volunt. Libri sine* Doctoribus, *Doctores sine* Libris. *Libri ad* studium *non ad* spectaculum *possidendi.* Gronovii *querela. Sola* chartacea *supellex nulli utilis. Pro genuinis* Librorum æstimatoribus *quinam* non, *quinam* imo *habendi?*

bendi? Vana eorum pompa *ab* Hieronymo & Seneca *contempta.* Luduvici XI. *Galliarum Regis, argutè dictum.* Librariæ *ſupellectilis* ornatus *quatenus improbandus* Agnes, *Henrici III. Imperatoris uxor, in Epiſcopum* Caſſinenſem *perverſe liberalis.* Bonifacii *erga Divi Petri* Epiſtolas *ſupererogatoria & ſuperſtitioſa reverentia.* II. *Librorum* helluones *qui? Eorum* lectio *quomodo ritè inſtituenda?* (a) Humili mente *ad eam accedendum.* Diſcentium & *legentium* claves *quæ?* Johannes Wiertſius *laudatus.* (b) Linguarum *quibus exarati* Libri *ſunt, peritiæ incumbendum. Omnis interpretatio ſeu* verſio *textus primigenii tantum umbra.* III. (c) *Librorum* ſelectus *habendus.* Senecæ *de hoc effatum. Ennius quomodo* Homeri animam *dicatur?* ſortitus

Theognidis γνῶμη. *Libri antiquiores novioribus passim præferendi*. Lutheri, Melanchtonis, Erasmi *hac de re consilium. Ut & illi præ aliis legendi, qui scientiam & pietatem* simul *ingerunt, quam qui illustrando intellectui* tantum *inserviunt*. Nazianzeni *de salutaribus hinc in animâ suâ fructibus testimonium. Scriptorum* Basilii *laus. Eorum, qui Scriptores prophanos* castrant, ludicraque *eorum in* sacra *convertunt, institutum commendatum*. IV. (d) Ordinis *in legendis* Libris *ratio habenda*. Præjudicia *tam* pro *quam* contra *legendos Scriptores deponenda. Animæ* carnales *sordes excutiendæ. Quid sit libellum* pure *legere? Curæ etiam mundanæ cohibendæ, & negotia temporalia moderanda. Festivæ* Erasmi *de hoc ad* Hervagium *Literæ. Autoris, qui legitur*, scopus *probe atten-*

den-

dendus. Librorum vitia *vel* commissionis *sunt vel* omissionis. *Quomodo ad* hæc *quomodo ad* illa *habere se debeat Lector.* *A* facilioribus *ad* difficiliora *in legendo ascendendum. De* Hebræorum *instituto, de primo* Genesios *capite, de* Canticorum *libro, principioque & sine* Ezechielis, *ante* trigesimum *ætatis* annum *non legendis, quid sentiendum?* Autoris *hanc in rem considerationes.* Turrettini *calculus. Per* multos *simul Autores*, junioribus *imprimis, non divagandum.* Voetius, Aristippus, Seneca *ad partes vocati. Scriptores* toti *legendi*, & ipsi, *potius quam eorum* epitomatores. *Aliquis tamen* compendiorum *usus concedendus.* V. *Lectioni* Re petitio, Meditatio, Oratio, Collatio & Continuatio *connectendæ.* Ἀκριβῶς ἀναγινώσκειν & ὁλοσχερῶς περινοεῖν *quinam dicendi?* Ἀμυστὶ πίνειν *quid?*

 Co-

Coletus, Augustinus, Bernardus, Didym. Alexandrinus, Alcuinus, Hieronymus, Erasmus *testes laudati. Loco* Prov. 27. 17. *lux affusa.* Collationum *super rebus lectis origo & fructus.* Quando *a Gentilibus institui olim solitæ?* VI. (e) *Quisque scriptor* suâ *in* arte *suspiciendus.* Grotii *genius a* Riveto *delineatus.* Luduvici Vivis ἐπιείκεια. *Lectores quidam cum* scarabæis pilulariis & muscis *comparati.* Basilius & Horatius *laudati.* VII. (f.) *Eorum, quæ lecta sunt,* Adversaria *conficienda. Quæ* quid *sint* & unde *sic dicta, explicatur.* Libelli *apud* Romanos *quid?* Memoriæ *vis magna, sed imperfecta.* Semel *scriptum,* decies *lectum.* Cur *Regibus Israelis Legis exemplar* propriis manibus *fuerit describendum?* Adversaria *non indiscriminatim. sed cum* selectu & judicio

con-

congerenda. Plinius, Scaliger, Eraſmus, Muretus, *Cæſar* Auguſtus, Benedictus Carpzovius *laudati.* Excerpendi *negotium non debet nimis eſſe operoſum.* Excerptorum & Adverſariorum *fructus.*

I. VErum enimvero, prout eſſe ex dictis liquet, qui *Salomonis* allegata verba intorquentes, *aliorum* præter Scripturam *Librorum* lectionem oppugnare iis ſtudent, ita neque ex adverſo omnes illi, qui diverſum ſeu contrarium ſentire ſe obtendunt, inſigneſque Βιβλιόφιλοι audire geſtiunt, pro genuinis Librorum *æſtimatoribus* habendi mox ſunt. Quis enim, uti *Doctores ſine Libris* ſæpe ſunt, ita *& libros ſine Doctoribus* nonnunquam eſſe non videt, doctiora fere *ſcrinia* habentes, quam *pectora*? Hoc eſt, tales haud raro dari nominetenus φιλοβίϐλȣς, qui magnam non tantum felicitatis, ſed & eruditionis ſuæ partem in hoc ſolo collocant, quod inſtructiſſimis *Bibliothecis* gaudeant, extra eas nequicquam fere ſapientes, imo ne ſapere quidem laborantes, librosque non tam ad *ſtudium*, quam ad *ſpectaculum* poſſidentes. Quod vitium in Optimatibus nonnullis præcipue notatur ab Illuſtri noſtro *Gronovio*, dum ait: *Neſcio, quomodo ex barbarie ſuperiorum ſeculorum præ cæteris unum pertinacius hæret, ut* ma-

Gronov. Ep. Dedicator. Senec. Tragic. præmiſſ.

magnæ *domus ſtudiis* minores *ſint, & Libri in* ſericos pulvillos, *ac* citrios lectos *faſtidioſe recipiantur: ſicubi fit tamen, nihil fere, niſi tralaticium, vulgare, umbraticum, & ut ſic dicam, ſine litteris literatum efficitur.* Neque mirum hoc, cum ſola *chartacea* ſupellex, librorumque ſuperficiaria tractatio nec erudire quem poſſint, nec emendare.

Clericus in Libro *non valet* ova *duo.*

Eraſm. Epp. Lib. 3. epiſt. 29.

Haud enim mihi (addit Eraſmus) *libros amare videntur, qui eos intactos ac ſcriniis abditos ſervant, ſed qui nocturnâ juxta ac diurnâ contrectatione ſordidant, corrugant, conterunt; qui margines paſſim notulis, hiſque variis oblinunt, qui mendi raſi veſtigium, quam mendoſam compoſitionem malunt.* Et feſtive ad Philomuſum Auſonius:

Auſon. Ep. 43.

> *Emptis quod* Libris *tibi* Bibliotheca *referta eſt,*
> *Doctum & Grammaticum te,* Philomuſe, *putas,*
> *Hoc genere & chordas, & plectra, & barbita conde,*
> *Mercator hodie, cras citharædus eris.*

quibus adde hoc Juvenalis:

Juvenal. Lib. 1. Sat. II.

> *Indocti primum: quamquam plena omnia gypſo*
> *Chryſippi invenias, nam perfectiſſimus horum eſt,*
> *Si quis Ariſtotelem ſimilem, vel Pittacon emit,*

Vel jubet archetypos pluteum servare Cleanthas.

Contempsit etiam hanc pompam *Hieronymus*, ut hisce innuit verbis: *Habeant, qui volunt, veteres Libros, vel in membranis* purpureis auro argentoque *descriptos, vel* uncialibus, *uti vulgo ajunt, litteris* onera *magis exarata, quam* codices, *dummodo mihi meisque permittant pauperes habere scedulas, & non tam* pulchros *codices, quam emendatos.* Nec quisquam cordatius Senecâ: *Quò mihi (inquit) innumerabiles libros & Bibliothecas, quarum dominus vix totâ suâ vitâ*, indices *perlegit? onerat discentem* turba, *non instruit? multoque sanius est, te* paucis *Autoribus tradere. Quadraginta millia Librorum* Alexandriæ *arserunt, pulcherrimum Regiæ opulentiæ monumentum, alius laudaverit, sicut* Livius, *qui* elegantiæ Regum curæque egregium *opus id esse dixit. Non fuit* elegantia *illud sed* studiosa luxuria, *imò ne* studiosa *quidem, quoniam non in* studium *sed in* spectaculum *comparaverant, sicut plerisque* ignaris *etiam servilium Literarum Libri non studiorum sunt instrumenta, sed cœnationum ornamenta. Paretur igitur Librorum quantum satis est, nihil in apparatum. Vitiosum est ubique quod* nimium. *Quid habes cur minus ignoscas homini nomen marmore atque ebore captanti, quam opera conquirenti, aut ignotorum aut improbatorum, & inter tot millia Librorum oscitanti? cui librorum suorum frontes maxime placent & tituli. Apud desidiosissimos igitur videbis* quic-

Hieronym. in Prolegom. sup. Job.

Senec. de Tranquil. Anim, cap. 10.

quicquid Orationum & Historiarum est, *& tectotenus exstructa loculamenta.* Certe in-
" doctus quisque auro margaritisque fulgen-
" tes *Libros* sibi comparans, nihil aliud facit,
" quam siquis ligneis pedibus aureas elegan-
" tesque crepidas inducat. Quid enim *cum fidibus graculo?* sive, ut *Epicharmus* apud Stobæum, τίς τυφλῷ καὶ κατόπτρῳ κοινωνία? *Quid cæco cum speculo?* Luduvicus XI. Galliarum Rex, cum de illiterato quodam audivisset, quod insignem, multisque *Libris* refertam *Bibliothecam* haberet, dicebat: *Homo ille gibboso mihi similis videtur, qui, licet magnum gestet in tergo gibbi onus, nunquam tamen id intuetur.* Et alius quis. (puto esse Erasmum) *Qui divite gaudent* Librorum *supellectile, atque eorum magis fruuntur* spectaculo, *quam* studio, *similes sunt* pueris, *quibus totas noctes lampades ardent, sed parum advigilant.* Lucianus hinc τὸν ἀπαίδευτον & πολλὰ βιβλία ὠνέμενον, id est, *ineruditum* & *multos Libros coëmentem*, ut individuos socios conjunxit. Neque dico
" tamen, omnem plane *Librariæ* supelle-
" ctilis *ornatum* damnandum esse, statuo
" tantum, cum nihil iis prodesse, qui soli
" illi inhærent, ejusque magis aspectu se ti-
" tillant, quam assiduo usu studioque oble-
" ctant. Sicuti eum duntaxat in finem *Agnes*, Henrici III. Imperatoris olim uxor, *Euangeliorum* Sacrorum exemplar *Benedicto Cassinensi* obtulisse fertur, cujus *tabulæ argenteæ, & splendidissimo auro obductæ* erant: insignite procul dubio, imo regiâ liberalitate defunctam rata, quod donum misisset, magis ad oculos, quam ad animum

ejus,

Epicharm. ap. Stobæ.

Ursin. Mantiss. Accr. Philolog. §. 12.

Lucian. in Dialog.

Sydon. Epp. lib. 5.

Chronic. Cassinens. Lib. 3. cap. 30.

ejus, qui accipiebat, afficiendum accommodatum. Ut neque majoris pretii est, quod in *Sancto* (ut loquitur) *Bonifacio* tam impense deprædicat *Baronius*, adscribens ei, quod Divinos Libros *aureis* sibi describi *literis* curaverit. Verba epistolæ eum in finem ad *Eadburgam*, nobilissimam in *Angliâ* fœminam, ab eo datæ, sic habent: *Deprecor ut mihi cum auro conscribas Epistolas Domini mei Apostoli* S. Petri (cur *hujus* tantum, non etiam aliorum Apostolorum & Prophetarum?) *ad honorem & reverentiam sanctarum Scripturarum ante oculos* carnalium *in prædicando*. Fucus fit hominibus carnalibus, si nulla alia SS. Scripturis quam per deauratas *literas* reverentia exhibeatur. *Librorum superbiam* id vocat *Peraldus*, octo, quas proponit, adminiculis debellandam. Secus alienum non est, quod jam laudatus sæpe *Erasmus* habet: *Non commemorabo, quantum majestatis accedat* voluminibus *ex* amplitudine chartarum, *ex elegantiâ dignitateque formularum; quæ res ut Typographis vix credendis impendiis constant, ita Doctori tam eximio* (spectat Chrysostomum) *non parum conciliant gratiæ, & lectorem, alioqui fastidiosum, ceu lenocinio quodam invitant.*

Bonifac. Ep. 28. ad Eadburg.

Perald. Summa Virtut. & Vitior. p. 2. pag. 232.

Erasm. Epp. Lib. 28. Ep. 40.

Ovid. Trist. Lib. 1. Eleg. 1.

II. Sunt etiam, quos *belluones Librorum* Cato dixit (quidam *Ciceroni* id adscribunt) id est, qui multa quidem, imo infinita pene legunt, releguntque, sed haud aliter fere, quam si sus tibiam audiret, hoc est, sine ullo fructu aut profectu; misellulo *Tantalo* assimiles; quam perpetuâ fame sitique tortum fuisse finxerunt Veteres,

res, aquis utut pomisque ori ejus imminentibus:

Quærit aquas in aquis, & poma minantia captat
Tantalus.

vel cum peregrinantibus illis comparandi, qui terras remotissimas labore, impendio & periculis nonnunquam quidem lustrant; verum tamen, utut situm Regionum, ædificiorum magnificentiam, fontium amœnitatem, fluminum cursus, montium moles, Gentiumque mores rite quidem viderint & perspexerint, quomodo tamen ad *usum* referenda illa sint, plane ac stupidè ignorant. Atque hâc itaque de causâ curandum sedulo est, ut non *legat* tantum Libros ὁ βιβλιόφιλος, sed ut *bene* & *fructuosè* eos legat. Quod ut fieri possit, hoc procedendum est modo: (1) *Humili* semper *mente* ad lectionem accedendum est; id est, tali, quæ ineptitudinis suæ ad ullos inde, sine altiori auxilio, fructus carpendos probe conscia sit. Sic enim animus in ea, quæ *lectitando* addiscenda sunt, attentior redditur, ad majorem diligentiam excitatur, ampliorem-que Divinæ benedictionis spem concipere & potest & debet. Haud immerito hinc *Johannes Sarisburiensis*, discentium *Claves*, uti vocat, proponens, primas inter eas *humili* huic *menti* partes assignavit: Sic habent ejus versiculi:

Sarisbur. de Nug. Curial. lib. cap. 13.

Mens humilis, *studium quærendi*, *vita quieta*,

Scru-

Scrutinium tacitum, paupertas, terra aliena;
Hæc reserare solent multis obscura legendo.

Neque alio, quam hoc fine animoque, aureos & piissimos suos *Dialogos* a Filio suo legi voluit Amplissimus *Johannes Wiertsius*, Curiæ, cum eos ederet, *Brabantiæ* Assessor, nec non Serenissimo *Aurasionensium* Principi a consiliis: *Eo, mi Fili* (ait) *hæc evolvas animo, quo ego illa ex Jansenio, Jansenius ex Augustino; Augustinus ex Paulo, Paulus e divino hausit Spiritu, non quærendo tumultuosam contentionem; sed placidam veritatem, non sectando vanitatem* inflatæ scientiæ, *sed puritatem* humilis conscientiæ: *ut paucis multa, in omnibus suspiciens in te gratiam Dei, despiciendo in te* nihilum *tui.* (2) *Linguarum*, quibus exarati *libri* tam Sacri quam prophani sunt, *peritiæ* haud leviter est incumbendum: non uti canis e *Nilo*, sed ita, ut ab ipso, uti ajunt, fundo addiscantur, nec in superficiario tantum earum acquiescatur studio. Voces enim & vocabula cum rerum notæ sint & indicia, vix tam emphatice se mentibus nostris ingerunt, si per *interpretem*, quam si ex *ipsis fontibus* offerantur: estque exactissima quævis *versio* textus primigenii mera tamen umbra. Peculiaria unaquæque lingua idiomata proprietatesque suas habet, quas qui Eruditorum scripta in linguas alias transfundunt, vel vix sæpe percipiunt, vel in tralationibus suis haud significanter satis exprimunt, imo ne exprimere quidem possunt. *Sunt enim quædam verba certarum linguarum*, teste Augustino, *quæ in usum al-*

Wierts. Præ-Legat. ad Fil. Præfix. Centur. Colloquior.

Noll. Gnostic. cap. 6.

Dilherr. Dispp. Academ. p. 1. pag. m. 754.

Augustin. de Doctrin. Christian. Lib. 2. cap. 11.

alterius linguæ per interpretationem transire non possunt. Bene itaque Erasmus: *Nullâ ratione, nullâ industriâ fieri potest, ut intelligas quod scriptum est; si* sermonis, quo scriptum *est, sis ignarus; nisi forte malumus, otiosi quicquid hoc est muneris, cum Apostolis e Cœlis exspectare.* Addit Cl. Coccejus, *Fieri facile posse, ut a verâ mente interpretis aberrans, in absurdam aliquam & falsam sententiam agaris, vel non ita afficiaris conversis, atque primigenia te affectura fuissent.*

Erasm. de Method. Theolog. lit. B. 1.

Coccej. in Præfat. ad Libr. Sanhedr.

Dulcius ex ipso fonte *bibuntur aquæ.*

neque *suis* bene oculis videre censendus est, qui credit *alienis.*

III. (3) Librorum legendorum *selectus* instituendus est. *Nec enim* (ut rite Seneca) *refert, quam* multos *Libros possideas, sed quam* bonos. Et alio loco: *Vide, ne lectio illa* multorum *Librorum & omnis generis voluminum habeat aliquid vagum & instabile. Certis ingeniis immorari & innutriri oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat.* Nusquam *est, qui* ubique *est. In peregrinationibus vitam agentibus hoc evenit, ut multa* hospitia *habeant, nullas amicitias.* In tantâ ergo ætatis fugacitate, Scriptorumque, quâ jam non premitur duntaxat orbis, sed tantùm non opprimitur, multitudine, cum legere non liceat *omnia,* quis legenda non dicet *optima*? Hoc magis, quod tales ipsi fere reddamur, quales *Autores* sunt, quos perpetuo terimus. Neque enim perinde ciborum qualitas in corporis habitum transit, ac *lectio* in animum mores-

Senec. Ep. 2.

Melancht. Rhetor. lib. 2. pag. 141. 142.

Cicer. de Orat. Lib. 2.

resque *legentium* commutatur. Si in jejunis, si in frigidis, in fucatis, in spinosis ac in rixosis Scriptoribus simus assidui, tales ut plurimum evadimus; sin in talibus, qui veram sapientiam virtutemque sapiunt, vix est, quin & ejus nobis aliquid adhærescat. Theognis:

Epictet. ap. Arrian. Diss. lib. 3. cap. 16.

Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλὰ μαθήσεαι· ἢν δὲ κακοῖσι
Συμμιχθῇς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον.

Theogn. pag. m. 5. vers. 18.

A puris pura *accipies*, *sed turpibus amens*
Mixte cave mentis perdere quicquid habet.

Et Seneca: *Qui in unguentariâ tabernâ resederunt, & paulo diutius commorati sunt; odorem secum loci trahunt, & qui apud* Philosophum *fuerunt; traxerint aliquid necesse est, quod prodesset etiam negligentibus* Uti Ennius *Homeri animam* sortitus dicitur, quod Versus ejus tam *assidue* lectitasset; & de *Cicerone* proditum est, quod usque adeo *Platonicorum* Librorum copiam imbiberit, ut *is ipse propemodum sit factus.* Præferendi proinde novioribus libris *antiquiores* fere sunt, *tum* quod in *illis* vix quicquam sæpe sit, quod in *hisce* etiam reperire non est, idque magis haud raro genuinum; minusque aliorum additamentis, nonnunquam etiam figmentis collutulatum; *tum* quod simpliciore passim animo styloque *hi* præ *illis* concinnati sint. Suadebant hoc suo imprimis tempore *Lutherus*, *Melanchton*, *Erasmus*; qui postremus, cum

Senec. ad Lucil. Ep. 108.

Erasm. de Rat. Theol. Lit. B. F. & Epistol. Lib. 28. Epist. 8.

per *Theologiæ Scholasticæ* Scriptores *Literaturam* turpiter fœdatam conspiceret, eosdemque ipsam *Theologiam* magis magisque corrumpere, & deinceps corrupturos esse videret, de iis, cum Scriptoribus antiquioribus collatis sic monet: *Tantum illud dicam in genere, si quis hujus rei promptum aliquod argumentum requirat, veteres illos Theologos*, Origenem, Basilium, Chrysostomum, Hieronymum, *cum hisce* recentioribus *componat conferatque. Videbit illic aureum quoddam ire flumen*, hic *tenues quosdam rivulos, eosque nec puros admodum, nec suo fonti respondentes.* Illic *tonant oracula veritatis æternæ*, hic *audis hominum commentula, quæ quo propius inspicias, hoc magis similia in somniis evanescunt.* Illic *solidis Scripturarum fundamentis innixum ædificium surgit in altum*, hic *futilibus hominum argutiis, aut etiam adulationibus, non minus inanis, quam immanis superstructa machina tollitur in immensum.* Illic *veluti in felicissimis hortis affatim tum oblectaberis, tum expleberis, dum* hic *inter spineta sterilia dilaceraris ac torqueris.* Illic *majestatis omnia plena* &c. Uti & illi præhabendi *Libri* sunt, qui *intellectum* non tantum *illustrant*, scientiamque adaugent, sed *mores* etiam *formant*, animamque ædificant, *doctiores* non tantum lectores suos reddentes, sed *meliores* etiam & pientiores. Atque hos inter primas tenere debet *Sacer Codex*, affectantibus illum omnibus iis scriptis, qui Spiritum Dei, devotionis ardorem, rerum cœlestium desiderium, omnigenæque virtutis studium vel infundere,

dere, vel excitare, vel adaugere apta nata sunt. Horum etenim *Librorum* lectionem ejusmodi etiam animi excipere solet mutatio, qualis mox indicata est, & *Nazianzeno* e lectis *Basilii* Magni voluminibus olim obvenit: *Cum Martyrum* (inquit) *encomia*, a Basilio *conscripta*, *lego*, *corpus contemno*, *& cum iis*, *qui laudibus efferuntur*, *animo versor*, *atque ad certamen excitor*; *cum* orationes *eas*, *quas de* moribus *&* bene vivendi ratione *scripsit*, *in manus accipio*, *animo & corpore purgor*, *templumque Dei capax efficior*, *atque instrumentum Musicum a spiritu pulsatum Divinam gloriam & potentiam canens*; *per eas* corrigor *& concinnor*, *atque* Divinâ *quadam* immutatione *alius ex alio efficior*. Atque hâc quidem de causâ dissimulandum non est, omne tulisse punctum inter Literatos viros, qui ipsissimos quoque *prophanos* Auctores, eorum saltem nonnullos, ita castrarunt, castigarunt & emendarunt, ut demptis iis, quæ bonis moribus non conveniebant, & materiis ludicris in *Sacras* & scripturarias conversis, una cum politiore *Latinitate* pietatis etiam principia juventuti instillarent. Uti felicissimè præstitum hoc est *a Cornelio Schonæo*, in Libello, quem *Terentium Christianum* inscripsit; in quem sic *Hadrianus Junius* sub personâ Autoris:

Nazianzen. Orat. 20. in laud. Basilii.

Exhibeo pietatis opus sub imagine lusus
Comici, *& hic secum* seria *multa trahit.*
Exulat hinc petulans jocus, *&* lasciva *Dione*,
Conveniens sancta vena pudica *rei est.*

IV. (4) *Modi ordinisque* in legendo curata etiam ratio habenda. *Præjudicia* quævis deponenda ſunt, & mente iis vacua planeque defæcata ad lectionem accedendum; neque præjudicia illa tantum, quæ *contra* Scriptum vel Scriptorem, ſed etiam quæ *pro* iis mentem noſtram occupant forte, vel occuparunt; ut prorſus liber animus eſſe poſſit, & nullis præconceptis opinionibus vitiatus, ſed ſolius veritatis, ſe oculis noſtris ingerentis, evidentiâ convictus *Librorum*, qui leguntur, argumenta recipiat & aſſervet. Aliter enim ſi fiat, vel ſine fructu legitur, vel vera facile pro falſis vel falſa pro veris, pro vario, quo in *Scriptorem* ferimur, vel non ferimur, affectu, adoptantur.

Toll. Fortuit. cap. 3. pag. 15.

Ne ſiet alterius, *qui* ſuus *eſſe poteſt.*

Adhæc nimium tum fere iis inhæremus, non quæ juſtiſſima, ſaluberrima adeoque maxime neceſſaria ſunt, ſed quæ vel ætati, vel peculiari noſtro genio, vel aliis, in quibus poſiti ſumus, circumſtantiis maxime convenire exiſtimamus.

Sext. Empiric. adverſ. Grammat. Lib. 1. cap. 13.

Παῖς παιδὶ, καὶ γυναικὶ πρέσφορον γυνὴ
Νοσῶν ἀνὴρ νοσοῦντι καὶ δυςπραξίᾳ
Ληφθεὶς, ἐπῳδὸς ἐστὶ τῷ πειρωμένῳ.

Seni ſenilis lingua jucundiſſima eſt :
Puero puerilis; mulierique muliebris.
Vir æger ægro; & qui malis eſt obſitus,
Mali haud inexperto exhibet ſolatium.

Spe-

Speciatim cavendum, si *sacri* vel *ascetici* pervolutandi sint *Libri*, ne spinis vel saxis oppletæ mentes sint, id est, inutilium cogitationum vepetris horreant, vel pravæ consuetudinis usu induruerint, atque adeo ad vota Divini Agricolæ ita veluti obsurdescant, ut nihil omnino proficere *lectitando* possint, ex adverso optato ejus fructu plane semper destituantur. Vocat id Poëta *pure* librum legere:

Horat. Epp. lib. 1. Ep. 1.

Ter pure *lecto poterunt recreare Libello.*

Turneb. Advers. lib. 26. cap. 26.

In quæ verba Turnebus: *Hic* pure lectum *libellum dicit, quem qui legit, se aquâ purificavit eâ castimoniâ ad* legendum *accedens, ut si* rem divinam esset *facturus: unde &* piacula *dixit.* Neque est, quod in *Librorum* sacrorum *lectione* id tantum requiram, quoniam etiam in *prophanis* scriptoribus evolvendis impense necessarium est. Hoc enim ut cum fructu quoque fiat, rerum *temporalium* lancinantes curæ, si revelli ex animo plane non possint, ut sæpe non possunt, prudenter moderandæ saltem sunt: vix enim ingenia humana

Curarum geminos *sunt admissura labores.*

Apposite de tali quo, cui, ut ait, *vernantissimi sapientiæ*, e Libris hauriendæ, *horti soli patent*, Gasparus Stiblinus:

Stiblin. Annot. in Eurip. Hippolyt.

Haud mundi sordida cura
Te coquat, *a rebus sit mens* abstracta caducis:
Sed procul hinc claras Cœli porrecta sub auras.

Tum tibi odoratam puro de flore coronam
Nectes, & viridi lætus spatiaberis horto.

Erasm. Ep. ad Hervag. præmiss. Epist. Florid.

Festivum etiam est, quod in hanc rem disserit *Erasmus*, indicans quantopere *studiis* suis obfuerit negotiorum corporalium moles: *Hoc tempore* (dicit) *sum in eo rerum statu, ut si maxime desit ætatis aut valetudinis excusatio, ab omni* Musarum commercio *sim alienissimus. Profecto rem facio, quæ mihi nec minus molesta est, nec minus operosa, nec minus aliena ab* ingenio *genioque meo.* Ædes *hic mercatus sum honesti quidem nominis, sed iniqui pretii. Itaque* Erasmus *ille rerum omnium dispendio* Literarum otium *redimere solitus, nunc licitatur, contrahit, stipulatur, cavet, consulit, demolitur, exstruit, rem habet cum fabris lapidariis, lignariis, ferrariis, vitriariis, nosti genus hominum, tanto cum tædio, ut malim totum triennium in quamlibet iniquis* studiorum *laboribus versari, quam unum mensem hoc genere curarum agitari. Nec antea unquam perinde ac nunc intellexi, quantopere sapuerit* Diogenes, *quod maluerit ad* dolium *confugere, quam cum talibus conflictari.* Autoris etiam, qui legitur, scopus attendendus est, cui si respondeant quæ scripsit, *boni* utique *Scriptoris* officio satisfecisse censendus est, tametsi neque desint forte quædam, quæ addi infarcirique possent. Impossibile enim *Scriptori* est, ita in alieno habitare cerebro, ut scire omne id possit, quod alii quivis sciunt, scribentisque adjiciendum cogitatis esse judicant. In Libris esse peccata possunt tum *omissionis* tum *commissionis*; hæc uti censo-

riam

riam virgulam vix est quod effugiant, ita illa facillime condonanda, benigne minimum interpretanda sunt. Scripti etiam *antecedentia* cum *consequentibus* rite conferenda sunt, quæque leguntur, quantum fieri potest, a *contradictionibus* liberanda & vindicanda. Libri *elementares* & explanatiores primo loco evolvendi sunt, ac tum demum ad eos, qui involutius scripti, adque altiora evehere *lectorem* possunt, ascendendum. De *Hebræorum* Magistris constat, quod lectionem *primi Capitis Geneseos, Cantici Canticorum, principiique & finis Ezechielis* nemini concesserint, nisi qui ministerii Sacerdotalis ætatem, id est, *triginta* annorum, jam impleverat. Cujus instituti quænam vera fuerit ratio, non usque adeo in liquido esse videtur. Quidam fuisse putant singularem quandam & superstitiosam reverentiam, quâ circa libros illos magis ducebantur *Judæi*, quam circa alios. At cur; erga Libri *Esthera*, lectionem & tractationem qui, ut alibi ostendimus, summo apud ipsos in honore erat, etiam non prohibuerunt? Alii ad *absconditum* Librorum illorum, vel partium illorum, sensum refugiunt, quem neminem nisi ingenii plane maturum assequi posse existimabant. Sed ridet illum obtentum *Lutkerus*, haud opus fuisse dicens, *ut eâ de causa horum speciatim Librorum lectionem tantum vetarent, cum universa Scriptura, ob velamen cordibus oculisque Judæorum impositum,* obsignatus Liber *eis esset*. Me quod attinet, ego *tria* dicenda hic puto: 1. Utut non fuerint hi *Libri* revera *abstrusioris* sensus,

Hieronym. Ep. ad Paulin. & in Cap. 1. Genes. & in Procem. ad Ezechiel.

Joh. Gerard. Locc. Theolog. Tom. 1. loc. 1. pag. 63.

quam quidam etiam alii, Hebræos tamen illos pro talibus habuisse, atque hâc hypothesi nixos interdictum hoc invexisse. 2. Quoad *speciem* nonnulla ei connexa fuisse, quæ superstitionem & ἐθελοθρησκείαν manifestè redoluerunt, ut quod ministerii *Sacerdotalis* annis præcise id adstrinxerint, omnesque indiscriminatim, tam ingeniosiores quam stupidiores ei subjecerint. 3. Quoad *genus* tamen, & generalem eorum intentionem haud plane id improbandum fuisse: voluerunt quippe dubio procul fructuosum, in Scripturâ legendâ & tractandâ, *ordinem* eo præscribere; nempe ad minus intelligibilia scrutanda accedendum non esse, nisi prælibatis & cognitis in antecessum iis, quæ evidentiora & obvia magis sunt. Atque hoc ipsum est, quod & nos hic volumus. Faciuntque huc (quantum Summi Viri mentem capio) *Turrettini* etiam verba, dum ait: *Non quæritur, an* discretio *quædam possit & debeat adhiberi in* lectione *Librorum pro captu cujusque, quomodo olim arcebantur a nonnullis Scripturæ Libris Juniores, quibus ob ætatem judicium non satis erat confirmatum; hoc non tam* interdictio *est, quam* methodus discendi *& commode fieri potest ad majorem profectum & ædificationem.* Quibus adde hæc Eruditissimi Viri *Andreæ Acoluthi*, qui, prolixâ inter *Templum Salomonis* variaque ejus Atria, & *Christianam Theologiam* comparatione, hujusque ad illa accommodatione institutâ, inter alia sic fatur: *Patebat illud* (Atrium nempe quod *a Templo* stricte sic dicto remotius erat) *Gentibus simul ac Judæis omnibus*, *nec*

Turettin. Theolog. Elenct. part. 1. pag. 154. 155.

Acoluth. de Aq. amar. in Dedicat.

nec nisi puerperæ, & qui gonorrhæâ, hemorrhoide ac menstruis laborarent, eo excludebantur. Ad *Catecheticam Theologiam nulli hominum aditus oppessulatus, munditie tamen cordis requisitâ. Infantes etenim non admittit, nisi prius lavacro regenerationis atque renovationis peccatorum sordes absterserint. Adultos infideles aliquantisper quidem tolerat, tandem tamen ad S. Baptismatis fontem abluendos relegat. In Templi* interiora *intrare* nemo *poterat, nisi* (NB) *qui Atrium* Gentium *prius calcasset. Theologiæ ipsiusque Christianismi* arcana *celantur omnibus, qui* τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ λόγον, *sive* sermonem inchoationis Christi *ignorant.* Utcunque sit, in genere verum est, quod habet Comicus,

Aristophan. in Equitib.

Ἐρέτην γενέσθαι πρῶτα χρῆναι πρὶν πηδαλίοις ἐπιχειρεῖν.

Remigem oportere ante esse aliquem, quam clavum in puppe tenere;

Hoc est, nec in re nauticâ, nec in Literariâ, nec in ullâ ad *difficiliora* adspirandum cuiquam esse, nisi qui, quid in *facilioribus* valeat, expertus prius sit. „Neque per *multos* variosque simul Scriptores, *juniorum* „imprimis, animus diffundendus est, antequam „solidæ cujusque sapientiæ fundamenta bene jecerint; sed *uni* potius, paucissimis saltem Autoribus mordicus insistendum, „iique in succum & sanguinem convertendi sunt. *Multum legendum est*, inquit Plinius, *non* multa. De scriptis *Basilii* Nazianzenus: ἤρκεσε γὰρ εἷς ἀντὶ πάντων

Plin. Epist. de exercit. styl. lib. 7.

Nazianz. O-

τοῖς σπουδαιοτέροις εἰς παίδευσιν. *Omnium loco* unus hic *sufficit studiosis ad eruditionem.* Secus enim si fiat (observante Cl. Voetio) *ingenium obtunditur, & superficiariâ atque Historicâ quadam disciplinarum cognitione leviter tingitur, ad abditos earum recessus nunquam penetratur, nec proprios & accuratos conceptus formare discitur.* Quo & hæc *Aristippi* faciunt apud *Laërtium*: Σεμνυνομένου τινὸς ἐπὶ πολυμαθίᾳ, ἔφη, ὥσπερ οὐχ οἱ τὰ πλεῖστα ἐθιόντες καὶ γυμναζόμενοι ὑγιαίνουσι μᾶλλον τῶν τὰ δέοντα προσφερομένων, οὕτως οὐχ οἱ πολλὰ, ἀλλ' οἱ χρήσιμα ἀναγινώσκοντες, εἰσὶ σπουδαῖοι. *Quopiam se jactante ob multam scientiam, dixit, ut non ii, qui* plurimum *comedunt & exercentur,* melius *valent iis, qui* modice, *ita non qui* plurima, *sed qui* utilissima *legerint docti & studiosi censendi sunt.* nec non hæc Senecæ: *Fastidientis stomachi est*, multa *degustare, quæ ubi varia sunt & diversa, coinquinant, non alunt.* Probatos *itaque semper lege, & siquando ad alios diverti libuerit, ad* priores *redi . . . Qui quo destinavit pervenire vult,* unam *sequatur viam, non per* multas *vagetur. Non* ire *istud est, sed* errare. *Ipsi* quoque *Autores* legendi potius sunt, quam *epitomatores* eorum; iique non truncati & mutili, sed integri, ut rerum, quas tractant, connexio percipi fructuosius possit. Præterquam „quod in principio sæpe præparare tantum „& dissimulare scriptores videas, quod intendunt, ac talia dicere, quæ in summâ „demum parte profutura sunt; atque adeo suo loco forsan nobis haud ita placent, „dum quâ de causa vel dicta vel scripta ita sunt,

Marginal notes:
rat. 20. de Basil.
Voet. Præf. ad Biblioth. Stud. Theolog.
Laërt. in Aristip.
Senec. Ep. 2. & 45.
Noll. Gnostic. cap. 6. §. 8.
Sohn. Præf. Tom. 3.

ſint, ignoramus. Rite alicubi Melanchton: *Series narrationis & collatio membrorum oſtendit, quomodo quælibet ſcripti pars ſit accipienda.* Et incivile Jureconſulti ducunt, niſi totâ lege, cum iis, quæ connexa ſunt, perſpectâ, ex unâ aliqua ejus particulâ judicare. Neque eſt tamen, quod omnia rejici *Librorum compendia* velim, niſi a provectioribus forte, quos ad altiora aſſurgere fas eſt. Si qui vero in Muſarum caſtris prima demum ſtipendia merent, his hoc Clariſſ. *Berkringeri* conſilium commendatiſſimum velim: *Similis conſilii* (ita ille) *bonæ mentis ſtudioſis autor ego, ut artes domi, atque in ſuis hoſpitiis, &, ut ita dicam, fontibus, id eſt,* Compendiis, *invadant ante occupentque, quam ſuperinductis aut ſuperadditis aliunde* Commentariis, *tanquam Corrivationibus in* vaſta *flumina, id eſt,* Volumina *egrediantur, quæ nec ſuperari amplius queant a diſcentium diligentiâ, vel ſaltem non æque facile, ac* compendia, *quæ ipſo nomine compromittunt* compendium *ſtudiorum.*

Berkringer. in Dedicat. Inſtit. Oeconomicar.

V. (5) Connectendæ lectioni ſunt *Repetitio, Meditatio, Oratio, Collatio, Continuatio.* Seponendi quidem aliquando *Libri* boni, ſed *ad tempus* tantum, non in perpetuum, de quo mox plura. E contra *iterandæ* & recapeſcenda eorum *lectio* ſubinde eſt, ut argumentum tenacius hæreat. Δὶς ϗ τρὶς τὰ καλά. *Iterum ac tertiò quæ pulchra.*

Lectio prima *placet, nec non* repetita *placebit.*

Hipponenſis Doctor Librum ſuum *de*

Gra-

Auguſtin. de Grat. & Liber. Arbitr. circ. fin.

Gratiâ & libero Arbitrio ſic claudit: Repete aſſidue *Librum hunc & ſi intelligas, Deo gratias age, ubi autem non intelligis, ora ut intelligas, dabit enim tibi Dominus intellectum.* Etenim *lectio* (ſi *Fabium* audire velimus) *libera eſt, nec actionis impetu tranſcurrit: ſed* repetere *ſæpius licet, ſive dubites, ſive memoriæ affigere velis.* Repetimus *autem & tractamus, ut cibos manſos ac prope liquefactos dimittimus, quo facilius digerantur. Ita* lectio *non* cruda *ſed multa* iteratione *mollita, & velut confecta, memoriæ imitationique tradatur.* Eundem in finem *ruminanda* quoque ſunt, quæ leguntur, neque legendo continuo pergendum; *Lectionis* enim *tædium* (ut idem loquitur Fabius) *vicibus levatur*: ſed cum dignum notatu quid ſe offert, tamdiu ſubſiſtendum, donec quod legitur, haud planè pleneque tantum innoteſcat, ſed vim dulcedinemque ejus *Lectoris* animus perſentiſcat & deguſtet. Eſt id, juxta *Antoninum Pium* ἀκριβῶς ἀναγινώσκειν, *accurate legere*, aliter λεπτολογεῖν apud *Clementem*, hoc eſt, quo ſingula quæque, etiam minutiora inter legendum expenduntur: cui opponitur mox τὸ ὁλοσχερῶς περινοεῖν, quod eſt *ſummatim capita tantum delibare*, leviterque percurrere. Quâ ratione & feſtinatione qui tantum legunt, ἀμυστὶ πίνειν Græcis dicuntur, id eſt, *hauſtim bibere*, in eos jactum, qui adeo avidè bibunt, ut inter bibendum ſpiritum non reciprocent, ſed potum in alvum non aliter atque in dolium infundant; vel in eos, qui *lectione immodicâ* & continuâ ſpiritum obtundunt, cum præſtet *lectioni* ſub-

Quintilian. Lib. 10. cap. 1.

Id. lib. 1. cap. 19.

Antonin. de Reb. ſuis Lib. 1. §. 7.

Clem. Alex. Stromat. lib. 7.

ſubinde *cogitationem* intermiſcere.

Labor (monitum eſt Mauri Terentiani)
—— *vobis ferendus in* legendo *eſt maximus.*
Non enim curſim *aut* remiſſe *tam minuta acumina*
Adſequi quicunque poterit, ſed moroſa intentio
Tum legentis *debet eſſe, quam fuit nobis quoque,*
Qui laborem provocando, perdomando tædium,
Forſitan nec lecta multis, e latebris ſcalpſimus,
Ardui laudem expetentes, non favorem ex obviis.

Maur. Terentian. Tract. de Syllab.

Quid in os (inquit Auguſtinus) *ingerere cibum juvat, ſi in ſtomacho non coquatur, & digeratur?* Et de Ambroſio: *Cum legebat oculi ducebantur per paginas, & cor intellectum* rimabatur, *vox autem & lingua quieſcebant.* Johannes Coletus, apud *Eraſmum,* rogatus, quibus modis ad concionandum iturus, animum *ſuum* præpararet, reſpondit: *Solitus ſum in manus ſumere Paulum, in ejusque lectione* tam diu *commorari, donec* ſentiam *pectus meum incaleſcere?* Quod procul certe abeſt a lectione volatili, & mere tumultuariâ. Et quam ſedulo id inculcat Bernardus: *Lectionis iſtiusmodi modum* (inquit) *meditatio ſequi ſolet. De quotidianâ lectione aliquid quotidie in ventrem memoriæ dimittendum eſt, quod* fidelius *digeratur, & rurſus revocatum* crebrius ruminetur, *quod propoſito conveniat, quod intentioni*

Auguſtin. Confeſſ. lib. 6. cap. 3.

Eraſm. in Epiſtol.

Bernard. ad Fratr. de Monte Dei.

proficiat, quod detineat animum, ut alienà cogitare non libeat. Qui & ipse fecit quod alios monuit: Sic de eo Clichtovæus: *Ita ex assiduâ sacræ* meditationis *Divinarum Scripturarum consuetudine* Bernardus *corporeos sensus ab exteris rebus habuit aversos & avulsos, ut quæ in prospectu forent, interdum non attenderet, & obvia quæque non videret: quia intentissimâ* meditatione *vires omnes sensuum ad interiora erant revocatæ, ut animo famularentur, circa Divina intelligenda occupatissimo.* Gemella his quoad res profanas sunt, quæ de *Carneade* Philosopho habet Valerius Maximus: *Carneades* (ita ille) *laboriosus & diuturnus sapientiæ miles; siquidem nonaginta expletis annis, idem illi vivendi & philosophandi finis fuit; ita se mirificum doctrinæ operibus addixerat, ut cum cibi capiendi causa recubuisset,* cogitationibus *inhærens,* manum *ad mensum porrigere oblivisceretur.* Precibus etiam exercitium *Lectionis* sanctificandum est, quandoque etiam, pro eximio occurrentis materiæ momento, solennioribus, semper saltem ejaculatoriis. Sic de *Didymo Alexandrino* autor est Ruffinus, *quod* precibus *suis miscuerit* studia *& laborem.* Sive, uti alicubi Alcuinus, *qui vult cum Deo semper esse, frequenter* orare *debet &* legere. *Vices suas habeant lectio & oratio.* Adhuc Bernardus; *Hauriendus est sæpe de* Lectionis serie *affectus, & formanda* oratio, *quæ* lectionem *interrumpat, & non tam impediat interrumpendo, quam puriorem continuo animum ad intelligentiam* lectionis *restituat.* Et alibi: *Lectio* in-

Clichtovæ. Homil. p. 381.

Iac. 1, 5.

Valer. M. lib. 8. cap. 7.

Ruffin. Hist. lib. 2. cap. 7.

Alcuin. de Virt. & Vit. Cap. 5. & Ep. 101.

Bernard loc. cit.

Hieronym. Ep. 18.

inquirit, *meditatio* invenit, *oratio* postulat, *contemplatio* degustat. Adde *Hieronymum*, cujus hoc monitum: *Orationi* Lectio, *lectioni succedat* oratio, *& breve videbitur sibi tempus, quod tantis rerum varietatibus occupatur.* Piè *Erasmus*: Lectionem *subinde interrumpat* precatio, *vel gratiarum actio, quarum* altera *sacri Spiritus imploret opem*, altera *beneficium agnoscat, sicubi te senseris profecisse.* Accedat etiam Collatio, quæ est eorum, quæ *lectitando* accepimus, cum aliis mutua & amicabilis communicatio; συνήθειαν vocat Cicero, ὁμιλίαν Euripides. *Ferrum ferro acuitur, ita vir exacuit faciem amici sui*, inquit Regum sapientissimus. *Quod ad* studiorum *& consiliorum* communicationem & collationem *refero* (dicit Mercerus) *quam magni esse momenti in rebus omnibus, & ingenia alacriora, vivaciora, & ad res penitius & accuratius intuendas ac pervestigandas accommodatiora reddere, docet experientia quotidiana.* Addo ego: Rerum » lectarum memoriam eâ renovari, in sen- » sum earum profundius descendi, difficul- » tates, dubia, scrupulos circa eas animo » eximi, rursusque iterumque eas legendi, » cumque familiaribus super iis disceptandi » generosioribus pectoribus desiderium inge- » nerari: quæ omnia quantopere *Lectionis* » adaugeant *fructum*, ego vix dixerim, tu » vix conceperis. Si *Durando* fides, placuit *conferendi* hæc ratio Antiquis præcipue Doctoribus: *Religiosi* (ita ille) *ante completorium præmittunt* collationem, *quæ a* Sanctis Patribus *originem traxit, qui con-*

Erasm. Tract. cit. lit. A. f.

Proverb. 27. 17.

Mercer. in loc.

Durand. Rational. Divin. Offi. lib. 5. cap. 9. §. 11.

venire, & de Scripturis sacris dictis Vesperis conferre *solebant.* Usum hujus fructumque sic explicat *Smaragdus*, Monasterii *S. Michaelis* olim Abbas: *De Scripturis Divinis aliis conferentibus interrogationes, conferunt, aliis congruas responsiones, & sic quæ* diu *latuerunt occulta*, conferentibus *fiunt perspicua.* A *collatione* Scripturarum itum postmodum est ad *collationem* Patrum, ad quam tribus in hebdomade vicibus dato signo conveniebant, teste *Isidoro.* Sed hæc in abusum tandem abiit: a *Collatione* enim *Monachi* surgentes, ad *bibitionem* se accingebant: unde & factum forte, quod cœnæ serotinæ *Collationum* nomine venire postea cœperint, quin etiamnum veniant. Veteres Gentiles *collationes* has in conviviis suis *Festalibus* fere instituebant, uti ex uno hoc *Agellii* loco manifestum est, qui, ut ut prolixior, hic tamen non omittendus. *Saturnalia* (inquit) *Athenis agitabamus hilare prorsum & modeste, non, ut dicitur, remittentes animum, sed demulcentes eum paulum, atque laxantes, jucundis honestisque sermonum illectationibus. Conveniebamus autem ad eandem cœnam complusculi, qui Romani in Græciam veneramus, quisque easdem auditiones eosdemque Doctores colebamus. Tum qui cœnulam ordine suo curabat, præmia solvendæ quæstionis ponebat librum veteris Scriptoris Græcum vel Latinum, & coronam e lauru plexam; totidemque quærebat, quot homines istic eramus, cumque eas omnes exposuerat, rem locumque dicendi sors dabat. Quæstio igitur soluta corona & præmio donabatur: non soluta autem*

Smaragd. Comment. in Reg. Benedict. cap. 4.

Isidor. in Regul. cap. 8.

Gell. N. Attic. lib. 18. cap 2. pag. m. 582.

tem transmittebatur ad eum; qui sortitò successerat, idque in orbem vice pari servabatur. Si nemo dissolvebat. Quæstionis *ejus nodum, præmium ipsum & corona Deo, cujus* Festum *erat, dicabatur. Quærebantur autem res ejuscemodi, aut sententiæ Poëtæ veteris, lepidè obscuræ, non anxie: aut Historiæ antiquioris requisitio, aut decreti cujuspiam ex* Philosophiâ *perperam invulgati purgatio; aut captionis sophisticæ solutio, rariorisque verbi indagatio; aut tempus item in verbo obscurissimum.* Finitimum his est quod de *Therapeutis* eorumque *convivandi* ratione literis proditum est, qui an *Christiani* fuerint, an *Judæi* disceptant Autores, *prius* tenet Eusebius, *posterius* Valesius, Huetius, aliique, viri saltem fuerunt in *Ægypto* Philosophiæ addictissimi, & in Monachorum veluti ordinem redacti: *Tum* (sic de iis Philo) *proponit quispiam* Quæstionem *e Sacris Literis, aut solvit ab alio propositam, nihil de solutione sollicitus; nec enim* captat laudem *argutiarum aut eloquentiæ: hoc tantum agit,* ut rem diligentius perspiciat, *tum perspectam non invideat minus perspicacibus, & non minus discendi cupidis.* Neque omittenda est lectionis Continuatio, quâ ita tractandis *Libris* mancipatur animus, ut desistere nec possit nec velit, antequam optatus inde fructus perceperit. Vocat id Apostolus προσέχειν τῇ ἀναγνώσει, 1 Tim. 4.13. commendatque filio suo *Timotheo* 2 Tim. 3.15. Perparum plerumque *Lectores* illi proficiunt, qui vel *desultoriè* tantum legunt, id est, uno vix dum *volumine*

Euseb. H. E. lib. 2. 17.

Vales. in Not. ad Euseb. Hist. Eccles. pag. 35. 35. Huet. Demonstrat. Euangel. pag. m. 1084.

Phil. de Vit. contemplat.

perlecto, adeoque haudquaquam intellecto, mox ad aliud, hujusque iterum exiguâ tantum parte inspectâ, ad tertium aliquod evolvendum provolant; vel qui *totos* „ quidem aliquot Scriptores legunt, sed qualiquali forsan cognitione vel Divinâ vel „ humanâ exinde comparatâ, abjiciunt deinceps *Libros*, solis mentium suarum lusi„ bus, profundisque, uti putant, meditationibus standum sibi esse existimantes, sa„ tis scilicet jam sine cortice natare edoctis. Pariter ac *Enthusiastis* in Religionis negotio delirare solenne est, ipsam Sacram Scripturam pro mero *alphabeto* habentibus, non nisi *pueris* & in re Christianâ *tyronibus* indulgendo, inutili vero adultis & spiritualibus, quos verbo interno, hoc est, immediatis Spiritus illapsibus duci debere pertendunt. Pessimè hi in *Scripturarum* usu procedunt, neque multo proinde melius, quibus in *aliis* evolvendis *Autoribus* vestigiis eorum insistere volupe est. „ Nunquam *Lectionis* filum plane abrumpendum est, nec ullis difficultatibus aut „ molestiis animus ab eâ deterrendus, e con„ tra persistendum in eâ laudabili pertinaciâ,

dum Spiritus hos regit artus,

„ vivendum *lectitando*, moriendum *lecti*„ *tando*, siquis genuinus sapientiæ alumnus „ sit, & non vivere tantum sed & jucunde „ ac erudite vivere optet. Fecisse sic *Carolum Magnum*, Imperatorem Augustissimum, autor est *Theganus*, Chorepiscopus Treverensis: *Quatuor Euangelia* (inquit) *quæ ap-*

Thegan. in Gest. Ludov. Pii.

appellantur Matthæi, Marci, Lucæ, Johannis, *ipso* ultimo ante obitum *suum die* perlegit *non tantum*, *sed* cum *Græcis etiam & Syris optimè correxit*. Sicuti & *Zenonis Cittici* infatigabilem in hoc opere *assiduitatem* hoc carmine expressit *Laërtius*:

Laërt. de Philosoph. vit. lib. 8. pag. m. 224.

Τὸν δ' οὐκ ἀργιχειμὼν κρύοσσεις, οὐκ ὄμβρος ἀπείρων,
Οὐ φλὸξ ἠελίοιο δαμάζεται, οὐ νόσος αἰνὴ,
Οὐχ ὠ τὶς δήμου ἐν ἀρίθμιος, ἀλλ' ὅγ' ἀτειρὴς
Ἀμφὶ διδασκαλίῃ τέτατα νύκτας τε καὶ ἦμαρ.

Hunc non acris hyems domuit, non frigidus imber,
Non Solis radii, non vis teterrima morbi,
Non quicquid vulgo pretiosum; invictus *at unus*
Instabat *gravibus* studiis *noctesque diesque.*

VI. (6) Quisque, qui legitur, *Scriptor* in iis, quæ artis suæ sunt, suspiciendus est & æstimandus; neque mox fraudi ipsi esse oportet, si forte in omnibus, quæ accessoria scriptioni suæ sunt, haud ita excellat, quam in aliis, imo leviter nonnunquam in iis aberret: modo pateat, ipsum in principali, quod ad disciplinam agrumque suum pertinet, argumento, melioribus satisfecisse.

Non omnia possumus omnes.

Ἀλλ' οὐ γὰρ αὐτὸς πάντ' ἐπίσταται βροτῶν,
Πέφυκεν, ἄλλῳ δ' ἄλλο πρόσκειται γέρας

Ut cuncta noris nemini mortalium
Datum est, sed alia dos adest alii viro.

Qui in *Theologiâ* princeps est, mox in *Philosophiâ*, *Medicinâ*, *Literaturâ*, aliisque faculatibus, quas in subsidium nonnunquam vocat, eodem gradu modoque non eminet; sed suæ quisque artis magister est optimus, stultitiamque sapit, siquis vietor simul & piscator, medicus simul & magnus, augur simul & scœnobates audire gestiat; vel uti *Grotium* alicubi describit Rivetus, *si ingenii tam ampli quis esse se putet, ut nullis coarctari possit terminis, ubique juris dictionem exercere, in Literaturâ omnis generis, in linguarum cognitione, in legum & juris peritiâ ac tandem in Theologiâ dictaturam attribuere sibi velit.* *Ars* (ut pulchre alicubi Franesius *naturæ imitatrix est, & scientia ita existit: ut quemadmodum neque oculus simul de odoratu & colore, neque nasus de colore & odoratu una judicat, sed unumquodque membrum suo gaudet munere; sic uniuscujusque hominis* mens *suo fungatur officio, nec ad plures rerum scientias simul videtur idonea. Sensus quippe omnia percipiunt, sed alius aliud; homines item omnia intelligunt, sed alii alia.* Perpaucis obvenit *Philonis* illa felicitas, qui cum armamentarium *Athenis* fecisset, opus & sumptu & elegantiâ excellentissimum, ita facundè inventionis suæ rationem in theatro reddidit, ut populus *Atticus*, non boni *architecti* tantum sed & disertissimi *Oratoris* laudem ei adscripserit. Aliquando, ut in Adagio est Κροτωνιατῶν ὁ ἔσχατος πρῶτος τῶν ἄλλων; qui

Rivet. Præfat. in Cassandri Consultat.

Farnes. de Similacr. Reip. lib. 4. cap. 5. pag. m. 83.

Strab. Geograph. lib. 6.

Cro-

Crotoniatorum postremus est, reliquorum *Græcorum* primus esse potest, hoc est, qui in *uno* infimus, in *alio* supremus, princeps aulœdorum, inter citharœdos utut vilissimus, & contra. Notanter hanc in rem *Luduvicus Vives*, qui cum licet quoad *materiam* bene scripsisset, ob scriptionis tamen modum minus forte politum, carpi se a quibusdam videret, ita respondit: *In Autore alicujus Disciplinæ boni consulitis errores* alterius; *in* Theologico *Historiæ*, *in* Historico *Primæ Philosophiæ*, *modo muneri suo satisfaciat*: *multo benignius linguæ peccata condemnabitis*: *bonam sententiam* Gallice *aut* Hispanice *dictam amplectemur*, *non accipiemus* vitiose latine. *Ego vero cum M. ipso Tullio* indisertam *malo* sapientiam, *quam* stultam loquacitatem. *Augustinus recte*, *qui eo magis ait solœcismis & barbarismis offendi homines*, *quo* infirmiores *sunt*, *& eo esse* infirmiores, *quo doctiores* videri *velint non rerum scientiâ*, *quæ ædficat*, *sed* signorum, *qua non inflari difficile est*, *cum & ipsa* rerum *scientia sæpe cervicem erigat*, *nisi Dominico reprimatur jugo*. Quapropter omnes dicendi sunt excedere ἀμιλείας & inhumanitatis terminos, qui, prout scarabæi pilularii, omnibus vel *equini* vel *bovini* corporis sanioribus partibus prætermissis, huic vel illi putido ejus ulceri involare solent, ita omnibus iis, quæ in *Opere* aliquo *bene* scripta vel dicta sunt, neglectis, huic illive laciniæ vel voci sugillandæ sæpe inhærent, ne nihil pro suo, quod jactant, acumine, quod censurâ dignum sit, videantur

Lud. Viv. de Vit. & mor. Viri Erudit.

Montagn. Ess. Livr. 1. Chapit. 16.

observasse. Prout & alios ex adverso invenias (tam varia & perversa hominum studia & vota sunt) qui, si quædam in *Libris* non tam laude quam censurâ digna sint, ea admirantur, extollunt, mordicusque iis inhærent; præstantiora e contra, quæ inibi occurrunt, vellicant, exagitant, nullo saltem loco habent, de quibus ita Basilius: *Quid aliter muscæ communiter faciunt? quæ* politissimum *manus* candorem *celerrime præcursant, eoque minime adficiuntur; at si quid forte* scabiosum *invenerint, hoc ut delicias suas suavius deosculantur.* Atque ejusmodi quidem *lectio* non tam *judiciosa* tum est, ut videri vult, quam in Scriptorem scriptumque bonum *invidiosa* & *injuriosa.* Quanto æquius Venusinus olim Vates:

Basil. lib. 16. Ep. 7.

Horat. de Art. Poëtic. vers. 351.

> —— *ubi* plura nitent *in carmine, non ego* paucis
> *Offendor* maculis, *quas aut incuria fudit,*
> *Aut humana parum cavit natura* ——

Erasm. Epist. lib. 4. Ep. 7.

VII. (7) Eorum denique, quæ legimus, excerpta & *Adversaria* conficienda sunt. Vox *est Ciceronis*, quâ indicavit scedulas, commentariolos & chartas, quæ homines *advertebant*, & veluti memoralia iis erant, ne res quædam exciderent. Alii *tumultuarios* vocant *Codices*, qui nos *advertunt*, & memoriæ causâ fiunt, postea tamen eadem illa, quæ in iis perscripsimus, in ordinem redigimus, & in tabulas referimus. Erant ergo chartæ quædam viliores, quibus Eruditi utebantur, quando primum

Cicer. pro Roscio.

David. Cleric. Orat. 10. pag. 124.

ali-

aliquid componebant, ut opus emendatum in mundiorem chartam poſtmodum referrent; quas Romani in genere *libellos* nuncupant, de quibus ita *Suetonius* in Nerone: *Venêre in manus meas pugillares* libellique *cum quibuſdam notiſſimis verſibus, ipſius chirographo ſcriptis.* Epiphanius σχεδίασμα appellat, ut quæ opus correctius excipiebant πλεγίδας; Ὑπομνήματα *Demoſtheni* dicuntur. *Adrianus Junius* ita vocari vult, quod rerum memoriam *adverſâ paginâ* in iis annotemus; & in hoc differre putat a *tabulis*, quarum meminit *Cicero*, quod *illa* negligenter & non ſine liturâ ſcribantur, *hæ* vero cum diligentiâ & accurate. *Libros exceptorios* vocat *Vives*, ut &, qui notas *in Exercitationes* ejus conſcripſit, *Johannes Thomas Freigius*. Germanis ſunt *Sudelbücher* nobis Belgis *Klad-Boeken*. Sed de *voce* ſatis, *res* præcipue attendenda & præſtanda eſt. Quod ſi enim vel attentiſſimè *legas*, ac profundiſſime *mediteris*, aquam in mortario tantum tundes, id eſt, ne quicquam proficies, niſi memoriæ imperfectioni *Adverſariorum* hujusmodi adminiculo ſubvenire ſtudeas, & e *Scriptore* qualicunque in certas quaſdam Claſſes ea ſeligas, & annotes, quæ olim uſui tibi fore exiſtimes. Docuit hanc artem *tum* exemplo ſuo, in eruditiſſimo *Adverſariorum* Opere, *tum* verbis hiſce *Adrianus Turnebus*, Profeſſor primum *Tholoſæ*, deinde *Pariſiis*: Cum *ſeria* (ait) *tum ſtudia animus ob moleſtias communium temporum, & Patriæ cadentis interitum, refugeret & aſpernaretur, per* ſcriptores *elegantiores ul-*

Sueton. in Neron. cap. 52.

Epiphan. in fin. Oper.

Jun. Nomenclat. cap. 32.

Lud. Viv. Exercit. p. 137. 151.

Freig. Not. in Viv. Exercit. pag. 157.

Turneb. Ep. ad Michael. Hoſpital.

tro citroque curſitare vel volitare cœpi ; & , ut quemque librum prehenderam, quicquid ex tempore ſubitoque in mentem veniebat, tumultuariâ ſcripturâ *comprehendebam : interdum repetitâ memoriâ, quæ in diverſis Autoribus legeram,* unum *in* caput *congerebam —— Interdum oblitus quid ante notaſſem, illud idem in aliâ chartâ iterabam, omnia quidem fere velut folia Sibillæ in numerum digeſta, ſed nullo delectu ordineque deſcripta, temere inconditeque ſcribebam, & in pulverem ſitumque abjiciebam.* Nec diſſimiliter Gellius, qui de ſeipſo: *Uſi ſumus ordine fortuito, quem antea in* excerpendo *feceramus. Nam proinde ut librum quemque in manus ceperam, ſeu* Græcum *ſeu* Latinum, *vel quod memoratu dignum audieram, ita quæ lubitum erat, cujus generiscunque erant, indiſtinctè ac promiſcè annotabam, eaque mihi ad ſubſidium memoriæ, quaſi quoddam literarum penu, recondebam, ut quando uſu veniſſet, aut rei aut verbi, cujus me forte repens oblivio tenuiſſet, & inibi, ex quibus ea ſumpſeram, non adeſſent, facile nobis inventu & deprompta forent.* Eximia *quidem* humanæ *memoriæ* vis eſt, penetrale amplum, ſed haud infinitum tamen; certos enim limites habet & fines, ultra quos progredi ſæpe non datur. Diverſarum in eâ rerum imagines certis quaſi cellulis reponuntur, quibus niſi cuſtodes addas, qui ſollicitè ſervent in iis recepta & recondita, nullo negotio effringent ſæpe & aufugient, atque ita omnis *lectionis* peribit fructus Huic ergo, inquam, occurrendum imbecillitati & incommodo eſt, niſi effluere tandem quam

Gell. N. A. Lib. 10. cap. 1.

Plutarch. de Liberor. Educat. Oper. part. 2. pag. 9.

Urſin. in Præfat. ad Theol. Symbolic.

quam plurima, si non omnia, velis, quæ *lectitando* tum recepisti unquam, tum confirmare & retinere intendisti: at quomodo feceris id melius, quam *excerpendo* & annotando? Neque enim multos invenias *Alexandros*, *Demosthenes*, *Cosroës*, *Hortensios*, horumque similes, qui *stupendæ* & tenacissimæ *memoriæ* extiterunt. De *Augusto* testis est *Suetonius*, quod in *evolvendis utriusque linguæ Autoribus nihil æque sectatus sit, quam præcepta & exempla publice vel privatim salubria, eaque*, *ad verbum* excerpta, *aut ad domesticos, aut ad Exercituum Provinciarumque rectores, aut ad urbis Magistratus plerumque miserit, prout quique monitione indigerent.* Quod Principis *memoriæ* inserviisse dicit *Pontanus*. Imprimuntur plerumque altius quæ non *lecta* tantum, sed & *scripto consignata* asservantur; *semel* scriptum, *decies* lectum. Estque ipsissima hæc ratio, ob quam Rex olim *Israelis* juxta Talmudicos (ex loco enim *Deuteron.* 17. 18. quem nonnulli huc trahunt, educi id non potest) *propriâ* describere *manu* exemplar *Legis* debuit, ut nempe menti suæ argumentum ejus firmiter hæreret. *Mox post acceptam potestatem* (dicit Philo.) *jubetur Rex Deuteronomium, id est*, Legis *compendium* manu propria *αὐτοχειρίᾳ describere, quo magis ea præcepta* inhæreant animo. *Qui autem scribit per otium imprimis & infigit menti singula fideliter, non in transcursu animadversa, sed cunctanter, non prius transeunte cogitatione ad sequentia, quam bene pensitatis quæ præcesserant.* Imovero hac ipsâ viâ tam profunde subsidunt in *re-*

Sueton. in August. cap. 89.

Pontan. in Salust. p. 181.

Philo de Creat. in princ.

mi-

miniſcentiæ noſtræ habitaculum quæ *lectitando* accepimus, ut vix niſi cum *ipſâ vitâ* nobis eripi ea permittamus; juxta hoc *Caſſii Severi* exemplum, qui cum ex Senatusconſulto *Libros* ſuos comburendos cerneret, patienter injuriam tulit, nihilque aliud hoſtibus ſuis reſpondit, quam hoc: *Supereſt ut & ipſe jam* comburar vivus, *quia* libros *meos edidici.* Accedit, "quod ſi forte *Liber* aliquis egregius ad manum non ſit, nec pretio comparari facile "queat, compenſari impendium id poſſit, ſi *excerpſerimus* ex eo, mutuo a quopiam "ſumpto, quæ in rem noſtram fore arbitrati ſumus. Teſtatur de ſeipſo eruditiſſimus Vir *Johannes Benedictus Carpzovius*, quod cum *Wilhelmi Schickardi* Libellum de *Jure Regio Hebræorum* nullo anquirere pretio potuiſſet, ex eo, ab Amico commodato accepto, quicquid reconditum in eo erat in *Adverſaria* ſua retulerit, nihil moratus *Libri* defectum, quod ſibi de latente inibì theſauro ſatis proſpexiſſit. At vero non omnia, non vilia, non vulgaria, ſed aurea, optima, *ſelectiora* enotanda ſunt; aliter enim ſi fiat *exſcribi* magis quam *excerpi* dicenda ſunt. Bene Lucretius:

Rhodigin. Antiqq. LL. Lib. 11. cap. 13.

Carpzov. in Schickard. de Jur. Reg. Hebr. in Præfat.

Lucret.

Floriferis ut apes in ſaltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depaſcimus aurea *dicta.*

" *Spongiarum* inſtar *Lectores* eſſe non debent, " quæ omnia attrahunt, nec *clepſydrarum*, " quæ quod exceperunt parte unâ, altera " rurſus emittunt, ſed *ventilabrorum*, quæ, " excuſsâ paleâ, bonum triticum tantum re-

ti-

tinent. Notat alicubi *Gellius* istiusmodi quosdam homines, qui albâ amussi, id est, *nullo delectu* omnia conglomerabant: *Illi omnes* (inquit) & eorum maxime *Græci, multa & varia* lectitantes, *in quas res cunque inciderant, albâ, ut dicitur, lineâ, sine curâ* discriminis, *solam copiam sectati converrebant.* Est hoc (ut salsè alicubi Scaliger) *in horrea nostra simul cum frugibus, etiam scarabeos cum tabernaculis suis congerere, dum omnia converrimus sine vanno & cribro.* Rectius Plinius: *Sicut* apes *non* quidvis ex omnibus *colligunt, sed ex diversis herbis & floribus primum favos constituunt, deinde ceram fingunt, hoc est, domos cellasque faciunt, deinde sobolem, postea mella: ceram ex floribus, melliginem ex lachrymis arborum; ita non* omnia *petenda ex eodem Autore, sed ex unoquoque sumendum quod habet utilissimum.* Et post ipsum Erasmus: *Erit huic* [lectori] *per omne scriptorum genus vagandum, ut* optimum *quemque primum legat, sed ita, ut neminem relinquat ingustatum. Atque id quo cumulatiore fructu faciat, ante locos & ordines quosdam ac formulas in hoc paratas habeat, ut quicquid usquam acciderit annotandum &* observatu dignum, *id suo adscribat ordini.* Atque quidem hâc de causâ haudquaquam tam operoso opus hic molimine est, quale abhinc annos aliquot adhibuisse quosdam refert illustre Jure-consultorum decus *Ulricus Huberus*; Qui (uti ait) nihil, quod *in libris* occurrebat, intactum relinquebant, sed eos lituris refertos, suâ vel conductâ manu describebant, singula videlicet *Excerpta* toties, quoties in illis verba

Gell. loc. antea citat.

Plin. lib. 1. cap. 6.

Erasm. de Stud. & Legend. Autorib.

Huber. specim. Philos.

verba pinguioribus insignia lineis exstabant. Unde & fiebat, ut absolutus *Index* ipso *Autore* suo longe major & spissior fere evaderet, ipsique inter se & apud alios hoc tenerent postulatum, nullius valoris *Indicem* videri, qui non ipso *Scriptore* longior & copiosior esset. Qui etiam, descripto auctoque eum in modum *Libro*, in chartis ὀπισθογράφοις, id est, ab alterâ parte descriptis, singula dicta sententiasve in totidem fragmenta tabellarum scindebant, quæ tum iterum secundum ordinem literarum initialium, in tot saccos vel loculos, quot sunt elementa literarum, secernebant, eadem illa fragmenta, numero infinita, ordine Lèxicographo disposita, chartis insuper aliis illinentes, ac deinceps iterum, quia deformia sic erant, nec tuto satis hærebant, describenda collocantes, & compacta suis in Bibliothecis seponentes, ut eò, quoties opus esset, tanquam ad inexhaustos thesauros, se reciperent. Haud opus, inquam, est tam anxie hic procedere: non enim puto laborioso tali conamine juvari ingenuorum mentes, sed opprimi; nec firmari *memoriam*, sed distrahi; ne addam, ne millesimum quidem hominem inter βιβλιοφίλους esse posse, qui tanto oneri suscipiendo, nedum diu ferendo par sit. Neque multum etiam refert qualis *liber* sit, e quo *excerpas*, an bonus an malus, modo quod *excerpis*, non malum, sed *bonum* & *utile* sit. Virgilius etiam ex Ennii *stercoribus* aurum collegit veluti e luto margaritas, quod *grandis prudentiæ esse* Hieronymus asserit. Unus tandem accedat *Plinius*, mox laudatus, de quo

Civil. in Præfation.

Donat. in Vit. Virgil.

Phædr. Fab. 17.

Hieronym. Op. tom. 3. Ep. 3.

quo ferunt, quod bis mille *librorum* lector „ extiterit, imo nullum unquam *librum* „ viderit; quem non legerit, sed quomodo? „ obiterne tantum? absit; e contra (quod tribuit ei Muretus) *nihil dignum cognitu legit, quod non in* litteras *retulerit*. Atque „ hâc *legendi* & studendi ratione tantum profecit, ut magno suo merito a nemine „ non Eruditorum rerum omnium, scitu dignarum, *promuscondus*, Artiumque ingenuarum *receptaculum* salutatus tandem sit. „ Neque ipsi tantum tam feliciter id cessit, sed quamplurimis etiam aliis, qui ipsissimâ hâc viâ ingentem profundissimæ, tum *sacræ* tum *prophanæ*, eruditionis thesaurum auspicatissimè sibi compararunt.

Muret. Vol. 2. Orat. 13.

Drexel. Aurifodin. part. 1. cap. 9.

CAP. IX.

De singulari *quorundam* in *Libros* affectu.

SUMMARIUM.

I. *Dignissimi* Bibliothecarum & Librorum *possessores qui?* Cato, Cicero, Alexander M. Labeo Antistius, Julianus *Apostata*, Pamphilus Presbyter, Hieronymus, Origenes, Alphonsus, *Arragoniæ Rex*, Bessa-

Beſſarion *Cardinalis*, Franciſcus, *Galliarum Rex*, Cælius Calcagninus, Martinus Siliceus, Laurentius Medicæus *viri* φιλοβιβλώτατοι. II. *Ingenti ſummâ* Libri *a nonnullis coëmti. Stupendi* pretii *donaria a* Ptolomæo, *Ægypti Rege*, *in* LXX *Interpretes profuſa. De quorum tamen* valore *non una omnium ſententia eſt. Ei, qui* Nicolao V. PP. *Euangelium Matthæi* Hebraicum *adferret*, *quinque Ducatorum millia promiſſa. Ejuſdem* Nicolai *non vulgaris in quoscunque*, Literatos *imprimis*, *munificentia. Quâ collapſa Studia non parum reſtituit.* Heideggeri *de eo judicium. Principes alii in* Literatos *quoque liberales.* III. *Etiam Regum Imperatorumque quidam* ſcribendis Libris *ſe tradiderunt.* Bibliothecariorum *munus non liberis ſed* ſervis *olim demandatum.*

tum. Ab illustribus *tandem Viris postmodum etiam quæsitum & susceptum. Principes quidam sibi invicem nonnunquam* Libros *donariorum loco miserunt.* IV. φιλομαθία *nulla sine* βιβλιοφιλία.

I. PRout & istiusmodi Librorum *Lectores*, quales jam descripsimus, demum sunt, quos ut dignos insignium *Bibliothecarum* possessores jure suspicias; quosque hic eruditi sui apparatus effectus nunquam non manet, quod *Librorum*, tanquam felicitatis suæ literariæ instrumentorum, desiderio effusissimo flagrare non tantum, sed & consumi fere se sentiant, φιλομαθίαν suam genuinâ βιβλιοφιλία, ut fideli pedissequâ, nunquam non insequente. Plurimorum exemplis demonstrari hoc posset, sed pauca tantum adducam; poteris enim ἐκ τοῦ κρασπέδου τὸ ὕφασμα γινώσκειν, *de totâ veste e fimbriâ judicare.* Tot enim alias, si campum hunc ingredi animus esset, se proderent,

— quot dicere nunquam
Tam cito, nec tanto possis contexere cursu, Juvenal.
Ut non ter decies respires.

Ita hanc in rem Cicero: *Quo cum venissem,* M. Catonem, *quem ibi esse nescieram, vidi in* Bibliotheca *sedentem,* multis *circumfusum* *Stoi-* Cicer. lib. 3. de Finib.

Stoicorum Libris. *Erat enim, ut scis, in eo inexhausta aviditas* legendi, *nec satiari poterat; quippe qui ne reprehensionem quidem vulgi inanem reformidans, in ipsâ Curia soleret* legere *sæpe, dum Senatus cogeretur, nihil operæ Reip. detrahens*: Tam impensè amabat *Libros*, neque publico, prudenti tamen, indicio demonstrare id detrectabat. *Cæsar Julius* reprehensus subinde est, quod, teste Suetonio, *inter spectandum epistolis libellisque legendis ac rescribendis vacaret*. Cicero tam impensè sibi servari *Attici* Libros optavit, ut assecutus eos *Crassum* ipsum divitiis se superasse existimaverit. *Alexander M*. Homeri carminis lectione adeo captus fuit, tantoque ejus inflammatus est studio, ut aureum scrinium, in prædâ *Darianâ* repertum, gemmisque opulentissimè variegatum, isti destinaverit usui, ut *Homeri* opera, eo inclusa, ipsis bellicis expeditionibus gestarentur. Addit *Plutarchus*, quod ea sub pulvino cum pugione reposita habuerit; ut quoque quod, cum in superioribus Provinciis aliorum *Librorum* facultas non esset, mandaverit *Harpalo*, ut mitteret, eumque ei misisse *Philisti* Libros, *Euripidisque* & *Sophoclis*, & *Æschyli* tragœdiarum magnam vim; *Thelestis* quoque *Philoxenique* dithyrambos. Labeo Antistius, non ille, qui *Servii Sulpitii* auditor fuit, *Cinna* aliis dictus, sed hujus filius, *Trebatii discipulus*, ingenii qualitate & doctrinæ fiducia maxime insignis, qui juris Civilis scientiâ *Capitonem Atejum* antecelluisse, & incorruptâ libertate eminuisse dicitur; hic, inquam, tam flagranti in *Libros* fuit af-

Sueton. in Julio. cap. 45.

Plutarch. in Alexand.

Hotoman. de Senat. & Senatus-consult. insignib. pag. m. 166.

affectu, ut oblatum ab *Augusto* consulatum, tanquam *servitutis auctoramentum*, fortiter contemnens, usque adeo studiis fuerit mancipatus, ut sic universum divisérit annum, ut Romæ *sex* mensibus cum studiosis esset, *sex* mensibus secederet, *librisque legendis* non tantum, sed & *scribendis* operam daret; sicuti quamplurima ejus monumenta etiamnum extant, testibus *Macrobio, Gellio, Augustino, Servio* &c. Julianus Parabates, atrocissimus licet Christiani nominis hostis, vir tamen vere literatus literarumque & *Librorum* amantissimus fuit. *Princeps*, ut nonnemo eum vocat, *ad unguem factus*, *odium in Christianos si excipias*. Sic habet ad *Ecdicium*:

Pompon. in leg. 2. ff. de Origin. Jur.

Gell. lib. 13. cap. 10.

Macrob. lib. 1.

Serv. in Æneid. 15.

Augustin. de Civitat. Dei. lib. 4.

Socrat. 14. Eccles. lib. 3. cap. 1.

> Ἄλλοι μὲν ἵππων, ἄλλοι δὲ ὀρνέων,
> Ἄλλοι θηρίων ἐρῶσι· μοὶ δὲ βιβλίων
> Κτήσεως ἐκ παιδαρίου δεινὸς ἐκτέτηκε πόθος.

Alii quidem equos *amant*, *alii* aves, *alii* feras, *mihi vero a puerulo mirum acquirendi & possidendi* Libros *desiderium insedit*. Pamphilus Presbyter, autore *Hieronymo*, tanto Divinæ *Bibliothecæ* captus est amore, ut maximam *Origenis* Voluminum partem (quæ, uti supra observavimus, ad *sex* fere *millia* excreverant, unde & συνθετικῆς & χαλκεντέρου *Adamantii* nomen ipsi adhæsit, ob assiduum *scriptionis* studium) propriâ manu descripserit. Quin de seipso refert idem *Hieronymus*, tanto sibi *Origenis* volumina, dicti *Pamphili* manu exarata, fuisse gaudio, ut ea nactus *Crœsi* opes possidere se crediderit. *Si enim lætitia est* (ajebat) *unam episto-*

Julian. Ep. ad Ecdic.

Hieronym. de Scrip. Ec. Eccles. Op. Vol. 2. fol. 132.

lam habere Martyris, quanto magis tot millia versuum, per quæ mihi videtur sanguinis sui vestigia consignasse? Autolycus Gentilis, vir usque adeo doctus, ut omnes propemodum tam novas quam veteres calluerit Historias, totas interdum noctes in Bibliothecis transegit. Sic enim ad eum *Theophilus Antiochenus*: Ει γὰρ σοὶ δυνατὸν, καὶ νύκτωρ οὐκ ὀκνεῖς διατελεῖν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις: *Nam si tibi facultas detur, haud pigritaris vel noctes in Bibliothecis transigere.* Alphonsus, *Arragoniæ* Rex, omnes sese uniones suos margaritasque amittere malle, quam *Librorum* unum, quos habebat, aperte professus est: cumque *Cosmus Medices* Livii aliquot *decades*, nuper repèrtas, ipsi misisset, summi muneris loco eas accepit. Estque hic idem ille Princeps, qui, adinstar *Alexandri*, cum *Libris sub spondâ* positis dormiebat, noctuque experrectus allato lumine eos volvebat. Ut quoque *Scipio Africanus* absque *Xenophonte* suo somnum nunquam cepit, βιβλίοις ὡς προσκεκολλημένος, *libris veluti agglutinatus*. Equidem *ego* (verba sunt Bessarionis Cardinalis, Constantinopolitani Patriarchæ, in *Epistolâ* suâ ad Venetos) *semper a tenerâ ætate omnem laborem, omnem operam, omne denique studium in conquirendis* Libris, *in* omni *genere scientiarum, consumpsi*. Quod argumentum pluribus ibi notatu dignis exequitur. Refert de seipso *Origenes*, sibi, ob jugem *Librorum* tractationem, concessum non fuisse cœnare, nec â Cœnâ deambulare, aut corpus quiete reficere, nec restituendi corporis causâ totam noctem dormire. *Frede-*

Theoph. ad Autolyc. lib. 3.

Anton. Panormitan. de dict. & Fact. Alph. lib. 1. & 4.

Camerar. Horar. subcisiv. Cent. 3., pag. 243. 258.

Goldast. Ep. 45.

Cedren. Ep. ad Ambros.

ricus

ricus II. Imperator Græcæ, Latinæ, „ Saracenicæ & Germanicæ linguæ peritus, „ *quicquid habuit otii* legendis & volutandis *Libris* impendit. Carolus M. inter ipsos *armorum strepitus* studiis poëticis vacavit, ac *carmina* versusque dictavit. De *Francisco* I. Galliarum Rege, habet Sleidanus: *Prandens atque cœnans semper de* literis librisque *loqui solebat. Quicquid in Poëtarum, Historicorum, Cosmographorum* Libris *hauserat, quicquid de Plantis, herbis, animalibus, metallis, gemmis prodiderunt Aristoteles, Theophrastus, Plinius, & id genus alii, multo usu & quotidianâ recitatione cognitum habuit, & exploratum. Adhæc per Italiam atque Græciam habuit, qui Veterum Autorum* Scripta *conquirerent atque describerent.* „ Laurentius Medices in lectissimorum *Librorum* copiâ magis, quàm in ipsis *divitiis* gloriari solitus fuit, eamque amicis suis deliciarum loco ostendere consuevit; tamque impellentia ab *Angelo Politiano* & *Pico Mirandulano* Comite *ad Libros* emendos optabat sibi præstari incitamenta, ut, deficientibus sumptibus, *totam* tandem eapropter *supellectilem* suam oppignorare cogeretur. Martinus Silicæus, Archi-Præsul *Tholosanus*, ut quanto in pretio *Libri* sibi essent, ostenderet, cum eorum comparandorum gratiâ ad *Bibliopolarum* tabernas se conferret, nunquam passus est per *famulos* eos domum deferri, sed *ipse* suis manibus dulce sustinere onus voluit. Urgentibus autem amicis, ut aliis illos concederet: *haud id fecero*, respondebat, *Libri me honorarunt, quidni vicissim eos gestan-*

Ivar. Adolph. Medull. pag. 123.

Sleidan. lib. 19. ad Ann. 1457.

Hotoman. de Senat. & Senatus-consf. insign. pag. m. 166.

do honorem? Digitum intendebat in dignitatem, quâ, ob indefessam & sedulam *Librorum* tractationem decoratus erat, cum ad *Philippi* II. Hispaniarum Regis educationem, & *in literis* institutionem, electus esset. Imo vero non defuit, qui vivus non tantum *Libros* deperiit, sed & post mortem in medio eorum tumulum quæsivit & acquisivit. Fuit is *Cælius Calcagninus*, cujus monumento hæc inscripta leguntur verba: *Cum* Cælius Calcagninus *nihil magis optaverit, quam de omnibus, pro fortunæ casu, bene mereri, decedens Bibliothecam, in quâ maximam ætatis partem egit, publicavit, & in eâ se* condi *mandavit.*

Chytræ. in Delic.

II. Quare & hinc est, quod nullis sæpe pepercerint sumptibus Eruditi, si res suæ id ferrent, modo probatissimos undecunque *Scriptores* sibi potuerint comparare. *Aristoteles* (referente *Agellio*) pauculos *Speucippi* Philosophi *Libros* tribus talentis Atticis post mortem ejus emit; quæ summa mille præter propter octingentos Philippæos facit. *Plato*, licet tenuioris alias conditionis, tres tamen *Philolai Pythagorici* Libros decem millibus denariûm mercatus est, emptosque tanto studio lectitavit, ut ad ejus defuncti caput postmodum inventi sint. Exagitavit eum caropter *Timon Atheniensis*, per excellentiam μισάνθρωπος dictus, licet in denominationis illius causâ assignandâ Autores non conveniant:

Gell. lib. 3. cap. 17.

Voss. de Philosoph. lib. 2. pag. 66.

Καὶ σὺ Πλάτων, ἐ γὰρ σε μαθητὴν ὁ πόθος ἔχε

Πολ-

Πολλῶν δ᾽ ἀργυρείων ὀλίγην ἤλλαξας βίβλον,
Ὅθεν ἀπαρχόμενος γράφειν ἐδιδάχθης.

Tuque Plato, *nam discipulum te dura Cupido*
Abstulit, exiguum *redimis* grandi ære *libellum*,
Scribere per quem orsus, prædoctus abunde fuisti.

Johannes Picus, Mirandulanus Comes, comparandis *Libris* septem aureorum numûm millia exposuit. *Richardus de Buri*, Episcopus Dunelmensis, nullam *caristiam*, ut loquitur, (*parcitatem* intelligit) *impedire debere* dixit *hominem à* librorum *emptione*, *si suppetat sibi quod pro iis petitur*, *nisi in* duobus *casibus*, vel *cum malitiæ venditoris non videtur cedendum*, vel *tempus emendi expectandum est opportunius*. Ptolomæus Philadelphus pro *Sophoclis*, *Euripidis* & *Æschyli* αὐτογράφοις quindecim argenti talenta *Atheniensibus* oppignoravit. Et quanti hic idem famosissimam LXX. Interpretum *Versionem* non fecit? quum magnis eam sumptibus adornari, inque *Bibliothecam* suam reponi non tantum curârit, ut pretiosissimum κειμήλιον, sed & literas dederit, Pontifici exhibendas, Interpretes accersentibus, donaria ad *Eleazarum* miserit, aliosque Templo sacratos; totque Talenta in redemtionem non tantum, sed & honorariorum loco in *Interpretes* dictos profuderit, ut, juxta *Josephi* & *Aristeæ* calculum, in tantam assurrexerint summam, ut non sine ratione credi-

Richard. de Buri Philobibl. cap. 3.

Wouwer. de Græc. & Latin. Biblior. vers. cap. 2. pag. 32.

Voss. Variar. Observat. p. 333.

deris, totam *Alexandrinam Bibliothecam* tanti non conſtitiſſe: imovero totum annuum vectigal *Ægypti*, (quod, juxta *Voſſium*, quinquaginta millium *Talentorum* fuit) tanti vix valuiſſe. Licet non deſint, qui in dubium hoc vocant, & nimis hyperbolicam computandi rationem illam habent. De ſtupendo hoc laudati Regis in ſtudia *librosque* ardore, ejusque peculiari quadam causâ, ſic diſſerit *Strabo*: Διαφερόντως ὁ φιλάδελφος ἐπικληθεὶς φιλιστορῶν καὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος, διαγωγὰς ἀεί τινας καὶ τέρψεις ζητῶν καινοτέρας. Ptolomæus, *qui* Philadelphus *cognominatus eſt*, *ſuper omnes Ægypti Reges erat cognitionis rerum ſtudioſus, cumpropter* corporis imbecillitatem *ſemper novæ alicujus oblectationis materiam expeteret.* De ſeipſo narrat alicubi Plinius, ſe *Electorum* ſuorum Commentarios *Laërtio Licinio* quadraginta nummorum millibus vendere potuiſſe. *Nicolaus* V. Papa Romanus, per univerſam *Europam* viros miſit præſtantiſſimos, qui veterum Scriptorum *Libros* conquirerent reſtituerentque, & quinque ducatorum millia ei promiſit, qui Euangelium Matthæi *Hebraicum* adferret. Liberalitatem hujus Epiſcopi erga quosvis, imprimis *Literatos*, ſic deprædicat *Platina* (quæ verba mutuo ex eo ſumpſit *Nauclerus*) *Laudatur* (inquit) *ejus liberalitas, quâ in omnes uſus eſt: maxime erga* Literatos: *quos & pecuniâ & officiis Curialibus, & beneficiis mirificè juvit. Eos enim præmiis nunc ad Lectiones publicas, nunc ad componendum de integro aliquid, nunc ad vertendos Græco*

Strab. Geograph. lib. 17.

Middendorp. Acad. Libr. 3. pag. 619.

Pontan. (Jovinian) tomo. 1. pag. 270.

Platin. de Vit. Pontif. pag. m. 722-723.

Naucler. Generat. 49.

au

autores in Latinum ita perpulit, ut Literæ Græcæ & Latinæ, quæ sexcentis jam antea annis in situ & tenebris jacuerant, tum demum splendorem aliquem adeptæ sint. Quam *Literarum* reformationem Clar: *Heideggerus* ipsius *Religionis reformationi, jam proximæ, quodammodo* dicit *præluxisse.* Pars *Epitaphii*, ipsi post obitum scripti, sic habet:

Heidegger. Histor. Papat. pag. 182.

> *Hic sita sunt* Quinti Nicolai *Antistitis ossa,*
> *Aurea qui dederat secula, Roma, tibi.*
> *Consilio illustris, virtute illustrior omni,*
> *Excoluit* doctos *doctior ipse* viros.

Uti & antecesserunt huic Episcopo in munificentiæ erga *Literatos* demonstratione alii quidam Principes: *Cæsar Julius* omnes Liberalium Artium Doctores, qui *Romæ* erant, civitate donavit; *Vespasianus* Latinis Græcisque *Rhetoribus* annua *centena* constituit; id est, bis mille quingentos Philippæos; juxta *Plinium quingena* H. S. pro mercede annuâ *Medicis* destinata sunt, hoc est, Philippæorum duodecim millia & quingenti; *Eumenio Rhetori* Constantius salarium in *sexcentis millibus* nummûm accipere jussit.

Lips. de Magnitud. Roman. lib. 4. cap. 10. pag. m. 362.

III. Quin & hoc imprimis indicio φιλοβιβλίαν suam ostenderunt altioris subsellii viri, quod ipsi eorum nonnulli se scribendis *Libris* accinxerint. Ita *Julius Cæsar, Augustus, Tiberius, Claudius, Vespasianus, Alexander Severus, Numerianus, Julianus* Apostata, *Carolus Magnus*, plures-

Vid. Bejerling. Zuinger. Ridder. aliosque.

resque alii, quos ingenti turba recensere possem, si actum agere animus esset. Deinde quod *Librorum* & Bibliothecarum in se curam suscipere non tantum dedignati non sint; verum honorificum e contra sibi esse existimarint, si *Bibliothecariorum* titulo insignirentur. Demandari alias id muneris hominibus non liberis, sed *servis*, literis scil. probe imbutis & institutis, solitum erat, uti *Ciceronis* hæc indicant: *Dionysius* servus *meus, qui meam* Bibliothecam *multorum nummorum* tractavit, *cum multos libros surripuisset, nec se impune laturum putaret, aufugit.* At postmodum ex *ingenuis* non solum, sed ex ipsis etiam, uti dixi, *Optimatibus*, Regibus, Principibus inventi sunt, qui se operi & sollicitudini huic non subduxerunt. Sub Ptolomæo Philadelpho (de quo mox) *Demetrius Phaleræus*, sub Ptolomæo Euergetâ *Apollonius Alexandrinus*, sub Philopatore *Aristoxenus Comicus*, haud imæ caveæ Viri, Bibliothecæ *Alexandrinæ* fuerunt præfecti. *Gregorius* II. Papa sub *Sergio* Romanæ Bibliothecæ custos & inspector fuit. *Varronem* Cæsar Julius *Palatinæ* Bibliothecæ præfecit; quam provinciam sibi ipsi vindicare postmodum *Augustus* non detrectavit. Sicuti haud dedecuisse ipsissimam *Imperii* majestatem *Librorum* hanc curam, colligere etiam est ex elogiis & inscriptionibus, quas exinde desumptas esse palam est. Exhibet earum antiqua quædam specimina Doctissimus vir *Johannes Jacobus Hofmannus* C. JULIUS

Cicer. Ep. ad Familiar. Lib. 13. Ep. 77. & Lib. 5. Ep. 9.

Lomej. de Biblioth. cap. 13.

Sueton: in Jul. cap. 44.

Hofman. Lexic. Univers. part. 4. pag. 268.

LIUS C. L. PHONYMUS. A. BIBLIOTHECA. GRÆCA C. JULIUS. FALYX. A. BIBLIOTHECA GRÆCA PALATI. &c. Tandem etiam *munerum* loco *Libros* ſibi invicem Principes mittebant. Sic *Michael*, Imperator Conſtantinopolitanus, Carolum M. *Dionyſii* libris, inſtrumento *Muſico* addito, donavit. Prout ſimile quid de *Livii Decadibus*, à *Coſmo Medicæo* Arragoniæ Regi miſſis, ſupra retulimus.

IV. Eſt quidem, uti & ante de πολυχαφίᾳ dictum eſt, quod virum vere doctum minime arguat ſola *Librorum* voluminumque ingens moles; nemo hoc credit, niſi qui forte *vervecum in patria eſt, craſſoque ſub aëre natus*. Neque enim citharœdus quiſque eſt, qui citharam habet, ſed qui rite pulſare eam novit; vel, uti Seneca, *ſapientia non in Literis eſt*, multo minus in *libris*. Verumtamen certiſſimum eſt, perpaucos eſſe, ſi ulli ſint, qui viri profunde *eruditi*, ſine multorum *librorum* lectione ſedulâ & attentâ, unquam evaſerunt. Imovero monſtrari mihi vel unicum *literis* probè perpolitum velim, qui eâ ipſâ de causâ, quod talis ſit, omnia deinceps ſcrutandi rimandique ardore continuo inflammatus non ſit: At quo pacto talem aliquem laudatiſſimi ſui voti compotem fieri poſſe credas, ſine inſigni exquiſitiſſimorum *Librorum* adminiculo & uſu?

Senec. Ep. 89.

FINIS Libri *Primi*.

DE

DE LIBRIS.

LIBER SECUNDUS.

Cap. I.

De Μισοβιβλίᾳ, *ejusque* duplici *causâ*, Ignaviâ & Φιλαργυρίᾳ.

SUMMARIUM.

I. Μισοβίβλων *ingens semper & ubique turba. Exemplum eorum memorabile ex Ursino.* Paulus II. *Papa infensissimus* Librorum & *Literatorum osor. Hic* Romanos *suos monuit, ne liberos suos bonis literis imbui sinerent.* Alexander M. & Johannes Albertus, *Princeps* Megapolensis, *ei oppositi.* II. Libri *a quibusdam* proscripti, *ab aliis* flammis dicati, *licet haud eodem ab omnibus animo & fine. Locis* Act. 19. 8. & Jer. 36. 23. *lux affusa.* S. Scripturæ *Libris*

bris Pagani *maxime infesti,* & *quare? Libri* Sibyllini *cur in* arcanis *a* Romanis *habiti? Quo* loco & *a* quibus *asservati? Quænam M.* Attilio, *propter eos alteri communicatos, irrogata pœna? Ab* Augusto *supra alios* Libros fatidicos *in pretio habiti.* Muhammed, *se ipso teste, nec legere potuit, nec scribere.* Andreas Naugerius *cur singulis annis* Martialis *quosdam libros flammis devoverit? Qualis Poëta* Martialis, & *quam* caute *tractandus.* Papicolæ *quo jure* in τῶν μισοβίβλων *censum etiam referendi.* Index *eorum* expurgatorius *quando* & *a quibus invectus?* III. Ignavia in *multis* μισοβιβλίας *causa. Quo pacto hæc a volutandis* libris *deterreat?* Color & prætextus *apud varios Autores idem.* IV. *Etiam e* φιλαργυρίᾳ Librorum *aliquando contemptus.* Spanhemius, Hie-

Hieronymus, Bessarion Cardinalis, Publius Syrus *laudati*.

I. SIcuti autem, ut ex iis, quæ *Libro Priore* dicta sunt, liquet, hominibus βιβλιοφίλοις nunquam caruit, neque unquam caritura est Literatorum ætas, sic neque defuturi unquam sunt, quos μισοβίβλυς jure dixeris: *Ranarum* chorus, cantionem illam e veteri Comœdiâ passim occinentium, βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοὰξ, hoc est, illiusmodi generis homines, qui tum corde tum ore præstantissimis etiam Eruditorum lucubrationibus obstrepunt, ac infestos se præbent, saltem vel nullo vel exiguo loco eas habent. Memorabile *morionis* istius modi exemplum refert Clar. *Ursinus*; cujus historia, quod jucunda sit, sine piaculo non videtur prætereunda: „*Operæ* (inquit) pretium est narrare, qualem *Erasmus* Episcopum quendam, in „*Dedicatione* præclari Operis, expertus „sit. Allatus *est Liber* inauratus, pur„purâ vestitus, ut non solum Scripta „sed & Scriptorum ornamenta amplitu„dini *Præsulis* responderent. Ille hin„niente risu primum maligne, ut solet, „donum intuetur; deinde vocari jubet pur„purarium, ut de purpurâ, χρυσόχοον, ut „de auro, Librarium, ut de compagina„tione edoceret, quanti constaret. Sum„mulâ in unum collectâ, secundum eam „pecuniam dedit. *Erasmus* (ut erat etiam in

Erasm. Epp. Lib. 28. Ep. 18.

Ursin. Tract. & loc. cit.

in irâ festivus) *ego*, inquit, *Librum meum* " *arbitrabar donasse*, *vendidi*, *ut appa-* " *ret. Si Præsul vellet uti ingenio*, *opti-* " *mus evaderet* bibliopola, *nec facile de-* " *coqueret*, *cum ex amussi* Librorum " *noverit pretia*. Doctus forte studio- " rum *librorumque* hoc *odium* Episcopus is est à sanctissimo Patre suo *Paulo*. II. Pontifice Romano; Hic enim ἄμȣσ☉ non tantum fuit (ut Curia Romana *Sergios*, *Benedictos*, *Eugenios*, *Johannes* aliaque plura *illiterata* Ecclesiæ scil. capita habuit) sed & μισόμυσ☉, id est, usque *adeo* bonis literis *Librisque* infensus, ut quosvis eorum æstimatores uno nomine *hæreticos* dixerit; imò hanc ipsam ob causam hortatus *Romanos* suos sit, *ne* (referente Platinâ) *filios suos diutius in* literarum *studiis versari paterentur*: *satis enim esse*, *si* legere *&* scribere *didicissent*. *Veritus haud dubie* (addit Mornæus) *ne restitutæ semel bonæ literæ abusus*, *sub ignorantiæ caligine latitantes*, *detegerent*. Quapropter hoc etiam post excessum suum decoratus est elogio, quod *omnis eruditionis & virtutis hostis* diem suum clauserit. Aliter sane, ac insulsus hic homo, animatus fuit bellicosissimus Princeps *Alexander Magnus*, qui, rebus curisque militaribus utcunque intentissimus, adeo tamen bonarum *artium* flagravit amore, ut, cum Pater ejus Philippus *Perinthon* obsideret, triginta *puerorum* millia a studiorum liberalium cultu non tantum non abercuerit, sed e contra nullis non exercitiis *literisque* imbui curârit. Cujus vestigiis multa post secula *Johan-*

Szegedin. Specul. Pontific. pag. 110. 156. à

Platin. de Vit. Pontific. in Vit. Pauli 2.

Genebrard. in Chronic.

Mornæ. Myster. Iniquit. pag. m. 528.

Plutarch. in Alexandr. circ. fin.

hannes Albertus, Princeps *Megapolensis* instititit, qui non tantum quotannis examina quædam in Scholâ suâ *Suerinensi* instituebat, sed & ipse præsto in iis erat, ipse pueros examinabat, beneque respondentibus, ut currentibus calcar adderet, munera non exigua erogabat.

Manl. Collect. tom. 3. pag. 131.

II. Neque voluerunt multi latere hoc suum in *libros* odium, ex adverso apertè profiteri id maluerunt. Hinc decreta nonnunquam ad *Librorum* proscriptionem, imò totalem perniciem, haud concepta tantum, sed executioni etiam mandata:

Nunc Capitolino veluti turbante Camillo,
Ensibus, & trutinâ Galli fugêre relicta,
Sic nostri palare senes dicuntur, & ipsi
Ut ferale *suos* onus *extirpare libellos.*

Quidam flammis *Libros* consumpserunt, licet eodem semper fine modoque id non egerint. Autor est S. Lucas, *Ephesi*, tempore quo *Paulus* ibi erat, multos fuisse, qui *curiosa* (Græce περίεργα, Philosophi vocant γοητείας & περιεργίας) *sectati*, Libros *suos contulerunt* (quos γοητικὰς βίβλους Patres dicunt) *cunctosque eos coram omnibus combusserunt*. Et bene quidem: neque enim ex *Librorum* in genere *odio*, sed ob argumenti eorum fœditatem, & in dementiæ suæ detestationem, quod eousque cum insigni *tum* propriæ *tum* aliorum animæ detrimento usi iis essent, id faciebant. Sicuti similem ob causam Christiani veteres Hæreticorum Libros flammis excipere, in more etiam habebant:

Act. 19. v. 8.

Petr. Soav. Histor: Con-

bant: Constantinus *Arii*, Arcadius *Eunomianorum*, Theodosius *Nestorii*, Martianus *Eutychianorum* scripta partim proscripserunt, partim exusserunt. E contra plane aliud quid fuit, quod *Jojakimum*, Judæ Regem, ad Prophetæ *Jeremiæ* volumen ustulandum incitavit; non erat id argumenti ejus quædam fœditas, sed feralis ex eo terror a Rege conceptus, magisque, ut sibi metuebat, deinceps concipiendus, infestumque in ipsum Prophetam odium. *Nihil quippe* (ut ritè in loc. hunc habet Pellicanus) *impiis Regibus & Principibus intolerabilius & invisum magis est, quam* Propheticus *sermo, stylusque veritatis*. Et paulo ante: *Hyemis frigora sæviebant tum, tam in* cordibus *impiorum, quam in aëre, nono mense a Martio computato.* Addit de eodem *Rege* ejusque facto Calvinus: *Combussit* volumen *ipsum, ac si posset judicium Dei simul abolere cum libro.* Durissimi autem fuerunt *Pagani* in Sacræ *Scripturæ* libros, quare & illos *Vulcano* ut plurimum devoverunt. *Nonus decimus* (inquit Eusebius) *agebatur annus imperii* Diocletiani *mensis* Martius, *& dies solemnis* Paschæ *imminebat, cum* edicta *Principis per omnem terram proponebantur, ut* cunctæ, *quæ usquam sunt*, Ecclesiæ, *ad solum usque destruerentur*, Scripturæ Sacræ *igni exurerentur*. Et Autor Librorum *Machab.* Libro 1. cap. 1. *Libros* legis Dei *comburebant igni*, &c. Neque mirum hoc, cum cujuscunque generis *Libros*, qui religionibus suis derogabant, eodem tractarent modo. *Libros Græcos* (ait Valerius) *quia ali-*

cil. Trident. pag. m. 417.

Ier. 36. 23.

Pellican. in Ier. 36. 23.

Calvin. in eund. loc.

Euseb. H. E. lib. 8. cap. 11.

Sueton. August. cap. 31.

Polyd. Virg. de Rer. Invent. lib. 8. cap. 6.

Valer. Max. lib. I. cap. I. Laërt. in Protagorâ. Lactant. de Irâ Dei cap. 9. Arnob. contr. Gentes Libr. 4. Augustin. de C. D. lib. 7. cap. 34. Aurel. Vict. de Vir. Illustrib. cap. 3. Dionys. Halicarnass. Antiqq. Rom. lib. 4.

quâ ex parte ad solvendam religionem, *pertinere existimabantur*, *L. Petilius Prætor Urbanus, ex autoritate Senatus per victimarios,* igne *facto, in conspectu Populi cremavit.* Juxta *Lactantium* primus omnium *Protagoras* extitit temporibus *Socratis*, qui *sibi non liquere* dixit, *utrum Divinitas aliqua esset.* Sed hæc *disputatio* (inquit) *adeo impia & contra veritatem & religionem esse judicata est, ut & ipsum*. Athenienses *expulerint finibus suis, &* Libros *ejus, in quibus hæc continebantur, exusserint.* Sicuti etiam, referente Aurelio Victore, *Virgilii* cujusdam *Libri*, eo quod *leves quasdam Sacrorum causas complecterentur*, Patrum autoritate *cremati* sunt; exemplo sane haud illaudabili, in quo utinam omnes Magistratus Christianos æmulatores hodie haberent! Absit tamen, ut cum nonnullis huc quoque referam *Romanorum* institutum, quo *Libros* olim *Sibyllinos* in arcanis suis non tantum habuerunt, in *Jovis Capitolini* Templo, imo sub ipsâ terrâ in arcâ lapideâ, vel (uti Autor est *Suetonius*) duobus forulis auratis, sub *Palatini Apollinis* basi, eos occultantes, sed, ne in cujuspiam præter Duumvirorum, Decemvirorum ac tandem Quindecimvirorum, quibus asservatio eorum concredita erat, inciderent manus, tam anxie caverunt, ut, cum forte M. *Attilius* (alii legunt *Aquilius*, Valerius Maximus *M. Tullium Duumvirum* eum dicit) descriptionem eorum *Petronio Sabino* permisisset, is culeo eapropter bubulo insutus, jussu *Tarquinii* in mare præcipitatus sit: quasi scilicet hanc etiam

Valer. M. lib. I. cap. I. §. 13. Simson. de Vaticin. Sibyllin.

etiam ob caufam feciffent id *Romani*, ne lectione eorum religio fua detrimenti quicquam caperet, res vero Chriftianorum nimiopere per eam promoveretur. Nullibi enim Hiftoriæ obtentus hujus mentionem aliquam faciunt; imo diferte diftinguit *Suetonius* Librorum hoc genus ab aliis *Fatidicis*, quos magno numero cremaffe *Augustum* dicit, folis *Sibyllinis* retentis & confervatis; quod manifefto indicio eft, ipfum iis, tanquam facris fuis noxiis, infeftum non fuiffe, fed fingulari potius in pretio eos habuiffe. Verum aliæ plane arctiffimæ huius cuftodiæ fuerunt rationes, quarum *duæ* hæ præcipuæ erant. *Una*, quod Reip. arcana, quorum non exiguam partem *Libros* illos continere autumabant, quæque religiosè femper cuftodita erant, omnibus patere non deceret. *Altera*, quòd tantopere multiplicati & adulterati *Libri* hi effent, ut, ad præveniendas turbas, privatorum eos manibus eripi neceffe effet. Atque ita quidem *Gentiles*, ac per eos *Diabolus*, contra *Divinos* & religiofos *Libros* fere proceffit. Quâ tamen fævitiâ cum parum contra veritatem proficere fe cerneret, aliam commentus eft μεθοδείαν: vulpinari cœpit, & periculofas non tantum de credendis lites ferere, fed & *Scripturam* ipfam follicitare, apices captare, verba vexare, fententias torquere, facros Scriptores inter fe committere, nodos nectere, ut glifcentibus infinitis dubiis, fimul impietas glifceret, & caput attolleret. Verum & in cujusvis generis *Libros* fævitum a quibufdam fuit. Patuit hoc in primis *Muhammedanis*, poft

Sueton. August. cap. 21.

Gregor. Michael. Not. in Gaffarell. pag. 484.

Marck. de Sibyll. Difp. 8. §. 10.

Lactant. de F. R. lib. 1. cap. 6.

ipsum *Muhammedem*, Ducibus; hi enim *Libros quosvis*, dempto *Alcorano*, ubicun que locorum eos inveniebant, *incendio* tra diderunt; & ita se gesserunt, quasi proce dendi istoc modo bellum non tantum *ho minibus*, sed & *humanitati*, quæ sine boni *artibus* non consistit, indixissent. Addi Spencerus, *seculi sequentis Arabes artium & literarum omnium ita fuisse* rudes, *ut ii imprimis putentur curasse, ne Prophetam suum illiteratum* (uti vulgo audit *Muham med*, qui de se ipso testis est, quod *nec le gere nec scribere* potuerit, imo (uti ali referunt) ne *Alcoranum* quidem, cuju ipse autor videri alias volebat, *intellexerit*) *scientiâ superarent & contemptibilem redde rent*. Accenseri forte his etiam posset *An dreas Naugerius*, de quo autor est *Paulus Jo vius*, quod adeo infestus fuerit *Valerii Mar tialis* scriptis, „*ut quotannis stato die, Musi* „*dicato, multa ejus volumina, tanquam impu* „*ra, cum execratione* Vulcano *dicaverit*. At vero quoniam is pœnam, usque adeo seve ram, ut textus videtur innuere, iis tantum *Martialis* voluminibus irrogavit, quæ *spur citiem* quandam spirabant, quibusque te-trica, quæ propinaverat, verborum nudi-tate amœnare volens, haud sollicitè satis caverat, ne rerum obscœnitate aurium re-verentiam incestaret, animique veluti mo-res corrumperet, non tam videtur suo hoc instituto ipsorum *Librorum* quam *petu-lantiæ & impudicitiæ*, quæ iis propinari quadantenus videbantur, odium demon-strare voluisse: uti ob eandem *spurcitiem* Poëtæ hujus carminum lectionem impro-vidæ

Petr. Suav. Hist. Concil. Tridentin. p. m. 417.

Spencer. de Legib. Hebr. lib. 2. cap. 1. §. 3.

Alcoran. Azor. 17.

Alsted. Turr. Bab. pag. m. 1119.

Paul. Jov. in Elog. Vir. Illustr.

vidæ juventuti temere commendandam non esse, prudentiores semper judicarunt. Tametsi alias festivissimus Vates multa etiam egregia ac utroque pollice laudanda contineat, ob quæ summis ipsum elogiis cohonestare viri quidam maximi non detrectarunt. *Homo fuit ingeniosus* (inquit Plinius) *acutus, acer, quique plurimum in scribendo salis habuit & fellis, nec* candoris *minus.* Cui gemellum hoc est, quod de eo habet Scaliger: *Ne* Martialem *quidem* (inquit) *transferre libet ad meliora: multa sunt ejus Epigrammata* divina, *in quibus est sermonis* castitas, *& argumenti species luculenta. Versus vero* candidi, *numerosi, pleni, denique* optimi. *Alia fœda ne legerim quidem, tantum abest, ut ad censuram vocem.* Interim in γνησίων horum μισοβίβλων catalogum referri etiam digni sunt *Papicolæ*, qui utcunque omnis generis *Libros* non aversentur, aversantur tamen *optimos;* quæ tanto pejor μισοβιβλία est. Abhinc enim annos aliquot quamplurimos Eruditissimorum virorum fœtus proscriptos voluerunt, zelo non tantum οὐ κατ' ἐπίγνωσιν, sed & Deo animabusque injurioso ac plane pernicioso; nec quod ipsis *Libri* hi Christianæ fidei, *Judaismo* & *Gentilismo* oppositæ, vel bonis moribus, sed suis tantum hypothesibus, Curiæque imprimis *Romanæ* autoritati dicam, an tyrannidi, derogare viderentur. Hinc *Index* eorum *expurgatorius* sive *prohibitorum Librorum*, primum anno præteriti seculi quinquagesimo octavo *Philippi* II. Hispaniarum Regis, deinde anno proxime sequenti *Pauli* IV. PP. edicto

Plin. Epp. lib. 3. Ep. ult.

Jul. Scalig. Poëtic. lib. 6.

Heidegger. Histor. Papat. Sect. 183.

evulgatus est, & confirmatus; pœnâ *Libros* illos *prohibitos* legentibus statutâ *Excommunicatione*, reservatis insuper *Papæ* arbitrio qualibuscunque correctionibus aliis, pro re natâ instituendis. Quâ severitate *Paulus* omnes Pontifices alios prædecessores suos (uno forte *Leone* X. excepto) superavit, imo tantum non condemnavit. *Conciliis* atque *Episcopis* satis hactenus fuerat ostendere, quorum *Librorum* damnabile argumentum esset, uti factum sub *Gelasio* A°. CCCCIV. uniuscujusque interim conscientiæ *Libros* illos vel legendi vel vitandi libertate relictâ. Etiam *Martinus* V. *Wiclefistas* & *Hussitas* quidem condemnavit, sed non eos, qui *Scripta* eorum forte evolverent, quorum lectione nullâ sub pœnâ vel Clericis vel Laicis interdixit. At vero, uti videtur, temporis tractu sapientiores facti Episcopi *Romani* Ecclesiæ Cathedræque suæ securitati haud satis prospici posse censuerunt, nisi cum millenarum animarum dispendio & interitu conjuncta ea esset, id est, innumeris salutis procurandæ adminiculis turpi sacrilegio defraudarentur: *multo æquanimius decem millium animarum jacturam ferentes quam decem solidorum*, ut de suis alicubi loquitur *Clemanges*, ipse Papista.

Petr. Suav. Histor. Concil. Trident. lib. 6. pag. m. 428. 429.

Clemang. de corrupto Eccles. Stat.

III. Neque est, quod nonnullorum hæc μισοβιβλία usque adeo forte tam mira cuiquam videatur, quam

Si mulier vitulum, vel si bos ederet agnum

Iuvenal. Sat. 2.

Re enim pensius consideratâ, non una sed

mul-

multiplices ejus ſe prodituræ ſunt *cauſæ*, quarum primarias & maxime conſpicuas in ſcenam hic tantum producam. Origigem perſæpe ducit e merâ ſegnitie & *Ignaviâ*; ſive, ut ſupra *Lipſium* querentem audivimus, *deſidiâ laborisque tædio, qui non minimus exhauriendus eſt in linguis addiſcendis, & tot* Scriptoribus *evolvendis*. Averſantur quippe non raro ipſum ſupellectilis *Librariæ* conſpectum deſidioſi & inertes quidam homines, ne ſibi ſupina ſua in tractandâ illâ negligentia & oſcitantia improperari per eam contingat; dummodo ſibi ligurriendi, commeſſandi & liberius noctes dieſque ſtertendi poteſtas tantum concedi-tur, ſatis ſibi proſpectum eſſe autumantes: Inſuaves ipſis Literæ ſunt, adeoque & *Libri*, quibus illæ continentur, ſuadentur, promoventur. Unde ergò & fit, ut nunc *valetudinem* excuſent, nunc domeſticæ rei *occupationes*; tum *hyemalis* obſtet rigor, tum *æſtivus* fervor; interdum etiam *Autumni* pretioſum Cælum; tandem *Veris* quoque amœnitas, inſtabilis ſcilicet & mox fugitura. Pranſi & bene ſaturati rem habendam eſſe negant cum *Libris* & chartaceis moleſtiis, antequam concoxerit bene ſtomachus; impranſis obſtrepit fames, quo minus libeat; luci ingratum eſſe dicunt domi deſidere, ad lucernam vero multum vigilare oculis inimicum; ſi ſuperat res domeſtica, quorſum opus tum cogitant, *Literis?* ſi deeſt, pauperem philoſophari poſſe non credunt; *juvenis* negat ætatis florem ſenilibus curis eſſe abſumendam; *provectior* valetudini parcendum putat. Ita

Lipſ. Epp. lib. 2. Epiſt. 36.

Nos frigus torquet, nos aestus ad otia ducit: Si nobis pigris tempus utrumque nocet.

Τοῦ μὲν γάρ τε κακοῦ τρέπεται χρὼς ἄλλυδις ἄλλῃ.

Vertitur ignavi color, *evariatque subinde.*

Homer. Il. N. vs. 11.

Quæ verba, alio licet sensu ab *Homero* usurpata, non inconcinne tamen quibusvis etiam *ignavis* accommodes; quorum omnium quippe genius est, *novos* identidem *prætextus* quærere, ut operi, quod præstandum habent, impune se subducant. Hoc magis, quoniam quicunque *prætextus* & subterfugia per *colores* haud unâ linguâ indicari etiam solent:

Juvenal. Satyr. 6.

Dic aliquem sodes, dic Quintiliane, colorem,

Arnob. lib. 5. pag. 105.

dicit *Juvenalis*, & *sophisticarum disputationum* colores memorat *Arnobius*, id est, *obtentus* dolose excogitatos.

IV. Alii sunt, quibus e φιλαργυρίᾳ sordidâque *avaritiâ* κακεξία hæc oritur. Εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη? dicebant aliâ occasione *Judas*. Hi *nummis* id applicant, qui bonis *Libris* coëmendis forent impendendi. *Vertuntur* (querela est nostri Spanhemii) *illa hodie tempora, quo nullum impendii genus* perire *magis suis censetur Autoribus, quam quod in* Libros *erogatur, & ludos quoque aliquando præbent, quotquot ex scriniis* Bibliothecarum, *ac priscis monumentis res Divinas humanasque requirunt.* Adscribitur *Hieronymo*, quod *totum suum evacuaverit marsupium, ut pectus* eruditione *locupletaret.* Et de scipso *Bessarion* Cardinalis (de

Spanhem. Orat. habit. Leid. 29. Oct. Ao. 1674.

Goldast. Ep. 45.

(de quo etiam ſupra) dicit, *quod quidquid pecuniolæ ſeponere parca ſua frugalitas potuit; id in* coëmendis *Libris abſumpſerit. Nullam enim magis dignam & præclaram ſupellectilem eſſe* ajebat, *nec ullum pretioſiorem theſaurum comparari à ſe poſſe* exiſtimabat. Sicuti ſtupendam auri ſummam comparandis *Libris* multos etiam alios impendiſſe, ante oſtendimus. At vero paucos ſectatores habent; incubare quamplurimi opibus malunt, quam tanti *chartaceam* ſupellectilem emere. O pectora cœca! quæ, dum *eruditionis* ſubſidia deſpiciunt & negligunt, argentanginâ hâc correpta, auri & nummorum exoculati cuſtodes tantum ſunt, nihil habentia, niſi pervigiles noctes, anxios dies, ſollicita tempora, trepida gaudia, inquieta deſideria; collocata ſemper in æſtu, nunquam in portu, metum ſemper animæque flagellum ſecum portantia, ut individuum domeſticum. Adeoque verum eſt quod *Publius Syrus* olim dixit,

Publ. Syr. in Mim. de Avarit.

Avarus ipſe miſeriæ cauſa eſt ſuæ:

dum nempe *Librorum*, quorum, ſi vellet, copiam habere poſſet, penuriâ certiſſimâ animi tranquillitate, aliisque inſignibus ejus donis, quibuſcum omnes *Crœſi* divitiæ ne quidem comparandæ ſunt, ſe privans, manere ſemper

Geſtit ob incertas irrequietus opes.

Boter. de illuſtr. Polit. lib. 1. cap. 20.

Quare & M. *Antoninus Philoſophus*, ſtudiis, ac imprimis quidem *Philoſophiæ* in-

tentissimus, nihil magis aut timuit aut deprecatus est, quam *avaritæ* infamiam.

CAP. II.

De innovandi *Prurigine*, tertiâ μισοβιβλίας *causâ*.

SUMMARIUM.

I. Innovandi *pruriginis effecta & finis.* Johannis Labadæi *pro invehendo novo suo* Donatismo *molimina. Fallere* volentibus *falli* volentes *nunquam desunt. Nihil tam tetrum, quod non suos inveniat admiratores?* Judæi *cujusdam impostura plurimis hominibus exitialis. Arminii* innovandi *artificium quale?* Jacobus Coelmannus *notatus.* II. Novaturientium *omnia nonnunquam plena.* Nova *cur* veteribus *anteferri solita? Antiquis* antiquiora *ut plurimum gratiora.* Tacitus, Plautus, Nazianzenus, Mu-

Muretus *ad partes vocati. Quid Gentiles errorum ſuorum tam* tehaces *olim reddiderit? In* Antiquitate *veluti reverenda quædam canities.* III. Innovationum, *in* Religionis *præcipue negotio, incommoda varia. Præſertim ſi cum* præfractâ *conjunctæ ſint audaciâ.* Gerſonis, Evagrii Scholaſtici, Claudiani Mamerti *de hâc querelæ.* Wolfgangus Gundlingius *correctus.* Novaturientium *genius ac communis procedendi modus.* Abrahami Ramburtii *laus.* IV. Innovationes *cur Eccleſiis ſcholisque adeo noxiæ? Cruda* noviterque *nata dogmata perperam præpropere in vulgus ſparguntur.* Partium ſtudium *taxatum.* Lud. Vives & Cicero *laudati.* Andreas Guimenius *notatus.* Innovationibus *cur tempeſtive obviam eundum? Aurea* Johannis Marckii *verba.*

ba. V. *Nihil* novi *ſub Cœlo. Locus* Eccleſ. 1. 9. 10. *elucidatus. Stupidiſſimi cujuſdam* Monachi *exemplum.* Davidis Burgundi *atrox* in indoctos *Paſtores cenſura.* Theologorum *quorundam* Sorbonenſium *ſtupenda ignorantia. Quicquid* novi *obtenditur vix quicquam aliud eſt, quam* antiqua *fabula.* VI. Variæ *ſemper ingeniorum dotes. Hinc, ut,* quæ *Vetera ſunt*, ſuſpicienda, *ita quæ* noviter *inventa, modo* vera *&* bona *ſint, non contemnenda.*

I. SUccedit & alia μισοβιβλίας *cauſa,* immoderatus nempe *innovandi Pruritus.* Hoc enim quotquot aguntur, in more habent, in „ *aliorum* labores hoſtiliter & contumelioſè „ incurrere, ut *ſuos* commendent; quippe „ omnia *aliorum* fœtere optantes, ut *ſua* ſo„ la bene oleant: ſive, uti rite alicubi Paterculus, *velut occupatam relinquentes materiam, quærunt,* novam; *præteritoque eo, in quo eminere non poſſunt, aliquid, in quo nitantur, conquirunt*; aliorum ſe ruinâ ſublime

Vellej. Paterc. Hiſtor. Roman. pag 37.

me culmen conſcenſuros, muſcerdasque ſuas loco piperis divendituros ubivis eſſe, ſperantes. Quos iiscum non invenuſte comparaveris hominibus, quibus cognita & habitata hactenus ſordeſcunt Terrarum ſpatia, *novum* ſcilicet Orbem quæſituris, ubi ſedes ſuas figant. *Vos* (ita Arnobius adverſus Gentes) *ſoli ſapientiâ conditi, atque intelligentiæ vi merâ, neſcio quid* aliud *videtis & profundum.* Atque hinc, inquam, contingere tum ſæpe videas, ut indigniſſimum aliorum ſtudiis ſcriptiſque, alias licet elaboratiſſimis, creetur præjudicium; idque eo quidem uſque, ut ignominioſiſſima nonnunquam in maximorum Virorum *lucubrationes* vibrentur tela, etiam ab hominibus cætera non uſque adeo malis, ſed *innovandi* hoc furore nimiopere percitis: nempe ut aliorum, uti dixi, conatibus contemtis, exploſis, exſibilatis, majorem *Neoſophiæ* ſuæ gratiam applauſumque concilient. *Neceſſe quippe habent* (verba ſunt Tertulliani) *aliud ſubruere, ut quod volunt poſſint extruere.* Vel, uti Alius, *acerbiſſime alios perſtringunt, non ut veritatem exprimant, ſed ut ſugillent & infament nomen alienum, vel odio impulſi, vel falſæ gloriæ ſpe adacti, exiſtimantes tam ſe habitum iri pulchros & præſtantes, quam alios tetros & viles eſſe oſtendiſſent.* Vel, quod ut plurimum etiam accedit, ut τὸ φῶς ἡλίῳ δανείζειν, *ſoli lumen mutuo dare* videri poſſint; id eſt, multis numeris ſe doctiores ea docere, quæ vel hactenus ignorarunt plane, vel ſaltem haud bene & profunde ſatis addidicerunt. Luſit hoc pronuper artificio,

Arnob. c. Gent. lib. 2. pag. m. 27.

Tertullian. de Veland. Virgin.

Lud. Viv. de vit. & morib. Eruditor.

ficio, ac recoctum suum *Donatismum* propagare conatus est *Johannes Labadæus*. Hæc enim continua ejus vox erat: *Omnis scientia e* Libris *hausta Literaria tantum est; a Spiritu dependendum* est &c. Scilicet, ut hoc obtentu excellentissimis etiam scriptis piorum manibus exturbatis, eorum loco sua qualiacunque cogitata, non *ore* tantum, sed & *calamo*, totis veluti plaustris substitueret. Neque omnino frustra fuit: levem enim minusque sagacem popellum plane veluti dementavit, dum

solos jactaret *habendos*
Esse Deos,

quos *tum* sibi ipsi finxerat, *tum* aliis manibus calcibusque commendabat, id est, neminem non in suo duntaxat cerebro habitare debere, inque sua verba jurare, ipsemet videretur credere, & non obscure suis nonnunquam inculcaret. Assurgunt enim facile hujusmodi hominibus quotquot

Iuvenal, Satyr. 13.

Viles sunt pulli, nati infelicibus ovis,

quippe

Ignari scelerum tantorum artisque Pelasgæ,

Salmas. de Ann. Climacteric. in Præfationis.

eò quod fallere volentibus falli volentes nunquam desint; vixque ullæ tam rancidæ merces sint, quæ emptorem non inveniant. Etiam *Bavii Mævijque* Lectores suos habent, ut & maximè deformes buccæ suos basiatores; sive (uti apud Hieronymum est) *nul-*

nullus tam imperitus *Scriptor est, quem quis ipsi similis non legat, imo multo major pars est* Milesias fabulas *revolventium, quam* Platonis *libros.* Et quam facile fascinare non possunt homines aliquos leves & credulos, eosque infectam coire facere, *errantium* turbâ *mutua sibi patrocinia præstante*, ut loquitur *Minutius*, quotquot *intensioris devotionis* velamine convestiti, aureos ipsis montes promittere non erubescunt? Fit enim plerumque, ut fervida ingenia violentiam naturæ animique profundam ambitionem præclaro *zeli* schemate obnubant, quod est everriculum & mantile multarum fraudum. Scilicet popularia quædam & illecebrosa in turbam pro hamis mittunt, incautosque iis attrahunt, sibique mancipant: sive (quod impiè olim & falsò *Christianis* improperabat Celsus) *fatuos, ignavos, stolidos, mancipia, mulierculas, pueros captant & pelliciunt.* Exemplum hujus memorabile est in impostore illo *Judæo*, de quo apud *Socratem*: Gloriabatur hic, se novum adesse *Mosem*, cœlitus missum, ut criperet Gentem suam e diutinâ servitute. Oppidatim circumit, hortatur opes amicosque relinquere, seque sequi in Terram illam promissam, &, addebat, per ipsum mare se eam traducturum. Credunt homines, conveniunt, immensa adest multitudo, omnis ætas, omnis sexus ad promontorium, illo duce, properant, tanquam ad beatam terram. Ipse insilire jubet, quod factum insanâ confidentiâ à plurimis. Quid fit? statim merguntur, paucis

Hieronym. in Esaiam Lib. 12. in Procem.

Minut in Octavio. pag. m. 227.

Cels. ap. Origen. Lib. 3.

Socrat. H. E. Lib. 7. cap. 37.

Lips. adv. Dialogist. pag. m. 41.

cis ſcaphis piſcatoriis exceptis. Caput ſceleris nusquam apparuit. Sicuti vero hic *impoſtor* in caſſum prorſus laboravit, ita neque *Labadæus*, quod intenderat, cœperatque, perficere plane potuit. Detectis enim ſupradictis ſimilibusque aliis illius μεθοδείοις, diſſipata ejus ſecta eſt, ſaltem animam jam agit, in extremâ tegulâ conſtituta. Neque aliter, multoque meliori ſucceſſu proceſſit antehac *Jacobus Arminius*, cujus *novandi* ratio ſic deſcribitur à Voetio: *Hâc methodo meminimus uſum fuiſſe* J. Arminium, *qui ſuis quibusdam confidentibus (ut ita loquar) inter ſtudioſos aſſeclis ſcedulas*, & novorum, *uti putabat, heurematum, MMSS diatribas communicabat, & in Collegiis* privatis *eadem heuremata, aut ſaltem hypotheſes, & præcognita eorum inculcabat. Cum* (NB) *in* Publicis *lectionibus Academicis, præter textuum quorundam ſcripturæ, & conſequentes orthodoxæ ſententiæ hypotheſεων vellicationes, aut enervationes, vix quicquam proderet.* Et quî committere poſſum, quin, niſi propriæ exiſtimationis plane prodigus eſſe velim, in eundem quaque cenſum referam Virum alias eruditum, inſtrumentumque ad promovendum Dei regnum haud plane inutile, modo intra ἀταξίας cancellos continere ſe vellet, *Jacobum Coelmannum?* qui neſcio quo animo & ſcopo, puſillulum meum *Libellum*, quem ad *prima Veritatis Pietatisque* elementa teneræ juventuti, ſimpliciſſimo, quo potui, modo inculcanda, abhinc annos aliquot in lucem emiſeram, in ſuæ, quam edidit, *In-*

Voet. Polit. Eccleſ. part. 2. Lib. 2. pag. 330.

Institutionis Cathechetica Præfamine contemptim ſatis & odioſè ſugillare inſtituit. Quam enim aliam ob cauſam id factum eſſe cogites, quam ut, dum *mea* exagitaret, *ſua* qualiacunque commendaret, & vendibiliora redderet, licet nullâ, uti credo,

proprii ſpe præfulgente lucelli.

Neque enim vel ipſe credere vel quisquam alius poteſt, ullius hominis ſalutare bonum in ſupererogatoriâ illâ *exagitatione* ſitum fuiſſe. Ergone moneri & muniri tam anxie opus fuit lectores contra innocui *Libelli* argumentum; vel tractationis ejus modum, tanquam damnoſum forte, inutilem ſaltem & inſufficientem? Nonne penes ipſum ſtetit, ſupplere limatioribus cogitatis *ſuis*, quæ deſiderari exiſtimabat in *meis?* idque an facere non potuit abſque omni conatuum meorum detrimento & vilipendio? At aliter viſum fuit Viro Docto. Quod ego ἥττημα facillime ipſi condono, obteſtans Deum, ut quoscunque, qui intenſioris devotionis ardore, præ aliis, agi ſe putant, ſancto ſuo Sp. dirigere ita dignetur, ut, dum pro convincendis, inſtituendis, corrigendis, Chriſtoque lucrandis animabus, universâque adeo pietatis praxi inſigni laborant zelo, Chriſtianæ *humilitatis* & fraternæ *charitatis*, quæ non minimæ ejus partes ſunt, memores etiam ſint.

II. Imovero & talia nonnunquam vivimus tempora, quibus, non hic vel ille tantum *novi* quid in ſcenam producit, ſed omnia

Tertull. Apologet. cap. 6.

" omnia pene *Novaturientium* plena esse vi-
" dentur, eoque omnes fere deduci Discipli-
" næ, ut *veterem* vix formam retineant; e con-
" tra *novæ* & inauditæ hactenus definitiones,
" divisiones, distinctiones de sinu misere lu-
" dificantis phantasiæ depromantur, spretis
" omnibus retro sapientibus, quasi soli & pri-
" mi quidam per aureum veluti funem, ad
" cornicum oculos configendos, e Cælo de-
" lapsi essent. Sicuti & ipse usus docet, temporum perversitatem corporis cultum *novitatis* pretio fere metiri, autumareque insipidos multos mortales, illum speciosissimum habitum esse, qui quam *nuperrime* ex aliâ quâdam Orbis regione fuerit allatus. Approbabant se hinc pridem quamplurimis demissitia non tantum femoralia, sed & pilei orbis tam grandis, quam non *Prætori* usurpata corona, cum ludos olim ederet; imo tam monstrosa collariorum spatia, quibus statores, altius succincti, pro tunicâ, nautæ pro carbasis uti fere potuissent: omni vestitu alio neglecto & contempto, qui eâdem hâc *novitatis* notâ insignis non esset. Atque adeo, si & rei *literariæ* se im-
" misceat hæc insania, ipsissimâ hac viâ sor-
" descere etiam multa necesse est, eaque exi-
" mia sæpe *Theologiæ* non tantum, sed *alia-*
" *rum* etiam *Disciplinarum* capita, non quia
" *pejora* sunt, sed quia *antiquiora*; sicuti
" arridere e contra alia, non quod *meliora*
" & solidiora, sed recentiora & *noviora*
sint:

Prudent.

Tantus novelli, *dogmatis regnat furor.*

Neque

Neque hoc sensu absurde iterum Publius Syrus *bonarum rerum nimiam* consuetudinem *pessimam esse* dixit; id est, uti explicat, Erasmus, *vilescere facile, quicquid* consuetum *esse cœperit*. Utque hoc tum sub prætextu, pro solidis animorum & ingeniorum dapibus a *scribentibus* chimæræ quandoque propinantur, ita *legentibus* quoque, quod asellorum alias est, pro auro sæpe margaritisque stramenta præferuntur. sive, ut Talmudicis in Proverbio est, פסולת תחת הסולת furfurem *pro farinâ* lectores sæpe sumunt; adinstar hominis illius, cui *Eupolis* apud *Pollucem* olim exprobrabat,

Publ. Syr. in Urim. de Consuet.

Spencer. de Legib. Hebræor. lib. 3. cap. 3. pag. 383.

Pollux. lib. 6. cap. 10. §. 2.

> Οἴνου πάροντος ὄξος ἠράσθη πιεῖν.
>
> *Acetum bibere amat, cum vinum suppetat.*

Eleganter Euripides:

Stob. Tom. 2. cap. 63. ex Euripid.

> Κόρος δὲ πάντων· καὶ γὰρ ἐκ καλλιόνων
> Λέκτροις ἐν αἰσχροῖς εἶδον ἐκπεπληγμένους.
> Δαιτὸς δὲ πληρωθείς τις, ἄσμενος πάλιν
> Φαύλῃ διαίτῃ προσβαλὼν ἥσθη στόμα.
>
> *Rerum* satietas *omnium est, turpes toros*
> *Vidi sequentem, pulchra cui conjux domi:*
> *Et plenus epulis aliquis, e vili cibo.*
> Novitate *commendante, cepit gaudia.*

Et Homerus:

Homer. Odyss. 1. pag. m. 21.

> Τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι
> Ἥ τις ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται.

" *Cantio enim hæc hominum longe est celeberrima vulgo,*
" *Ac* gratissima, *quæ* nuperrima *venit in aures.*

Quippe, ut alicubi Lucretius,

Lucret. lib. 5.

posterior *res illa reperta*
Perdit & immutat sensus ad pristina quæque.

Pindar.

Suadebat hinc ille apud Pindarum,

——— αἴνει δὲ παλαιὸν
Μὲν οἶνον, ἄνθεα ὕμνων
Νεώτερον

Tacit. Annal. 2.

Macrob. Saturnal. lib. 11. cap. 1.

Vetus *quidem vinum lauda, flores hymnorum* recentium *æstima.* Ἐναντίως plane ac olim *Tacitus*, qui, ut *quieta turbidis, ita vetera novis anteferenda esse* dixit. Et alius quis apud Comicum *eloquentissimum* (uti *Plautus* est Macrobio).

Plaut. Casin. in init.

Qui utuntur vino vetere *sapientiores puto,*
Et qui libenter veteres *spectant fabulas.*

Ut pote

Horat. Epp. lib. 2. Ep. 1.

Meliora dies, *ut vina,* poëmata *reddit.*

Nazianzen. Orat. 26.

Atque adeo longe saniori consilio alii dehortari a *novitatibus* consectandis suos maluerunt. Disertè *Nazianzenus*: Μὴ ἀτίμαζε τὸ ἔωθὸς, μὴ θήρευε τὸ καινὸν, ἢ μὴ δοκιμήσης τοῖς πλέοσι. *Ne spernas usitata,*

nova

nova *ne secteris, ut nominis splendorem apud* "
vulgus tibi concilies. Et *Muretus* ad *Fratris* "
sui filium:

Muret. Orat. Vol. 2. pag. 441.

Νεωτερισμῶν σαυτὸν ἴσχ᾽ ἀπωτάτω,
Νόμων δ᾽ ἀρίστους ἴσθι τοὺς παλαιτάτους.

Ab innovationibus *te cohibe longissime,*
Et legum optimas *scito* esse, *quæ sunt*
antiquissimæ.

Et certè si omnes in communi *Gentiles* spectare velis, quid eos religionum suarum tam tenaces semper reddidit? an *Novitas*? nihil minus, sed *Antiquitas*, utut passim erronea; pro *veritate* amplectentes, quicquid majorum error *vetustasque* ipsis forte commendabat. Tantum (verba sunt *Cæcilii* apud Minutium) *antiquitas Ceremoniis tribuere consuevit sanctitatis, quantum adstruxerit* vetustatis. Sive, uti Prudentius, Poëta Christianus,

Minut. fel. Octav. pag. 13.

Prudent. c. Symmach.

sic observatio crevit
Ex atavis *quondam male cœpta, deinde seculis*
Tradita temporibus, serisque nepotibus aucta,
Traxerunt longam corda inconsulta catenam,
Mosque *tenebrosus vitiosa in secula fluxit.*

Δυσωπητικὰ γὰρ (inquit *Basilius*) πως τὰ παλαιὰ τῶν δογμάτων, οἱονεὶ πολιᾷ τινι τῇ ἀρχαιότητι τὸ αἰδέσιμον. Hoc est, *veneranda enim sunt* vetusta dogmata, *quod ob* antiquitatem,

Basil. apud Erasm.

Mantuan. Fastor. lib. 1.

ceu canitiem quandam, habent quiddam reverendum. Et tandem Mantuanus:

> *Tutius esse volunt, quâ lex Divina sinebat*
> *Isse viâ,* veterumque *sequi vestigia Patrum.*

Est quidem quod peccârint procul dubio Pagani *antiquitatem* ita, uti dictum est, consectantes, quippe idololatricam, sæpissime stolidam, semper saltem animabus perniciosam, uti revera *antiquitas* sine *veritate* nihil aliud, quam *erroris* & *impietatis vetustas* est; absitque, ut contrarium hic a nobis assertum, vel ab alio quopiam ex dictis collectum velimus. Sed elucescit tamen hinc (quod ad scopum nostrum sufficit) ex omnis generis hominibus, etiam e *Gentilium* grege semper extitisse, qui se rebus dogmatibusque *antiquis* addictiores, a *novioribus* e contra alieniores fuisse, demonstrarunt.

Cyprian. Ep. 63. & 74.

III. Quot interim quantasque factiones, animorum distractiones, Doctorum inter se collisiones, funestaque Ecclesiarum pericula nullo non tempore secum traxerit præposterus hominum quorundam omnia *innovandi* impetus, quis est qui ignoret? Accedente ei imprimis, ut fere accedit, ferreâ istiusmodi & pertinaci audaciâ, quâ fascinati quidem (uti eos describit alicubi Tullius) *errare malunt, eamque sententiam, quam adamaverunt*, pugnacissime *defendere, quam sine* pertinaciâ, *quid constantissime dicatur, exquirere: destinatis sententiis quasi addicti &* consecrati, *atque adeo* ne-

Cicer. Academ. lib. 4. §. 9. & Tusculan. lib. 2. §. 5.

necessitate *quadam veluti constricti, ut etiam quæ non probare soleant*, *cogantur* constantiæ *causâ defendere:* imo vero susque deque habeant, quid intersit boni publici, hominum societatis, rerumpublicarum pacis, unionis Christianæ, dummodo sese proprii dogmatis assertores strenuos tantum ostentent. Fuisse & esse tales, suo modo tempore questus est magnus Academiæ *Parisiensis* Cancellarius, seculi sui oraculum, Johannes Gerson: *Videre* (inquit) *quosdam est, qui tantâ animositate suis aut cœptis aut consultis inhærent, ut nullis ad oppositum rationibus, nullâ incommodorum experientiâ, flecti possint. Malunt* omnia *secum* ruere, *omnia* frangi *vel* turbari, *quam pedem retroflectere a viâ suâ. quia progressus obstare reperiuntur . . . Quicquid obstat cervicosa turgidaque* præsumptio *prætergredi nequit, quia nequit humiliari. Irascuntur tales immortali odio contra omnes, quos viderint vel audierint, non dicam adversari sibi, sed non plenis viribus & totis suis assentiri sententiis.* Uti & *Eutychianorum* tempore, id est, *decem* præter propter seculis ante *Gersonem*, horum quidam similes extiterunt, de quibus ita *Evagrius Scholasticus*: Ἡ συνηθείᾳ τινὶ περὶ τοῦ θεοῦ δόξης, ἢ τῷ ὄντι βούλεσθαι παρειλημμένοι ὡς καὶ πάσας ἰδέας θανάτου περιφρονεῖν, ἢ πρὸς τὴν τοῦ ὄντος ἰέναι συγκαταθέσθαι. *Ita aut divinæ opinionis consuetudine, aut affectu aliquo sive præjudicio præoccupati sunt, ut omne genus* mortis *contemnere, quam* veritati *assentiri velint.* Homines certè, quibus & tum modo volupe fuit, conten-

Gerson. Oper. Tom. 1. pag. m. 297.

Evag. Scholastic. lib. 2. cap. 5.

tentionis ignem, *novis* invectis *opinionibus*, perpetuo fodicare, ne erroris convicti viderentur, nec quiescere, antequam omnia litibus inardescerent. In quales digitum quoque intendit *Claudianus Mamertus*, Episcopus *Viennensis*, cujus supra etiam meminimus: *Multorum in humano genere* (sic ille) *vitium est* arrogans *imperitia, &* pervicax *in defendendis perpere præsumptis opinionibus* pertinacia. *Claudianus Mamertus*, inquam, non *Mamercus*, uti male habet *Wolfgangus Gundlingius*: nullus enim scriptor Ecclesiasticus sub hoc nomine innotuit; hic vero noster *Mamerti* non *Mamerci* nomen ubivis gerit, apud *Bellarminum*, *Bucholcerum*, *Bignæum* in *Bibliothecâ PP.* &c. Occurunt quidem aliqui in Historiis *Mamerci* dicti: *Martialis* cujusdam meminit; *Pythagoras* & *Numa Pompilius* filium ejus nominis habuerunt. Sed quantum illi à Præsule hoc nostro non distant? Nominis hoc etiam habuit *Catanæ* Tyrannus, de quo *Cornelius Nepos* aliique; sed neque illi commune quid est cum *Viennensi* hoc Episcopo: *ille* enim anno *ante* Christum 342. *Siciliæ* Tyrannos adjutum modo venit, cum *hic* seculo *post* Christum quarto demum inclaruerit. Interim reverà nulla major, nulla tetrior, nulla damnosior quam propriarum hypotheseων servitus hæc est: sub fucatâ enim *Libertatis* specie miserum hominem in peccati & Diaboli conjicit vincula, adeo ut sub imagine veri, *novi* saltem & non vulgaris, dementatus & exocu-

Mamert. de Stat. Animar. lib. 1. in princ.

Gundling. in Not. ad Zialowsk. Delineat. Eccl. Græc. p. 12.

Bellarm. de Script. Ecclesiast. p. 148.

Bucholcer. pag. 246.

Plutarch. in Timol.

Simson, Chronic. Cathol. part. 4. p. 122.

Plutarch. in Numâ.

Cornel. Nep. in Timoleon.

oculatus, ſibique totus mancipatus, ad *libertatem* veram & plenam aſſurgere non poſſit. Cujus rei Vir quidam Eximius haſce alicubi cauſas reddit: ſuperbam ſui confidentiam, turgidam *conſcientiæ* fallere & falli neſciæ perſuaſionem, vilem aliorum, *fratrum* imprimis, deſpectum, & vanæ gloriæ captationem. Sed vero noſtrum non eſt *Innovationum* hæc damna & pericula multis hic deducere. Demonſtravit quid ex eorum ſtudio & æſtu ſuboriri fere ſoleat, ante annos aliquot ipſâ luce lucidius *Nicolaus Vedelius*, Vir nominatiſſimus, in aureo ſuo *de Prudentiâ Vet. Eccleſiæ* Opuſculo, cujus obſervationibus pauxillula hæc tantum, e doctiſſimo in Theſes *Sedanenſes* Præfatore, libet adjicere. Hic itaque Vir Eruditus, cum in digniſſimas *Abrahami Ramburtii*, Præceptoris ſui, laudes multis verbis excurriſſet, ſermonem ſuum ſic perſequitur:

Vedel. de Prudent. Vet. Eccleſ. Lib. 3. cap. 2. 3. 4.

“ Hæc pauca *Magiſtri* mei, æternum colendi, memoriæ debebam. Unum addo, quod ſilentio prætermittere nefas duco, *Pacem* ſtudioſiſſimè ſemper coluiſſe; hâc enim laude ſine ſummâ injuria defraudari non poteſt, quod ſemper ſedulo in id incubuerit, ut controverſias inter *fratres* ortas ſedaret. Utinam omnibus eadem mens, idem animus fuiſſet! nunc pro dolor tot ſcripta eriſtica, in perniciem Eccleſiæ nata, non vidiſſemus. *Novitatibus* ſemper infeſtum ſe præbuit. Ut ut autem *pacem* coleret, eam tamen *veritatis* diſpendio nunquam quærebat, cum vide-

Jacob. de Vaux. Præfat. in Theſ. Sedanenſ.

„ ret

„ ret in Scripturarum variis locis enodan-
„ dis, in diversis & bonis argumentis
„ tractandis satis amplam segetem super-
„ esse, etiam acutissimis & excelsissimis
„ ingeniis, in quibus industriæ suæ spe-
„ cimen quisque ederet, non poterat non
„ esse infensissimus hisce *Novitatum* Au-
„ toribus, sub his aliquid *veneni* delites-
„ cere semper augurabatur. Sciebat illos
„ *rotundo ore* nolle primâ fronte omnes
„ suas hypotheses in publicum prodire.
„ Ea enim est (*inquiebat*) erroris indoles,
„ ut per *cuniculos* agat perpetuo, & om-
„ nia sua mysteria nolit statim prodire, sed
„ tantum quædam doctrinæ Capita, nec
„ tam impia, nec tam absona, magno
„ tamen verborum apparatu vestita, &
„ studio *veritatis* ornata, in medium pro-
„ ferre, ut siquis emunctæ naris, & ve-
„ ræ pietatis & Antiquitatis amans ali-
„ quid sinistri olfaciens, & ex innatâ Au-
„ torum superbiâ, & *novaturiendi* ani-
„ mo probe cognito, his *novitatibus* se
„ opponat, habeant in promptu, quod re-
„ spondeant: *Rem non esse tanti momen-*
„ *ti*: sic *facilius viam sterni ad* compo-
„ nendas *quasdam controversias*; de *re-*
„ *bus ejusmodi non litigandum inter* fra-
„ tres; *multa* pacis *studio toleranda esse.*
„ Hâc arte (NB) multi boni decipiun-
„ tur. Interea gliscit error. Cum plu-
„ res, hisce artibus inescatos, in partes
„ suas pertraxerunt, *aliæ* rursus hypo-
„ theses in medium protruduntur. *Et*
„ *aliquanto post*: Revera ab hisce Nova-
„ toribus semper aliquid mali extimes-
cen-

cendum nonne res ipſa clamat? Nam "
ſi quod controvertitur res ſit tam *exi-* "
gui momenti, quid opus in concionibus, "
publicis Prælectionibus, privatis con- "
ſortiis hæc ad nauſeam uſque oggerere? "
Quot ſunt ad animarum ſalutem, ad "
Eccleſiæ ædificationem ad Dei gloriam "
conducentia? Hæc dicantur, hæc do- "
ceantur, *inquiebat* vir ille eximius. "
Ne ἐρίδων μῆλον inter Fratres projicite, "
Eccleſiæ *pax* ſit propoſitum veſtrum. "
In heterodoxis, quæ tanti non ſunt, lau- "
reolam ut ex myſtaceo, ut primipili cen- "
ſeamini, ne quærite. Si Deus *novis* "
luminibus mentibus veſtris affulſit, quum "
ad animarum ſalutem neceſſario non re- "
quirantur, his *ſoli* placide fruamini; "
vobis liceat eſſe beatis Sed quicquid "
ſit, *pacem* Hieroſolymorum perpetuo "
colite *Sic Ille.* "

IV. Habes ibi *Novaturientium* genium graphicè depictum, multa, quæ cauſari paſſim in more habent, excuſſa & diſcuſſa, vulgarem, quem in δόγμασι ſuis *tum* propinandis *tum* propagandis obſervare ſolent, modum, liquidò detectum, pacem tandem *Hieroſolymorum*, Fratres inter inprimis colendam fovendamque, ſerio commendatam. Quibus verbum unum alterumque tantum addendum. Rem nempe periculoſæ plenam eſſe aleæ, ſi ita comparatum cum Eccleſiis Scholiſque eſſe incipiat, ut in ſocietate ſuâ habeant *Anteceſſores*, qui recentia & cruda dogmata, ideo ſolum, quia *noviter* nata & Autoris forte ſunt aliunde non contem-nendi,

Hoornb. Præfat. ad III. Tom. Socinianiſm. Confut.

nendi, confestim apud populum divulgant; genuini δοκησίσοφοι, qui nil nisi
„ quod *recens* & musteum est, probant,
„ *rationis* suæ *judicio*, quasi veritatis mensura esset, nimium tribuunt, subque speciosо *majoris lucis* & *penitioris indaginis*
„ veritatum hactenus ignoratarum prætextu,
„ quæcunque ante tradita sunt convellunt &
„ destruunt; eorumque loco ἰδίας suas ἐπιλύσεις & κυρίας δόξας, quasi infallibilia
„ oracula essent, non tam proponunt hominibus, quam obtrudunt; idque non ideo
„ quidem quod ab iis dependere necessariam aliquam ædificationem putent, sed
„ quod aliquid *non vulgare* apud vulgus
„ loqui gestiant; quasi in iis, quæ *certæ* veritatis usus que sunt, non satis esset ad
„ explicandam suam eruditionem, ultra salutem scilicet multa adhuc præstituri suis
„ auditoribus: dum misere, sic agentes, *ingenii* quidem aucupantur famam, non *Euangelii* glorificationem. Quin etiam, si istiusmodi in sinu suo fovere incipiant *alumnos*, quibus adeo nasi impedimento est obesitas, quo minus olfaciant; ut, dum Aquiliferorum suorum serva nimis pecora esse volunt, cunctis studiorum suorum adminiculis, id est, *Libris*, quibus usi antea sunt, nullo fere pretio divenditis, in hoc gloriari, hoc ante omnia jactitare soleant, quod eorum tantum volvant, revolvantque volumina commentariosque, quorum *factioni* partibusque se pridem manciparunt; immotoque con-
„ stituant decreto, si vel *unum* in Biblio-
„ thecis suis offendant *Librum*, qualiscunque

que argumenti, diſciplinæ, vel Scriptoris " ſit, præter eos, qui *Præceptorum* ſuorum ſunt, & *Sacra Biblia*, ſe quam citiſſimè flammis ſacrificaturos eum eſſe; " nec, præter illos, ullum Scriptorem alium " unquam empturos vel lecturos, qui ſodalitio ſuo non ſit addictus. Idque *vel* hanc quidem, uti dixi, ob cauſam quod *partium ſtudio* nimiopere exoculati, præceptoribuſque ſuis juſto addictiores ſint, quâ de re ſic iterum Luduvicus Vives: *Deducitur ad ſcholam filius ab indocto patre, venit eò adoleſcens novus; rudis omnium; imbuitur ſtatim* Sectæ *placitis; recipit, aſſentitur, afficitur, priuſquam poſſit judicare: audit dici omnia conſtantiſſime a præceptore,* ingenti aſſeveratione *vultus, ſuperciliis, ſententiæ. Videt recipi omnia magno conſenſu atque admiratione a condiſcipulis, credit eſſe mera* oracula; *ita haurit tanquam certiſſima & indubitata. Non ſolum ita hiſce ſe addicit, ut ea modo cenſeat eſſe* vera, *ſed ut alia cujuſcunque modi habeat ſuſpecta.* Quod utique (ſi *Ciceroni* fides) non niſi cum infando diſcentium & ſtudiorum impendio conjunctum eſſe poteſt: *Quod ſi enim* (inquit) *in ſtudiis, &* multis *eligere homines* commodiſſimum *quodque quam ſe* uni alicui *certo vellent* addicere, *minus in arrogantiam offenderent; non tantopere in vitiis perſeverarent; aliquando ex inſcitiâ & levius laborarent.* &c. *Vel* quod trita nimiſque vulgaria habeant, quæ anteriores & antiqui Scriptores vel dixerunt hactenus vel ſcripſerunt;

Lud. Viv. de Diſcipl. lib. 20.

Cicer. de Invent. Rhetoric. lib. 3.

Martial. lib. 14. Epigr. 1.

Apinas tricasque, vel siquid vilius istis.

Prout abhinc aliquot annos ita judicabat, & liberaliter nimis pronunciabat *Amadæus Guimenius*, Theologus Lomarensis, *Omnia jam examinata melius esse* dicens, *eamque ob causam in omni materiâ* juniores *lubentius legendos esse quam Antiquiores.* Sed cui haud bene cessit ea lacinia; propositionem enim, eâ contentam, hoc carbone notarunt Doctores *Sorbonici*, quod *falsa, temeraria, moribus periculosa, sanctis denique Patribus & antiquis Doctoribus contumeliosa fuerit.* Et meritò quidem prudentiores se νεωτέροις hujusmodi maturè opponunt: quod si enim talibus Magistris discipulisque rerum alicubi potiri ullo tempore contingat, rem in nervum erumpere necesse est, Ecclesias scindi, studiorum pene omnium fructum perire, ipsam tandem Rempublicam deplorandum in modum conturbari. Quod ne utinam multorum temporum experientia nimium comprobasset! Audi rursus Vincentium: *Siquidem* (dicit) *novitia veteribus, extranea domesticis, & prophana Sacris admisceri cœperint, proserpat hic mos in universum necesse est, ut nihil posthac in Ecclesiâ relinquatur intactum, nihil illibatum, nihil immaculatum; sed sit ibi deinceps impiorum ac turpium errorum lupanar, ubi erat ante castæ & incorruptæ sacrarium veritatis.* Et quid aliud innuit vir ille apud *Nævium* (de quo *Ursinus*) qui ab aliquo rogatus: *Cedo quomodo tantam*

A. Guimen. Oper. pag. 191. n. 4.

Vincent. Lirinens. de Fid. Cathol. Antiq. cap. 31.

Dio lib. 52.

tam Rempublicam *tam cito amisistis?* nihil respondit aliud, quam *Proveniunt Oratores* novi, *stulti, adolescentuli.* Quare & hinc est, quod ipsi Gentilium Magistratus contra quosvis, qui quicquam quod a receptis & patriis moribus vel opinionibus recedebat, tam sollicite cautum voluerint. Quod licet perperam Religioni *Christianæ* applicarent, ut supra dictum est, non leve tamen prudentiæ politicæ argumentum fuit. *Posthumius* apud Livium: *Judicasse prudentissimos Viros, omnis Divini humanique juris nihil æque dissolvendæ religioni inservire posse, quam ubi non patrio sed externo, id est,* novo *ritu sacrificaretur.* Neque Deos suos sic tantum respiciebant, sed etiam (uti *Mecœnas* olim ad *Augustum*) quod qui *nova* numina introducunt, *multis observationem* peregrinarum *legum suadent, unde tum conjurationes* & illicitæ *coitiones oriuntur.* Appingere hic libet Præstantissimi Theologi, *Johannis Marckii* verba maxime apposita: Quæ est (*inquit*) hæc intoleranda fidei Christianæ contumelia, audire eam hostibus, & merito, non secularem, non annuam non menstruam, sed fere *diurnam*, dum *nova* indies surgunt ingenia, & cum his totidem egregia scilicet inventa, quibus veritas producatur latens, error fugetur, superflua rescindantur, mens illuminetur, pietas accendatur, futura prænoscantur, salus promoveatur. Valeant illa in vitâ communi, in prudentia seculari, in artibus experientiâ nixis, *Religio*

Liv. lib. 9.

Marck. Orat. d. Groning. XII. Kalend. Jul. 1682. p. 15. 16.

„ verissima, quæ *antiquissima*, quia una.
„ Placeat hæc *innovatio* quorundam pe-
„ tulantiæ & pruritui, displicet omnibus,
„ quotquot non ex vanâ scientiæ spe, aut
„ docentium famâ, aut tradentium impe-
„ tu, aut magistrorum gravi supercilio,
„ sed ex pietatis syncerae, & communis æ-
„ dificationis fructu *Religionis* decus æsti-
„ mant. Impossibilem ego palam judico
„ publicam *concordiam*, quando ingeniis
„ hisce licet fœtificare, id est, inventa sua
„ & propolare audacter, & quotidie a-
„ daugere viriliter, quod neque in *Repu-*
„ *blicâ* sua *Plato* admisit, *sublimis* ille
„ *Philosophorum apex*. Et paulo post: *Con-
clamatum est de* Pace, *si animalibus gloriæ
licuerit tubam inflare, & ad prælia contra
sacras veritates, contra Doctorum phrases,
contra solitum docendi modum, contra Deum
juvenilia animare pectora, nimis sero insani
furoris intellectura dedecus.*

Pag. 30.

V. Et certe (si quod res est dicendum sit) quid *novi* est, quod quisquam ostentet? Ignoravit id saltem Regum omnium minime stupidus, dum *nihil* novi *sub Cælo esse* dixit. Eccles. 1. 9. 10. In quæ verba ita Mercerus: *Nihil in hoc orbe* novi *est, ut possit quis dicere,* innovatum *esse mundum, & jam esse homini quicquam e Laboribus suis residui, quod* superioribus seculis *non fuerit.* Refertque huc *Grotius Antonini* P. hoc effatum: Ὅτι πᾶν τὸ γινόμενον, οὕτως ἀεὶ ἐγίνετο, καὶ νῦν πανταχοῦ γίνεται. Et alio loco: οὐδὲν καινὸν, πάντα συνήθη, καὶ ὀλιγοχρόνια. *Quicquid fit, ita* semper *factum, semperque* futurum, *& nunc etiam ubi-*

Ursin. Theolog. Symbol. §. 41.

Mercer. in Eccles. 1. 9.

Grot. in eund. loc.

Antonin. P. lib. 12. §. 26. & 7. §. 1.

ubicunque fieri. Nihil novi; *consueta & caduca sunt omnia.* Et alibi: *Propone tibi ob oculos fabulas totas scenasque uniformes, quæcunque vel ex notitiâ tuâ, vel ex historiâ antiquâ cognita habueris, aulam* Hadriani *totam, totam* Antonini, *illam item* Philippi, Alexandri, Crœsi, *ejusdem tamen modi fuerunt omnia illa, nisi quod per* alios *agebantur.* Nisi *novum* forte quis dixerit, quod non nisi *subjectivè* tale est; id est, vel mihi, vel tibi, vel pluribus forsan aliis hactenus inauditum & incognitum. Uti nugabatur antehac lepidus ille *Monachus*, cujus meminit *Heresbachius* Jureconsultus non incelebris; *Audivi* (dicit) *Monachum in Ecclesiâ declamantem, qui* nova, *ajebat, jam reperta est lingua, quæ vocatur Græca. Ab hâc sedulo cavendum. Hæc est, quæ parit omnes istas hæreses. Eâ linguâ* (pergebat) *proditus Liber in manu passim habetur, & vocatur* Novum Testamentum. *Plenus hic Liber est rubetis & viperis. Tandem,* addebat, *aliam jam oriri linguam, quam vocant* Ebræam. *Hanc qui discunt fiunt Judæi.* Homo profecto plumbeus, quo nullum stolidius est saxum. Qui, si tempore *Davidis Burgundi*, Ultrajectini Episcopi, vixisset, ejus utique censuram non effugisset, de quo quippe, cùm eruditionis amantissimus esset (*fovit enim*, teste Wilhelmo Heda, *docta ingenia, bonasque Literas excoluit*) referunt Scriptores, *quod e trecentis Diœcesios suæ Pastoribus tres tantum post examen admiserit, reliquos tanquam* stupidos *asinos*, huic nostro assimi-

Lib. 10. §. 27.

Arnob. adv. Gent. lib. 1.

Heresbach. de Græcar. Litt. laudib.

Heda Histor. Episc. Ultraj. pag. m. 292.

miles, *exauctoraverit.* Tametsi negandum non sit, cum & esse, & a se inspectum esse Novum Testamentum, agnovisse saltem videri hic *Monachus* voluerit, quin *Doctoribus* illis *Sorbonicis* quadantenus adhuc melior fuerit, qui, Sixtino Amamâ autore, *per diem jurarunt, se plus quam quinquaginta habuisse annos, quod nescivebant,* Novum Testamentum *in rerum naturâ esse.* Et certe, nisi in hæreseων Scriptoribus plane hospes quis sit, deprehendet facile, quoscunque indies propullulantes *errores*, quascunque *paradoxas opiniones*, quantâcunque *novitatis* specie se commendent, vix quicquam tamen aliud esse, quam *zizania* a multis retro seculis Orbi modo cognita, sed ad tempus eruditorum piorumque quorundam Virorum industriâ & zelo pressa; jam vero ingeniorum *tum* petulantiâ invitante, *tum* jurato veritatis pacisque Hoste instigante, denuo efflorescentia & reviviscentia:

Amam. in Antibarbar. Biblic.

Puppam *se dicit Gellia, cum sit anus.*

Martial. lib. 4. Epigr. 19.

Byssinum *Rabbinorum* dicterium est, אל תסת כל גקנקן אלא בכה שיש בר כי יש קנקן חדש בלאי ישן hoc est: *Non respicias cantharum, sed id potius, quod in eo continetur. Nam quandoque est* cantharus novus *repletus vino* veteri. *Et pulchrè Casparus Barthius,* Varro Germanus:

Saubert. de Sacrific. in Præfat.

eadem *toto deludit* fabula *mundo.*
Immutata parum persona, *sed immutata*
Orbe redit patulo: scena una *est, histrioque*
idem, Gens

Barthius Zodiac. Christ. 10. pag. 224.

Gens eadem, casus iidem. Variable saltim.
Effigies *alternat opus.*

Ovid. Metamorphos. lib. 14.

Nostrates dicunt, *de* oude *Munnik onder een* nieuwe *Kap.*

VI. Cæterum verissimum est, varias " esse semperque fuisse ingeniorum dotes, " multas seculorum varietates; atque adeo " quod quisque potest, in medium proferre " debere, nec alteri quenquam invidere " , qui pro suâ virili suoque modo publicis " studiis utilitatis aliquid conatur adjungere. " *Veteribus* debetur reverentia præsertim " quos præter eruditionem vitæ quoque " commmendat sanctimonia; sed ita, " ut non sine *judicio* legantur. Etiam *novioribus* " debetur candor, ut absque æmulatione " legantur, nec sine delectu tamen; " absit modo ubique rabiosa contentio, pacis " & concordiæ pestis; nec absint a studiis " *Gratiæ*, quas Musarum comites non " temere *Antiquitas* finxit. Optime Plinius: *Miror* antiquos, *non tamen, ut quidam, temporum* nostrorum *ingenia despicio.*

Plin. lib. 6. Epist. 21.

CAP. III.

De Eruditorum Thrasonismo, *quartâ* μισοβιβλίας *causâ.*

SUMMARIUM.

I. *Difficile est contra* inflatos *homines* satyram *non scribere.* Theophrastus Paracelsus, *novus quidam* Italus, Valentinus Weigelius, Claudius Verderius, Alphonsus X. *Arragoniæ Rex elatissimi animi Scriptores.* Vir *quidam* Doctus *in* Alphonsi *illius laudibus ebuccinandis nimis liberalis.* Hofmanni *prudentia laudata.* Hebræorum *blasphemia explosa. Impiæ* Gentilium *quorundam voces taxatæ.* Minutius Felix & Arnobius *ad partes vocati.* II. Turgescentium *Scriptorum conditio misera & periculi plena.* (a) Ingrati *passim in* Præceptores *suos* discipuli *sunt.*

Ari-

Ariſtoteles, Maximus Ægyptius, Balthaſar Hubmerus *perverſitatis hujus poſtulati.* Philippi Melanchtonis *elogium. Multa hic a propriis ſuis diſcipulis paſſus.* Schoockius *in Præceptorem ſuum* Voetium *iniquiſſimus.* Hebræorum *de* gratitudine *a diſcipulis* Præceptoribus *ſuis præſtandâ,* *Canon.* Alexander M. & Antoninus Pius *hoc nomine commendati* III. (b) *Ad quasvis ſuſcipiendas* hæreſes *valde ſunt proclives. Quod variorum* Hæreſiarcharum *exemplis aſſeritur.* Richardi Baxteri *querela.* IV. (c) *Ad* lapſum *in* pravos & *profligatos,* vitæ mores *in præcipitio ſtant. De* Petro Abaljardo *varia.* V. (d) *Ad* ulteriorem *in ſtudiis doctrinâque* profectum *plane ſunt inepti.* Tatianus & Plutarchus *laudati.* Album (*liber*) quid, & *unde ſic dictum? Locus*

 Heb.

Heb. 12. 1. *elucidatus. Voces* ὄγκος & ὑπέρογκος *quid?* VI. (e) *Doctis indoctisque inopino ſuo caſu* ludibrium *fere debent.* Maphei Vegii *verba huc facientia.* VII. Vera *eruditio ſolâ* conſcientiâ *contenta. Eorum; quibus imponere* ſuperbi *Scriptores geſtiunt*, duplex *genus.* Horatius, Martialis, Avienus *in teſtes vocati.* Baſii *JCti.* inflatus *animus* & inglorius *exitus.* Jacobi Acontii προσωπογραφία. *De Libello ejus de* Stratagematis Satanæ *Eruditorum judicia.* Neronis *feſtive factum.* Ἀγέλαστοι *varii.* Saltationes in utres *apud* Romanos *uſurpatæ.* Baucismus *quid?* Angues inflati *an incantationum vi disrumpi ſoliti?* Aurem obturare *quid? Loca Scripturæ* Pſ. 58. 6. Eſ. 33. 15. Proverb. 21. 13. *illuſtrata.* VIII. Inflatorum *Scriptorum* κρησφύγετον *excuſſum & diſcuſſum.* Gregorius *M.*

& Coccejus *ad partes vocati. Verbis* Jobi cap. 12. 3. *lux addita.* IX. Hilarii Pictavienſis, Ferrandi Cordubenſis, Eraſmi, Samuelis Bocharti, Johannis Cocceji *laudabilis modeſtia.* Secundæ *curæ prudentiores.* Oves Epictetianæ *cordatis Scriptoribus in exemplum propoſitæ.* X. Andreæ Oſiandri *levis animus faſtus que impudentiſsimus.* De his non guſtabit aſinus *quale dicterium, & unde forte ortum?* Sophocles *laudatus.* Oratiuncula *Scriptori Chriſtiano, pro cordis ſui* tumore, *facile ſurrepente, reprimendo nonnunquam concipienda. Aſſentatorum* blandimenta *quomodo retundenda?* Annæ M. Schurmannæ & Magni Alexandri *laudabile hic ſtudium.* XI. *Thraſoniſmus* juvenilis *ſenili multo intolerabilior, & quare?* Cretenſium *ſanctione Leges reprehendere*

 ju-

juvenibus *prohibitum.* Leges Annariæ *apud Romanos quæ?* Janus Dousa F. *laudatus.* Juvenum *communis genius.* Superbiæ *ipsorum origo & causæ.* Euripidis *prudens monitum.* XII, Παῖς ἑκατοντaέτης, puer centum annorum *quis? Loci Es. 65. 20. interpretatio varia.* Ergini cani *qui?* Annæ Schurmannæ *non vulgaris ante annos industria.* Hermogenes Tarsensis, Antoninus Pius, Augustinus, Hieronymus, Didymus Alexandrinus, Avicenna, Maimonides, Flavius Josephus, Arthurus, *Walliæ Princeps*, Philippus Melanchton, Burchartus Wirzius, Jacobus Crinitus, Nicolaus Rigaltius, Georgius Sohnius, Guiljelmus, *Archiepiscopus Andreapolitanus*, Ranutius Farnesius, *Dux Parmensis*, Iosephus Scaliger, Martinus Delrio, Hieronymus Ruveræus, Da-

Daniel Heinſius, Hugo Grotius, Jacobus Ulſerius, Gerardus Voſſius, Claudius Salmaſius, Johannes Bernhartus, Joh. Camero, Gisbertus Voetius, Johannes Coccejus, Renatus Carteſius, M. Zuerius Boxhornius, Martinus Schoockius, Johannes Hoornbekius, Johannes Marckius *præcocium ingeniorum ſpecimina.* Sagaciores juvenes *ipſis* ſenibus *accenſendi.* Hermogenes *ante annos ingenioſus valde adhuc* juvenis *mente lapſus eſt.* Quintiliani *error ex parte notatus, ex parte excuſatus.* XIII. *Senes* juvenibus *fere ſapientiores & prudentiores.* Calvini, Socratis, Euripidis *de hoc effata. Scriptores* ſeniores *& Antiquiores a* junioribus *& novioribus ſummopere ſuſpiciendi.* XIV. Pyrrhoniorum ἐποχὴ *rejecta.* Minutius Felix, Durandus, Lactantius *laudati.*

I. Etiam merus *ingeniorum fastus* ita nonnunquam transversos quosdam agit, ut, dum singularem sublimioremque semper crepant spiritum, inque proprium inspuere sinum negligunt, summis, cum *de aliorum* laboribus Librisque judicandum est, procedant unguiculis, *stantes primoribus digitis*, uti apud *Varronem* est, *ut in littore cancri*, vel adinstar *Socratis* (qui sic ab *Aristophane* describitur:

Varr. Satyr. Menipp. pag. m. 6.

Ὅτι βρενθύει ἐν ταῖσιν ὁδοῖς, καὶ τὼ ὀφθαλμὼ παραβάλλεις.

Aristoph. in Nubib.

Fastuosus per vias vadit, oculos circumferens.)

ubicunque locorum circumvolitantibus oculis versantes & inquirentes, an quemquam sibi parem ullibi inveniant; omniaque adeo omnesque præ se suisque pithœcias & spinturnicias tantum reputantes. Adeo quippe sui opinione distenta & differta capita sua habent, ut *Jovis* ipsius cerebrum vix æque gravidum fuisse dixeris, cum *Palladem* olim parturiens *Vulcani* securim imploraret. Tanti Ajaces sunt (ignosce, *Lector*, si jocari hic nonnunquam videar; impossibile enim est, si cum istiusmodi hominibus res sit, *satyram* non scribere) tanti Hercules, qui si a rastris ad rostra transcendissent, vacuum plus nimio verticem inter astra procul dubio condidissent. Multiscii scilicet *Apulejani*, confidenti-

Iuvenal. Satyr. 1.

loqui, *tympanotribæ*, *Curionum* gens, altivolantia ingenia, gemina iſtis apud *Plautum* hominibus,

Qui res alienas curant opere maximo:
Qui omnia *ſe ſimulant* ſcire, *nec quicquam ſciunt;*
Quod quiſque in animo habet, aut habiturus eſt, ſciunt.
Id quod in aurem Rex Reginæ dixerit
Sciunt, *quod Juno fabulata eſt cum Jove.*
Quæ neque futura, neque facta ſunt, tamen ſciunt.
Falſon' an vero laudent, culpent quem velint,
Non flocci faciunt, dum illud quod lubeat, ſciunt.

Plaut. Trinumm. Act. 1. Scen. 2.

Quorumque ad nauſeam tinnire audias ora:

Noris nos, DOCTI *ſumus;*
nos legiones difflamus ſpiritu,
Quaſi ventus folia.

Horat. Satyr. lib. 1. Sat. 9.

Nempe (quo quid mage ridiculum eſſe dixeris.) *ſe ipſos* deprædicant, titulosque magnificos, quibus nec digni ſæpe ſunt, nec ab ullo forſan alio honorari ſe vident, *ſibi ipſis* inſcribunt. Contra quales homines *Lutherus* olim *Melanchtonem*, per novos quoſdam tum prodeuntes *Prophetas* nonnihil forte turbatum, hiſce monebat verbis: *Cum teſtimonium perhibeant de ſeipſis, non ſtatim audiendi ſunt, ſed, juxta conſilium Johannis, ſpiritus probandi.* Talis pyrgopolinix fuit *Theophraſtus Paracelſus*, de quo literis proditum eſt, quod tantæ

Luther. Ep. ad Melancht. de A. 1522.

Hoornb. de Weigel. pag. 6.

tantæ fuerit arrogantiæ, ut palam dicere non erubuerit, *stultissimum capillitii sui pilum* (recalvaster enim erat) plus *scire, quam omnes* Galeni *sectatores*. Imo *barbam suam plus experimentorum habere, quam omnes, quæ essent, Academias.* Scilicet accedite huc quotquot audire vultis virum, qui ne quidem, quomodo *Junonem* duxerit *Jupiter*, ignoravit: arrectis adstate auribus; habetis enim, qui omnia eruditionis dolia solus exhausit, tantusque sibi ipsi visus est,

> *quantum haud viderunt secla priora.*
> *Nec quantum, fuerint si posteriora, videbunt.*

Bzov. ad Ann. 1501.

Hottinger. Hist. Eccl. ad secul. XVI. pag. m. 115.

Talis novus ille *Italus*: de quo apud *Bzovium* Trithemius, quod se *veterum Hebræorum, Græcorum, Latinorum omnium perfectissimam habere scientiam* gloriatus sit; *Veteresque* omnes *adeo habuerit contemptui*, ut se *cunctos eruditione excellere*, aperte dixerit; imo *præter se neminem hactenus sapientem fuisse*, jactitaverit:

Lucret. lib. 3.

> *Hic genus humanum ingenio superavit, & omnes*
> *Restinxit stellas, exortus uti Æthereus sol.*

Imò

Lucret. de Epicur.

Plaut. Mil. Gloriof. Act. 1.

> *centum in Siliciâ*
> *Et quinquaginta centum Sycolatronidæ,*
> *Triginta Sardi, sexaginta Macedones*
> *Sunt homines, quos* hic *trucidavit uno die.*

Talis

Talis *Valentinus Weigelius*, qui *Capturam* ſuam *auream* faſtuoſiſſimâ hâc inſcriptione commendabat: *Quod ad res omnes* abſque ullo errore *agnoſcendas*, *multis Doctiſſimis incognita quidem, verum omnibus tamen ſcitu neceſſaria eſſet.* Talis etiam *Claudius Verderius*, qui *Librum*, ſuperiori ſeculo a ſe editum, tam portentoſo inſignivit titulo, ut vix quiſquam ſine ſtomacho eum legat. Ita ſe habet: *In Autores pene omnes*, Antiquos *potiſſimum*, CENSIO, *quâ receptiſſimorum plerorumque* Grammaticorum, Poëtarum, Hiſtoricorum, Dialecticorum, Rhetorum, Oratorum, Juriſconſultorum *veterum & recentiorum*, Mathematicorum, Medicorum & Theologorum *errata quædam deprehenduntur.* Talis tandem, idque ore & more plane blaſphemo, *Alphonſus* X. Caſtiliæ Rex, de quo autor eſt *Lipſius*, quod in tantam proruperit impudentiam, ut ipſiſſimum Deum in *Creationis* opere varia a ſe doceri potuiſſe conceptis verbis jactitaverit. Dicebat enim, *ſi Deo aſtitiſſet Cœlum componenti, & ſuas ſtellis ſcribenti periodos*, meliori conſilio *docturum ſe fuiſſe, quo pacto illum ſuum laborem* ordinatius *digerere, & proportionibus mutuis* convenientius *aptare potuiſſet.* Effatum belluinum potius, imo diabolicum, quam regium!

Lipſ. Monit. Politic. tit. de Impietat.

Voet. Diſpp. Select. parr. 1. pag. 216.

Itan' lepidum ipſi viſum eſt ſcelus,
Jôvam ipſum ridere?

Quod quidem ſi Vir quidam doctus probè ex-

expendiſſet, Regem forte hunc hoc ſimilive elogio nunquam condecoraſſet: *Quod Legibus fuerit deditiſſimus, omnium fere Populorum & Gentium de Legibus volumina evolverit, ac ſeptem* Libros *pro æquitatis moderatione collegerit, ut & hominibus & Divino cultui neceſſaria ſingulis innoteſcerent.* Vel ſaltem, ſi aliunde illud hauſerit (uti credibile eſt) homini uſque adeo profano & impio, qui, dum *omnium Populorum de Legibus evolviſſe volumina dicitur*, ſolum *Divinæ Legis* volumen videtur neglexiſſe, vel plane potius contempſiſſe, non niſi ſalutari quadam adjectâ clauſulâ id unquam adſcripſiſſet; uti prudenter in *Lexico* ſuo fecit Clar. *Hofmannus*, qui ut ut varia etiam Regis hujus præmiſiſſet elogia, tandem tamen addit: *Cæterum a* reverentiâ Numinis *parum laudandus, ſi vera ſunt, quæ de eo Lipſius habet.* Quodſi enim eo, quo Rex hic ivit, procedendum ſit pede, num jure metuendum eſt, ne hoc Hebræorum tandem reviviſcat βδέλυγμα, quo quidam eorum Deum, ſummum νομοθέτην propriarum ſuarum Legum vix ſatis peritum fuiſſe, pertendere non dubitarunt? Legis enim de *Juvencâ rufâ*, quæ exſtat Numer. 19. 2. &c. genuinum ſenſum tam ſpiſſis involutum tenebris fuiſſe volunt, ut ſagaciſſimi Regis *Salomonis* non tantum effugerit ſapientiam, ſed ipſe quoque Deus ſingulari opus habuerit *ſtudio* & *diligentiâ*, ut rite eum aſſequeretur. Ipſa eorum verba exhibet *Theodoricus Hacſpanius*, quæ ſic Latine reddidit Clar. Spencerus: *Eâ horâ, quâ Moſes aſcen-*

Ridder. de Erudit. cap. 3. pag. 147.

Hofman. Lex. Univerſ. tom. 1. pag. 89. a.

Hacſpan. Not. in libr. Nizac. cap. 1.

cendit in altum, invenit Deum ſtudentem *in illâ ſectione, quæ eſt de Vaccâ rufâ.* Vel ne horridæ hæ Ethnicorum quorundam revocentur voces, quibus, *ne ſapientiæ virtutiſque* laudibus detrahi quicquam ſinerent; *cum* Deo ipſo non tantum comparare, ſed & *ſupra* Eum extollere eas inſtituerunt. Dicebant quippe, *ſapientes & virtute præditos DIs æquales eſſe; cum eis ex pari vivere; Jovem non plus poſſe, quam ſapientem: Virtutem Deum ipſum, quâ fas eſt, effingere; Deum ſapientem non vincere* felicitate, *etſi vicat* ætate; *imò* (quod ſummum eſt) *eſſe aliquid, qua ſapiens ipſum* antecellat *Deum;* uti de ſeipſo ἄθεον hunc Principem gloriantem mox audivimus. Plane aliter ac Apulejus, qui *ſapientem* pediſſequum *& imitatorem* Dei dixit, *ipſumque* ſequi *Deum* arbitratus eſt. Siquidem ergo *inflati* hujuſmodi *utres* in eruditorum ſocietatem irruere auſint, quid eſt quod mireris, ſi Scriptores quivis alii, ipſiſcum comparati, negligantur plane & vileſcant? Eant etenim tum, horum ſimiliumque judicio, eant, inquam, cum omnibus antiquis *Patribus*, tot quoque e *Recentioribus* ſplendidiſſima Eccleſiarum Lumina *Calvini, Bezæ, Martyres, Junii, Merceri, Paræi, Marlorati, Muſculi, Zanckii, Riveti, Gomari, Spanhemii, Voetii, Gathakeri, Mareſii, Cocceji, Turettini,* quotquotque ſunt Theologorum *Practicorum* pia & ingenioſa Capita, quorum favillas Deo devotus deoſculatur Orbis, cumque ſuis *vivant*

Spencer. de Legib. Moſaic. lib. 2. cap. 15.

Seneca.

Wilhelm. de Philoſophiâ in genere Diſp. 17.

Apulej. de Philoſoph.

va-

valeantque nugis;

e contra ſtentoreâ exclametur voce,

o felicia tempora, quinam hos
Suffenos tanti nobis genuêre parentes!

„ Quæ enim viri hi *bombilii* tantâ fere ja-
„ ctant pompâ non nugamenta quædam ſunt,
„ qualia pueris a nutrice aut aviâ cum cre-
„ pitacillis in aurem ganniri ſolent, non
„ apinæ, non in fabâ, hilum, in filice aqui-
„ la, non glandes, nuces, curculiunculi;
„ abſit (hæc enim ne titivillitio quidem em-
„ titant) ſed grandiora multo & digniora ha-
„ bent, quæ ingenti ſe hiatu inveniſſe & e
„ *Democriti* puteo eruiſſe gloriari in more
„ habent. Cicilendrum eſt, & macides, ci-
„ cimandrum, happalopſides, cataractria,
„ & ſi quæ alia novæ ſcenæ condimenta da-
„ ri forte poſſint. Jus ſuum non condiunt,
ut alii coqui, *ὑψαλα φρονοῦσι*; id eſt, ut
„ loquitur Statius, *altis gaudent*, vel *alti-*
„ *gaudentes* ſunt; Divina, ut obtendunt,
„ apponunt fercula, quibus e mortalibus im-
„ mortales ſe facere poſſe ſperant, ferventi
„ clamosâque audaciâ lucraturos ſe eſſe pu-
„ tantes, ne argui facile a tyrunculis & mi-
„ nus peritis poſſint. Verbo ut dicam, ſe-
„ cretiora ſunt, quæ pandunt, quam quo
„ priſci Doctores, vel veterum Scriptorum
„ ulli aſſurgere unquam potuerunt:

Plaut. Pſeudol. Act. 3. ſcen. 2.

Stat. lib. 1. pag. m. 19.

Avia Pieridum paragrant loca, nullius
unquam
Trita ſolo

ſive

ſive, uti apud *Flaccum* eſt, ne quicquam proferunt, niſi quod

inſigne recens adhuc,
Indictum ore alio.

Invehitur in tales *Minutius Felix* hiſce verbis: *Indignandum omnibus imo indoleſcendum eſt, audire quoſdam, & hos ſtudiorum rudes, literarum prophanos, expertes artium, niſi ſordidarum, certum aliquid de* ſummâ *rerum ac* majeſtate *decernere, de quâ tot ſeculis ſectarum plurimarum uſque adhuc ipſa* Philoſophia *ſerio deliberat, nec immerito, cum tantum abſit ab exploratione Divinâ humana mediocritas; ut neque quæ ſupra nos Cælo ſuſpenſo ſublimata ſunt, neque quæ infra terram profunda demerſa ſunt, aut ſciri ſit datum, aut ſcrutari permiſſum, aut ſciſcitari religioſum. Et beati ſatis, ſatiſque prudentes jure videamur, ſi, ſecundum illud vetus ſapientis oraculum, noſmet ipſos familiariter noverimus.* Et ſimili zelo Arnobius: *Ecquid* (inquit) *ipſi penitus perſpicitis vos ipſos, ſiquando de rebus diſceptatis* obſcuris, *& ipſa, quæ dicitis, quæ aſſeveratis, quæ capitali plerumque contentione defenditis, neſcire, & unum quemque ſuſpiciones ſuas pro* probatis *&* comprehenſis *pertinaci obluctatione tutari?*

Minut. Felix in Octav. pag. m. 3.

Arnob. c. Gent. lib. 2. pag. m. 21.

II. Nec ſic immeritò laudati *Autores*, loco enim non lubrico tantum, ſed & ſumme periculoſo conſtituti ſunt, quotquot ſcientiæ doctrinæque ſuæ profunditate, ſui ſcilicet oſtentane dixerim an miracula, adeo dementari ſe ſinunt, ut ſumma

quæque de ingenio suo polliceri sibi ausint, solosque se mundi *Soles* esse existiment, illuminandis obscuris natos, & obtenebrandis nimiâ suâ luce splendidis, sua quæque, quantumvis exigua, saltem modica tantum, maxima reputantes; adinstar speculi concavi, quod pro pilo truncum, pro culicibus *Pegasos* reddere solet. Vix enim est, ut qui ita animati sunt, justissimum Dei effugiant judicium, qui, uti *gratiam largitur humilibus*, ita semper *resistit superbis*. Sicuti enim *Literarius* hic *fastus* (ut jam dictum est) pios aliorum conatus vilescere passim facit, ita & *discipulos* in *Præceptores* suos *ingratissimos* fere reddit: *homine* quippe, juxta hoc *Micionis* apud Comicum,

Jac. 4. 6.

Terent. Adelph. 1. Scen. 2.

—— *Imperito nunquam quicquam* injustius,
Qui, nisi quod ipse fecit, *nihil rectum putat*.

vel, uti Euripides,

Eurip. Glauco.

Βαρὺ τὸ φόρημ' οἴησις ἀνθρώπου κακοῦ.

Fastus *mali hominis res est intolerabilis*.

Expertus id ab ipso suo *Aristotele* est *Plato*, quem & *mulum* ideo vel *pullum* [πῶλον habet *Ælianus*] nonnunquam vocitabat, eo quod *mulus*, materno lacte saturatus, calcibus pulsare *matrem* suam soleat. *Aristoteles* enim, cum maxima Philosophiæ suæ semina e *Platone* hausisset, scholam ta-

Ælian. Var. Hist. lib. 5. cap. 9.

tamen adversus ipsum aperuit, veteremque *Præceptorem*, cum discipulis partiariisque suis strenue oppugnavit. Idque, *uti visum nonnullis est*, juxta Plutarchum, *majori contendendi amore, quam* sapientiæ *studio, ut qui sibi proposuisset Philosophiam* Platonis *contemnere.* Licet ab aliis *Platoni* mortuo aram in Templo construxisse, statuamque ei consecrasse dicatur, cum hâc inscriptione: ***Hunc esse Illum**, quem probi omnes merito debeant mirari & commendare.* *Ammonius* habet:

Plutarch. Oper. Volum. 1. pag. m. 1115.

Ridd. de Erudit. cap. 14. p. 448.

Ammon. Aristotel. Interpr.

> Βωμὸν Ἀριστοτέλης ἐνιδρύσατο τόνδε Πλάτωνος
> Ἀνδρὸς, ὃν οὐδ' αἰνεῖν τοῖσι κακοῖσι θέμις

> ***Hæc ab*** Aristotele ***est Divino erecta*** Platoni
> *Ara, tibi quem laudare sceleste nefas.*

Neque *Platoni* tantum, sed pluribus etiam aliis sors hæc obvenit: *Maximus Ægyptius*, Philosophus *Cynicus*, moribus barbarus, a *Nazianzeno* in doctrinâ Christianâ non tantum institutus, sed & in domesticam ejus consuetudinem receptus, mensæque ejus adhibitus, quin ejusdem operâ *Clericorum* numero tandem adscriptus, defectionem tamen ab eo molitus est, atroxque, insanus *sui admirator* factus, *Præceptori* suo bellum indixit non tantum, sed & intulit. Uti hujus etiam lineis institit *Brixius* ille, de quo *Aventinus* in *Bojorum* Analibus, *Martini Turonensis* discipulus. Hic enim ab ipso *Martino* in Monasterio suo enutritus, eum non tantum dereliquit, sed

Magdenburgens. Cent. 4. cap. 10.

Aventin. Annal. Bojor.

eâdem ex causâ multis iisque graviſſimis calúmniis benefactorem ſuum laceravit. Haud gratior etiam in Præceptorem *Zwinglium* fuit *Hubmerus*, qui ab eo ſaniorique doctrinâ apoſtata factus, ejusque beneficio e magno periculo liberatus, *eam ipſi* (verba ſunt Melchioris Adami) *gratiam retulit, quam mundus ſolet. Tantis* quippe *calumniis Virum bene de ſe meritum onerare nebulo non deſtitit, ut* Apologiâ *fratribus ſatisfacere neceſſe habuerit.* Quinimo ipſe *Auguſtinus* Româ, ubi ante converſionem *Rhetoricam* docuerat, eo quod ab *ingratis* & *ſuperbientibus* ſuis *diſcipulis deſereretur*, ſeceſſionem meditari debuit. Et quid non a degeneribus *Diſcipulis* pati coactus fuit bonus *Melanchton*, ἀνὴρ, ſi quisquam, πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, cui hoc a *Luthero* perhibitum eſt teſtimonium, quod *organon tot ſpiritus S. donis illuſtratum in Dei Eccleſiâ fuerit, quot Deus in nullum alium hominem, in hoc terrarum orbe viventem, ſuâ ætate contulerat.* Multis verbis hoc queritur *Martinus Hellingus*, ſupra laudatus. *Habuerat* (inquit) *D.* Philippus, *nunc ipſo* Nohe *contemtior, & quem pejus mortuo cane fax* Diſcipulorum *venenata perſequitur.* Et paulo poſt: *Satis* duriter exagitatus *eſt* Philippus *in hac vitâ adhuc ſuperſtes. Longe vero crudelius infeſtantur* cineres *ipſius, poſt beatiſſimam ejus ex hâc vitâ migrationem. Vix enim quisquam, ex maledicâ illâ* ingratorum diſcipulorum *catervâ, adeo ſtupido eſt ingenio, adeoque veræ laudis ac gloriæ expers, quin exiſtimet, ſibi futurum eſſe glorioſum, ſi ex proceriſſimâ arbore, jam in terram proſtratâ,* ramuſculum

Melch. Ad. in Vit. Theolog. Germ. pag. 30.

Helling. in Epiſtol. Dedicat. 1. Part. Obj. & Reſp. Melancht.

Pezel. ad 8. part. Obj. & Reſp. ejuſd.

Bucholcer. ad ann. 1546. & 1560. Ind. pag. 501.

lum *impune detrahat*, & Leonem *jacentem & mortuum conculcet*, & *vulnus ei infligat*. Hinc non invenuſte in ipſum ὁ δεῖνα: Melanchton, *donec vixit*; *fuit in* Purgatorio: *post mortem dicitur in* Inferno; *in vitâ autem venturi ſeculi erit cum Deo in æternâ beatitudine*. Atque horum utinam hâc etiam ætate veſtigia non preſſiſſet *Martinus Schoockius*, Vir alioqui bene doctus, cum, πάνσοφίας ſuæ imaginatione inflatus, præceptorem ſuum optimum Clariſſ. *Voetium*, cui *ſe omnia debere*, publice antea profeſſus erat, tam contumelioſe habuit, ut virulentis ſuis in eum invectivis eruditum orbem in ſtuporem pene egerit: quibusque adeo apud celeberr. Rivetum *ingrati Diſcipuli* elogium etiam meruit. Deplorare alicubi Philoſophus hic videri voluit, quod orthodoxæ fidei adverſarios, acriori certe cenſurâ non indignos, inclementius nonnunquam habuerit: *Ad me* (dicit) *quod lubens hic ad Dei gloriam profiteor, primis annis, quum ſtylum pro veritate orthodoxâ arriperem, & occurrere pro tenuitate ingenii, & cultus illius adverſariis laborarem, tantum ebullienti juventæ muſto tribuiſſe, ut præter neceſſitatem ſæpe rutam pulegio prætulerim*. Sed ſi non ſtolida, plane ſaltem ſupererogatoria palinodia illa fuit. Quanto equidem melius tum ſibi tum rei communi vir hic conſuluiſſet, ſi infandam ſuam, non in hæreticos, ſed in ejuſdem cultus conſortes (ὁμοεργοὺς imprimis) profuſam virulentiam vel publice vel alio qualicunque modo condemnaſſet & retractaſſet! Plane aliter profecto, ac homines hi fecerunt, Hebræorum Magiſtri diſ-

Schoock. in Dedicat. Deſperatiſſ. cauſæ Papat.

Rivet. Ep. privat. d. 10. Aug. 1645.

Schoock. de Bon. Eccleſiaſt. §. 4. cap. 16. pag. 706.

Schickard. de Iur. Reg. Hebr. cap. 4. §. 13.

discipulos suos monent; quorum hic expressissimus Canon est: *Quisquis a socio discit integrum caput, vel tractatum, imo versum unicum, aut litterulam, tenetur* honorem *ipsi deferre.* Notum etiam e *Laërtio* est, quo loco *præceptorem* suum *Aristotelem* habuerit Alexander M. οὐχ ἧττον τοῦ πατρὸς ἀγαπᾶν dictitans, ὡς δι' ἐκεῖνον μὲν ζῶν, διὰ τοῦτον δὲ. καλῶς ζῶν. Uti & pro eximiâ felicitatis suæ parte habuit *Antoninus Pius* Imperator, quod a Catulo *præceptores suos prompte impenseque prædicare* doctus esset. Quos utique tanti fecit, ut aureas eorum imagines in larario suo habuerit, eorumque sepulchra, non aditu tantum, sed & hostiis floribusque nonnunquam honorârit. *Epaminondas* Lysi Tarentino Pythagoræo, quem *præceptorem* habebat, ita fuit deditus, ut adolescens tristem & severum senem omnibus æqualibus suis in familiaritate antepofuerit, neque prius eum a se dimiserit, quam doctrinis tanto antecessit condiscipulos, ut facile intelligi posset, pari modo superaturum omnes in cæteris artibus. Imo vero, juxta *Senecam*, ne *Philosöphi* quidem nomine dignus olim censebatur, *qui* Præceptores *suos, quorum beneficio vitiis se exuerat, non venerabatur.* Sed horum, inquam, omnium securi *Suffeni* nostri sunt, imò in contrarium potius eunt.

Laërt. in Aristot. Iuvenal. Sat. 7.

Antonin. P. de Reb. suis lib. 1. §. 13.

Quintilian. lib. 1. cap. 10.

Cornel. Nep. in Epaminond. pag. m. 224. 225.

Senec. Ep. 73.

III. Nihil etiam invenias, quod ad omnes mentis *errores*, imo crudissimas *hæreses* imbibendas paratiorem viam sternat, quam stolidus ac *Phaëtontæus* hic genius, ut in omnibus pene *hæresium* architectis & inventoribus plusquam manifestum

festum est. *Omnes hæretici* tument (inquit Tertullianus) *omnes scientiam pollicentur.* Et Augustinus: *Hæretici matrem iniquitatis suæ habent* superbiam, *dum semper* altiora *se scire jactitant, & in Ecclesiæ contumeliam debacchantur* De *Montano* habet Eusebius, quod lymphatus factus, subito in mentis obsessione & abalienatione constitutus, insaniverit, ἐν ἐπιθυμίᾳ ψυχῆς ἀμέτρῳ φιλοπρωτείας, *immodica* primi loci *cupiditate captus.* Idem de *Novato* testis est, quod in *hæresin* prolapsus sit *superbiâ* contra lapsos inflatus. De *Pelagio* iterum Augustinus, *quod tanto in pestilentiores iverit errores, quanto* præfidentius *suis viribus currere instituit.* Et de eodem Prosper: *Tantam firmitatem & tam sublime propositum, quâ impugnatione Diabolus potuit adoriri, nisi ut, quibus non potuerat persuadere vitiorum amorem, immitteret* laudis cupiditatem, *& inde novissima instrueretur tentatio, unde prima deceptio nocuit. Non itaque desidiosis & tepidis, neque inertibus nec incultis sed magis quibusdam animis sedulis, & bonorum actuum probitate luculentis per* gloriam *irrepsit* humanam; *& quos impulsione non movit,* elatione *dejecit.* Uti & de *Apollinari* Ruffinus: *Vir fuit in cæteris sane instructus, sed dum contentionis vitio nimis ageretur, & adversus omne quod quisque dixit, ire obvius delectaretur,* jactatione ingenii *male fortis,* hæresin *ex contentione generavit.* Neque aliter de eo *Nilus*, Chrysostomi discipulus, si alias nothæ ipsius *Epistolæ* non sint: *Tuis* (inquit) *ipse oculis inspexisti* Apollinarem, *in vitâ prudentem, veneranda senectute ingravescentem, sermone honorifi-*

Tertull. de Præscript. adv. Hæret. Oper. p. 111.

August. in Hos. 2.

Euseb. H. E. lib. 5. cap. 16. & lib. 6. cap. 43.

Augustin. Ep. 52.

Prosp. Ep. ad Demetriad.

Ruffin. H. E. lib. 2. cap. 20.

Nilus in Biblioth. PP. pag. 234.

cum, ab Arrianis *per aliquod tempus persecutionem passum, hic nihilominus a* Diabolo *seductus in* hæresin *incidit, cum* intumescere *incepit.* Adde *Tatianum*, de quo Platina, quod *Vir licet doctissimus, sui tamen opinione* inflatus, *novam postea* hæresin *condiderit*, quam auxit deinceps *Severus*; unde sectatores ejus *Severiani* dicti sunt. De *Paulo* tandem *Samosateno* (ut recentiores omnes mittam) nimis notum est, quod *turgescere* incipiens, mox altius quærere tribunal conatus sit, negaritque *Dei Filium e Cœlo descendisse*, sed *ipsum e Mariâ demum originem traxisse* asseruerit &c. Atque „ hinc tum turbæ, contentiones, conflictatio- „ nes inter Ecclesias, Doctores, fratres ortæ; „ cum ne quidem quidquam aliud ad eas tum „ excitandas tum fovendas compositum ita „ sit, ac *flatulenta* animorum hæc intempe- „ ries. Discere hoc est è præteriti temporis Historiis: dant enim hæ *Pharisæos* sapientiæ & sanctitatis persuasione turgidos, primatum affectantes *Discipulos*, honoris æmulatione scissos, *Simonem* mero fastu Ecclesias turbantem, *Diotrephem* ex arrogantiâ fratres rejicientem, *Pseudo-Apostolos* propria elogia prædicando vacillantium animos inquietantes, *Basilidem, Carpocratem, Arium, Photinum, Manetem* &c. quos non nisi *sapientiæ* vel *honoris* injusta *affectatio* huc impulit. Quinimo ex ipsissimo hoc fonte (quæ gravis *Richardi Baxteri*, Præstantissimi Theologi, querela est) *plurium infelicium ingeniorum tota orta ruina est, quod nempe, dum nota & necessaria plane negligunt, aut sensualitate, aut vitiorum mole obruunt*,

Platin. de Vit. Pontif. pag. m. 42.

Niceph. lib. 5. cap. 20.

Baxter. Theolog. Methodic. part. 1. cap. 5.

obruunt, & absconditis inutilibus obnixe student, idque ingenio superbiente, *caliginis suæ non satis conscio, quando frustra se non patefacta quæsivisse comperiunt, fatigati & desperantes, de* certis *etiam &* necessariis *dubitent, & ipsam animorum* immortalitatem *tandem negent.*

IV. Quid etiam est, quod, quoad vitam pie beneque agendam, a Deo derelinqui ita homines facit, inque *prophanos* delabi *mores* sinit, quam idem insulsissimus hic tumor? *Theognis* alicubi

Theognid. Sentent. p. m. 2.

> Ὕβρις ϗ Μάγνητας ἀπώλεσε ϗ Κολοφῶνα,
> Καὶ Σμύρνην; πάντως Κύρνε ϗ ὔμμας ὀλεῖ.

> *Injuria & Magnetas perdidit, & Colophonem.*
> *Et Smyrnam: omnino Curne & vos perdet.*

Ὕβριν quidam non per *injuriam* sed per *superbiam* ibi vertunt, iis olim tributam, qui propriâ ferocitate & *arrogantiâ* sibimet ipsis exitium arcessebant. Ipso hoc didicit eventu *Petrus Abaljardus*, infausti *Socini*, in erroribus præcipue *de Ratione humanâ in rebus fidei judice*, de impugnatâ *SS. Trinitate*, & negatâ Christi pro nobis *satisfactione*, præcursor, quem sic alicubi describit Bernardus: *Habemus in Francia novum de veteri magistro Theologum, qui ab ineunte ætate suâ in arte Dialecticâ lusit, & nunc in Scripturis Sanctis insanit.* Hunc quippe Deus ob parem animi *elationem* hâc mulctavit pœnâ, quod, cum vitæ alias esset satis compositæ, in *mores* po-

Erasm. Adag. Chiliad. 2. Centur. 2.

Bernard. Ep. 190.

 stea

ſtea proruperit plane *libidinoſos* & flagitioſos. *Hinc* (ipſius *Abaljardi* verba ſunt) *calamitatum mearum exordia cæperunt, quod ſupra vires ætatis de* ingenio *meo* præſumens, *ad ſcholarum regimen adſpiraverim. Et quoniam proſperitas ſtultos inflat, & mundana tranquillitas vigorem enervat animi, & per carnales illecebras facile reſolvit, cum jam me* ſolum *intuendo* Philoſophum *ſupereſſe exiſtimarem, fræna libidini cæpi laxare, qui antea vixeram continentiſſime.* Scripſit ſic (NB) *Abaljardus*, poſtquam de felicitatis ſuæ faſtigio dejectus, Divinæ pietati (pœnitentiâ ſeriâ peractâ) fuit reſtitutus. Ipſum enim teterrimos ſuos errores retractaſſe, Librum de *Trinitate* propriis manibus flammis tradidiſſe, pieque deinceps tum vixiſſe, tum obiiſſe, utut quidam negent, plurimorum tamen favorabilior ſententia eſt.

Albajard. Ep. 1.

Vit. Petr. Venerabil. Oper. ejus præmiſſ. tom. 2. pag. 813.

V. Taceo deplorandum in multiplicandâ ſcientiâ defectum, qui & conſequi *faſtum* hunc ſolet. *Prout* enim (ut bene hactenus habet in *Epiſtolâ* ad Celeberr. „ *Voetium*, nimis certe amarulentâ, Mathe- „ maticorum facile Princeps *Carteſius*) *vere* „ *eruditi nunquam* ſuperbiunt, *ſunt enim con-* „ *ſcii humanæ infirmitatis, & quæ ſciunt non* „ *magni æſtimant, ſed cogitant longe plura* „ *eſſe, quæ ignorant, ingenui paſſim ſunt, &* „ *dociles, ſemperque parati veritates ſibi non-* „ *dum cognitas addiſcere*; ita ex adverſo quibus omnia ſua placent, imprimis juniores ſi ſint, juxta *Tatianum*, acquirendi meliora poteſtate ſe privant. Ipſa ejus verba ſic habent: τὸ αὐτοῦ πᾶν ἀποδεχόμενος, κλήμα-

Carteſ. Ep. ad Voet. p. 56.

NB.

Tat. contra Græc.

τῶν πο-

τῆ πολυμετίρυ πλέτε ἐξεσίαν ἐγχειρώσα. Atque hinc meritissimò *Plutarchus* : Δεῖ τῶν νέων ἐκπιεζομένων μᾶλλον τὸ οἴημα ἢ τῶν ἀσκῶν τὸν ἀέρα, τοῖς ἐγχέαι τι βουλομένοις χρήσιμον, εἰ δὲ μὴ γέμοντες ὄγκου καὶ φυσήματος οὐ παραδέχονται. *Oportet ex adolescentibus opinionem* tastumque *exprimere magis, quam ex utribus aerem, quibus utile aliquid infunditur, aut infundere animus est, alioqui* fastu *flatuque referti non admittunt.* Τὴν οἴησιν vocat *Bias* apud *Laërtium*, προκοπῆς ἐγκοπὴν, id est, *opinionem* profectus *impedimentum*. Peregrinantium Studiosorum *Albo* (uti vulgo dicitur) nominatissimus Jurisconsultus, *Antonius Matthæus*, limatissimi Operis de *Criminibus* autor, nonnunquam inscribebat, ne modestiæ immemores essent, nec in studiorum progressu sisterentur, hoc *Senecæ* Philosophi: *Multi ad eruditionem venissent, nisi se eo jam pervenisse putassent. Albi* dum mentionem hic facio, nihil aliud per id intelligendum est, quam *libellus* e purâ & *albicante* chartâ consutus, in quem illustrium virorum nomina & olim referebantur, & etiamnum referuntur: *Album* peculiariter dictus allusione factâ ad *album Prætoris, album Judicis, album Citharœdorum* &c. quæ tabulæ olim erant *albis* literis notatæ: σανίδας λευκὰς vocat *Hesychius*: de quibus videri possunt *Seneca, Quintilianus, Suetonius*, &c. Nihil enim obesse magis currentibus vir hic Eruditissimus existimabat, quam quod eum se modo attigisse terminum *Studiosi* putent, a quo longissimè adhuc absunt. *Papinius Statius*, (de quo *Lipsius*:

Plutarch. de Auditiæ.

Laërt. ~~lib.~~ 4.

Senec. de Tranquill. Anim. cap. 1.

Senec. Ep. 49.

Quintilian. lib. 12. cap. 3.

Sueton. in Neron. cap. 20.

Quis

Lipſ. ad Edit. Bernardi.

Quis hic Papinius? *Poëta magnus,*
Vel dicam potius Poëta ſummus,
Certe proximus eſt Poëtæ ſummo;
Quod mecum fateatur ipſe Livor)

multo adhuc excellentior evaſiſſet vates, niſi *animi elatio* ipſi obſtitiſſet. De quo ſic Janus Parrhaſius: ***Hæc ſola ſatis eſſe poſſunt ad ineundam rationem cultiſſimi Poëtæ, atque ingenioſiſſimi artificium. Neque enim ullus veterum aut recentiorum propius ad*** Virgilianam majeſtatem ***accedere valuit, etiam*** propinquior ***futurus, niſi tam*** prope eſſe ***voluiſſet: ſiquidem naturâ ſuâ*** elatus, ***ſicubi*** excellere ***conatus eſt, excrevit in tumorem.*** Referunt quidam huc *Pauli* quoque locum Heb. 12. 1. Ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα, καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν, δι᾽ ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα. *Deponentes omne* pondus, *& circumſtans nos peccatum. decurramus propoſitum nobis certamen.* In

Parrhaſ. Epiſtol. Quæſtion. 55.

Heinſ. in N. T. pag. m. 579.

„ quæ verba *Heinſius: Quid ſi igitur* ὄγκος
„ *hic* ὄγκος *ſit* φρονήματος *ſeu* arrogantia
„ *&* faſtus? *id quod vulgo* φύσημα καὶ ὑπε-
„ ρηφανία *dicitur. Heſychius* ὄγκος, φύσημα,
„ ὑπερηφανία. *Gloſſæ Stephani,* ὄγκος,
„ tumor, ὀγκοῦμαι, *turgeo. Neque quicquam*
„ *uſitatius, quam ut abſolute uſurpetur; ut*
„ *cum Plutarhus,* ὄγκου καὶ φρονήματος γέμοντας,
„ tumore *&* opinione de ſe *plenos perci-*
„ *piendis* diſciplinis *inutiles eſſe dixit. Et*
„ *certe, ut* ὄγκος *(qualis gravitas quæcun-*
„ *que) currentibus imprimis ac luctantibus*
„ *obſtare ſolet, ita, ubi de* progreſſu *agi-*
„ *tur, quæ voce hâc continetur, perſuaſio*
grave

Gathaker. Adverſar. cap. 3. pag. m. 14. 15. &c.

grave impedimentum est *ac molestum.* "Vocis hujus ὄγκε compositum est ὑπέρογκος, quod talem quem notat, qui *summè tumidus* & *inflatus* est, non (uti *Vossius* in locum quendam *Dionysii Halicarnassæi* eam vertit) qui *supra modum sublimis* est. Apud *Pollucem* ut synonyma veniunt παμμέγεθες, ὑπερμέγεθες, ἐξαίσιον & ὑπέρογκον. *Judas* verbis applicat: τὸ στόμα αὐτῶν λαλεῖ ὑπέρογκα, *os eorum loquitur* tumida, id est, *turgida* & *gloriosa* dicta. Sive de *verbis* capias, sive de *personis*, omnes ὑπέρογκοι studiorum suorum profectui obsunt; atque hoc quidem magis, quo ὑπερογκώτεροι & *turgidiores* sunt.

Cleric. Var. pag. m. 334.

Pollux Onomastic. lib. 3.

V I. Adde miserandum & ridiculum quorundam casum, qui propriâ antehac *opinione* in Cælum veluti sublati, subitoque inde deturbati, doctis tandem indoctisque ludibrium debuerunt. Vetus verbum est,

Ventosa risus *parens est jactantia.*

sive, ut dicit Phædrus:

Phædr. lib. 1. fab. 11.

Virtutis expers verbis jactans *gloriam.*
Ignotos fallit, *notis est* derisui.

Quam in rem adscribere libet hæc *Maphei Vegii*, antiqui *Scriptoris*, verba: *Si virum quempiam egregie doctum, egregieque in negotiis publicis exercitatum, atque ita sententiâ omnium probatum, cæterumque judicio suo multis, quibus inferiorem eum esse constat, se longe præferentem viderimus, errat hic graviter quidem, sed excusatione & veniâ di-*

Maph. Veg. de Persever. in Religion. lib. 3. cap. 22.

dignior videtur, quam qui literulis paucis mediocriter intinctus, in rebusque parum publicis, parum quoque privatis versatus, doctissimo se cuique & prudentissimo putat jure merito vel comparandum, vel anteponendum. Nutritque secum eos cogitatus, ea verba profert, eo incessu atque gestu corporis movetur, as si doctrina rerumque omnium experientia, despectis cæteris, *divino quodam consilio, in eum profluxisse videatur. Non est hoc errori* ulli *adscribendum, sed manifestæ magis* fatuitati *atque* stultitiæ. *Siqui autem (quod est omnium pessimum genus) cum neque literis, neque cognitione ullâ rerum & prudentiâ valeant, ita tamen loquantur, ita se palam omnibus exhibeant, acsi vel* Platonem *docentem, vel* Catonem *consultantem semper audierint, non jam fatui hi aut stulti, sed dementes omnino atque insani judicandi sunt; cujus tanti mali pernicies ita aperta in quibusdam apparet, ut & gestibus corporis, & communibus, qui habentur, sermonibus, manifeste quique eam in iis deprehendant: Irrisione* haud certe indignis, dum ipsi in causâ sunt, & a peritioribus exsibilari malle videntur, quam a minus peritis suique similibus non laudari. Tametsi sæpe ne apud eos quidem ipsos, a quibus laudari se alias putant, vix ullo in pretio sunt. Hinc *Martialis* ad Philomusum:

Martial. lib. 7. Ep. 76.

> *Nolito nimium tibi placere,*
> *Delectas, Philomuse, non amaris.*

Amittunt quippe quod habent, dum jactitare præsumunt quod non habent, ad instar illius

illius *Corvi*, de quo Apulejus: *Corvus, ut se vocalem præberet, quod solum deesse tantæ ejus formæ vulpes simulaverat*, crocitare *adortus, prædâ, quam ore gestabat, seductricem competivit*. Et Horatius:

Apul. de Deo Socrat.

Horat. Epist. lib. 2.

Sed tacitus *pasci si posset* corvus, *haberet*
Plus dapis, & rixæ multò minus invidiæque.

VII. Vera etenim & genuina eruditio solâ conscientiâ contenta est, neque multo strepitu & susurro gloriam ambit, sed trahit. Ficta omnia mendaciis gaudent, & fucum facere contendunt, qui ubi semel doctrinæ solidioris spiritu discussus fuerit, ilico, tanquam fulmine tactus concidit ostentator, jacetque exanime & sine sanguine corpus. Ut enim nullum simulatum diuturnum est, & tincta omnia celeriter tanquam flosculi decidunt, ita nihil magis evanidum, minusque durabile, quam eruditionis non medulla, sed ἀέφασις tantum & larva. Eorum quippe, quibus Therapontigoni hujusmodi imposturam facere cogitant, alii *cordatiores* sunt, vecordes alii & *simpliciores*. Mox gravis & suspecta *cordatis* fugitivorum illa magnificentia est; hi enim cum pygopolinicem hunc vel illum magnâ voce pugnas & facinora sua cientem audiunt, mox, *nimium tinnis*, ajunt *non places*. Qui vero *simpliciores* sunt, hos quidem decipit aliquamdiu *Leo* ille *Cumanus*, terretque horribili quasi specie pavidos; verum ubi, detracto spolio, ad spe-

Lucian. in Piscat.

ſpeciem ſuam faciente, ad id, quod revera eſt, redierit, laſcivi pueri aures barbamque ei vellicant, cogiturque miſer Callipides, qui tam pueriliter criſtas ſuas antea erexerat, niſi prorſus forte depuduerit, *demittere* tandem

Horat. Sat. lib. 1. Satyr. 9.

auriculas ut iniquæ mentis aſellus;

Neque eſt quod hujus ſuæ ſtultitiæ maculam rite unquam eluat, ſed, quicquid molitur,

Martial. lib. 7. Ep. 93.

Thaïs Thaïda ſemper olet.

quadratque in eum quod *Aſino*, pelle ſuâ induto, *Leo* olim in fabulâ dictitabat,

Avien. Fab. 5.

Forſitan ignotos, mutato nomine fallis;
At mihi ceu quondam ſemper aſellus *eris.*

Exemplo ſit *Baſius* ille Jurisconſultus, de quo referunt Viri Docti, quod tam inconſulti *tumoris* & furoris fuerit, ut *Alciatos*, *Cujacios*, *Hotomanos*, *Viglios*, quanta nomina! quibus certe matellam, porrigere indignus erat, altiſſimo præ ſe contempſerit, *ſupercilio* gloriatusque ſit, a *ſe ſolo* animadverſum eſſe, quod multis jam ſeculis univerſos latuerat: Hæc *thraſonica* ejus verba erant: *Studioſus Lector* „ *hanc noſtram doctrinam diligenter animo in-* „ *figat, quia etſi* trecentos, *in* Doctorum „ *ſcriptis evolvendis palleret* annos, *nihil* „ ſimile *ac tam* ſolidum *in hâc materiâ eſt* *de-*

Ant. Matth. Orat. 10.

deprehensurus. Nempe docendos a se heros ille putabat multis numeris se sapientiores & doctiores. Ὗς τὴν Ἀθήναν, *Sus Minervam*! bubo lusciniæ canit! At quis Thrasonis hujus exitus fuit? inglorius profecto & deplorabilis. Tam flagitiose enim turpiterque superiori ævo discessit, ut jam lateat plane cum obscuris viris, nec quicquam *Basii* post rogum pene supersit. Inflatissimo quippe huic homini, nisi plane saxeus fuerit, propria sua jactantia *Tibulli* hoc portendere satis potuit,

Tibull. lib. [illegible] Eleg. 4.

Eveniet tibi mors, neque erit, qui lugeat, *ullus,*
Nec qui det mœstas munus in exequias.

Sic nempe ἰδιογνώμονες illi, famæ negotiores, infausti Thaletes, male sano ausu supra se rapti, tolli fere solent, vel se ipsos potius tollunt

in altum,
Ut lapsu graviore ruant.

Claudian.

Quorumque conatibus, uti putabant, neque difficultas, neque arduitas, neque asperitas ulla remoram facere poterat, quique pennis non homini datis, vacua experiri aëra tentant, dum altius iter agere laborant, pennarum vincula viciniâ *Solis* solvi sæpe sentiunt, & ceris tabefactis, nudos quatientes lacertos, in aquas tandem præcipitatos se vident. Quare & hinc proculdubio est, quod ipse *Jacobus Acontius*, (de quo jure quod de *Origene* dici solet, *ubi bene, nemo melius, ubi male, nemo pejus*)

Dav. Cleric. Funambul. circ. fin.

licet humilioribus alias & *modestioribus* haudquaquam accensendus, ipsissimâ hâc consideratione Literatorum *superbiam* reprimere conatus sit. *Quoniam* (ait) *sensim irrepere in hominum parum attendentium animos* stulta *solet* confidentia, *eaque, ubi invaluit, præsertim siquidem popularis aliqua adspiret aura, diffidentiæ locum relinquit nullum; illâ unâ ratione videntur ad* modestiam *revocari posse omnes, si* tantum *inspiciant, quam magnus fuerit in omni ætate numerus eorum, qui cum sibi de se summa omnia promisissent,* ridiculi *tamen præter modum evaserint.* Fuit hic *Acontius* (di- " cendum hoc verbo, ne nescias, quare ipsum " cum *Origene* comparaverim) vir vere " doctus, sed ingenii, ut acris quidem, ita " & *elatioris* & justo liberalioris, quin a nescio quali scepticismo & indifferentismo " in ipsam *Theologiam* introducendo, haud- " quaquam alieni, quod Tractatu suo de *Stra-* " *tagematis Satanæ* testatum satis fecit, *li-* " *bello* (Simone Goulartio judice) *omnium* " *malorum pessimo.* Voetius ei adscribit, *quod vel imperite vel subdole communem confessionis conceptum molitus sit, sub cujus vexillo militari possunt & ipsi Ariani.* Committere hic etiam non possum, quin attexam quam festive *flatulentos* quosdam fungos (quibus nostros hos homines jure accenseas) olim etiam ostentui habuerit Imperator *Nero*; Historiam sic refert Theophilus Spizelius: *Erant qui fastu elationeque adeo essent* turgidi, *ut se Regibus pares esse putarent, ac prædicarẽt. Hos* Nero *convivio adhibuit, ac super* utres sedere *fecit: dum ergo illi accumbentes, & quasi* utres

Acont. Ep. ad Wolf. de edendor. libr. ratione.

Graser. Præfat. ad Tr. de Stratagem. Satan.

Trigland. Hist. Eccles. pag. 322.

Voet. Polit. Eccles. part. III. in Indic. & pag. 31. & 398.

Spizel. Felix Liter. pag. 259.

utres utribus *insidentes, sedibus suis magis* intumescerent, *quod sic honorarentur ab* Imperatore, *ministri*, Neronis *jussu*, utres *illos acu perforabant*, *ita ut* inflati *turgidique illi homunciones*, utribus *aëre evacuatis, humi se prostratos, non sine* Imperatoris *aliorumque gaudio deprehenderent*.

Horat. de Art. Poëtic. vers. 5.

> O! utres *animi sensus quos inflat inanis:*
> *Spectatum admissi risum teneatis amici!*

licet forte ne quidem ἀγέλαστος ille *Crassus* id fecerit, qui alias semel tantum in vitâ risisse dicitur; nec *Julius* ille *Saturninus*, qui nullo unquam cujusquam commento ad ridendum solvi potuit; imo ne ipse quidem *Heraclitus*, quem semper flevisse ferunt. Adhibuit forte oblectamenti hoc genus Nero *saltationis in utres* vice, in conviviis *Baccho* dicatis olim usurpatæ; per ἀσκωλιάζειν id efferebant. Ludos ipsos ἀσκώλια dicebant, ab ἀσκός, quod *utrem* significat. *Eubulus* apud *Aristophanis* Interpretem: Καὶ πρὸς γε τοῦτο ἀσκὸν εἰς μέσον καταθέντες εἰσάλλεσθε καὶ καγχάζετε ἐπὶ τοῖς καταῤῥέουσιν. *Quare* utrem *in medio collocantes*, saltate, *&* *eos, qui humi ceciderint, cachinnis prosequimini*. Plenius Mercurialis: *Erant quoque, qui supra* utres *oleo unctos & vino plenos pedibus saltarent; inter quos victores ii censebantur, qui ita dextre se gerebant, ut præ lubricitate humi non caderent: atque hi pro victoriæ præmio* utrem *cum vino ferebant: qui vero terram* natibus *percutiebant, non sine magnâ voluptate spectatoribus* risum *movebant*. Spectat huc etiam id *Virgilii*:

Aristophan. Scholiast. in Plut. pag. 52.

Mercurial. Art. Gymnast. lib. 2. cap. 11.

atque inter pocula læti
Mollibus in pratis unctos saliêre *per utres.*

Virgil. Georg. 2.

Tutior hoc ludo Græcis *Baucismus* suus fuit, qui saltationis ratio quidem erat Jonica, mollis & lasciva, a *Bauco* saltatore sic dicta, vel potius ἀπὸ τῶ βαυκιζμῶν, id est, *crepidis*, quibus induti saltatores erant (Nostrates dicunt *Pantoffels*) sed cum minori in terram procidendi, seque ludibrio spectatoribus exponendi periculo conjuncta. Crepidæ enim illæ *suber*, id est, corticem quendam crassum, scabrum ac valde rimosum [*cork*] subsutum habebant, qui uti calceamenta leviora, ita & saltatores, minus quippe lubricus, casui minus obnoxios reddebat. Ut neque minus facetum est, quod in sui plenissimum *Attalum*, se nihil non esse ac posse jactitantem, *Martialis* olim lusit:

Scalig. Poëtic. lib. 1. cap. 18.

Declamas belle, causas agis, Attale, *belle,*
Historias bellas, carmina bella facis.
Componis belle mimos, Epigrammata belle:
Bellus Grammaticus, bellus es Astrologus,
Et belle cantas, & saltas, Attale, *belle,*
Bellus es arte lyræ, bellus es arte pilæ.
Nil bene cum facias, facis attamen omnia belle.
Vis dicam, quid sis, magnus es Ardelio.

Martial. lib. 2. Epigr. 67.

Imovero caveant sibi hujusmodi *utres*, ne rideantur exsibilenturque tantum aliquatenus a

nasutioribus (quæ levis & transitoria calamitas est) sed ne & omnimode tandem frangantur ac rumpantur, id est, sibi in plenariam perniciem *tumor* suus cedat; ad instar *anguium* illorum *inflatorum*, de quibus credidit Antiquitas, quod veneficarum incantationes ita intumescere eos fecerint, ut prorsus dissilirent. Virgilius:

Gevart. in Papin. Sylv. lib. 1. cap. 3.

Frigidus in pratis cantando *rumpitur* anguis.

Virgil. Elog. 7.

& Ovidius:

Vipereas rumpo *verbis &* carmine *fauces.*

Ovid. Metamorphos. 7.

Utebantur eum in finem veneficæ *verborum fremore*, ut est apud *Arnobium*, id est, in *incantationibus* suis stridebant, & feralia sua carmina *immurmurabant*. Iterum Ovidius:

Arnob. c. Gent. lib. 1.

Ter novies carmen magico demurmurat *ore.*

Ovid. Metamorph. 14.

Quod ne sibi noceret, dicuntur *angues aures suas obturasse*, juxta locum Hymnographi Psalm. 58. 5. 6. *Venenum est ipsis simile veneno serpentis: sicut aspidis surdæ,* obturanti aurem suam, *ne mussitantium vocem audiat, & divini* incantationum *periti.* Faciebat id, uti observant Theologi, *aspis surda* alterutro hoc modo, *vel* quod recaneret, id est, contrario sibilo *incantationem* repelleret & retorqueret; *vel* quod haud magis eâ afficeretur, quam si vel *surda*

Bochart. Hiero-Zoic. part. 2. lib. 3. cap. 6.

 plane

plane esset, & obtusis auribus. Atque hoc *posteriori* sensu phrasis hæc etiam de *hominibus* usurpatur. Ita vir pius dicitur *aurem obturare, ne cædes audiat*. Es. 33. 15. & qui immisericors in pauperes est, *aurem obturare a clamore pauperis*, Prov. 21. 13. hoc est, tam parum eo moveri, acsi non audiret: pariter ac de Ænea habet Virgilius:

Virgil. Æneid. 4.

sed nullis ille movetur
Fletibus, aut voces ullas tractabilis audit.

VIII. Neque fidem mereri sui hos tibicines temere credas, si forte obtendant, se istiusmodi invidiæ non esse, ut *soli* æstimari, ac non nisi *sua* legi velint; e contra se quosvis alios sibimet ipsis multis numeris anteferre, ac facillime herbam porrigere posse &c. Palpum enim sic loquentes tantum obtrudunt, quoniam facto contraria ut plurimum protestatio illa est, & *verba sua, factis deficientibus*, erubescere faciunt, ut alicubi *Tertullianus*. Quorsum enim tum est, quod tot præstantium & piissimorum Virorum utilissimos *conatus* tam contumeliose & contemptim fere exagitent, magnisque eorum nominibus oppedant? Quid insectatione illiusmodi intendere aliud censendi sunt, quam ut (quemadmodum supra de *Novaturientibus* etiam diximus) aliorum laboribus submotis, propriarum mercium turpe monopolium exerceant, majorique cum lucro & applausu paleas & cucurbitas suas extrudant? verborum procul dubio *M. Gregorii* vel nescii plane, vel saltem obliti, quibus Epis-

Gregor. lib. 4. Ep. 36.

piſcopos *Alexandrinum* & *Antiochenum* olim affatus eſt. *Abſit hoc, abſit a Chriſtianâ mente, id ſibi velle quemquam arripere, unde* Fratrum *ſuorum honorem* imminuere *vel quantulâcunque parte videatur.* Atque hoc quidem utcunque petulantiſſime nonnunquam a quibuſdam fiat, haud raro tamen, non tam cum Scriptorum, quos invadunt, quam *proprii nominis* & exiſtimationis diſpendio conjunctum eſt; ut; ex hoc *Nicolai Volani*, eximii cætera *Poëtæ*, exemplo ſat manifeſtum eſt: Hic etenim cum conſimilem *cenſuræ* maledicæ *gladium* in eruditiſſimos *& celeberrimos quoſdam Viros*, Dantem, Petrarcham *&c. diſtrinxiſſet, eosque partim ut* hebetes *&* tardos, *partim ut* rudes, humiles, inornatos *&* abjectos *exploſiſſet, omneque ingenium ad eripiendam* gloriæ coronam, *capitibus ipſorum impendentem adhibuiſſet, graviſſimæ reprehenſionis probrum apud univerſam eruditorum Italorum nationem & ipſe incurrit, ac irreparabilem famæ, ac* propriæ exiſtimationis *jacturam ſubiit.* Scilicet, ut dixi, quam plurimis hoc *Tzoaris* nimium in ore eſt, *Non reſpondebitur, tacebunt omnes. non eſt, qui pudefaciat;* ſed quibus jure optimo reponas, quod olim apud *Philemonem* Comicum ventoſo cuidam homini oggerebatur:

Iob 11. 2. 3.

Σὺ γὰρ τίς ἐστίν; εἰπέ μοι παῤῥησίᾳ.
Σὺ λαλεῖς ἐν ἀνθρώποισιν, οὐκ ἄνθρωπος ὤν;
Τὸ δ᾽ ὅλον περιπαθεῖς; ἢ τὸν αὐτὸν ἀέρα
Ἑτέροις συνέλκεις, εἰπέ μοι, τοιοῦτος ὤν.

Philem. Com. ap. Gathak. in Not. ad Antonin. p. 328.

Effare nobis libere, quem te putas?

Loquerisne hominibus ipse non homo, sed tenens
Orbem sub pedibus? an communi vesceris
Aurâ nobiscum? qui te tam magni *facis?*

vel hoc sanctissimi Jobi: *Nempe vos estis populus, & vobiscum morietur sapientia.* Job 12. 2. Quæ verba piissime sic παρα-φράζει Celeberrimus noster Coccejus: *Non est (inquit) dubitare fas, quin ita sit, quia vos dicitis, nam & vos estis populus, & vobiscum morietur sapientia.* q. d. soli *sapitis,* & solis vobis *mysteria Dei revelata sunt. Similiter objurgat* Corinthios *Apostolus* 1 *Cor.* 14. 36. Aut a *vobis* sermo Dei egressus est? aut ad *vos solos* pervenit? *Non debet quisquam φιλαυτίας, αὐθαδείας, & suæ* opinione sapientiæ *esse suffarcinatus,* ut putet οἷος πέπνυται τοὺς ἢ σκίας ἀΐσσειν, *solos se sapere, alios vero umbras vagari. Potest fieri, ut* tibi quicquam *revelatum sit, noli id tanti facere, ut te* solum *audiri, te* solum *prædicari æstimarique postules.* Potest *enim &* sedenti aliquid revelari 1 *Cor.* 14. 30. *& forte melius majusque, quam quod tu nosti, quodque tu tacitus, si sapias, audias & discas.* Optime Avienus:

Cocccj. in Job 12. 2.

Si quâdam virtute *nites, ne* despice *quenquam,*
Ex aliâ quâdam forsan & ille nitet.

Avien. Fabul. 15.

Et Cyprianus: *Nostra ne pertinacius amemus, sed quæ aliquando a* Fratribus *&* Collegis *utiliter & salutariter suggeruntur, ipsi potius amplectamur.* Quodsi enim contra-

Cyprian. Ep. ad Quintin.

trariam calcare viam quis velit, habet certe quod dubitet, an *ſcientia* ſua, quam jactat, vere Divina, ſpiritualis, & ſalutaris quidem ſit. Apoſtoli ſaltem verba 1 Cor. 8. 2. tali cognitioni minus favent: *ἡ γνῶσις φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ. Scientia* inflat, *charitas ædificat.*

Prov. 3. 2, 3.

IX. Multo proinde laudabilius, quam *turgeſcentia.* hujuſcemodi capita, inter Antiquos inclaruit (ne *Auguſtinos, Ignatios, Hieronymos, Juſtinos Martyres, Irenæos, Cyprianos* alioſque memorem) *Hilarius Pictavienſis* (diſtinguendus enim hic ab *Hilario Romano* & *Arelatenſi*) dum, licet *eloquentiæ Latinæ Rhodanus*, Latinique ſermonis *tuba* Hieronymo *non tantum* dictus, ſed & *tanquam vitâ doctrinâque divinus, in dignoſcendis hæreticorum impoſturis & verſutiis acutus, exercitatus, & ad perſuadendum commodiſſimus* a quibusvis deprædicaretur, adeo tamen abjectè de ſeipſo ſenſit, ut *imperitiſſimum* omnium *ſeſe & indoctiſſimum* dixerit. Fidem pene ſuperant, quæ de ſtupendâ *Ferrandi Cordubenſis* eruditione refert *Bzovius*: Artium, Medicinæ & Theologiæ Doctor fuit; univerſam *Pariſiorum* ſcholam mirabili ſuâ ſcientiâ in ſtuporem vertit; erat enim in omni facultate Scripturarum doctiſſimus, vitâ & converſatione honeſtiſſimus; memoriâ tenuit tota *Biblia, Nicolaum de Lyrâ*, ſcripta *S. Thomæ Aquinatis, Alexandri Ales, Johannis Schotti, Bonaventuræ*, & aliorum in Theologiâ complurium; Decretum quoque & omnes utriuſque *Juris* Libros; & in Medicinis *Avicennam, Ga-*

Magdeburgenſ. Tom. 2. Centur. 2. cap. 13.

Hieronym. Apol. cont. Ruffin.

Laſit. de Geſt. Franc. lib. 6.

Hilar. lib. de Synod. c. Arian.

Bzov. ad Ann. 1501.

lenum, *Hippocratem*, & *Aristotelem*, omnesque Philosophiæ & Metaphysices libros & Commentarios ad unguem memoriâ retinebat. In allegando fuit promptus, in disputando acutus, a nullo unquam superatus. Linguas denique *Hebraicam*, *Græcam*, *Latinam*, *Chaldaicam* perfecte legebat, scribebat, ac intelligebat. *Romam* a Rege Castellæ missus Orator, in omnibus *Italiæ Galliæque* gymnasiis publice disputavit, convicit omnes, ipse a nemine unquam convictus. At quid jam? an Vir tantus, tot disciplinis perpolitus, cristas ideo erexit? an populari non tantum aurâ, sed & *Eruditorum* communi calculo adeo erectus & evectus, Cœlum se scalpere existimavit, aliosque præ se omnes contempsit? absit; e contra (quo testimonio dignatur ipsum Hottingerus) *non arrogans & superbus, sed* humilis *multum & reverentiâ plenus fuit.*

Hotting. H. E. part. 5. pag. m. 115.

„ Cum *Erasmus* symboli vice (ut nonnulli interpretabantur) sibi sumpsisset hæc verba „ CONCEDO NULLI, ejusque æmuli intolerabilem boni Viri *arrogantiam* inde „ colligendam esse obtenderent, nullâ non virium contentione laboravit, ut amoliretur a se illam invidiam, & ἀνίκει μ(β)ρὺς suos, nec verba illa *mentis* ullam *elationem* re„ spicere, nec se lue illâ coinquinatum esse, plane convinceret: *Qui me* (inquit) *pro*„*pius ex convictu familiari noverunt, quidvis mihi tribuent potius, quam* arrogantiam; „ *neque fatebuntur propiorem illi Socratico,* Hoc unum scio, me nihil scire, *quam huic* „ concedo nulli. *Sed fingant animum tam insolentem esse mihi, ut memet omnibus antepo-nam*

Erasm. Ep. ad Alphons. Valdes.

nam, etiamne tam stultum existimant, ut id symbolo *profiterer? Siquid habeant Christianæ mentis, interpretarentur illa verba aut non esse mea, aut aliam habere sententiam,* &c. *Vident illic sculptam imaginem, inferne saxum, superne juvenem capillis volitantibus. An hæc habent aliquid Erasmi? Id si parum est, vident in ipso saxo expressum* Terminus, *in quam dictionem si desinas, versus erit Jambicus dimeter acatalectus,* concedo nulli Terminus; *si hinc incipias erit dimeter trochaicus acatalectus,* Terminus concedo nulli. *Quid si pinxissem leonem, & addidissem symboli loco,* Fuge, ni mavis discerpi, *num hæc verba mihi tribuerentur pro Leone? Nam similior Leoni sum, quam saxo, ni fallor.* Cæterum erudite de *symboli* illius sensu & origine in sequentibus differit, quæ non adducimus: sufficiunt hæc ad demonstrandum, quam longe tantæ licet eruditionis veluti promptuarium, quale *Erasmus* fuit, ab omni tamen animi *tumore* abfuerit. Neque alia mens hoc etiam seculo *Samueli Bocharto* & *Johanni Coccejo*, sæpius laudatis fuit. Quorum ille, eruditionis licet abyssus adeo tamen *propriæ opinionis* &c. æstimationis expers fuit, ut haud semel commissos in Scriptis suis errores publicè sit professus: *Ingenue agnosco* (dicit inter alia Geograph. Sacr. lib. 2. cap. 14.) *nos in iis errasse, quæ de* Caspiis *portis &* Nisæo *campo diximus.* Adeo ut summo jure *Apulejanum* hoc convenire Viro huic dixeris, quod inter doctos *nobilissimus*, inter nobiles *doctissimus*, inter utrosque *optimus*, &, quod me-

Manl. Collectan. tom. 2. pag. 294.

Bochart. Phaleg. lib. 2. cap. 14. pag. m. 108.

merito addas, inter omnes *modeſtiſſimus* fuerit. Hic [Cocccjus] *Philologorum* utut Aquila (neque enim ipſa invidia negare ipſi elogium auſit, quo abhinc quinquaginta annos, & quod excurrit, eum decoravit *Sixtinus Amama*: Ipſum *divinitus excitatum eſſe* dicens, *ad provehenda altius linguarum Orientalium ſtudia, & reſeranda nobis* Judæorum *ſacraria. Nullum enim Chriſtianorum tantum in* Thalmudicis *unquam præſtitiſſe, quantum ille in eruditiſſimo (de quo non niſi eruditiſſimi judicabunt) ſcripto.* Hic, inquam *in Poſtloquio* Libb. *Sanhedrin* ſuffixo, non tantum dixit, *neque diffiteor fieri poſſe, ut utilia quædam hoc primo conamine noſtro ne agnita quidem ſint*: ſed & ipſis addidit verbis: *Illud ingenue profiteor, in quibuſdam me, cum putarem me ſenſum illorum percepiſſe, hallucinatum & lapſum eſſe.* Sic quidem abſque involucro, & candide *animæ* illæ,

Amam. Ep. ad Martin.

Horat. Satyr. 5.

> *quales neque candidiores*
> *Terra tulit.*

Nihil enim quibusvis modeſtis ingeniis exploratius eſt, quam *δευτέρας φροντίδας σοφωτέρας εἶναι*, id eſt, *ſecundas curas prudentiores eſſe*, mentisque humanæ vim uſque adeo eſſe circumſcriptam, ut omnia videre non poſſit omni tempore, imo haud multa eorum, quæ antea probavit, poſt accuratius inſtitutum examen, improbare poſtea, imo prorſus rejicere neceſſe ſæpe habeat. Neque enim *levitas eſt*, ut loquitur Seneca) *a cognito & damnato errore diſcedere*; *verum*

Eurid. in Hyppolit.

Senec. de Benefic. lib. 4. cap. 38.

ingenue fatendum est: aliud putavi, deceptus sum; *Hæc vero* superbæ *stultitiæ petulantia est*, quod semel dixi, qualecunque est, fixum *ratumque* sit: Imo, juxta *Aristotelem*, δεῖ ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῆς ἀληθείας καὶ τὰ οἰκεῖα ἀναιρεῖν, *oportet veritatis conservandæ causâ etiam nostra ipsorum verba aliquando evertere.* Neque cum existimationis propriæ dispendio conjunctum id esse quis credat, cum *pudor* (Ambrosio judice) *esse nunquam possit ad meliora transiisse.* Et (inquit Augustinus) *Ne quisquam nisi* imprudens, *ideo quia errata mea reprehendo, me reprehendet.* Adeoque quis esse potest, qui *Scriptoribus* quibusvis generosis consultum esse non duxerit, non tam multa, magno *verborum* apparatu adhibito, de *semetipsis* narrare & jactitare, quam ipsissimo *opere*, quæ verbis illis indicata aliis volunt, præstare; sive non tam solidos ingenti susurro e clibano boves promittere, quam oves imitari *Epictetianas*, quæ quantum comederant, non tam inutilibus balatibus pastori suo prædicabant, quam re ipsâ pinguedine, lanâ ac fœtu suo demonstrabant. Sic de iis Philosophorum hoc decus: Τὰ πρόβατα οὐ χόρτον φέροντα τοῖς ποιμέσιν ἐπιδεικνύει πόσον ἔφαγεν, ἀλλὰ τὴν νομὴν ἔσω πέψαντα, ἔριον ἔξω φέρει καὶ γάλα. *Oves non fœnum opilionibus afferunt, neque demonstrant, quantum comederint, sed pastu intra se concocto, extra ferunt lanam & lac.* Est hoc ἀνεπιφάντως eruditum esse; cujus contrarium est τὸ φαντασιοπληκτικῶς ἐπιδείκνυσθαι. Multo etenim (*Nazianzeno* judice) *præstantior pulchritudo est, quæ oculis cernitur,* *quam*

Aristol. Ethic. lib. 1. cap. 4.

Ambros. Ep. 31.

August. Retract. in Præfat.

Epictet. Enchirid. cap. 69.

quam quæ calamo *vel* ſermone *pingitur*, *& divitiæ*, *quas* manus *tenent*. *quam quas* ſomnia *effingunt*, *& ſapientia quæ per* opera *demonſtratur*, *quam quæ* ſermone *vel* ſtylo *nitet & ſplendeſcit*. Sequi ſcribentem non appeti gloria debet; nam & id ipſum, quod magnificum alias eſt, ipſo, qui geſſit, prædicante, prorſus fere evaneſcit. Ex adverſo

Nazianz. Orat. 15.

Κέρδιστον δὲ φρονοῦντα, μὴ δοκεῖν φρονεῖν.

utiliſſimum eſt,
Minime videri *ſapere*, *cum ſapias tamen*.

Æſchyl. Prometh.

ut inquit *Æſchylus*.

X. Vel quemnam adeo emotæ mentis eſſe credideris, ut cum dictis eorumque ſimilibus Heroibus, modeſtiæ laude Chriſtiano Orbi innoteſcere non malit, quam tam contumelioſo in *Annalibus* notari ſtigmate, quali *Andreas Oſiander*, Vir alias (*Camerario* teſte) *naturâ & ingenio excellente*, ſed ut opinionibus, ita & *moribus* levis; quotieſcunque enim (narrat hoc de eo *Calvinus*) vinum ſuave & generoſum laudare volebat, has in ore habuit voces: *Ego ſum*, *qui ſum*, item *hic eſt filius Dei vivi*, *quæ manifeſta prodiderunt ludibria*) inſignitus apparet: nempe quod *ſuas* opiniones plurimi, *aliorum* flocci fere fecerit; quinimo rogatus aliquando obnixe a *Johanne Laurentio*, ut cum aliis Theologis ſuper ſuâ, *de Juſtificatione peccatoris per eſſentialem Dei juſtitiam* ſententiâ placide conferret, indignabunde reſponderit: *ſatis ſe jam* Aſinis *illis*

Camerar. in Vit. Melanchton.

Calvin. in Ep. ad Melanchton.

illis fecisse, indignis, qui calceos suos portarent A quâ dicendi amarulentiâ, intolerandâque ἀλαζονείᾳ haud procul etiam abit dicterium, quod qui res in doctrinâ disciplinisque *novas* moliuntur, cum de φιλοσοφίας suæ arcanis loquuntur, in ore ferè habent: *De his non gustabit asinus*, alludentes forte ad vetus dictum: οὐδεὶς κακὸς εἴσεται τοῦτο. *Nullus malus hoc sciet*; vel, uti apud *Platonem* est, οὐ πᾶς ὗς τοῦτο εἴσεται. *Non sus quivis hoc nôrit*; vel quod nimis certe prophanum foret, ad ipsa Scripturæ verba, Ps 92.7. *Vir brutus non agnoscit, & stultus non animadvertit illud.* Sic juxta *Timonem*,

Læt. Compend. Hist. Universal. Pag. 4.

Casel. in Observat. ad Cebet. Tabul.

Plat. in Lachet.

> Πολυμαθημοσύνης τῆς οὐ κενώτερον οὐδέν,

> *Multiscientiâ* (imaginariâ scil.) *haud quicquam vanius extat.*

Sive, uti *Sophocles*:

> Ὅστις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνος δοκεῖ
> Ἢ γλῶσσαν ἣν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν,
> Οὗτοι διαπτυχθέντες ὤφθησαν κενοί.

Sophocl. Antigon.

> *Quisquis ille est*, sapere *qui se* unice,
> *Mentem linguamque sibi aliam, quam aliis putat*,
> *Hos si explices*, vanissimos *deprehendes.*

Omnes enim & omnia contemnere solent quotquot se ipsos contemnere non didicerunt: quod quidem *posterius* ut commendatissimum, ita *prius* Scriptori cuivis Chri-

Christiano invisissimum esse oportet. Quinimo operæ sane pretium fecerit Scriptor, qui piè procedere hic vult, si omni propriæ excellentiæ opinione ejuratâ, hâc similive *supplicatione* coram Deo, omnis genuinæ sapientiæ largitore, nonnunquam se sistat, opemque ejus adversus animi sui *tumorem* optimo cuique etiam invito facilè surrepentem, obnixe imploret:
„ O bone Deus! aperi oculos meos, ut
„ videre possim id, quod *honorem* vo-
„ cant homines, nil nisi purum putum
„ *nihil* esse, eumque qui id sectetur, solâ
„ *imagine* delectari, merâque veluti *um-*
„ *brâ* semet ipsum titillare. Adeoque in-
„ ter omnes *honores*, hominumque, si
„ qui mihi obtingant, *applausus* hono-
„ ratam *statuam* me tantum fac, cui qui
„ laudes accinere velit, insipiens, vel
„ psittacus tantum esse videatur. Tuâ
„ etiam gratiâ fiat, ut Satanam *superbien-*
„ *tem* e Cælo deturbatum, Protoplastos,
„ *altiora spirantes*, e summâ felicitate in ex-
„ tremam miseriam conjectos, tristes
„ item omnium *elatorum* ruinas, horren-
„ das tragœdias, in ipso Ecclesiæ pro-
„ scenio olim peractas, totque illustria ejus
„ sidera, solo *fastu* procurante, de Cœ-
„ lo lapsa, & in meros ignes fatuos trans-
„ mutata esse, subinde in animum mihi
„ revocem, vixque unquam oculorum
„ meorum aciem in eos conjiciam homi-
„ nes, quos doctrinâ vel scriptione *præ-*
„ *vertisse* me putem, sed in eos potius
„ qui longissime *a tergo me* semper reli-
„ querunt. Sique cristas qualis qualis mea

cru-

eruditio nonnunquam erigat; ad eos "
continuo ſpectem, quibuſcum compara- "
tus, vel nihil vel parum videri poſſim "
vel didiciſſe vel præſtitiſſe, &c. Præci- "
pue, ut dixi, pio Scriptori a Deo contendendum eſt, ut contra hominum applauſus *honorata ſtatua* ſit, id eſt, contra aſſentatorum blanditias ita muniatur & obfirmetur, ut negligere eas fortiter poſſit. Præterquam enim quod immodica iſtiusmodi "
præconia tum pudori tum mediocritati "
noſtræ parum conveniant, quia, ſi fide ut "
plurimum non careant, ironiis ſaltem affi- "
nes ſunt, multumque contrahunt invidiæ, "
nullus etiam tam peſtilens folliculus eſt, "
& *inflare* optimorum quoque animos aptior "
natus, quam hominum vel ſimpliciorum, "
vel nimis forte reculis ſuis ſtudentium, "
cum boni quicquam præſtitiſſe videmur, "
profuſa nimis paraſitatio. Expertam ſe hoc "
eſſe multis verbis queritur, atque hactenus quoad ſummam rei non male, Celeberrima *Schurmanna: Scilicet* (dicit) *quamvis ſæpius reclamârit conſcientiæ occultus quidam fundus, tamen ſub ſpecie alicujus virtutis, aut officii & communis eruditionis boni, me ad illuſtrioris illud famæ theatrum, unde deinde difficilis erat regreſſus, pedetentim introduci paſſa ſum, & neſcio per quam incuriam vel occæcationem mentis, argumentum vel anſam præbuerim literariæ* idololatriæ; *cujus ſe reos conſtituunt omnes vanæ gloriæ cultores, ſive* (*ut quidam non inique dixit*) mendaces Panegyrici, *qui mutuis ſeſe* laudibus *incantantes in mera* animalia gloriæ *ſe transformant; cui latiſſimæ me culpæ eatenus a quibuſ-*

A.M. Schurman. Ἐυκλης cap. 1. §. 6.

dam immodicarum laudum *meorum decantatoribus involutam fuisse deprehendo, quod dum me homuncionem, vermiculum terræ &c. . . in Cælum inveherent, meque non tantum* Ethnicorum; *Numinum ordini prophane adscriberent, sed &* Veri Dei *divinis attributis*, omniscientiæ, *& nescio quibus non odiosis titulis blaspheme onerarent, ego me nusquam satis fortiter eorum dementiæ an impietati publicâ quadam protestatione sive* Apologiâ *opposuerim; quod igitur nunc mihi sero, sed & seriò, cum quadam neglecti officii detestatione hic agendum esse duxi.* Præluxit hâc in re ante multa secula Nobilissimæ huic Virgini Magnus *Alexander*, qui licet satis alias φιλότιμος esset, haud minus tamen, ac illa, immodicas laudes invitus tulit. Huic enim per fluvium *Hydaspem* naviganti, cum *Aristobulus* carmen offerret, in quo ita ei assentabatur, ut *Elephantes interimere, turres prosternere, muros perfodere* &c. diceret, indignatus Rex dixit: *Apage hæc mendacia, quæ etiamsi vera essent, possent in mendacii suspicionem venire.* Et simul *Librum* in profluentem abjecit; similia *Autori* minatus, *si tale quid in posterum ederet.* Nempe sciebat generosissimus Princeps, *nihil* esse,

Erasm. Epp. pag. m. 322. 582. 831.

Gyrald. de Histor. Poët. Dialog. 3.

Senec. Ep. 59.

quod credere de se
Non possit, cum laudatur DIs æqua potestas.

Juven. Sat. 4.

Quare & fraudi semper fuit *Ciceroni*, quod *elogia* & *encomia* ab aliis sedulo nimis aucuparetur & sollicite emendicaret, quin & *suas* ipse *laudes* aliis quibusque materiis in-

Gathaker. in Antonin. lib. 1. pag. m. 19.

intercalares ſubinde facere geſtiret. Ad Philoſophiæ *Gnathonicæ* ſectatorem ſic nuper ad me Amicus quidam Eruditiſſimus:

Immodicâ noli me reddere laude ſuperbum:
Ne mihi blandiloquis vocibus ora line,
Præbuit illa Gnatho *bellaria bella* Thraſoni;
Ne tibi ſit morum dux malus iſte Gnatho.

Cujus poſtulati rationem hanc reddit *Euripides:*

Καὶ γὰρ ἐπίφθονον
Λίαν γ' ἐπαινεῖν ἐστι. πολλάκις δὲ δὴ
Κ'αὐτὸς βαρουνθεὶς οἶδ', ἄγαν γ' αἰνούμενος.

Euripid. Heraclid. verſſ. 202. 203. 204.

Eſt enim invidioſum
Immodice *prædicare, ſæpe enim jam*
Memini me quoque gravatum eſſe, quando nimium *ſum laudatus.*

Et alibi:

Βάρος τι κἀν τῷδ' ἐστὶν αἰνεῖσθαι λίαν.

Id. Oreſt. verſ. 1164.

Etiam hoc eſt moleſtum nimium *laudari.*

XI. Putet procul dubio hic *tumor* in omnibus & ſingulis, qui diſtenti eo ſunt, at maxime invidioſus & nauſeoſus tamen eſt in *junioribus*; quos prout ipſos ob *juventutem* contemni minime fas eſt, haud quaquam etiam decet, omnes alios, qui ætate ipſos, ſapientiâ & experientiâ multum antecellunt, præ ſe deſpicere. Etiam

imberbes aliquando provenire possunt adolescentuli, qui ob *solam umbram suam quadantenus grandescentem* (ut falsè alicubi habet Dio Chrysostomus) *sese efferentes*, nescio quæ non paradoxa sæpe somniant, *innovandi* libidine pruriunt, verborumque & loquendi tantum non imperiti, *novas* rebus formas dare zelo multo nonnunquam, ac grandævi senes, ferociore haudquaquam detrectant. Vocat id *Melanchton* (ministros quosdam spectans, quibus falcem in alienam messem mittere volupe erat) *ingeniorum* juvenilium πολυπραγμοσύνην, qua *Veterum instituta mediocria reprehendere, novas Leges ferre, expeditiorem cognitionum in judiciis ordinem præscribere, rerum vendilium pretia statuere* superbe *solent*. Uti, juxta *Senecam*,

Dio Chrysostom. Orat. 23.

Melancht. Corp. Doctr. Christ. pag. m. 637.

Senec. Troad. vers. 250.

> Juvenile *vitium est, regere non posse impetum.*

At quam longe ab *Elihu* piissimo exemplo hi divortunt, qui sic ad reliquos *Jobi* amicos: *Minimus* ætate *sum, vos autem* decrepiti, *ideoque veritus sum, ac timui ostendere sententiam meam vobis. Dicebam: provecti* ætate *loquantur* & multi anni *notificent sapientiam?* quamque præstantissimæ illius *Cretensium* Legis, *Platoni* laudatæ, immemores, vel prorsus forte ignari sunt, quâ *juvenes* reprehendere *leges* vetuerunt, sique *senes* aliquid excogitassent, id ipsum Principibus & æqualibus, ne ullo quidem *juvenum* præsente vel audiente, referre sanciverunt? Quo & *leges Annariæ* (*Anna-*

Job 32. 6.

Plat. de legib. lib. 6.

Salmuth ad. Panciroll. p. 22. tit. 10.

nales vocat *Cicero*) apud Romanos videntur respexisse. Erant hæ illæ proprie *Leges*, quibus magistratuum capiendorum *anni* præfiniebantur: licet Viri Eruditi ad illos quoque eas extenderint, qui præmaturè vel *scribendo* vel alio quovis modo in publicum prodeunt, quos impingere etiam in *eas* dicunt. Innuit id inter alios *Janus Dousa*; hic enim cum tenui ætatulâ *Plauti Comœdias*, magno studio recensitas, in lucem mitteret, non defore sibi vitilitigatores quosdam præsagire se dixit, qui *veluti in leges* Annarias *graviter peccanti temeritatis dicam impingerent*. Plurimum utique interest, juxta *Horatium*, quis qualisve sit, qui vel verba facit, vel scribit,

Cicer. Philippic. 5. & de Orator. lib. 2.

Brisson. de verb. Signif.

Dous. in Præfat. ad Plaut.

> *Maturusne* senex, *vel adhuc sub flore* juventæ
> *Fervidus*.

Horat. de Art. Poëtic. vers. 115.

Imo Veteres

> *Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,*
> *Si* juvenis *vetulo non assurrexerat* . . .

Iuvenal. Satyr. 13.

De *Pamphilo* quidem, valde *adhuc juvene*, habet *Terentius*,

Ovid. Fastor. lib. 5.

> *Sic vita erat: facile omnes perferre & pati,*
> *Cum quibus erat cunque una, his sese dedere,*
> *Eorum obsequi studiis: adversus nemini:*
> Nunquam præponens se aliis, *ita ut facillime*
> *Sine invidiâ laudem invenias.*

Terent. Andr. Act. 1. Scen. 1.

Sed plus quam vulgare in eo id fuit. Verius alias de *juvenibus* dicitur, quod *Plinius Secundus* eis tribuit: *Quotusquisque vel ætati alterius ut minor cedit? Statim* sapiunt, *statim* sciunt *omnia*. Sique aliquid scribant, quicquid in calamum inciderit, eructant, & sine fronte chartis sæpe illinunt, in pannos purpuram insuunt; sic ut tragelaphum conspicere ut plurimum videaris, nunc cothurno assurgentes, mox humi iterum repentes, eque comportatâ hinc inde dictionum farragine oratione consarcinatâ, thesauros, sylvas, & nescio quos non phraseologos quosdam proxenetas habentes. Nempe proprio nixi ingenio & industriâ sibi ipsis exempla sunt, audiunt neminem, neminem imitantur, imo ne imitari quidem conantur, suo remigio omnia agunt. Neque mirum hoc, cum ne inspiciant quidem alios sæpe Autores, sed vel nullius vel perquam saltem exiguæ lectionis fere sint, tanquamque μονάζοντες, solisque in se nascentibus bonis contenti, commercia quævis literaria cum quibusvis mutis præceptoribus longissime fugiant: quæ & primaria tum communisque *fastus* eorum causa est. Quodsi enim scirent probe, imò sæpe obiter tantum consuluissent numerosam illam, quâ circumfusi sunt, esse saltem possunt si velint, ***Eruditorum*** turbam, deponerent utique superbiæ illud literariæ symbolum, ***Nil admirari***; deprimerentque cristas suas, nec mox tantopere sibi applauderent, si forte in volaticum quoddam εὕρημα, aut diobolare dictatum quandoque incidissent; neque ut admi-

Plin. lib. 8. Ep. 23.

Baud. Epp. cent. 3. Ep. 67.

Horat. lib. 1. Epist. Ep. 6.

mirandum, infandum, inauditum mox id deprædicarent, primosque ſe in mundo ejus inventores, adeoque ſcientiarum omnium helluones & promoscondos ſalutandos eſſe præſumerent; ſolos ſe ridicule *ſapere* autumantes, quod, quam excellenter alii ante ſe ſapuerint, pueriliter & turpiter nimis ignorent. Quodſi itaque contingat, ut in Viros etiam graves, probatæque virtutis & doctrinæ Suffeni tales inſurgant (ut eò uſque nonnunquam procedit eorum protervia) conjicere facile eſt, quid facto opus ipſis ſit: nil nempe aliud, quam ut pumiliones illos, tanquam longe infra iram ſuam conſtitutos, generoſo ſupercilio contemnant, putidique fumi & fungi inſtar cuncta eorum molimina averſentur, ſemper ſibi *Euripideum* hoc ſub oculos ponentes:

Ει τὶς γ᾽ ὑφ᾽ ἥβης σπάγχνον ἔυζωνον φέρων
Μάταια βάζει, μὴ τούτου κλύειν δόκει.

Siquis juventa *pectus* inflatum *gerens*
Inepta *garrit*, *hunc* audire *ne velis*.

XII. Eſt quidem quod & dari quandoque poſſit *παῖς ἐκγατυνδοσέτης*, id eſt, homo, qui ipſis *juvenilibus* annis magnâ ſcientiâ imbutus ſit; a juventute *moribus* canus, *in omni ſcientiâ*, *tam humanâ*, *quam Divinâ* *veluti ambidexter*, *per utramque eruditionem in adverſarios ſe armans*, ut de Fratre ſuo *Baſilio* loquebatur olim *Nyſſenus*; vel prout de Adoleſcente *Piſone* Silius Italicus:

Nyſſen. Orat. in laudem Baſilii.

Sil. Italic. lib. 8.

> *Ductor* Piso *viros spernaces mortis agebat*
> *Ore* puer, *puerique habitu*, sed mente *sagaci*
> *Æquabat* senium, *atque astu superaverat omnes*.

" Toto etenim Cœlo errant, qui virtu-
" tem non nisi *annis*, sapientiamque solâ
" *barbæ opacitate* metiuntur. Inveniuntur quoque Interpretes, qui locum Es. 65. 20. de *puero centum annorum* de hujusmodi *juvene* exposuerunt, exegesi utut forte insolentiore (non nescio enim e supremæ caveæ Theologos esse, *Gregorios*, *Pellicanos*, *Lyranos*, *Drusios*, *Cocburnos*, *Gathakeros* &c. qui plane aliter eum sumunt) meo tamen judicio, haud prorsus absurdâ. Alienus ab eâ non fuisse videtur *Tirinus*, dum dixit: *Quamvis inter Christianos moriatur quis* puer, *tamen quoad mores & sensum perinde morietur, ac si esset* centum annorum, *id est*, *sapientiâ Cœlesti & virtutibus maturus*; neque etiam Clariss. *Coccejus*: *Per ænigma* (sic ille) *indicatur sufficientia doctrinæ & cognitionis*, *cum* puer *tantum possit scire*, *quantum antea alius*, *qui per* centum *annos vixisset*. Qualitercunque sumas, in liquido saltem est, anteactam non tantum ætatem, sed & recentiorem *præcocia* istiusmodi ingenia, quibus, ut venuste Persius,

Tirin. ap. Pol. in h. loc.

Coccej. in Es. 65. 20.

Pers. Satyr. 4.

> *experientia velox*
> *Ante* pilos *venit*,

(*Ergini cani* quibusdam dicuntur, cujus ratio-

rationem exponit *Erasmus*) in omnibus pene regionibus affatim tulisse. Quod ut asseram, possem e Gente etiam *fœmineâ* hic quasdam producere, speciatim in laudes iterum excurrere nominatissimæ Virginis, de quâ ante, *Annæ Schurmannæ*, quæ quippe de se ipsâ testis est, *quod vix sex annorum puerula, absque ullo exemplo, ductus & figuras ex obviis chartulis adeo affabre forficulâ exscinderet, ut nemo fere adultarum etiam amicarum inveniretur, qui simile quid cum successu tentaret*. Quod etiam *quadriennio post tribus horis artem Phrygiam* ('t Borduurwerken) *nemine non admirante addidicerit; posteaquam scil. flosculis plumbo hispanico delineandis paucas septimanas impendisset*, &c. Sed campum istum impræsentiarum ingredi non libet: sufficiet, si intra *Virilis* sexus septa me contineam. De *Hermogene Tharsensi* literis proditum est, quod annos demum *quindecim* natus Sophista usque adeo probatus fuit, ut *M. Antoninum* Imperatorem, & *Musonium*, celebrem tum temporis *Poëtam* ad auditorium suum pellexerit, ab *illo* multis muneribus donatus, ab *hoc* cum stupore auditus. Anno ætatis *octavo decimo* Libros edidit, quos inter excellit *Ars* ejus *Rhetorica*, quam anno ætatis *vigesimo* evulgavit. Fueritne hic *Hermogenes* idem cum eo, quem *Domitianus* ob quasdam *in Historiâ figuras occidit, librariis etiam, qui eam descripserant, crucifixis*, uti testis est *Suetonius*, dubitatur. *Nomine* saltem & *patriâ* conveniunt. De seipso etiam habet dictus Princeps *Antoninus*, quod in ipsâ suâ *pueritiâ* (ἐν παιδὶ, vel ἐν παισὶ,

Erasm. Adag. pag. m. 521.

A. M. Schurmann. Tractatu citato. cap. 6. §. 6.

Rhodigin. Lect. Antiq. lib 21. cap. 5.

Philostrat. in Sophist.

Sueton. in Domitiano. cap. 10.

Antonin. P. de Reb. suis lib. 1. §. 6.

Lucian. in Necyomant.

Iul. Capitolin. in M. Antonin.

παισὶ, ut alicubi habet *Lucianus*, id eſt, in *pueris*, dum inter *pueros* eſſet) *Dialogos* conſcripſerit. Addit de eo *Julius Capitolinus*, quod vix *duodecimum* ingreſſus annum, ſe Philoſophiæ habitu veſtiverit, tantamque deinceps oſtenderit tolerantiam, ut ſtuderet in pallio, atque humi cubaret, vix autem matri agenti in ſtrato pellibus lectulo accubaret; imò *tantum operis & laboris* ſtudiis *impenderit*, *ut corpus afficeret*, *atque in hoc ſolo pueritia ejus reprehenderetur*. Auguſtinus anno vitæ ſuæ *duodecimo* omnes Theoreticos & Logicos *Ariſtotelis* Libros optimè intellexit. Hieronymus Stridonenſis valde adhuc juvenis, id eſt, *viginti* tantum annos natus, tantos in literis fecerat progreſſus, ut eopſe tempore ad *Presbyterii* honorem a Papa *Liberio* ſit evectus. Quin idem hic de Didymo Alexandrino autor eſt, quod oculis licet captus, a *parvâ*, tamen *ætate* artes Liberales præclare didicerit. Avicenna vitæ ſuæ anno *decimo* tam luculentum ingenii ſui ſpecimen Præceptoribus ſuis dedit, ut omnibus miraculo eſſet. Totum quippe Alcoranum (*Muhammedanus* enim erat) memoriâ tenuit, reliquasque Diſciplinas per ſe, nullo uſus magiſtro, ſed aſſiduo labore, perpetuis vigiliis, ſummâque animi contentione, ante annum ætatis *octavum decimum* addidicit. Moſes Maimonides, tantus inter *Hebræos* vir, ut non ſolum per excellentiam מורה צדק *Doctorem juſtitiæ* eum vocitent, Patriarchæ *Noæ* ipſum aſſimilantes, ſed & μιᾷ φωνῇ pronunciare de ipſo ſoleant:

Pocock. Port. Moſ. in Præf.

בְּמֹשֶׁה

בְּמשֶׁה עַד־משֶׁה לֹא קָם כְּמשֶׁה *A* Mose *ad* Mosem *non surrexit sicut Moses*; imo cui ex ipsis Christianis hoc elogium scripsit Celeberr. *Cunæus*; quod *nunquam ita magnifice quicquam dici de eo possit, quin id superaverit virtus ejus; cum fato quodam & sorte nascendi primus solusque in illâ* [Judæorum] *gente recte intellexerit, quid sit non ineptire.* Hic (inquam) famosissimos suos in *Mischnas* Commentarios annos demum *viginti tres* natus inchoavit, tandemque summâ cum laude perfecit. De seipso refert *Josephus*, quod *quatuordecim* tantum *annorum* adolescentulus a Pontificibus & Urbis *Hierosolymitanæ* Primoribus consuli modo solitus fuerit ὑπὲρ τοῦ παρ᾽ ἐμοῦ περὶ τῶν νομίμων ἀκριβέστερόν τι γνῶναι, *ut ab ipso penitiorem Legum sensum possent ediscere.* Quod quidem quomodo cum eorum consistere possit opinione, qui ipsum ne *linguam* quidem *Hebraicam* calluisse, credunt, fateor me ignorare. Ipse saltem non uno loco contrarium de se testatur, dicitque linguam *Græcam*, quâ *Libros* suos conscripsit (hinc enim hoc colligunt) non vernaculam sibi sed *peregrinam* fuisse, quam cum pueris in Scholis addidicit; imo sua se ex *Hebraicis* literis transtulisse manifeste declarat. Arthurus, *Walliæ* Princeps, *Henrici* VII. Angliæ Regis Filius *sextum decimum* necdum ingressus *annum* omnes Scriptores *Latinos* dicitur perlegisse, præter varios aliud genus *Libros*. Philippus Melanchton, a *Frederico*, Saxoniæ Electore, e *Tubingensi* Academiâ ad *Witembergensem* evocatus, *viginti duos* tantum numerabat

Cunæ. de Republ. Hebræor. cap. 2.

Carpzov. in Schickard. de Jur. Reg. Hebræor. pag. 441.

Joseph. in Vit. in princip.

Baker Hist. Reg. Angliæ, pag. m. 708.

Scultet. Annal. ad Ann. 1518.

rabat *annos*, cum hoc a Præceptore ſuo *Simlero* ornatus teſtimonio diſcederet: *Quotquot ibi* [Tubingæ] *eſſent docti homines, non eſſe tam doctos, ut intelligerent. quanta eſſet* doctrina *ejus* [Melanchtonis] *qui inde vocaretur.* Præſagierat id jam ante, imo prædixerat de ipſo *Eraſmus*, uti ex hoc ejus elogio liquet: *At Deum immortalem! quam non ſpem de ſe præbet* (deſignat *Melanchtonem*) *etiam* adoleſcens *&* puer? *utrâque literaturâ ex æquo pene ſuſpiciendus? quod inventionis acumen? quæ ſermonis puritas? quanta rerum reconditarum memoria? quam varia lectio? quam verecunda Regiaque prorſus indolis feſtivitas?* Burchartus Wirzius, Studioſus Tigurinus, ætatis anno *decimo quarto* literas ad *Zwinglium* exaravit tam facundas, ut omnibus admirationi fuerint, ætatemque non tantum, ſed & ſeculi barbariem longiſſime ſuperârint. Duo earum ſpecimina exhibet Cl. *Hottingerus.* Jacobus Crinitus, Scotus, necdum *peradoleſcentulus* (qualem Veteres juvenem viginti trium annorum fere nuncupabant) *vigeſimo primo* ætatis modo anno, non tantum *decem* linguarum, ſed & Philoſophiæ, Mathematicæ, Theologiæ, omniumque Diſciplinarum peritiam ſibi comparavit: unde & *transacti ſeculi monſtrum, prodigioſo naturæ opificis conatu editum* nonnullis dictus eſt. Nicolaus Rigaltius ætatis anno *decimoſeptimo* haud ſine encomio *Funus* ſuum *Paraſiticum* publicum fecit. De Antonio Mureto vitæ ejus Scriptor autor eſt, quod *puer pene diſcipulos prius habere cœperit, quam magiſtros*; quod *ſicut: in-*

Seult. Annal, ad Ann. 1517. pag. m. 4.

Hottinger. H. E. ad Sec. XVI. p. 2. pag. m. 287.

Cornel. Nep. in Eumen. pag. 267.

Schott. in vit. Mureti.

ingenio doctrinam, sic etiam usu præcurrerit ætatem, *& uti ingeniosos diligentiâ, ita ingenio diligentes devicerit, totum illud sibi perire tempus credens, in quo non aut doceret aliquid, aut disceret*; quod denique *viginti* circiter annos natus *Poëmata* quædam condiderit, quoad venustatem non contemnenda, quæ *Juvenilia* inscripsit; at quæ tamen provectior ætate factus non usque adeo probavit. Georgius Sohnius anno ætatis *sexto decimo* solenni Philosophiæ Laureâ in Academiâ *Marpurgensi* est honoratus, ubi & annum ingressus *vigesimum tertium* professionem *Theologicam* omnium cum applausu suscepit, summâ soliditate & facilitate docuit, & plurimis post se relictis discipulis, tandem exultantibus adversariis, dolentibus *amicis* obiit. Guilielmus, Jacobi, Scotorum Regis, filius, Archiepiscopus titulo Divi *Andreæ*, adhuc puer (teste *Erasmo*) discebat Jureconsultorum literas; audiebat dicendi præcepta, & præscripto themate declamabat, pariter calamum exercens & linguam. Discebat *Græce*, & quotidie quod traditum fuerat, stato reddebat tempore. Ne ipsum quidem convivii tempus studiorum vacabat fructu. A convivio fabulas, sed breves, & has quoque *literis* conditas tractabat. Nulla vitæ ejus pars vacabat studio, nisi quæ rei Divinæ somnoque danda erat. Nam etiamsi aliquid superfuisset temporis, quod tam variis studiorum vicibus non suppetebat, tamen si quid forte supererat, id *Historicorum* lectioni impendebat. Nam hâc cognitione præcipue capiebatur. Et quid tandem?

Ioh. Calvin. Eth. Profess. de Vit. & Obit. Sohnii.

Sohn. Orat. funeb. in obit. Rhodingi.

Erasm. Adag. Chil. 2. Centur. 4.

dem? His rebus factum est, ut *adolescentulus*, vixdum *decimum octavum* egressus annum, tantum in omni literarum genere consecutus fuerit, quantum in quovis *viro* jure mireris. Hisce gemella pene sunt, quæ de *Ranutio Farnesio*, Parmæ & Placentiæ Duci, habet *Famianus Strada*: Et vero *Tu* (inquit Principem alloquens) *priscorum belli Ducum, imprimisque Macedonis Alexandri res gestas, itinerum intervalla, loca situsque præliorum observare in eorum Historiis, ac digito monstrare* adhuc puer *non sine omnium admiratione consueveras*. Josephus Scaliger annos *septendecim* vix natus, *Oedipum* Tragœdiam confecit, in quam non omnia tantum ornamenta Poëtica, sed verborum etiam non vulgarem delectum impendit. Martinus Delrio vix *viginti* annorum juvenis, notas suas in *Solinum* evulgavit, eruditissimas sane & politissimas. Hieronymus Ruveræus, Italus, *innocentis ætatulæ*, ut loquitur *Prudentius*, id est, *decennis* tantum *puer*, Carminibus suis orbem attonitum dedit, prælucentibus ipsi *Pico* Mirandulano Comite, & tribus *Canteris* fratribus, qui eâdem ætate in omni Disciplinarum genere stupendum in modum eminuerunt. Quos tamen inter *Canteros* excelluit, cui *Andreæ* nomen fuit, de quo sic Wendelinus: *Equidem non provocabo ad rarissima & pene incredibilia exempla, in quibus* decem annorum *puer* Andreas Canterus *Groningensis, qui ante annos CLXX. sub Imperatore* Frederico III. *eos in* omnibus *Artibus & Facultate quoque* Theologicâ & Juridicâ *progressus fecit, ut* Sa-

Strad. de Bell. Belgic. in Dedic. part. 2. præfix.

Drexel. Aurifod. part. 1. cap. 5.

Act. Erudit. Lips. tom. 2. pag. 338.

Prudent. in Roman. Martyr.

Wendelin. Logic. in Præfat.

Sacram *utriusque Testamenti* Scripturam, *& tam* Civile *quam* Canonicum Jus, *magnâ cum audientium admiratione interpretari, & profiteri publicè, necnon ad subtilissimas Quæstiones ex tempore respondere, nodosque difficillimos, syllogistice propositos, felicissime expedire potuerit. Unde hoc naturæ miraculum e Belgio* Viennam *ad se Imperator, scriptis ad ipsum humanissimis literis, evocavit, eique* Doctoris *axioma & primum in aulâ Imperatoriâ locum promisit.* Et quid excellentissimus noster Heinsius? Hic licet ob plurimas, quas in vitæ suæ curriculo passum se esse nonnunquam conqueritur, calamitates, *fortunæ privignum* vocitare se soleret, in addiscendis tamen literis adeo felix fuit, tantumque brevi tempore profecit, ut, cum vix nuces reliquisset, ipso *decimo* ætatis anno cuidam e suis commilitonibus venustâ *Elegiâ* parentârit, cujus hoc ultimum distichon erat:

> *Qui nondum* undeçimum *vidi transire* Decembrem,
> *Hæc ego de* puero *carmina canto* puer:

anno insuper ætatis *decimo octavo* publicè, primum *Latinos* deinde *Græcos* explicare Autores aggressus est. Sic ut non immeritò ad eum alicubi Casaubonus: *Equidem sic discessi a tuarum lectione, ut nondum constituerim, utrum prius mirari debeam, judiciumne* supra annos, *an exquisitæ eruditionis copiam, vel in* sene *admiratione dignam.* Qui talia id ætatis *præstas, obsecro quid factu-*

Casaubon. Ep. 56.

facturus es πελέιας ἀνδροσύνης μέτρα πληρωσόμενος? De *Gerardo Vossio* autor est celeberrimus ejus Parens, quod annum vix claudens, cum ad reliquos abiret, *primum & vigesimum*, publico reliquerit *Castigationes in Vellejum Paterculum*; ut & complurimum aliorum, quæ affecta habebat, editionem fratris sui *Isaaci* curæ commiserit. Hugo Grotius anno ætatis suæ *quinto decimo* egregium *Martiani Capellæ* opus, notis tersum, & ab innumeris mendis emaculatum in lucem emisit. Celeberrimus totius *Hiberniæ* Primas *Jacobus Usserius*, Archiepiscopus *Armachanus*, Vir in Antiquitatibus Ecclesiasticis versatissimus, tam citos olim in literis humanioribus fecit progressus, ut *decimum tertium* vix ingressus annum dignus habitus sit, cujus nomen in albo *Academicorum* Collegii Trinitatis *Dublini* insereretur, imò principem ibi locum occuparet. Adhæc cum in eâdem forte urbe Jesuita *Fitz-Symondus* captivus detineretur, eâque occasione, eruditione suâ fretus, quosvis *Protestantium* doctissimos ad certamen super *Religionis* controversiis provocaret, idem hic *Usserius* octodecim vel novemdecim annos tantum natus, communi *Academiæ* censensu, ipsocum est commissus, postque unum alterumque cum eo colloquium, fastidiosam viri præsidentiam ita perdomuit: ut ad novum provocatus conflictum, declinarit eum non tantum, sed & ad ἐχεμυθίαν redactum se esse ipse confessus sit, quinimo suum hunc antagonistam *Acatholicorum doctissimi* elogio

Voss. de Idololatr. Gentil. tom. 3. in Præf.

Rich. Parr. in Usserii vit.

gio poſtmodum condecorârit. Claudius Salmaſius, *decimo ſexto* ætatis anno necdum exacto, *Nilum* de *Primatu Papæ* recenſuit atque emendavit. Johannes Bernhartus, ſeptendecim annos necdum natus, cum e vivis exceſſit, hoc Eruditorum retulit elogium, quod nihil eapſe ætate eximium, notabile, rarum, excellens, peregrinum fuerit, quod latuerit ipſum, & de quo nervosè non diſſereret; quod omnia Antiquariorum & Hiſtoricorum adyta penetraverit, Latinæ, Græcæ, Hebraicæ Linguarum ſcientiſſimus fuerit, Chaldaicæ quoque & Syriacæ non ignarus; quod varia tandem acutiſſimi ingenii monumenta exarârit tam docta, proba, ſingularia, ut *invidia dentem ſuum in ea ingerere, aut labens ævum limam iis adhibere erubuerit.* Johannes Camero, admodum adhuc adoleſcens, Græce tam expedite & eleganter, quam quivis alius Latine, *ex tempore* loquebatur, ita ut doctiſſimis, quos ullibi invenit & convenit, adeoque & ipſi magno *Caſaubono* admirationi fuerit. Giſbertus Voetius, Theologus Ultrajectinus, meus olim præceptor & fautor eximius, adeoque nunquam niſi cum reverentiæ & honoris Præfamine mihi memorandus, in provectiore ætate (quam ad LXXXVII. annos produxit) vir non tantum vere magnus, fuit, ut e variorum nominatiſſimorum Virorum elogiis palam eſt: ſic enim de eo clariſſimus *Owenus*: Giſbertus Voetius, *vir πολυμαθέστατος ob raram eruditionem, pietatem ſingularem, ac veritatis amorem nunquam ſatis laudandus*; & Celeberrimus D.

Dilherr. Elect. Sacror. lib. 3. cap. 9.

L. Capell. Icon. Joh. Cameron.

Owen. de Ort. & Progreſſ. Theolog. pag. 522.

Heidegger. Histor. Patriarch. p. 1. pag. 395.

Heideggerus, cujus hæc verba sunt: *Est is Theologus summus* Gisbertus Voetius, *cujus erga Ecclesiam zelus & fides, nec non eruditio & candor notior est, & bonis omnibus acceptior, quam ut Adversarii nostri machinationibus & insidiis hactenus obscurari nedum supprimi possit*; ac tandem Præstantissimus

Le Moine Epiced. in Obit. Voetii.

D. Le Moine, Professor Leidensis, qui *Musæum vivens*, *Bibliothecam viventem*, ac *Divino incoctum pectus amore* eum dixit. Hic (inquam) *ætate maturus* tantus Vir non solum fuit, sed & de *juvenilibus* suis annis hoc testimonium a Vatum nostratium ἐμφαλκαβίτῳ, Nobiliss. *Hugenio* retulit, quod & *iis ipsis* Patriæ ac Ecclesiæ, insigniter tum afflictis, eximio adjumento fuerit. Ita de eo canit in *Epicedio* exequiis ejus scripto:

> *Qui Patriæ quondam*, vix e lanugine primâ,
> *Præstitit ingenii pene* senilis *opem*,

Quas Incomparabilis Theologi laudes aliquanto fusius exequi hic placuit, ut retundantur quadantenus infrunitæ *Pelagianizantium* quorundam calumniæ, agminatim in ipsum jactæ. Est, qui ut *Regulum* & *Episcopum Ultrajectinum* (Papam dixit Lud. Molinæus) *suorum plurimis ob* factiosam & superbam *indolem invisum* &c. traduxit. Alius *ineptum* scriptorem, *linguacem* imo *mendacem* vocitavit; nullam procul dubio aliam ob causam, quam quòd se refellendis ipsius Scriptis impares deprehenderent: quo casu nullum paratius quam

Næran. in Epp. Erudit. Viror. pag. m. 875.

ad

ad maledicendum refugium esse potest: *in maledicendi ferociam eruperunt, quia* causæ *suæ* infirmitatem *validis rationibus convelare non potuerunt*, ut de *Romanis* quibusdam loquitur alicubi *Marcellinus*. Johannes Coccejus *viginti quinque*, ni fallor, vel *sex* annorum, eruditissimam interpretationem & Commentarium in Codices *Sanhedrin* & *Maccoth* publicum fecit. Renatus Cartesius, Nobilis Gallus, *decimo septimo* vitæ suæ anno istud studiorum absolvit curriculum, quo decurso, mos est, in Eruditorum numerum cooptari. Marcus Zuerius Boxhornius, *Tullius redivivus* vulgo dictus, *decimo nono* ætatis anno Historiarum & Eloquentiæ Professioni est admotus. Uti & Martinus Schoockius, *uno* tantum *anno* major eandem Professionem adiit. De Johanne Hoornbekio, Theologo eximio, habet *Adamus Steuartus*, quod *infans adhuc scholas duas Belgicas frequentaverit, & anno ætatis* sexto *Latinam, ut ratione cum oratione uteretur, simulque disceret loqui variis linguis, & sapere eâ ætate, quâ alii adhuc nugantur, adeo* præcox *& diligens fuit in omnibus: mature nempe incipere debuit, qui mature debuit grave pensum absolvere, & magnum opus conficere brevissimo tempore, tam gloriæ satur, quam alii avidi, celeber antequam alii docti vel noti.* Neque omittendus tandem est Johannes Marckius, cujus ob insignia in rem literariam, imprimis *Theologicam*, merita, singularemque, quâ me ab annis aliquot dignatus est, amicitiam, non possum non hic meminisse: Hic raro exemplo, ipsissimo

Gerard. de Vries Introduct. Historic. ad Philosoph. Cartesii §. 36.

Schoock. Dissert. Histor. Politic. de Bon. Eccles. pag. 62.

Steuart. in Vit. Hoornbeekii.

vitæ ſuæ *anno decimo nono* ad cathedram non tantum *Eccleſiaſticam*, ſed & *Academicam*, ipſiusque *Theologiæ* Profeſſionem eſt vocatus, illuſtris Prædeceſſoris ſui veſtigiis inſiſtens, Clariſſ. ſcil. *Mareſii*, qui ſimile quid de ſe ipſo refert; quam ſpartam etiamnum tam ſtrenue ornat, ut juventuti ſtudiis devotæ non tantum inſignis ſtimuli, ſed Academiæ etiam, antehac *Franekeranæ*, jam *Groningana* veluti miraculi loco exiſtat. Sic in ipſum ὁ δεῖνα, cum Profeſſionem *Theologicam* primum capeſſeret,

Mareſ. Ult. Patient. in Præfat.

> Νυνὶ πάρεστι νέος φρόνιμος καὶ ὑπέροχος ἰάλλων.
>
> *Jam ſapiens* juvenis *reliquis* præſtantior *adſtat.*

Et poſtmodum alius quis Amicus:

> *Hic ætate quidem* juvenis, *ſi reſpicis annos,*
> *Viribus* ingenii *vincit at ille* ſenes.

Licet Diſtichon hoc invidiâ in Virum eximium inardeſcere quoſdam fecerit, quos minime hoc decuit. Atque in hos horumque ſimiles, qui ipſis creſcentibus annis ingenio & eruditione modo excellunt, hoc *Platonis* quadrare tum dixeris: Εἰ δὲ νεώτερος ὁ διδάσκων ἔσται, οὐδέν μοι μελήσει. *Sit juvenis, qui docet, nihil mihi curæ eſt, modo ſit ſapiens.* Imovero, ſi quidam *juvenes* ſcientiâ & moribus *ſenilibus* polleant, quidni ipſis *ſenibus eos accenſeas*, ut loquitur Plautus, *ab ingenio* quippe, id eſt, *quoad* ve-

Vid. Micræl. Syntagm. Hiſtor. pagg. 122. 153. 155. 174. 263. 268. 298.

Plaut. Milit. Glorioſ. Act. 3. verſ. 36. 37.

vel *quantum attinet* ingenium *senes*, vel *animi maturos*, uti apud *Virgilium* est

animi maturus Alethes?

Virgil. Æneid. 9.

Quales inter *Reges* Davidem & Josiam, inter *Ecclesiæ ministros* Titum & Timotheum quidam habuerunt. Uti senes *quidam sunt* (inquit Cicero) *qui semper* pueri *sunt*, *ita* juvenes *sunt*, *in quibus* senile *aliquid invenias*. De *Tiberio* alicubi Ovidius:

Cicer. in Caton. Major.

Parcite natales timidi numerare Deorum,
Principibus virtus contigit ante *diem.*
Ingenium Cæleste suis velocius annis
Surgit, & ignavæ fert mala damna moræ.

Ovidius.

Atque hinc *Quintiliani* tum pellucet error, cujus hæc sunt verba: *Ingeniorum illud velut* præcox *genus non temere unquam pervenit ad frugem.* Quod enim *præcocem* illorum sapientiam præmatura nonnunquam mors consequatur, haud procul a vero abest, imo plus nimio forte ipsâ experientiâ comprobatur. At quod raro vel nunquam in studiis, maturè & bene cœptis, tales faciant progressus, ut Reipublicæ vel Ecclesiæ usui esse possint, non citra injuriam de ipsis creditur vel dicitur. Neque in contrarium facit quod de *Hermogene Tharsensi*, de quo supra, adfert *Rhodiginus*, eum nimirum *adeo ingeniosum, & supra ætatem disciplinis mirifice imbutum*, quartum *decimum & vicesimum agentem annum*, mente

Quintilian. Instit. Orat. lib. 1. cap. 3. pag. 23.

Rhodigin. LL. AA. lib. 21. cap. 6.

lapsum esse, nullâ evidenti de causâ (Belgæ nostri vulgi-verbium suum huc applicarent:

> *Vroeg* ryp, *vroeg* rot,
> *Vroeg* wys, *vroeg* sot.)

indeque cavillatum in eum fuisse *Antiochum* Sophistam, „ Ἑρμογένες ἐν παισὶ γέρων, ἐν δ' γέρουσι παῖς: *Hermogenes inter* pueros *senex fuit, inter* senes *puer*. Sed nihil dico, id obstat, quia exemplum hoc singulare tantum est, nec una hirundo Ver facit. *Quintilianum* quod attinet, absolvere forte eum errore hic possunt verba ejus, quæ ante allegatis mox subjecit: *Hi sunt, qui parva facile faciunt, & audaciâ provecti quicquid possunt, statim ostendunt.*

Plutarch. Oper. part. 2. pag. in. 450.

Calvin. in Iob. 15. 19.

XIII. Tametsi autem hæc ita se habeant, ut dixi, multa nempe dari posse, quin dari sæpe *præcocia* ingenia, probabilissimum, imo certissimum tamen est, ut rite observatum a *Calvino*, seniores *quidem, qui proficiendo vixerint, plus* junioribus *sapere*. Juxta enim *Socratem* in symposio *Platonico*, tum *demum* mentis *oculus* acute „*incipit* cernere, *cum* corporis *oculus* ob„*scurari &* deflorescere *incipit*:

Plat. in Sympos.

Ovid. Metamorph. lib. 6.

> *seris venit usus ab annis.*

Vel, uti senex ille Terentianus, *nunquam ita quisquam bene subductâ ratione ad vitam fuit, quin res, ætas, usus semper aliquid apportet novi.* Πολλῶν νέων γὰρ κἂν γέρων ἔμψυχος, ἢ κρείσσων; Gnavus *enim* senex *compluribus* juvenibus *præstat*, inquit *Eu-*

Euripid. in Andromach.

ri-

ripides. Et *Ariſtoteles*: Δύναμις ἐν νεωτέροις, ἡ δὲ φρόνησις ἐν πρεσβυτέροις: *Vires in* juvenibus *prudentia in ſenibus.* Summè proinde neceſſarium eſt quibusvis noſtris *Thraſonibus*, ac præcipue quidem iis, qui *primævo flore juventæ* adhuc virent, ut verba hæc *Eliphazi*, ἐνεργητικά ſane, ſed piiſſimo *Jobo* male applicata, ſubinde expendant: *Num tu in ſecreto Dei audiviſti? & detraxiſti ad te ſapientiam? quid noſti, quod nos non norimus? quid percipis, quod non penes nos ſit? etiam* canus *etiam* vetulus *eſt inter nos, major patre tuo diebus?* Sique aliqui forte eorum progreſſus quoſdam fecerint, eos haud tam inaniter aliis quibusvis oſtentent, quam humiliter modeſteque vel re vel calamo Literatorum orbi tantum exhibeant, pretiumque laboris, a *ſenioribus* eum in finem olim impenſi, gratanter officioſeque iis rependant. Adinſtar pygmæorum eſſe oportet *juniores* qui, ſiquidem longiore proſpectu gaudeant, haud quaquam ſibi ipſis id debent, ſed *Gigantibus*, quorum lacertis vel humeris inſidentes, Orbi conſpiciendos ſe præbent.

Iob. 15. 7. 8. 9.

XIV. Atque hæc quidem de Eruditorum *faſtu*, nimis certe vulgari, ut damnoſiſſimâ μισοβιβλίας causâ, dicta ſunto; quem dum hactenus impugnavi (utinam expugnaſſem!) id ne eo tamen accipias ſenſu obſecro, quaſi a viris ideo ingenuis, ſive paleſtræ literariæ tyrones, ſive plurium ſtipendiorum milites ſint, in *Pyrrhonicâ* quadam ἐποχῇ, vel deſidiosâ rerum tum naturalium tum ſupernaturalium ſcientiam ulterius, quam hactenus ſtetit, producendi

Marck. Orat. de *sapiendis*, in Eccles. Litib. pag. 20. 21.

desperatione ignorantiæ latibula quæri velim, vel zelum eorum ad altiora adspirandi cohibere, neutiquam: *Haud enim placet* (verba sunt Minutii Felicis) *tædio investigandæ veritatis nonnullos potius succumbere, quam in explorando pertinaci audaciâ perseverare.* Homines istiusmodi *bestialis insipientiæ* alicubi postulat *Durandus*; *pigrique ingenii esse* pertendit Seneca, *iis solis, quæ ab aliis inventa sunt, contentum esse.* Injuriâ quippe hoc pacto afficitur Deus, qui plurima sane hisce diebus, quæ antehac profundissimis tenebris mersa fuerunt, e *Democriti* veluti puteo educta, & in mundi theatrum collocata voluit, etiam a modicis tantum ingeniis, anquisitius ea considerantibus, facile imbibenda. Sed vero haud præter casam fugiendum est, sive, uti damnosissima hæc *inertiæ* scylla vitanda est, ita neque in longe eâ pejorem, *arrogantiæ* nempe, omnium pene rerum cognitionem jactitantis, omniaque alia præ se suisque superbè contemnentis, charybdin incidendum. Hoc enim aliud nihil esset, quam, ut dicunt Græci, τρέχειν μὴ βρεχθείη, ἐς βόθρον ἀποπνίγειν, *currere quem, ne aquâ adspergatur, & interim in foveâ suffocari*; sive, uti Tertullianus, *de calcariâ in carbonariam* ire, id est, rem sordidam & noxiam non tam evitare, quam cum re æque sordidâ commutare. Sed *mediâ* incedendum viâ est, ut neque ingratitudinis in Deum, neque ullo jure *fastuosi* coram hominibus *supercilii* rei peragamur. Optime hanc in rem Lactantius: *Nusquamne* (quærit) *sapientia est? Imo vero inter Philosophos fuit, sed*

Minut. Fel. in Octav. p. m. 3.

Durand. Prolog. Sentent. Quæst. 1.

Senec. Ep. 8.

Rhenan. in Proverb. ex Tertullian. excerpt.

Lactant. de Falsâ Relig. lib. 3. cap. 6.

sed nemo vidit. Alii putaverunt, sciri posse omnia. *Hi sapientes utique non fuerunt, alii* nihil; *ne hi quidem sapientes fuerunt. Illi quia plus homini dederunt, hi quia minus: utrisque in utramque partem fuit modus. Ubi ergo sapientia? ut neque te scire* omnia *putes, quod* Dei *est, neque* omnia nescire, *quod* pecudis *est. Est enim aliquid* medium, *quod sit* hominis, *id est, scientia cum ignorantiâ conjuncta & temperata.*

CAP. IV.

De Eruditorum Invidiâ, *ultimâ* μισοβιβλίας *causâ.*

SUMMARIUM.

I. Luduvici Vivis, Hieronymi, Erasmi *de hâc querelæ*, Ambrosii, *inter Veteres, scripta omnium minimè ei obnoxia. Livore &* Invidiâ *nulla animi* passio *turpior, nulla damnosior.* II. *Præstantissimis aliquando scriptis non tantum* contemptus, *sed &* interitus *per eam intentatus.* Sabini PP. *nefaria exinde contra* Gregorium *prædecessorem suum mo-*

limina. Maimonidis, Tertulliani, Irenæi *Scripta extremo per illam periculo exposita.* Sannazarii *argute dictum.* III. Invidorum *contra aliorum conatus procedendi haud* uniformis *modus. Quidam* aperto Marte *invadere eos soliti. Quorum genius describitur.* Ophiogenes & Psylli *qui? His Scriptores* invidi *haud similes tantum, sed & pejores. Quos inter Scriptoribus ingeniis maxime graves sunt, qui nullam unquam ab ipsis injuriam passi.* Johannis Sauberti *nimia in* Antonium Muretum, *jam a multis annis defunctum, vehementia.* Aristarchus Grammaticus *quis? Quantam is in* Homeri *versus authoritatem sibi arrogarit? De* Ciceronis *in scribendo imitatione* Erasmi *judicium. Ne* nitidissimi *quidem Scriptores a* soloecismis *semper plane immunes. Nulli Auto-*

tori, *nedum uni* Ciceroni, *ſtylus nimiopere adſtringendus.* Zoilus Amphipolites *quis? Cur* canis Rhetoricus & Homero-maſtix *dictus? Quo mortis genere interierit?* Homerus, Virgilius, Seneca, Baldus, Juſtinianus, Varro, Julius Cæſar, Salluſtius, Livius, Cicero, Eraſmus, Voetius, Hoornbekius, Eſſenius, Caſaubonus, Fraſſenius, Lipſius *a ſuis quique æmulatoribus ob* ſcribendi, *quem tenuerunt*, modum *exagitati.* Poggius Florentinus *quis? Honorificum ejus de* Hieronymo Pragenſi *martyre teſtimonium.* Latine *ſcribere quinam dicendi? Stylus* politior *in quibus Scriptis* magis, *in quibus* minus *neceſſarius. Peculiare quid in JC*torum*.* Digeſtis *eſt, quod ſtylo uſque adeo* Romano *congeſta ſint.* Latina *lingua Romanorum olim communis. Quid proprie* barbariſmus?

Bar-

Barbare, Romanâ ſimplicitate, Latine, clare & evolute *loqui nonnunquam ſynonyma.* Martialis, Cicero, Turnebus *laudati.* Verborum *in ſcribendo* nitor *minime condemnandus, e contra ſummopere commendandus.* IV. Duriori *etiam* & ſatyrico *contra Adverſarios ſtylo uti, haud ſemper illicitum.* Riſus *quisnam in dictione & ſcriptione uſus?* Μυκτηρίζειν *quid Græcis, quid* naſum habere, & naribus indulgere *Latinis?* Irenæus, Auguſtinus, Cyprianus, Hieronymus, Montaltius, Wendrockius *ad partes vocati.* Hermiæ *Liber* Irriſio Philoſophorum *dictus.* Cautiones *obſervandæ. Duro nodo duro ſubinde opus eſt cuneo.* V. *Alii* clam & perſonati *aliorum Conatibus inſultant.* Malorum carminum *duplex apud Juriſperitos genus.* Libelli famoſi *ad al-*

alterutrum eorum genus referendi. Paſquillus *Romæ quid? In cujus memoriam erectus? Quisnam ejus tum olim tum etiamnum apud* Italos *uſus? Quivis* Libelli famoſi *cur inde denominati?* Libellorum famoſorum *damnoſa & averſabilis fœditas. Quænam ab* Auguſto *in eorum artifices ſtatuta pœna?* Labienus *cur* Rabienus *dictus? Supplicium* fuſtuarium *an olim fuerit?* Petrus Pithœus, *id negans, refutatus.* Duplicis *generis fuit apud Romanos.* VI. *Adverſarii lucifugæ nullâ reſponſione digni.* Ariſtophanes & Martialis *laudati. Calumniatores* neglecti *conticeſcunt cito,* retuſi *magis intumeſcunt.* Heidani *præclare dictum.* Invidia *ſuæ ipſius pœna.*

I. Reſtat

I. REstat tandem amaræ *invidentiæ* ærugo, quæ Literatorum animos plus justo occupans, eos ad *aliorum* Labores contemnendos non raro etiam sollicitat. Vidit & questus id modo est abhinc sesqui seculum doctissimus Hispanus *Luduvicus Vives*, ut hæc ejus verba indicant: *Illud magnopere dolendum est, insidere sæpenumero ingeniis doctorum quidem, sed non æque bonorum hominum, periculosum* invidentiæ *virus quâ bona opera incessant, lacerent, proscindant, aut perdere conentur, profutura aut allatura lucem, obscurare*; nec non ante ipsum *Hieronymus*: *Accedunt* (ita ille) *ad hoc* invidorum *studia, qui omne, quod scribimus, putant reprehendendum.* Quibus *Erasmi* hæc adde: *Erant* (inquit) *qui* Cyprianum *verterent in* Caprianum. *Origenes ne mortuus quidem Hydram* invidiæ *potuit effugere. Hieronymo ad extremum usque diem amarulenta cum* æmulis *rixa fuit.* Excipitur tamen ab Erasmo *Ambrosius*, de quo ita: *Nullius unquam scripta latius inclaruerunt, aut minus obnoxia fuerunt invidiæ.* Et quodnam certè *livore* hoc malum turpius! quodnam majori cum iniquitate conjunctum! Argumenta amoris in odii vertit alimenta, quoque quis rerum tam divinarum quam humanarum sapientiâ excellit magis, hoc magis distorto eum intuetur oculo: quasi concessorum donorum rationem misellulis nobis hominibus reddere teneretur Deus; & in eodem expanso variæ magni-

Lud. Viv. in Præf. ad August. de C. D.

Hieronym. ad Rustic. de vit Monastic.

Erasm. Præfat in oper. Hieronym.

nitudinis ſtellas, in eadem domo varii generis vaſa, in eodem corpore diverſæ præſtantiæ membra, eâdemque in familiâ & Rep. diverſas functiones eſſe non conveniret. Hinc Dei ſapientiam impugnare, Eccleſiæ bono inſidiari, in ſe ipſos crudeles, inque alios injuſti eſſe cenſendi ſunt, quotquot peſtiferum hoc malum in ſinu foventes, dum ipſi edentuli ſunt, veſcentium dentibus *invident*; atque hoc œſtro perciti *contemnunt* & carpunt omnia, quæ emendare non poſſunt.

II. Imovero non *contemtus* tantum, ſed & *interitus* præſtantiſſimis quibuſdam *Lucubrationibus* perniciosiſſimâ hâc lue intentatus nonnunquam fuit. Tanto quippe olim *in Gregorium* M. prædeceſſorem ſuum *livore* accenſus fuit *Sabinus*, Pontifex Romanus, ut parum abfuerit, quin omnes boni *Gregorii* libri Vulcano fuerint dicati. *Adeo* (inquit Platina) *in* Gregorium *irâ &* invidiâ *exarſerat homo malevolus.* Neque ſors melior Rab. *Maimonidis* voluminibus obtigiſſet, eo quod *aliqui, nominis ejus celebritati* invidentes, *nihil non contra ſcripta ejus molirentur*; niſi alia quædam interveniſſet cauſa, quæ funeſtum illud periculum avertiſſet. Bis quoque eodem periiſſet fato *Tertullianus*, primum depravatione, deinde ſitu, niſi *Beatus Rhenanus* luci eum redidiſſit. Ut *Irenæum* taceam, cui idem pene obvenit, Scriptori utique inter omnes indigno, qui unquam periret. Ita nimirum *mediocribus* ſæpe *ſcriptis* (autore Symmacho) *amicorum benignitas favere novit, aliorum* invi-

Platin. de Vit. Pontif. pag. m. 187.

Pocock. Port. Moſ. in Præfat.

Symmach. Lib. 5. Ep. 185.

vidia *ignoſcere non novit*; eò quod nihil acutius aliorum contueatur nævos, quam oculus hoc ſucco obductus. Argutè indicabat id olim *Sannazarius* (de quo etiam ſupra) dum quæſtione in conſpectu Regis (quem fuiſſe puto *Ferdinandum Juniorem*, Neap. Regem, cui perquam gratus fuit) inter *Phyſicos* motâ, *quid præcipue oculorum conferret perſpicuitati*, aliique *fœniculum* proponerent (de quo legere apud *Avicennam* eſt,

Abreneth. Medic. Anim. cap. 21.

Avicenn. 2. Canon. cap. 281.

> *Quod purget ſtomachum*, viſum *quoque reddat acutum*)

alii vitri uſum, alii aliud, *Ego* (dixit) *invidiam puto, ſiquidem majora omnia aliorum vitia & pleniora, quam ſunt, videri facit.*

III. Interim æmuli hi, ut aliorum *labores* contemptibiles reddant, haud eodem ſemper procedunt pede. Sunt qui *aperto Marte* eos eorumque inceſſunt Autores, nominibus ſuis haudquaquam diſſimulatis; quaſi ſcil. e caninis rictibus, id eſt, *publicâ* ſugillandi, calumniandi & ſatyricè perſtringendi audaciâ quandam veluti gloriolam aucuparentur, & δαιμονίως ἐνθυσιᾶν ἢ κορυβαντιᾶν, ſive

Horat. de Art. Poetic.

> *Quælibet in quoſvis* convitia *figere*,

cunctóſque qui quicquam promunt, quod ad palatum ſuum non eſt, nec *multa* forſan

dies

dies, & multa litura coërcuit,

vel qui id ſcripſit,

Perfectum decies non caſtigavit ad unguem,

ut aſellos bipedes traducere pro virtute haberent. *Plautinæ familiæ* homines, ut vocat Hieronymus, *ſciolæ tantum ad detrahendum.* Quosque adeo *Librorum* tantum *venena* exſugere natos jure dixeris, dignosque qui cum *Pſyllis Marſisque* (Ophiogenes aliis ſunt) hoc nomine comparentur: quorum olim erat, venenatum eorum ſanguinem exſugere, qui a ſerpentibus percuſſi erant; de quo ſic Suetonius; *Cleopatræ &* Pſyllos *admovit* [Auguſtus] *qui venenum ac virus exſugerent, quod periiſſe morſu aſpidis putabatur.* Nimirum ſuperſtitem Reginam illam in triumphum ducere Cæſari animus erat, adeoque, ſi penes ſe ſtetiſſet, vitam ejus conſervare, ad tempus ſaltem aliquod producere optaſſet. Imovèro quidni multo *Marſis Pſyllisque* pejores homines hoſce habeas? cum nihil illi, niſi quod revera venenum erat, exſugerent, ſuctuque ſuo corpori, quod infectum erat, ſalutem conferrent, uti *Celſi* hæc indicant: *Quisquis exemplum* Pſylli *ſecutus, & ipſe tutus erit, & tutum hominem præſtabit*: hi vero *Librorum* tantum venena ſibi fingant, ſuctuque ſuo orum non tam bonum, quam damnum, imò interitum quærant. Atque hinc tum eſt, quod, *Invidiâ* obſtetricante, bonæ notæ Scriptoribus, ab iis etiam, quorum

Hieronym. Ep. 27. & 48.

Sueton. in Auguſt. cap. 17.

Plin. lib. 28. cap. 3.

Celſ. de Re Medic. lib. 5. cap. 26.

Arnob. cont. Gent. lib. 2.

nunquam boves abegerunt aut equos, *inscitiam*, *stupiditatem*, *ἀχελσίαν*, quinimo *artium* pene omnium, *Linguarumque*, quibus sua conscripserunt, *Latinæ* imprimis *ignorantiam* improperari nonnunquam videas, propriâ licet experientiâ & conscientiâ sæpe reluctantibus, & reclamantibus. Scilicet istiusmodi heroum judicio ii, quibus minus favent (prout de *Oscis* olim Romani) *Osce & Volsce fabulantur, nam* Latine *nesciunt*; dumque ob nullas alias causas possunt, ob *stylum* saltem *minus comtum* & Romanum, vel qualemcunque alium dissensum *Criticum* plebis literariæ despectui exponendi sunt. Quæ quidem tela cum maxime vulgaria non tantum, sed & summè ignominiosa fere sint, non est, quod multum mireris, si comminuendis iis bonos Autores pressius aliquanto insistere forsan deprehendas. Equidem nunquam non gravissima in Scriptores contumelia hæc est, at nunquam tamen magis detestabilis, quam cum ab iis etiam infertur, quorum, uti dixi, nunquam *boves abegerunt aut equos*, id est, qui ne quicquam injuriarum passi ab iis unquam sunt. Cujus notabilissimum sed non usque adeo laudabile exemplum videre est in Viro Cæteroquin erudito *Johanne Sauberto*. Nunquam ab Antonio Mureto læsus is erat, imo ne esse quidem poterat, cum *hic* jam diem forte modo obierit, antequam *ille* primam lucem adspexerat, saltem antequam animum ad scribendum appellere potuerat, quod in annum hujus seculi incidit LIX, cum a°. seculi præteriti LXXXV. *Muretus* mortuus modo sit

Rittershus. de LL. XII. Tabul. cap. 4. pag. m, 10.

Crauser. Phosphor. in Præfat.

Saubert. de Sacrific. Veter. cap. 19. pag. m. 463. 464. 465.

Funcc. fol. m. 172.

A

At quam virulenter tamen *Saubertus* in Leonem illum mortuum insurrexit! Dissensus inter hos erat super sensu usuque vocis χερῶν, vel Veterum HOC AGE, in mactandis victimis usurpato; & Muretus *Gabrielem Faërnum*, a se hic divortentem, minus forte humaniter exceperat; hinc ergo ita in eum Saubertus, *Faërni* scilicet ὑπερασπιστής, & quî potuit acerbius? *Superciliosum hominem! qui etiam* Erasmi *aliorumque optimorum laudes impudentissimo ore conspurcare laborat . . . Noti quoque sunt mores* effæminati *illius* pædiconis, *sancti, si DIs placet, & honesti amatore, ne dicam Christiano homine perquam digni, cui aliquando* vivicomburii *supplicium a Magistratu, ob παιδεραστίας crimen impendebat, sed vix ac difficulter eum liberatum* Roma *læta excepit, atque* Professoris *munere bonum virum ornavit.* &c. Sunt vero in *maledicendi* hoc genere illi quidem plerumque audaciores, qui se jam qualitercunque *eloquentiæ* laude, nominisque celebritate Orbi literato innotuisse existimant. Hisce enim, sui hâc opinione turgidis, possibile vix est, omnia illa non contemnere, quæ *rotunde* (quod *Horatio* perinde est ac *nitidissimè* & exquisitissime,

Grajis dedit ore rotundo
Musa loqui)

Horat. loc. cit.

exarata non sunt, id est, cum *Ciceronis* sui stylo, quem efflictim depereunt, exactissimè non conveniunt; *in arctum* veluti (ut loquitur alicubi Lipsius) *lectionis* [Scriptionis]

Lips. Instit. Epist. cap. 11.

nis] *Tullianæ omnem eloquentiam concludentes; γνήσιοι Aristarchi!* Grammaticus enim ille, qui hoc nomen gessit, tam castigato se putavit esse judicio, ut *Homeri* versus nullus haberetur, quem ipse non probaret. *Ut enim* (ita Cicero) *Aristarchus.* Homeri *versum negat, quem non probat, sic tamen tu* Appium affatur) *lubet enim jocari, quod disertum non erit, ne putâris meum:* Imo vero pro lubitu versus quos vellet, ut partus supposititios ab *Homeri* familiâ submovit: licet dicant alii, ipsum communi suffragio in *Censorem* talem creatum fuisse. Meminit hujusmodi hominum subinde τελ(μίγης ...) noster *Roterodamus*, eosque sequentem in modum castigat: *Nihil moror istos quosdam* Eloquentiæ *pene dixerim simios, qui dicendi* [scribendi] *virtutes inani quodam ac puerili vocum tinnitu metiuntur. atque ubi multorum denique dierum lucubratione, non sine corporis impendio susceptâ, unum aut alterum* flosculum *suis intertexuerint* scriptis, *& quatuor e* Cicerone, *& totidem e* Sallustio *voculas adsperserint, protinus apicem* Romanæ *facundiæ assecutos se credunt. Tum displicet Divi* Hieronymi *stylus, tum putet* Prudentius, *tum* elingue, mutum, infans *esse videtur, ubicunque non vident quatuor illas* M. Tullii *voculas.* Et alio loco: *Non probârim quosdam, qui ceu* barbarum *horrent, quod in his posterioribus* (qui nempe post *Ciceronem* scripserunt) *reperiunt, præsertim cum fieri possit, ut quod refugiunt, apud* Tullium *fuerit in Libris, quos desideramus.* Adhuc alibi: *Divinum quiddam est esse* Ciceronianum. *Nec tamen statim* male *dicit, qui secus*

Melanchton. Rhetor. lib. 2. pag. 136. 144.

Cicer. ad App. Pulchr. lib. 3. Ep. 11.

Gesner. Onomast. pag. m. 48.

Erasm. Adag. Chiliad. 3. cent. 1.

Idem. de Verbor. Cop. cap. 20. & Epistol. lib. 21. Ep. 38.

cus dixit, quam Cicero *dixit.* Respicit hisce & supra allegatis verbis *Ciceronianorum* factionem, quæ tempore eo tum in *Italiâ* tum in *Germaniâ* vigebat, ac eo quidem usque procedebat, ut ei addicti multo sibi probrosius esse putarent, *non Ciceronianum* quam *non Christianum* dici; quos passim *Desiderius* irridet, *imo rideret ipse Cicero,* ut ait, *si reviviſceret.* Et certè, monstret mihi semel quisquis sit Aristarchus in *Cicerone, Sallustio* vel *Livio* suo contortuplicata hæc *Plauti* verba (qui ut *verborum* alias *Latinorum elegantissimus,* atque *elegantiæ in verbis* Latinæ *princeps* a *Gellio* deprædicatur, juxtaque accuratissimum Criticum Philippum Pareum *linguæ* Latinæ *lex, norma & regula* fuit, hocque a *Quintiliano* olim retulit testimonium, quod *Ælii Stolonis musæ sermone ejus locuturæ fuissent,* si Latine *loqui voluissent*)

Epist. lib. 20. Epist. 15.

Gell. lib. 1. cap. 7. & lib. 7. cap. 17.

Parei Lexic. Critic. in Præfat.

Quintil. lib. 9.

Vaniloquidorus, virginisvendonides,
Nugipolyloquides, argentiextenibronides,
Tedigniloquides, nummorumexpalponides,
Quodsemelarripides, nunquamposteaeripides.

Plaut. in Persid. Act. 4. scen. 6.

sicuti *Lenonem* suum ibi describit. Ut etiam quod alibi habet,

tunc papillæ primulum
Fraterculabant. Illud volui dicere,
Sororiabant.

Gathak. Cinn. lib. 2. cap. 3. pag. m. 205.

Vel ubinam *Tullius* has habet voces: *quidditas, baptismus, Eucharistia, Euange-*

Clauder. de Antiquit. §. 55. 58.

gelista, *Apostolus*, *Paradisus*, *Papa*, *Cardinalis*, *Abbas*, *Monachus*, *Diaconus*, *Trinitas*, *Juramentum* &c quæ *Theologorum* τεχνολογήματα sunt; vel has Jureconsultorum: *Vasallus*, *rescriptum*, *Cancellarius*, *Parlamentum*, *Advocatus*, *Falcidia*. &c; ut & Philosophorum *subjectum*, *prædicatum*, *prædicamentum*, *syllogismus* &c. Quin in ipso forte *Cicerone* Tulliomimi hi carpant, quod vocabulis quibusdam nonnunquam usus sit, quæ primâ fronte deformia videri potuerunt, ut *mulierositas*, *beatitas*; *acervalis*, *mollitudo*, *dulcitudo* &c. *Solœcismos* mitto, quorum ne *Latinissimi* quidem Scriptores plane semper immunes fuerunt: ne quidem ipse *Cicero*; cujus hæc in *Verrem* verba sunt: *Hanc sibi rem sperant præsidio futurum*; nec magis *Plautus*, cui in *Amphitruone* est: *Nunc vero in mentem mihi fuit*; quique sæpissime insolentiâ constructionum contra vulgatos *Grammaticorum* Canones utitur: verbis nempe passivis & transitivis *active*, activis *passive*, compositis pro *simplicibus*, simplicibus pro *compositis*, singularibus pro *pluralibus*, &c. E. G. *Exite huc aliquis*. Epid. Act. 3. scen. 3. vers. 18. quod & *Terentius* habet: *Aperite hoc* aliquis *ostium*. Adelph. Act. 4. scen. 4. vers. 25. &c. Uti nec desunt, qui hujuscemodi constructionum integros catalogos texuerunt. Et quid noviores Grammatici, *Sanctius* imprimis & *Scioppius*? Hinc tales invexerunt constructiones, *hunc pelagum*, *hic Corinthus*, *hic laurus* &c. quas vulgaris Literatorum schola pro *solœcismis* non potest non habere? Et Vossii

Brisson. Παρεργ. lib. singular.

Cicer. Tusc. Quæst. 4 & de Natur. Deor. 1. & de Orat. 3.

Id. in Verr. Orat. 5.

Plaut. Amphit. Act. 1. sc. 1. vers. 25.

Pare. Mantiss. Lexic. Crit. pag. 166.

Dilherr. Disputat. Academ. p. 11. pag. 334.

Sanctii Gramm. pag. 7.

Sciopp. in Annotat. Grammat. Institut.

Solœciſtam ſi conſideres, anne vel ullus erit Scriptor, qui graviſſime hic reus non ſit? Ne addam (quod *Galenum* voluiſſe, teſtis eſt Albericus Gentilis) *neminem prorſus ob orationis* ſolœciſmos aut barbariſmos *reprehendendum eſſe*; utque ſupra ex Auguſtino *Lud. Vivem* differentem audivimus, *eo magis* ſolœciſmis *&* barbariſmis *offendi homines, quo infirmiores ſunt, & eo eſſe infirmiores, quo doctiores videri volunt.* Equidem, prout qui aliena ſemper premere veſtigia vult, non niſi tarde progredi poteſt, idque cum quadam moleſtiâ, non libere ad ſuum ſed alienum arbitrium greſſuum ſuorum ſpatia commenſurando; ita qui e præſcripto egredi non audet, ſed alienis ſemper verbis omnia animi ſui ſenſa exprimere conatur, ſine ullâ vi, ſine ullo acumine, vel ullo ſententiarum pondere, imò fatuè nonnunquam & inſulsè loqui debet. Quapropter nulli quidem, diſertiſſimo utut & nitidiſſimo Scriptori, nedum ſoli *Ciceroni*, ſtylum nimiopere adſtringendum eſſe jure cenſueris; maxime cum ipſiſſimus *Tullius* conceptis verbis aſſerat, *cæteras fere artes ſeipſas per ſe tueri ſingulas*, bene *dicere* [ſcribere] *autem, quod eſt ſcienter & perite, & ornate dicere* [ſcribere] *nullam habere definitam regionem, cujus terminis ſepta terminetur*; Cordate iterum Eraſmus: *Ego tantum abfui, &* ſemper *quidem, ut* Ciceronianæ *phraſios figuram exprimerem, ut etiamſi poſſim aſſequi, malim* nonnunquam *aliquod dicendi genus ſolidius, aſtrictius, nervoſius, minus comtum, magisque maſculum.* Neque ex æquo proinde & juſto contra eos, qui

Lib. 1, cap. 8. §. 6.

Ant. Schor. de Rat. Obſerv. x. 5.

Cicero Ap. Franciſc. Sylv. in Præfation. ad Progymnaſm.

Eraſm. Ep. lib. 20. Ep. 8.

hunc aliumve Scriptorem examusim non imitantur, proceditur, si eam solam ob causam mox tanquam non *Ciceroniani*, *Sallustiani* vel *Liviani*, minusquè eloquentes a quoquam exagitentur. E contra haud „ procul a tyrannicâ in *Literatos* dominatio- „ ne abesse dicendi sunt, qui legem statuere „ audent, quâ quis loqui aut *scribere* debeat; „ cum Oratorum summus, nec dicendi solum sed & censendi autor optimus, quæsierit, nec invenire unquam potuerit, quæ- „ nam esset in vario ac multiplici *eloquentiæ* quasi vultu præstantissima dicendi forma, „ magisque animo & imaginatione com- „ plexus sit, quam facultate assecutus *absolutæ eloquentiæ* effigiem. Attamen prodolor! nuperus non est agendi, vel potius ob hanc similemve rationem bonos Autores sugillandi hic modus, sed antiquitus modo a variis in se mutuo plus nimio usurpatus, indeque ad hæc etiam tempora infausto nimis omine derivatus, ut ex dicendis plenius patescet. Non minimum olim contra fidem Christianam, *Paganorum* præjudicium erat, quod Doctores ejus, contemtâ secularis eloquentiæ vanitate, trivialem in promulgandâ eâ humilitatem sequerentur, verborumque lenociniis & fuco abstinerent; qui eapropter tanquam agrestes, rusticani, sordidi ab iis exagitabantur & irridebantur, *solœcismis* passim *barbarismisque* ipsis objectis. *Hæc* (inquit Lactantius) *imprimis causa erat, cur apud sapientes & doctos hujus seculi Scriptura sacra fide carebat, quod* Prophetæ *communi &* simplici sermone, *ut ad populum sint locuti. Contem-*

Baud. Epp. Cent. 2. Ep. 2.

Elmenhorst. in Arnob. lib. 1. pag. m. 32.

Lactant. Instit. lib. 5. cap. 1 & lib. 6. cap. 21.

temnebantur itaque ab iis, qui nihil audire vel legere, nisi expolitum *&* disertum *volebant; nec quicquam inhærere animis eorum poterat, nisi quod aures* blandiori *sono permulcebat; ea vero quæ sordida videbantur,* anilia, inepta, vulgaria *existimabantur.* Neque *Christianos* tantum Gentiles, sed & se invicem hanc ipsam ob causam acerbe satis perstrinxerunt. Ita, quod neminem fugit, *Zoilus Amphipolites* (κύων ῥητορικός, *canis Rhetoricus* dictus, homo tam propudiosæ nequitiæ, ut rogatus, *quâ de causâ de omnibus male loqueretur?* responderit: ποιῆσαι γὰρ κακῶς βουλόμενος οὐ δύναμαι, *quoniam male facere, cum velim, non possum*) magnum olim *Homerum* est insecutus; *inscitiæ*, & nescio qualium non in exarandis scriptis suis sphalmatum eum postulans; unde & ipsi ὁμηρομάστιγος, quibusvis vero ipsum imitantibus Literatorum detractoribus *Zoili* nomen adhæsit. Ovidius:

Arnob. c. Gent. lib. 1.

Isid. Pelusiot. lib. 4. Ep. 27.

Ælian. Var. Histor. lib. 2. cap. 10.

Ovid. de Remed. Amor. lib. 2.

> *Ingenium magni livor detrectat* Homeri,
> *Quisquis es ex illo*, Zoile, *nomen habes?*

Cruci tandem suffixus dicitur, vel potius præ *invidiâ* ipsi sibi gulam fregisse, quò *Martialis* hoc pertinet,

Martial. lib. 4. Epig. 76.

> Pendentem *volo* Zoilum *videre.*

Dicunt alii, ipsum de *Scironiis* saxis ab *Olympicorum* spectatoribus deturbatum esse, ὅτι ἐπέσκωπτεν ὅμηρον, *quod* Homerum *ludibrio habuisset.* Nec humanior in hunc ipsum Poëtam fuit Eratosthenes, dum *ine-*

Muret, Or. 3.

ineptæ loquacitatis magistrum eum indigitavit. Et quid *Virgilio* non obvenit? Fuit, teste *Donato*, qui stylum ejus contumeliose exsibilavit:

Donat. in Virgil. Vit.

> *Tityre, si toga calda tibi est, quo tegmine fagi?*
> *Dic mihi, Damœta, cujum pecus? anne* Latinum?
> *Non, verum Ægonis nostri sic* rure *loquuntur.*

M. Vipranius *novæ κακοζηλίας repertorem* eum dixit; Herennius *vitia* ejus contraxit; Petilius Faustinus *plagium* & *furta* ei exprobravit. Senecam etiam tanquam *arenam sine calce, ob corruptum & depravatum dicendi genus*, risit Quintilianus. *Baldum*, Jurisconsultum nulli secundum, *Bardum*, ipsum *Justinianum* Imperatorem *analphabetum* quidam nuncuparunt. Benevenutus, apud Vallam, Servium Grammaticum *bestialem* dixit, ut ipse Valla Poggium *bestialissimum*: Ille (inquit) *bestialis* Servius. *Profecto de te* Poggi: *qui negas illum unquam errasse: dicturus hic* bestialissimus Poggius, *hoc est dementissimus.* Erasmus *impium, indoctum* & *obscœnum rabulam* eum vocat. Estque hic idem ille *Poggius Florentinus* sive *Brandolinus*, qui Concilii *Constantiensis* Secretarius fuit, & totus licet hæresibus, Idololatriæ, & superstitionibus *Papalibus* immersus, tam honorificè tamen de *Hieronymi Pragensis*, ob religionem veram *Constantiæ* olim contra datam fidem exusti, vitâ, moribus, & morte judicavit & pronunciavit, ut

Ang. Polit. Præfat. in Quintilian.

Vall. Invectiv. in Pogg. lib. 1.

Erasm. Ep. lib. 4. Ep. 7. & lib. 31. Epist. 42.

Pogg. Ep. ad Leonard. Aretin.

Mornæ. de Eucharist.

ut in stuporem egerit Orbem, suorumque censuram effugere non potuerit. Extat hâc de re memorabilis ejus Epistola ad *Leonardum Aretinum*, cui hic indignabundus ita rescripsit: *Nudius tertius habuimus exemplar Literarum tuarum a* Barbaro *missum, de* Hieronymi *supplicio: quarum elegantiam valde probo. Tu illi tamen plus tribuere videris, quam ego vellem. Etsi judicium tuum sæpe purgas, tamen nescio quid majoris affectionis animi prætefers. Ego* cautius *hisce de rebus scribendum puto.* Sed hoc ὡς ἐν παρόδῳ. Palæmon Vicentinus Grammaticus, eâ fuit arrogantiâ & amarulentiâ, ut *Marcum Varronem*, ingenii & memoriæ alias inter Romanos prodigium, *porcum* vocitare non erubuerit, *secum & natas & morituras Literas esse* jactitans. Omnium audacissimus frontisque maxime expers fuit *Asinius Gallus*, quem & *monstrum prodigiosumque & vecordem hominem* ideo appellavit A. Gellius: Hic *Cæsaris Julii* Commentarios, tantopere in Rep. Literariâ celebres, tanquam *parum diligenter, nec integrá veritate compositos* traduxit; In Sallustio *verba obsoleta* carpsit; Livium ut *peregrinum nimis, longiusque a Latio versatum*, exagitavit; imò ne ipsi quidem *Ciceroni*, genuinæ Latinitatis parenti, pepercit, cui *stylum exanguem* objecit. Ne Calvum & Brutum addam, qui hunc ipsum *Asianum, fractum & redundantem* dixerunt. Et quid etiam nostro hoc seculo vulgatius est, quam ipsissima hæc *invidiosæ* maledicentiæ species. Quid *bono Erasmo* non accidit ab Antagonistâ suo

lib. 1. pag. m. 145. 145.

Aretin. Epistol. ad Pogg.

Sueton. Catalog. Illustr. Grammatic.

Gell. lib. 17. cap. 1.

Sueton. in Julio. cap. 56.

Erasm. Epist. lib. 4. Ep. 7.

Turneb. Advers. lib. 28. cap. 22.

Erasm. Apolog. adv. Stunic. p.

suo *Stunicâ?* In me *tam parcus & malignus est* (inquit) *ut nudo, quod ajunt, etiam vestimenta detrahat, nihil non adimens infelici* Batavo, *ingenium, memoriam, curam, judicium, eruditionem, lectionem & intellectum sacrorum voluminum, peritiam linguarum omnium; elegantiam, denique Grammatices etiam* Latinæ *scientiam.* Stomachose etiam abhinc quinquaginta præter propter annos *Cornelius Jansenius*, Episcopus Iprensis, *Voetio* nostro objecit, quod *omnibus viribus* eloquentiam *affectans tantâ imbecillitate molitus id sit, ut necesse habuerit novo quoque passu respirandi causâ subsistere: Quod* Grammaticus *fuerit e pulvere* inferiorum *classium nuper emersus . . . quod toties* Latina *vocabula obscurissima, ex adytis Latinitatis hausta, Theologicæ disputationi, ubi claritas maxime necessaria est, obtorto collo intrusit, nimirum ut Lector minus peritus abstrusæ Latinitatis, succinctus* Lexico *&* Calepino, *apud se admirabundus cogitet, quantus Vir sit* Voetius, *qui per singulas pene paginas, sine tali subsidio, intelligi nequiret.* Invectus etiam nuper est in *Hoornbekium* & *Essenium*, utrumque eruditissimum virum, homo quidam obscurus, sectæ *Remonstranticæ* promachus, dum illum *scriptorem ineptum, quem pueri in triviali castigent*, hunc *vix fari potentem* dixit. Nec minus in Illustrem *Casaubonum* iniquus fuit apostata *Scioppius*, de quo sic in Epistolâ quadam ad *Heinsium* queritur: *In his est ὁ κακοδαίμων Schoppius, quem accepi ab Excellente Viro* D. Lingelshemio, *furiose in me debacchari, pe-*

Iansen. Spong. adv. Voet. Ep. Dedicat. & cap. 1.

Epist. Eruditor. Viror. pag. in. 575.

pedibus manibusque nitentem demonstrare, me Latine loqui *nescire, neque in istis Literis quicquam intelligere* Ipsissimum socienum suum, propriæ Religionis consortem, *Claudium Frassenium* Minoritam, haud dissimili insectatus est modo *Richardus Simon*, famosus *Historiæ Criticæ* autor: cujus genium sic nuperrime, non ex odio (contrarium enim evincunt varia, quibus eum cohonestat, elogia) sed cum συμπαθεία descripsit eruditissimus Vir Jacobus Basnagius: *Doleo Virum procul dubio doctissimum ultra moderationis & decori metas abripi se tam leviter pati, ita ut* omnes *adversus illum in arenam descendentes* convitiis *potius quam pondere* rationum, *obruantur, & unius veritatis causa suscepta disquisitio in* probra *vergat*: *Miror* (inquit Simon) *nuperum scriptorem ex ordine Seraphicorum, zelo plus quam Seraphico accensum, sententiam hanc in* Disquisitionibus Biblicis *tanquam impiam damnasse, illiusque autoribus dira imprecatum. Verum, ut audio, Seraphicus ille Doctor, cum nihil sciat* Hebraice atque Græcè, *audacissimæ tamen est inscitiæ, & ex eorum sectâ, qui quæcunque ignorant blasphemant*: eandem inflante tibiam fidissimo ejusdem *Simonii* Hyperaspiste (si ipse *Simonius* non sit, sed larvatus) cujus hæc in *Judicio de Responsionibus* Excellentissimi *Vossii* verba sunt: *Miror profecto belli* Critici *audaciam, qui tamen non aliam habet Librorum* Hebraicorum *cognitionem, quam illam, quam habere solent Bibliopolæ*. Mitto *Henricum Stephanum*, qui peculiari Tractatu ipsius *Lipsii* Latinitatem

Casaubon. Ep. 113.

Basnag. Div. Chrysost. Epist. p. 152.

R. Simon. Castigat. ad If. Voss. Object. pag. 42. 43.

Hieronym. Camus. Judic. de Respons. Voss. pag. 21. 6.

se

Montacut. in Anti-Diatrib.

Rosweid. ibid.

Ant. Matth. Orat. 1. pag. 20.

severe castigavit, ut hic iterum. *Sigonii*, aliique aliorum stylum & scribendi rationem, *Montacutius*, *Rosweidus*, *Sanctius*, *Scioppius*, *Vossius*, &c. Sed vero quam juncea spicula hæc sint, haud generosis certe, sed desperatis, & causæ suæ diffidentibus, parumque a ratione, a candore forte adhuc minus instructis Scriptoribus usurpata tantum & digna, quis est qui non videat! Cum jure merito veritati justitiæque litare parum censendi sint, qui se non nisi pravis animi affectibus, & maledicendi in *scribendo* furore agi, omni posito pudore testatum faciunt. Quâ de causâ neque incredibile mihi est, quin sedatius forte *styli* hi, quo quis pro modulo suo utitur, exagitatores procederent, si modo, quantum intersit inter *Orationes* publicè coram populo habendas, quin & prælo forte committendas, & istiusmodi *Commentarios* Librosque, qui inculcandis & excolendis hisce vel illis disciplinis artibusque destinati sunt, ritè considerarent. In *illis* utique, eo quod ad demulcendos & oblectandos animos, semper saltem ad ornatum compoui solitæ sint, sermonis *Latini* puritas & *Ciceronianus* nitor, haberi si possit, haud bene negligitur: at *horum* alia quadantenus ratio est; quos utcunque non parum commendare etiam possit exquisita & polita *Latinitas*, haud ita tamen necessaria in iis est, ac in mox memoratis argumentis; dum fine scopoque, qui *illic* ornare & persuadere, *hic* docere tantum est, non conveniunt. Expeditque tum, *Senecæ* exemplo, non af-

affectari sermonis apparatum, sed eum adhiberi *stylum, qui ultro ad manum est*, ideamque & venam ingenii scribentis optime repræsentat; *Qualis* (inquit *Lucilio*, conquerenti, quod *minus accurate* scriberet) *sermo meus esset, si una sederemus aut ambularemus; illaboratus & facilis, tales esse epistolas meas volo, quæ nihil habeant* accersitum *& fictum*. Leporem *nativum* vocat *Nepos*, Pomponioque Attico tribuit, *non adscitum*. Tantum sollicite curet *Scriptor*, ut mens sua Tractationis, quem tenet, modo abunde elucescat: cui utique claritati, ut pluribus supra assertum est, curatius, quam verborum venustati & elegantiæ videtur insistendum. *Neque* enim *prodest* (Augustini verba sunt) *locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audientis vel legentis, cum loquendi omnino nulla sit necessitas, si quod loquimur non* intelligant, *propter quos loquimur, ut intelligant*. M. Tullius (inquit Erasmus) *non requirit eloquentiam a* Philosopho, *& quisquam eam requirat a paræmiographo?* iisque, quos in *Adagiorum* suorum Opere *eloquentiam* forte desideraturos esse præsagiebat, sic occurrit: *Hos etiam futuros arbitror, ut* eloquentiam *exigant, primum ab homine* Hollando, *id est, plus quam Bœoto; sed extra jocum: in Opere, quod totum ac proprie sit ad* docendum *accommodatum, & ad docendum res, non illas quidem indignas cognitu, sed ita minutas atque humiles, ut non modo non flagitent Orationis ornamenta copiamque, verum etiam repellant ac plane repudient*. Et adhuc alibi: *Neque M. Tullii illa myrothecia conveniunt iis,*

Senec. Epist. 75.

Cornel. Nep. in Pompon. pag. 369.

Augustin. de Doctrin. Christian. c. 10.

Erasm. Ad. Chiliad. III. Cent. 1. adag. 1.

Epistol. lib. 25. Ep. 30.

L. Valla Invectiv. in Poggium lib. 2.

Erasm. Epist. libr. 27. Ep. 38.

quæ

quæ vel ad docendum *parata* [illegible] *vel* religionis *negotium tractant.* Estque [illegible] inde non vulgare quid, sed singulare *Digestorum* in Jure Civili privilegium, quod, utcunque ad *docendum* & erudiendum accommodatissima sint, eo tamen politæ *Latinitatis* splendore eniteant, qui ipsis ab aliquibus; imprimis a *Laurentio Valla*, licet rigidissimo alias ne dicam mordacissimo, si quisquam, verborum censore, tribuitur. Verba ejus digna sunt, quæ huc transcribantur: *Relegi* (infit) *proxime* L. Digestorum *Libros, ex plerisque JConsultorum Voluminibus excerptos: & relegi tum libenter, tum vero quadam etiam admiratione, quod nescias, utrum diligentia, an gravitas; prudentia an æquitas; scientiarum an* orationis *dignitas præstet, & majori laude digna esse videatur. JConsultis* his, *qui inter manus, versantur, nihil est, meâ sententiâ, quod addi adimive posse videatur; non tam* Eloquentiæ (*quam quidem materia illa non magnopere patitur*) *quam* Latinitatis *atque* elegantiæ; *sine quâ cæca omnis doctrina est, & illiberalis, præsertim in Jure Civili.* Adhæc *Latina* lingua communis *Romanorum* olim fuit, quâ & pueri & mulierculæ utebantur, ut *Læliæ* mulieris exemplo probat *Cicero.* Utcunque ergo qui *vulgari* tantum tum loquebantur, modo *Literarum periti* non dicerentur, quod verborum concinnumque sermonis *Latini* delectum non haberent, dicebantur tamen *Latine loqui*, quia hic patrius & vernaculus eorum sermo erat, non nisi minori nitoris & elegantiæ gradu ab eo di-

L. Vall. Elegant. lib. 3. Præfat.

Plutarch. in Quæst. Platonic.

Cicer. de Orator. libr. 3. & in Brut. pag. 441.

distinctus, quem per excellentiam *Latinam* vel *Romanam* appellabant. Prout & huc forte facit, quod *Plautus*, in comparatione ad Græcæ linguæ venustatem & *Latinè* loqui per *barbarè* loqui non semel expresserit: sic habet in *Asinariæ* Prologo:

Plaut. Asinar. in Prolog. & in Trinumu.

Dicam, huic nomen Græce est onagos Fabulæ.
Demophilus scripsit; Marcus vertit barbare.

id est, *Latine*, inquit *Dousa*, ad *Festum* provocans. Quod utique de *accuratâ Latinitate* non videtur intelligendum, cum, qui eâ utebantur, *barbare* loqui nunquam dicerentur. E contra eximebanrur ab hoc nomine *Latini*, quòd mitiorem magisque cultam linguam haberent. *Barbari* vero, teste *Strabone*, dicebantur, qui difficulter, aspere atque duriter (Nizolius habet *inquinate*) loquebantur, quasi duriloqui & *crassilingues*, ut qui impedite loquuntur, *blæsi* & *balbi* dici nobis solent. Adde quod, juxta probatos Autores, *Latine loqui* & scribere non illi tantum dicendi sint, qui *Tulliano* & *Liviano*, uti dictum est, more & stylo examussim loquuntur & scribunt, sed illi quoque, qui *ingenuè*, juxta verum & pretium, non involute sed *evolute*, id est, ut apud *Martialem* est, *Romanâ simplicitate* loquuntur & scribunt:

Dous. in loc. Plaut.

Wulferr. de Vit. linguar. §. 4.

Strab. Geograph. lib. 14.

Nizol. Thesaur. p. 147.

Voss. Partit. Orat. lib. 4. cap. 2.

Absolvis lepidos nimirum, Auguste, libellos,
Qui scis Romanâ simplicitate *loqui.*

Martial. lib. 11. Epig. 2.

Cicer. in Verr. & Philipp. 2. & 1. de Orator.

Ipse id innuit Cicero: *Scitote* (inquit) *Latine me loqui, non accusatorie*, id est, plane, candide &c. Et alibi: *Marcus Antonius* gladiator *appellari solet, sed ut appellant illi, qui plane & Latine loquuntur*; hoc est scapham scapham vocant. Scilicet *bene* (ait Turnebus) *Latini de Latinis existimabant, eos simplices & ingenuos esse.* Neque est tamen, quod quæ hanc in rem hactenus disserui, ita quis capiat, quasi verborum *nitorem*, modumque scribendi *emendatissimum* ac verè *Romanum* ullatenus aspernarer vel flocci facerem, absit; ex animo e contra eum veneror & colo, *barbarieique* hostis sum infestissimus; utcunque ipse eam forte ubivis ex voto evitare non potuerim, Musarum utpote alumnus (quod haud invitus agnosco) in postremis tantum subselliis collocatus. Neque ullo modo arridet quod de *Caligulâ* habet Tranquillus, eum usque adeo *lene quodcunque comtiusque* scribendi *genus contempsisse, ut* Senecam, *tum maxime placentem, commissiones meras componere & arenam esse sine calce dixerit.* Cum plena certe nauseæ & stomachi eruditio illa sit, quæ orationis jejunitate est comminuta, & pedore verborum contaminata. Tanto duntaxat *Romanæ* & *Ciceronianæ* elegantiæ amore fascinatum quem esse nolim, ut nullum laude dignum Scriptorem esse judicet, nisi qui quam accuratissime eam in Scriptis suis assecutus sit; vel quoscunque illos γνησίως *Latine* scribentium contubernio exturbandos esse arbitretur (quod a quibusdam fieri supra observavimus) qui æque eam feliciter ubi-

Turneb. Advers. lib. 24. cap. 5.

Sueton. in Caligul. cap. 53.

cun

cunque obſervare non potuerunt; vel forſan, dum rerum, quas tractabant, momento quam politiori ſtylo intentiores eſſent, obſervare non uſque adeo laborarunt. „
Hæc, mi Franciſce (ſic iterum Eraſmus) *non eò ſpectant, ut alius ſit magis proponendus* Eloquentiæ *candidatis, quam* Cicero; *ſed ut iſtos rideam ſimios, quibus nihil pulchrum, niſi quod* Ciceronem *refert: quum nulla unquam fuerit forma tam felix, in quâ nihil deſideres.*

Eraſm. Epp. lib. 20. Ep. 15.

IV. Utcunque vero tanquam *invidioſi* pectoris indicium condemnandum plane ſit, ſcommatibus & dicteriis in aliorum conatus incurrere, ne tamen abſolute nefas eſſe exiſtimes, inſanam quorundam inſcitiam vel impudentiam verbis nonnunquam durioribus & ſalſis reprimere, vel, uti in Proverbiis eſt, *ſtulto juxta ſtultitiam ſuam reſpondere.* Vix enim poſſibile id non facere aliquando iis eſt, quibus non eſt χάλκεον ἦτορ; præſertim homines ſi ſint, quibuſcum res ipſis eſt, ventoſi, ſui pleni, typho & arrogantiâ ſublevati, quinimo quoſcunque alios, præ ſe ſuiſque faſtidioſo ſemper ſupercilio deſpicientes, de qualibus ſupra egimus. *Ubi* quippe, ut recte Phædrus,

Proverb. 26. 5.

vacuus animus, aurâ captus frivolâ,
Arripuit inſolentem ſibi fiduciam,
Facile ad deriſum *ſtulta levitas ducitur.*

Phædr. lib. 5. Fab. 7.

Quomodo etenim tales contundi & confundi melius poſſint, quam ſtylo εἰρωνικῷ & nonnihil piperato, fateor me hactenus non didiciſſe; cum indigni ſane, qui *jocis* ſalibuſ-

busque ab aliis excipiantur, haberi non possint, qui ipsi stultâ & pomposâ sui ostentatione

Materiam cuivis præbent causamque jocandi.

Lucian. in Pseudolog.

Provocant hi ultrò, unde probra sua audiant; uti *Eliensis* olim Tragœdos, referente *Luciano*, eundem in finem dicitur conduxisse. *Habet vim risus* (inquit Fabius) *nescio an imperiosissimam, & cui repugnari minime potest.* Quare ad persuadendum, convincendum, ciendosque affectus non alia tantum adminicula, sed & *risus*, ironiæ, sales, facetiæ &c. commendari a *Rhetoribus* solent. Haud saltem omnimodè ab hujusmodi agendi scribendique ratione adhorruerunt (ne *Jobi*, *Eliæ*, imo ipsius *Dei* adducam exempla) ex antiquis Patribus *Irenæus*, nomine & re alias pacificus, *Augustinus*, *Cyprianus*, *Hieronymus*; qui Scriptores licet essent gravissimi, maxime serii, nonnunquam etiam severi, si tamen cum pyrgopolinicibus quibusdam colluctandum sibi esse deprehenderent, *nasum* sibi non *defuisse* publice ostenderunt; id est, *irrisione* haud quaquam abstinuerunt. *Nasum* enim *habere* nihil aliud est, quam subdolè aliquem *ridere*. Nasum *aduncum* vocat Horatius:

Quintilian. lib. 6. cap. 4.

Iob. 12. 2. 1 Reg. 18. 27. Genes. 3. 22.

Horat. Sat. lib. 1. Satyr. 6.

naso suspendit adunco.

Et *nasuti* dicti non tantum, qui sagaces sunt sed & ingeniose *ridere* aliquem norunt:

Na-

Nasutus sis usque licet, sit denique nasus;

Martial. lib. 13, Ep. 2.

& qui *crebro* id faciunt, *naribus* dicuntur *indulgere*: Persius:

rides, & nimis uncus
Naribus indulges.

Pers. Satyr. 1.

Μυκτηρίζειν vocant Græci, ἀπὸ τοῦ μυκτῆρος; id est, *naso*, irrisionis instrumento. *Huic nimirum personæ* (dicit de *Cypriano* Erasmus) *magis congruit dignitas, quam lepos, etiamsi locis aliquot declaret, sibi non defuisse nasum, sicubi res ita postulasset: velut ubi* salsè ridet *hæreticum quendam, qui negabat* Cyprianum *habendum esse pro* Episcopo. *Deinde cum refellit illos, qui non immersos sed aspersione aquæ baptizatos in periculosis morbis, non* Christianos, *sed* Clinicos *censebant appellandos. Nam hic præter perpetuam illam jucunditatem, sanguinis in morem per omne corpus sparsam,* jocis *ac* dicteriis *utitur.* Et quid *Hieronymus*? Hic, cum *maledicum detractorem*, imo *satyricum in prosâ scriptorem* ipsum dixisset *Ruffinus*, sic sese contra illum tuetur: *Hoc obsecro, ut si* mordacius *quippiam scripsero, non tam meæ putetis austeritatis esse, quam morbi; putridæ carnes ferro curantur & cauterio, venena serpentina pelluntur antidoto.* Uti & ipsâ hâc viâ *Jesuitarum* superbiæ mederi conatus pridem est personatus *Montaltius* in *Epistolis* suis *Provincialibus*, doctis sane & jucundis. Id vero licet illibenter ferrent *Jesuitæ*, & odiose ipsi

Erasm. in Præfat. ad Oper. Cyprian.

Hieronym. Apolog. lib. 1.

objicerent, ſcribendi eam rationem neutiquam tamen excuſavit, nedum retractavit, e contra graviſſimis quibuſdam argumentis propugnavit: *Jubet* (inquit inter alia) *omnino charitas, nonnunquam aberrationes hominum* irrideri, *ut ab ipſis & rideantur & fugiantur. Inde præclara* Auguſtini *vox:* Hæc tu miſericorditer *irride*, ut eis ridenda & fugienda commendes. Addit in eruditiſſimis notis ſuis ad Montaltium *Wilhelmus Wendrockius: Præcipuus eorum* [Jeſuitarum] *morbus eſt* ſuperbia; *nihil autem* ſuperbiam *validius dejicit, quam* IRRISIO. Ubi & plura alia, huc facientia, adducit. Et quid *Hermias*, Philoſophus Chriſtianus? hic librum adverſus Gentiles evulgavit, quem expreſſâ hâc ſignavit inſcriptione: Ἑρμίου Φιλοσόφου διασυρμὸς τῶν ἔξω φιλοσόφων. *Hermiæ Philoſophi Gentilium Philoſophorum IRRISIO.* Proinde haud ſemper illicite, ut dixi, hoc modo proceditur, ſiquidem non temere, ſed rei momento urgente id fiat, ſcandali periculum, animi exacerbatio, vindictæ prurigo abſint, & leniora, ad convincendum & emendandum adverſarium, media qualiacunque præceſſerint, tentata ſaltem ſint. Hiſce, inquam, ſub *cautelis*, non *oleum* tantum promere bonum *ſcriptorem* oportet, ſed aliquando etiam *ſalem*: τὸ ἅλας καὶ τὸ τοὔλαιον ἀνεῖναι, ut loquitur *Ariſtoteles*. Id eſt, ut fructuosè quis ſcribat, obloquentesque pro modulo corrigat, iiſdem haud ſemper adminiculis inſiſtendum eſt, ſed, pro re natâ ut molliora adhibenda ita & aſperiora quod eſt, πάτταλον παττάλῳ ἐκκρούειν; malo nodo

Montalt. litt. Provinc. Ep. 11. pag. m. 287. 295.

Wendrock. in Montalt. pag. 301.

Bibliothec. PP. Tom. 5. pag. m. 190.

Ariſtotel. Rhetoric. lib. 2.

nodo malus aliquando adhibendus eſt cuneus.

V. Quum vero vix tuta ſatis *aperta* hæc ſugillandi & calumniandi ratio videri nonnunquam poſſit, volupe nonnullis eſt, cautius, uti putant, rem hanc agere, id eſt, cœcis potius viis, ſive *Libellis* carminibuſque *famoſis*, vel a ſe ipſis vel ab aliis pro ſe conſcriptis, quam *palam* bonorum Scriptorum, vel aliorum, nomen exiſtimationemque conſpurcare, idque nullo quidem eorum, quos feriunt, merito, nec ullâ vel privatâ vel publicâ neceſſitate id requirente; impune ſe facere hoc putantes, modo in tenebris & *perſonati* id faciunt, latentium viperarum inſtar, quæ in occulto coquere venena ſua ſolent. *Mala carmina condere* id dicunt Juriſconſulti; quorum *duplex* apud ipſos eſt genus: Unum *incantatorium*, quo Magicis ſuis excantationibus vel ſibi ipſis damna inferunt homines, vel aliis, beſtiis etiam & ſegetibus, de quo Ovidius:

Rittershuſ. Comment. in Legg. XII. Tabul. cap. 13.

> Carmine *læſa Ceres ſteriles vaneſcit in herbas,*
> *Deficiunt læſi* Carmine *fontis aquæ.*
> *Illicibus glandes, cantataque vitibus uva*
> *Decidit; & nullo poma movente fluunt.*

Ovid. lib. 3. Eleg. 6.

Alterum eſt *diffamatorium*, quo ſcripta quædam in aliorum *contumeliam* componuntur, & vel in vulgus ſparguntur, vel clam iis, quos feriunt, ſubminiſtrantur, quo hic reſpicimus. *Paulus*, Jc. *pſalteria* quoque dicit: *Pſalterium* (ſic loquitur) *quod*

Paul. Sent. lib. 5. cap. 4.

quod vulgo dicitur Canticum *in alterius* infamiam *compositum.* ᾠδὰς vocant Græci: *Suidas* φάμωσα vel φάμωσα habet, sed parum Græce. Referebatur huc antehac, quin etiamnum referenda est, effigies illa marmorea *Romæ*, de quâ multi multa hactenus, sed non usque adeo consona annotarunt. *Pasquillus* (*Pasquino* dicunt Itali) nuncupatur. Simulachrum quidam esse putant unius ex *Alexandri M.* ducibus, quem idem gessisse nomen volunt; alii pro *Martis* vel celebris cujusdam *Gladiatoris* statuâ habent; tametsi enim mutila naribus, brachiis, tibiisque truncata appareat, gestum tamen corporis, quasi ferire volentis, ac subter se marmoreum aliud quoddam truncatum alterius simulachri fragmentum tenentis refert, quocum dimicasse videtur. Adhuc alii *sartoris* cujusdam *Romani* (Pasquilli dicti) imaginem inde faciunt, qui *Papam* & Papæ *senatum* mirâ libertate ob vitia sua solitus erat vellicare; cuique postea, ac quidem juxta ipsius tabernam, statuam hanc erectam, proprioque ipsius nomine insignitam fuisse contendunt, quod ob dicacitatem suam magister notissimus *Pasquillus* ibi olim habitasset. Quicquid horum sit, in liquido saltem est, *statuæ* illius hunc quondam fuisse, hodieque adhuc esse usum: ut, siquando homines quidam, vel e circumforaneorum genere, vel alii, sive a *Pontifice*, sive a *Cardinalibus*, sive a Regum & Principum *Oratoribus* futurum, dictum, vel tactum quicquam suspicarentur, quod a vulgari opinione abire existimabant, mox *satyram* quandam, vel di-

Bocer. ad L. unic. de Famos. Libell. cap. 1. n. 2.

Besold. Thesaur. Pract. l. p. n. 3.

Terent. in Sueton. August. cap. 55.

dicterium probrosum & injuriosum scripto de eo conciperent; idque *Statuæ* huic noctu affigerent, ut interdiu legi a quibusvis transeuntibus posset. Atque hoc cum, ut dixi, *noctu* semper fieret, sollicitâque adhibitâ curâ, ne scribentis nomen innotesceret, factum inde est, ut *famosi* quivis *Libelli*, præsertim qui subscripto nomine carent (sunt enim & alii, juxta Jureconsultos, qui expressum nomen habent) *pasquillorum* venire cœperint nomenclaturâ, omneque personarum librorumque calumniatores lucifugæ, qui occulte nocere & lædere, suumque pus in bonos *Scriptores*, vel aliorum mores, evomere non dubitant, ut inter atrocis imposturæ, & audacis impudentiæ parietes furtim elabantur, non nisi pro genuinis convitiosi *Pasquilli* pullis habiti sint, semperque habendi. Quiquidem quam invisi ipsis etiam *Gentibus* nunquam non fuerint, hinc manifestum est, quod haud levius quam *homicidii* crimen committere eos dixerint, &, *Erasmo* teste, mortis pœnam iis decreverint. Diserta legis XII. Tabularum verba sunt: SI QUIS OCCENTASIT MALUM CARMEN, SIVE CONDIDISIT QUOD INFAMIAM FAXIT, FLAGITIUMVE ALTERI, CAPITAL ESTO. Imo juxta Constitutionem Impp. *Valentiniani* & *Valentis* capitali sententiæ is etiam subjugandus dicebatur, qui ab alio inventum libellum famosum non abolevisset. *Hi etiam* (sic alicubi loquuntur) *qui* famosam *seriem scriptionis impudenti agnitâ lectione non* ilico *dis-*

Wesembec. in Paratit. ff. de injur. n. 5.

Harprecht. ad Institut. lib. 4. tit. 4. §. 1.

Rockenbauch. de Pasquill. §. 86. &c.

Gomes. 3. Resolut. fol. 6. n. 1.

Erasm. Ep. lib. 19. Ep. 45.

Ritterhus. loc. cit.

L. unic. C. de famos. Libell.

L. 10. Codic. Theodos. de famos. Libell.

cerpserint, vel flammis exusserint, vel lectorem cognitum prodiderint, ultorem suis cervicibus gladium *reformident*. Quam licet pœnam Jureconsulti quidam ad tales tantum *Libellos famosos* restrictam velint, quibus gravia & capitalia crimina alicui objiciuntur, in hoc tamen omnes consentiunt, quod nullos *famosorum Carminum* artifices impunitos dimittendos esse censeant. De *Augusto* autor est *Rhodiginus*, quod omnium de *famosis libellis cognitionem legis speciæ* majestatis *tractaverit, commotus* Cassii Severi *libidine, quâ viros, fœminasque illustres* procacibus *scriptis diffamaverat*. Additque alibi de *Labieno* (ob calumniandi licentiam *Rabieno* dicto) *quod* nova *in eum excogitata sit* pœna; *effectum enim esse per ejus inimicos, ut omnes ejus* libri *comburerentur*. Juxta jus commune *intestabiles* declarabantur. Horatius ad ἠξυλοκοπίαν sive *fustuarium supplicium* dicit damnatos:

Rittersh. de different. Jur. Civil. & Canon, l. 6. cap. 4.

Rhodigin. AA. LL. lib. 15. c. 25. & lib. 11. cap. 13.

Lips. in Sueton. Domitian. cap. 8. pag. m. 103.

L. 5. §. 10. si quis Librum. & §. seq. D. de injuriis.

Horat. Epigr. lib. 2. Epigr. 1. ad Aug.

quin etiam lex
Pœnaque lata malo quæ nollet carmine quenquam
Describi, vertêre modum formidine fustis.

Quam pœnam & ipsam *capitalem* fuisse, quidam censent; *ad mortem enim* (inquit Rittershusius) *fustibus cædebantur*, nempe juxta Judicis *intentionem*. De *Chosroâ*, Persarum Rege, habet *Zonaras*: Ῥοπάλοις ἐκέλευσε κατὰ τῶν λαγόνων τυπτόμενον τὸν πατέρα ἀποθανεῖν. *Patrem ad* mortem *usque per ilia* fustibus *cædi jusserat*. Nonnullorum tamen meminit *Rhodiginus*, qui utut postmodum pro-

Zonar, Tom. 3.

Rhodigin lib. 3. p. m. 561.

proſcripti, nec a neceſſariorum ullo domi excipiendi, ipſam tamen *mortem evaſerunt.* Alii levius *ſupplicium* hoc faciunt. Imo tam dubia & incerta tota ejus ratio eſt, ut ne deſint quidem, qui nullam prorſus *fuſtis* pœnam apud *Romanos* locum habuiſſe volunt; ſed ſic poëticè locutum tantum eſſe *Horatium*, ut innueret eos, quos deſignat, non ex virtutis amore, vel peccati odio, ſed ob pœnæ metum *famoſorum carminum* ſcriptione abſtinuiſſe; ſimilitudine mutuo ſumptâ a *canibus*, qui, ne quem lædant, *fuſtibus* abſterreri ſolent. Ita *Pithœus.* Quibus verbis ſiquidem ad pœnas, *mali carminis* conditoribus decretas, tantum reſpiciat, easque inter *fuſtuarium* numerari nolit, utique ſenſu ſuo, me judice licet falſo, gaudere poteſt: ſed ſi Populum R. ſupplicii hoc genere plane diſtitutum fuiſſe velit, ut verba videntur innuere (*fuſtis pœna, cujus Horatius meminiſſe videtur*, nulla, *ut opinor, fuit*) mirari ſubit, quo infortunio Vir Doctus in errorem illum delapſus ſit; cum vix quicquam in JCtorum ſcholâ vulgatius ſit, quam *pœnæ* hujus mentio, ut apud *Briſſonium* & *Calvinum* videre eſt. Diſtinguunt etiam Juris-periti inter fuſtuarium *paganicum* & *militare*; paganicum ſtatuentes, quod *non-militi* infligebatur bacillis ſeu virgis faſcium, quos Magiſtratui præferebant lictores; militare, quod *militi* infligebatur, non virgis, non bacillis, ſed vitibus. At quorſum diſtinctio hæc *ſupplicii*, ſi ipſum *ſupplicium* in rerum naturâ nunquam fuerit?

Pithoe. Notæ in Moſaicar. & Romanar. LL. Collation. ad tit. 2.

Briſſon. de Verb. Signific. pag. 246.

Calvin. Lexic. Juridic. p. 394. 395.

L. 7. §. 1. ff. ad l. Aquil. &c.

Polyb. lib. 6.

VI. Quamobrem neque mirum cuiquam vi-

videatur, quod vix ullus cordatus Scriptor ſit, qui *larvatos* hujuscemodi ſycophantas, *infames* quippe, *inteſtabiles*, & Magiſtratuum *vindictæ* obnoxios, ullo reſponſo dignos judicet: quum nemini volupe eſſe poſſit, cum lemuribus & veſpertilionibus conflictando oleum & operam perdere; nec bene quisquam talem in modum adverſantium ulciſcatur malitiam, ut, dum recalcitrat, eos non tam emendet, quam ipſe, cum inſanis inſaniendo, malus quoque fiat. Qui morſum procacitatis morſu compenſat, non petulantiæ vulnus curat, ſed petulantiâ cumulat. Ου γὰρ ἔνεςι συκοφάντε δήγματ☉ φάρμακον, *neque enim adverſus ſycophantæ morſum ullum eſt remedium*, ut dicit *Ariſtophanes*. Imovero *ajunt ſana ſentientes* (inquit *Arnobius*) *ſtultis contradicere, ſtultitiæ eſſe majoris.* Luſit in tales eorumque ſimiles olim Martialis,

Ariſtophan. in Pluto.

Arnob. lib. 1. pag. m. 11.

Martial. lib. 12. Ep. 61.

Qui carbone rudi, putrique cretâ
Scribit carmina, quæ legunt cacantes,

(uti Senecæ fuerunt *Tanuſii Annales*, & Catullo *Voluſi* cacata charta)

Frons hæc ſtigmate non meo notanda eſt.

q. d. ſervilis & maledica talis frons haud digna eſt, cui ego manſura carminis mei puncta unquam inuram, vel cui vel unum verbum reponam. Neque aliter de ipſo *Auguſto* Suetonius: *Etiam ſparſos* (inquit) *de ſe in Curiâ* famoſos Libellos *neque expavit, & magnâ curâ redarguit, ac ne requiſitis qui-*

Sueton. in Auguſt. cap. 55.

quidem auctoribus id modo censuit, cognoscendum posthac de iis, qui libellos *aut* carmina *ad* infamiam *cujusciam sub alieno nomine edant.* Idem fere *Tiberio* adscribitur ab eodem *Autore.* Ne addam, si *tenebrionibus* istiusmodi obnitaris, eos, veluti torrentem injectis obicibus, altius intumescere solere, cum neglecti citius conquiescant, vel ipsis maledicendo delassatis, vel defessis eorum lectoribus:

Id. in Tiberio. cap. 28.

Baud. Epp. Cent. 1. Ep. 5.

> *Bacchæ bacchanti si velis adversarier,*
> *Ex insanâ insaniorem facies, feriet sæpius:*

Plaut. Amphitr. Act. 2. Scen. 2.

Vel, sicuti *nuncius* ille apud Senecam

> *Alit unda flammas, quoque prohibetur magis,*
> *Magis ardet ignis.*

Senec. Med. Act. 5.

Præclare (inquit) in hanc rem Clar. Heidanus: *Certus sum non multum curandum esse, ut satisfiat* calumniæ, *quando satisfactum est* conscientiæ . . . *Cæteros ut malim, benevolos, ita si malevoli ipsi esse velint, irato suo relinquo genio, qui illos magis ulciscetur, quam ego possem, contumelias eorum ad animum revocando, aut responsione dignando. Sicut enim* malam *conscientiam non sanat laudantis encomium, ita* bonam *conscientiam non vulnerat vituperantis convitium. Invidia* equidem suæ ipsius pœna est; satisque dolorosam in seipsos, qui fræna ei laxant, exercent vindictam, si *invidere* tantum pergant; cum nullâ magis quam hâc viâ atrocissimi sibi ipsis tortores & car-

Heidan. de Origin. Error. in Præfat.

carnifices sint. Venusinus Vates,

Horat. Ep. 1. ad Lol. 2.

Invidiâ *Siculi non invenêre Tyranni*
Majus *tormentum.*

& Martialis:

Martial. lib. 1. Ep. 4.

Omnibus invideas, *Livide*, nemo tibi.

Cap. V.

De vario Librorum *Fato.*

SUMMARIUM.

I. *Remedia adversus* μισοβιβλίων *tempestivè adhibenda. Primarium* βιβλιοφίλων *circa* Libros *officium. Pro* vario *hominum genio* varie *semper* Libri *excepti.* II. Rigidissimi *Librorum* censores *ut plurimum qui?* Hieronymi & Talmudicorum *de hoc effata.* Apulejus & Martialis *laudati.* III. *Ob iniquas* μισοβίβλων *censuras Scriptores ab inserviendo* Libris *suis publico non deterrendi.* Diaboli, *ut hoc fiat,* μεθοδίαι & *astus. Multi*

Multi etiam Librorum lectores judicesque benevoli. *Scriptores* antehac *contemti* postea sæpe *æstimati.* IV. *Sufficere* Scriptoribus debet, *si non æstimentur ab* omnibus, *quod æstimentur ab* optimis. V. *Omnes Libri* imperfecti. Juvenalis, Hieronymus, Martialis, Quintilianus *ad partes vocati. Non minus sæpe utilis inimicus* reprehensor, *quam amicus* applausor. VI. *Contemptores* Librorum *contemnendi.* Evenus Parius, Saubertus, Martialis, Spanhemius *laudati.* VII. Aloysii Novarini *de* Librorum *suorum editione discursus pius & humilis.* PARALIPOMENA *quædam.*

I. ATque hæ quidem hactenus præcipuæ *μισοβιβλίας causæ* sunt, quibus plures alias impræsentiarum non addo, quia ad figendas anchoras festino. Hisce ergo modo justa tempestive adhibeantur remedia, nullus dubi-

bito, quin *scripta* Literatorum omnia, in timore Domini exarata, suos nunquam pudefactura sint autores aut Lectores, e contra profutura sint multis, nemini obfutura; hoc uno tantum a quorumvis legentium partibus accedente, quod rite ea & *benevolenter* excipiant, animoque discendi proficiendique cupido diligenter volvant revolvantque. Fore hoc dico, si remedia *tempestive* adhibeantur,

Ne mala radices altius arbor agat.

Malum enim in herbâ prudentius supprimitur, quam ubi ad maturitatem semina pervenerunt; & facilius succedit Medici opera, ubi per longas moras morbus nondum invaluit. Quodsi vero contingat, ut, quantâcunque etiam ἀκριβείᾳ & curâ concinnata scripta sint, cunctis tamen singulisque non arrideant (prout nunquam non sunt, qui omnia in pejus rapiunt, aliorumque conatus non possunt non cavillari, licet vel in ipsâ nive atramentum quærerent, Veneremque ipsam culpare si nequeant, ejus tamen sandalium reprehenderent) nihil id miretur *Scriptor* cordatus, quoniam verissimum est, quod dixit olim *Plato*, Librum qualemcunque inter homines prodeuntem, in *novum veluti Orbem* deferri, variisque a variis tractari & excipi solere modis, præcipue contraria studia si ardeant; illis benigne ac officiosè, hisce adversâ plane ratione contra novum hospitem se habentibus. Adeo peculiari quique suo sunt genio, sine ingenio, imo captu potius, quam ingenio, aliorum omnia metientes: *Pro*

Pro captu *Lectoris habent sua fata Libelli.*
Et quod ſcire *grave eſt*, carpere *cuique leve eſt.*

Quinimo oppido difficile eſt Scriptoribus vel *paucorum* reſpondere expectationi, nedum *omnium.* Quâ etiam de causâ conditio eorum, qui *Libros* pariunt, non uno reſpectu miſerior habenda eſt, quam earum, quæ *liberos* gignunt. Quodſi enim mulier, quæ parturit, fœtum edat mutilum, imo ex parte monſtroſum, haud puerperæ vulgus id imputat, ſed vel aſtris, vel corporis vitio, vel caſui, nonnunquam etiam Deo: at ſiquid in ingenii fœtibus vitii ſe prodit, nulla pene ſupereſt venia, ſoli genitori, id eſt, *Scriptori* id imputatur, is ideo in capitis veluti periculum vocatur. Ut & qui corpore puellam gignunt, uni tantum ſponſo eam gignunt, quæ ſi nacta ſit, cui placeat, nequicquam refert, quam placeat vel non placeat aliis: *Scriptores* vero populo gignunt, hoc eſt, multorum capitum belluæ, cujus oculis cum diverſa placeant, ne fieri quidem, ut dixi, poteſt, ut per omnia placeant, etiamſi, quæ naturâ ſuâ formoſiſſima ſunt, genuerint; tam moroſo ſerviendum ipſis eſt proco.

Eraſm. in Epiſt. Dedic. Method. Theolog. præfix.

Pindar. Pyth. 10.

Velle ſuum cuique eſt, nec voto *vivitur* uno:

Perſ. Satyr. 5.

ſive, uti Homerus,

Ἄλλος γάρ τ' ἄλλοισιν ἀνὴρ ἐπιτέρπεται ἔργοις.

Homer. Odyſſ. ξ. verſ. 228.

Eurip. Hyppol.

Namque aliis aliæ res arridentque, placentque.

Et quem fugit hoc Horatii?

Horat. Epp. lib. 2. Ep. 2.

Tres mihi convivæ prope diſſentire *videntur,*
Poſcentes vario multum diverſa palato.
Quid dem? quid non dem? renuis tu, quod jubet alter.
Quod petis id ſane eſt inviſum acidumque duobus.

Cicer. Tuſculan. lib. 5. §. 63.

Eandem ſcriptionem aliqui excultam nimis & ad vitium pene elegantem dicent, alii rudem nimis putabunt & impolitam. Proditurus enim adhuc coquus ille eſt, qui ad cujusvis *Apitii* palatum edulia ſua præparet. Neque id mirum,

Terent. Adelph. Act. 3. ſcen. 4.

Theogn. vers 13.

οὐδὲ γὰρ ὁ Ζεὺς
Οὔθ' ὕων πάντας ἁνδάνει, οὔτ' ἀνέχων.

ipſe enim Jupiter
Neque pluens omnibus placet, *neque ſuſtinens.*

II. Eſtque hoc ipſum eo magis liberalibus ingeniis grave, quod tales plerumque homines rigidiſſimos ſuorum experiantur cenſores & Ariſtarchos, *qui* (verba ſunt Hieronymi) *judicare tantum de aliis, & ipſi nihil agere noverant, interdum contra ſe, conſcientiâ repugnante, publice lacerantes, quod occulte legunt. Quique*, ut Idem alibi, *per*

Hieronym. ad Ruſtic.

Id. ad Domn. Oper, tom. 2.

per angulos garriunt, de mundo sententiam ferunt. Hic bene dixit [scripsit] *ille male, ille Scripturas novit, ille delirat: ille loquax, ille infantissimus. Contra quemvis passim in triviis strepentes, & scurrarum & parasitorum instar maledicta congerentes?* Quibus ex asse hæc Clarissimi *Burmanni* respondent: *Sunt, qui nihil aliud solent, quam minuta aliorum errata ventilare, & quicquid* ignorant, *hoc errorem vocare: inter quos illi, qui* non scribunt, *quia nec forsan possunt, longe acriores &* severiores *se* aliorum *Operum* censores *solent ostendere, quam qui Scriptorum suorum publicatione eidem examini se subjiciunt, quod in alios sibi sumpserint.* Animosè de talibus Marquardus Freherus: *Quodsi quis nimis velit esse morosus μομητὴς, calamum* ipse *in manum sumat, ac scopulum veritatis (cujus se tam præclarum μιμητὴν videri cupit) perpetuo scil. figat. Næ ille, ubi sæpe omnes nervos contenderit, nec tamen forsan rem (quod ajunt) acu, imo ne ligone quidem, tetigerit, faciliorem (nisi ne fallit animus) se aliis deinceps præbebit & moderatiorem.* Istiusmodi, inquam, homines sunt, „ qui cum perveniendi ad aliquam præeminentiam occasiones præreptas sibi vident, „ intelliguntque nullo eruditionis splendore crescere se posse, a regiâ viâ ad calumnia- „ rum & *obtrectationum*, quas in bonos *Scriptores* conjiciunt, diverticula conver- „ si, in sublime subvehi se putant, ut si non „ aliunde saltem e bonorum Autorum contemtu, utiliumque *lucubrationum* abjectio- „ ne qualemcunque sibi gloriam cauponentur; malle se malesano hoc conatu & viâim- „

Burman. Synopſ. Theolog. in Præloq. ad Lector.

Freher. de Numiſm. cenſ. ad Lect.

piâ instar *Jovis* esse ostendentes, quam inter *minorum Gentium Deos* consistere. Atque ita verum tum fit: Talmudicorum hoc effatum, אדם יוצא לשוק יהי דומה לע יניו כמי, שנמסרלסדריוט *Homo prodiens in forum est in oculis suis quasi lictori tradendus*. Quia (uti *Glossa* habet) hinc *reprehensiones* & *contentiones* qualiumcunque hominum, *Gentilium* & *Israelitarum*, *oboriri* in ipsum solent. Sive, ut laudatus mox Hieronymus, *in* publicum *aliquid* dare *perinde est, acsi manum in ardentem flammam immitteres, aut te ipsum dares obtrectantium linguis & spiculis*: vel (ut alius adhuc) *quasi ranarum innumero numero te objiceres*. Hoc *genus* (dicit Apulejus) *invenitur, qui meliores obtrectare malunt, quam imitari, & quorum similitudinem asse- qui dum desperant, eorum affectant simultatem, ut sic, qui* suo *nomine obscuri sunt, aliorum nomine luminibusque innotescant*: hoc quidem, uti dixi, in aliorum exagitandâ eruditione sæpenumero audaciores se præbentes, quanto a genuinâ eruditionis culmine longius absunt. De *Osco* Scholastico dicit Seneca: *Ipse ab Eloquentiâ* multum *aberat; natus ad contumelias omnium ingeniis inurendas. Nulli non impressit aliquid, quod effugere non posset*. Exerti *ac* seminudi *pectoris inverecundam jactantium* vocat *Cyprianus*. Quæ magna equidem horum hominum, utut *felices* se esse in conamine hoc putent, *miseria* & calamitas est, juxta hoc *Martialis* ad *Aulum*, qui

Hoornb. Socinianism. Confut. Part. III. in Dedicat.

Plin. Epp. lib. 7.

Apulej. Florid. I.

Senec. Controvers. lib. 5.

Cyprian. Orat. de Patient.

Martial. lib. 5. Epigr. 28.

Rubiginosis cuncta dentibus rodunt,

Ho-

Homines malignos *forte tu dixeris*,
Ego esse miseros *credo, queis placet nemo.*

Urebat pridem indoctiorum hæc, præ peritiorum, in judicio de *alienis* ferendo, confidentia *Stephanum Clericum*, cujus & ante miminimus: Cum quidam (sic de " ipso ejus *Filius*) aliquando frequenti Se- " natu, de re, quam nullo modo capie- " bat, modulus ingenii, magno strepitu " verba fecisset, sententiam dicens ordine " suo *Clericus* more proavorum nostrorum, " qui scapham scapham vocabant; *Miror*, " inquit) *eos*, *quos in hoc negotio constat* " doctiores *non esse* scipione *meo* (scipio- " nem manu gerebat) iis hic *acriores* esse, " qui rem accuratissime expenderunt. *Vap-* " *pas* istiusmodi homines vocat *Vives*, metaphorâ a vino acescente desumptâ, quod odorem & saporem suum amisit, uti sunt fere viles, diobolares & indocti viri. *Nam iste* (inquit) *qui jam impugnat*, vappa *est*, *pugione pugnat plumbeo*, *&* altius *tamen* clamat, *quam cæteri. Observa, videbis eum a pugnâ raucum discedere: hoc est ei perpetuum; & quantumcunque repulsa sunt ejus tela, urget nihilo secius pertinaciter quidem, sed inefficaciter.*

David. Cleric. in Præfat. ad Quæstion. Sacr.

Lud. Viv. Exercitat. Lingu. Latin. pag. 139.

III. At quid? anne jam propter iniquas hujuscemodi censuras, & dura *Librorum* quorundam fata; ab inserviendo lucubrationibus suis publico, deterrendi & dimovendi boni *Scriptores* sunt, uti *Pamphilo* Martyri accidit, qui hâc de causâ induci nunquam potuit, ut stylo quicquam vulgaret? Absit; ex adverso ad animum po-

tius hoc Poëtæ revocandum est:

Tu ne cede malis, *sed contra* audentior *ito*;

idque ob has quidem rationes luculentas sane & momentosas: (a) Quod astus & μεθοδεία infernalis Spiritus tantum sit, omni virium contentione in id incumbere, ut quorumcunque eorum zelum, qui in rem communem, imprimis *Theologicam*, conferre aliquid satagunt, plurimarum difficultatum, ab iis, qui id tentant, subeundarum, obtentu, horribili veluti μορμολυκείῳ & terriculamento haud sufflaminet duntaxat, sed omnimode etiam extinguat. Pathetice hanc in rem alicubi *Alstedius*, ipse Diaboli hoc artificium expertus: *Fons ille boni* **Deus** Literas bonas *earumque studia hominibus commendaverat, ut earum beneficio se ipso meliores evaderent, & alios commilitones suos meliores facere possent.* Sed Diabolus, *ut mensuram* nominis *sui impleret* (vocaverat quippe ipsum antea vocabulo Syriaco אבלקכצא *Achel Karza*, id est, *obtrectationis promulgatorem*) *mel convertit in fel, deque candido fecit nigrum, quando* literas *divinitus concessas; ut homo homini inservire posset, commutavit in* lituras, *quibus gloria Dei & bona proximi fama obscuraretur. Qui* scribendo *in commune bonum aliquid profert, bene meretur de multis. At* Diabolus *excitat* obtrectatores *quibus hæc una cura carpere, lacerare, damnare.* Sed huic, inquam, malitię ne ad momentum quidem cedendum. (b) Neque omnes etiam, in quorum manus incidunt

Alsted Præcogn. Theolog. in Præfat.

Li-

Libri, Saturnini & inhumani *Timones*, zelotypi pusiones, fastidiose delicatuli, cujus ne *Maronis* quidem vel *Tullii* unquam placuerunt Musæ, uno verbo βιβλιομάστιγες tales sunt, quales mox descripsimus, a quibusque sibi jure quid metuant *Scriptores* ingenui. Non enim desunt quamplurimi plane aliter animati, id est, tales qui præposterâ hâc mordacique sugillandi libidine non laborant, sed affectu gratissimo bonos *Libros* excipiunt, laude prosequuntur *Autores*, nec non *Deo*, pro eximiâ iis Reipublicæ literariæ sæpe præstitâ operâ, maximas gratias agunt. (c) Quin & contingere aliquando potest, imo contingit nonnunquam, ut *Libri*, qui *jam* forte non usque adeo placent, post annorum aliquot decursum summopere multis arrideant. Ita *Melanchton*, sæpissime alias de seculo, quo vivebat, sycophantico & maledicentissimo conquerens, hâc tamen exspectatione semetipsum solabatur: *Si ullâ erit pia posteritas, illa* rectius *de meis* Scriptis *judicabit, quam hoc sycophanticum seculum.* Quod ipse etiam eventus comprobavit, ac etiamnum comprobat. Neque aliter de *Voetio*, tunc *suo*, Martinus Schoockius: *Triumphabis* (inquit) *aliquando de iis* (æmulis) *ipsi vero te laudabunt, & desiderabunt, cum præter memoriam & cineres, nihil amplius colere poterunt.* Ἄλλοτε, uti apud Poëtam est, ἄλλος οὖρος, *aliâs alius ventus.* Spem hanc de Conatibus & moliminibus suis *syncretisticis* antehac etiam conceperat *Grotius*; sed ejus eum compotem factum esse, pauci sunt qui credunt. Ita alicubi canit:

Helling. loc. ante citat.

Schoock. in Præfat. ad Desperatiss. Caus. Papat.

Grot. Epigr. de Moderat.

——— *nostro labor hic si displicet ævo,*
A gratâ *pretium* posteritate *feret.*

IV. (d) Et quidsi forte Scriptor neque omnium minus faventium morsus plane effugere, nec cunctis singulisque placere se posse conspiciat, non tamen ideo despondendus ei est animus, modo hâc ipsum gratiâ beare non dedignetur rerum omnium arbiter Deus, ut, si conatibus suis satisfacere non possit *omnibus*, satisfaciat tamen *optimis*; laudemque licet non e vulgi, e laudatissimorum tamen virorum ore profectam consequatur.

Principibus placuisse viris nan ultima laus est.

Hector apud Nævium:

Lætus sum laudari me a te, pater, laudato *viro.*

Senec. Epist. 102.

Et Seneca *claritatem* a *gloriâ* distinguens, *Gloria multorum* (inquit) *judiciis constat, claritas bonorum.* Eadem Ciceroni mens fuit: *Ego cum a nostro* Catone *laudabar, vel reprehendi me a* cæteris *facile patiebar.* Lucilius dixit:

Cicer. de Orat. perfect. §. 41.

Lucil. Sat. 14.

Ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν

Paucis *se malle ac* sapientibus *esse probatum.*

Eri-

Erigebat se hâc etiam consideratione olim *Martialis*, sic scribens in *Detractorem:*

En tibi permittis felices carpere nugas:
Quas & perpetui dignantur scrinia Sili;
Et repetit toties facundus Regulus *ore;*
Quique videt propius magni certamina Circi,
Laudat Aventinæ vicinus Sura Dianæ:
Ipse etiam tanto dominus sub pondere rerum
Non dedignatur bis terve revolvere Cæsar.

Martial. lib. 6. Epigr. 64.

Apud *Flaccum* argutissima mulierum *Arbuscula*, cum explosa a multitudine in theatro esset, *satis esse* dixit, *equites sibi plaudere.* Et alicubi Drusius: *Mihi curæ fuit, ut placeam* bonis; *& tui similibus* (affatur P. Villerium), *id si assecutus sum, quid alii sentiant non magnopere laboro; probent an improbent, cicum, ut ille ait, non interduim.* Nec non alius Vir Doctus Epistol. ad Suffrid. Calignonum: *Ego unius tui judicio laudatus titivillitii non faciam quidquid gumiæ insaniant, vel bacchantes Dindumeni: Quippe malim unum* Catonem, *quam ter centum* Socratas.

Cunæ. Præfat. in lib. 3. de Rep. Hebræor.

Drus. Quæst. Hebr. lib. 1.

Lindenbruch. Epist. ad Calignon.

V. (e) Et quam profecto non omnium rerum hominumque in hoc mundo epidemica imperfectio est? quâ fit, ut, qualiacunque sint, quæ politissimus etiam *Scriptor* depromat, nunquam tamen tam limata & exasciata sint, quin facile iis adhærescat aliquid, quod, si in aurariâ trutinâ pendatur, ut non satis examussitatum arguere & arrodere *zoilus* quis possit; oblitus scilicet, quanto facilius sit, quæ aliorum sunt,

Plutarch. Oper. part. 2. pag. m. 4.

μωμεῖται, quam rite *μιμεῖται*: Tonat (clamabit) & fulgurat quidem *Pericles*, sed sine gravitate; Atticâ subtilitate friget nimis *Lysias*; suavitatem *Phalereo* tribuet, gravitatem adimet; *Isocratem* oratorem umbratilem, affectatis stricturæ numeris, orationisque periodis nativæ dictionis gratiam, perdentem, dicet; *Demosthenis* orationes qui *Ciceroni* alias eloquentiæ omnibus numeris veluti absolutum exemplum est, lucernam olere asseret, nimiumque eum affectibus & urbanitate destitutum fuisse obtendet, & quid non præterea! scilicet tam

Juvenal. Satyr. 10.

——— *facilis rigidi est censura cachinni.*

sive, uti Hieronymus, *nihil levius est, quam otiosum & dormitantem de* aliorum labore *& vigiliis disputare.* Haud vivimus in Republicâ *Platonicâ*, perfecti inter perfectos, acsi syncerum, citraque omnis mali admistionem purum, ab omnique terrenâ fæce divino veluti igne incoctum dari aliquid possit: absit Ἐν ῥοιᾷ ϗ καλῇ σαπρόν ἐστι κόκκον. *In malo* Punico *etiam probo, granum putre aliquod.* Supra hominem est, uti in aliis rebus, ita & hoc in negotio, nunquam humani quid pati. *Facile* est, dicit Martialis,

Laërt. lib. 6.

Martial. lib. 7. Ep. 55.

Epigrammata belle
Scribere, sed Librum *scribere* difficile *est.*

Et *Idem* ad Avitum,

Sunt

Sunt bona, sunt quædam mediocria, sunt mala plura,
Quæ legis hic, aliter non fit, Avite, *Liber.*

Id. lib. 1. Ep. 8.

Ingenue Cicero: *Omnis cognitio multis est obstructa* difficultatibus, *eaque inest & in ipsis rebus* obscuritas, *& in judiciis nostris* infirmitas, *ut non sine causâ & doctissimi & antiquissimi invenire se posse, quod cuperent, diffisi sint.* Scaliger *deludi* nos fere putat, *ut a ciconiâ vulpes, vitreum vas,* inquit, *lambimus, pultem sæpe non attingimus.* Quapropter (addit Fabius) *ne statim legenti persuasum sit, omnia, quæ magni Autores dixerunt, utique esse* perfecta. *Nam & labuntur aliquando, & oneri cedunt, & indulgent ingeniorum suorum voluptati; nec semper intendunt animum, & nonnunquam fatigantur: cum Ciceroni interdum dormitare* Demosthenes, *Horatio vero* Homerus *ipse videatur. Summi enim sunt,* homines *tamen.* (f) Adde tandem, *Plinium* non credidisse Librum suum placuisse amico, nisi cognoverit, ei quædam etiam in eo displicuisse. Adeoque vitio semper danda non est, quinimo vehementer quandoque optanda illa in studiis dissensio conflictatioque, quam mortalibus utilissimam esse dixit *Hesiodus,* modo ne in rabiem abeat, & citra convitia consistat. Haud gratior subinde esse potest, adeoque & debet, *amicus applausor,* quam *inimicus reprehensor,* dum ne plane ultra crepidam. Etenim si *vere* quis reprehendit, discedes doctior, sin *falso,* acueris ta-

Cicer. Academ. lib. 4.

Scalig. de Subtil. Exerc. 307.

Quintilian. lib. 10. cap. 1.

Erasm. Ep. ad Christoph. Fischer.

tamen, exstimulaberis, redderis attentior & cautior, magisque ad defensionem veri animaberis & excitaberis.

VI. Hisce ergo omnibus rite expensis, quid restare aliud dici potest, quam ut boni quicunque *Scriptores* librorum suorum contemtores generose tantum contemnant, & veluti pro *Cyprii Bovis* merendâ habeant? *Ad* honesta *videnti* (inquit Seneca) *contemnendus est* contemptus *iste*. Imitandus *Thraso* apud Comicum:

Senec. Ep. 76.

invidere omnes mihi
Mordere clanculum, ego non flocci *pendere*.

Terent. Eunuch. Act. 3. scen. 1.

Quid enim est, quod testudo muscam vel elephas culicem multum curet? uti revera, qui vere eruditi sunt tanto intervallo ab iis distant, qui mendacem ejus speciem solum referentes, neque nomen ejus, quod reapse non sunt, assequi valentes, existimationi & conatibus aliorum calumniando insidias struunt. Neque assis faciendum est, *an* & *quid* insimulator quis carpat, sed quo *fundo* & *veritate* id faciat. Ad rem Clemens Alexandrinus: *Nulla Scriptura tam feliciter procedit, cui nullus omnino contradicat; at hæc tamen rationi consentanea habenda est, cui nemo* jure *contradicit*. Et noster Baudius:

Clem. Alex. Stromat. lib. 1.

Quid *quisque dicat sive mussitet in manu*
Non est, sed illud, vera *dicat an secus*.

Baud. Epp. cent. 1. Ep. 8.

nec minus apposite *Evenus Parius*:

Πολλοῖς ἀντιλέγειν μὲν ἔθος περὶ παντὸς ὁμοίως
'Ορ-

Ὀρθῶς δ' ἀντιλέγειν οὐκέτι τοῦτ' ἐν ἤθει.
Καὶ πρὸς μὲν τούτους ἀρκεῖ, λόγος ὡς ὁ παλαιός·
Σοὶ μὲν ταῦτα δοκοῦντ' ἐστὶν, ἐμοὶ δὲ τάδε.

Sylburg. Poemat. Gnomic. p. 130. 131.

Multis contradicere quidem in omnibus ex æquo mos est,
Recte *vero contradicere, non id amplius in more est.*
Et adversus illos sufficit, ut vetus verbum est,
Tibi quidem hæc *videntur, mihi vero* ista.

Laudandus hic inter multos venit Præstantissimus Scriptor *Johannes Saubertus*, qui sic ad *Syntagmatis* sui Lectorem: *Siquidem aliquando aberrasse tibi videbor, humanitati id tribues, in hoc facile proclivi. Zoilorum* fremitus, *qui fœtum meum in ipsâ herbâ petere non erubuerunt, jam dudum* exsibilavi. *Idem & tu, si reviviscant, facito. Quamdiu enim erit mundus, tam diu quoque erit Democritus, qui rideat. At vero sæpe quem* Mopsus *ridet, hunc* Diogenes *admiratur.* Adhuc Martialis:

Saubert. de Sacrif. Roman. in Præfat.

Allatres licet usque nos & usque,
Et grunnitibus improbus lacessas,
Nos hâc a scabie tenemus ungues.

Martial. lib. 5. Epigr. 6.

Dejiciat ergo *se tantum de navi* generosus Scriptor (ut cum *Cicerone* loquar) *& præsto erit, qui excipiat, vel Delphinus, ut Arionem Methymnæum, vel Pelopis illi equi Neptuni, qui per undas currus perhibentur rapuisse.* Sive, ut magis *Christiane* id efferam,

Cicer. Tusc. Quæst. 2.

ſiam, quod *ſuum* eſt præſtet *Scriptor*, ſique recte quid fecerit, uni Deo id tribuat, *per ingenioli ſui* (ut piè alicubi Chryſoſtomus) *oblationem Deo ſuo ſacrificans*; legentiumque ſemper magis bonum quam quod proprium eſt quærat. *Officium quippe* (monitum eſt τȣ̃ πάνυ Spanhemii) *præſtare* Scriptoris *eſt, candorem* lectoris, *ſucceſſum eventumque* Dei, *non hominis*. *Dumque recte agit* (ut piè Nilus, qui ſub *Theodoſio Juniore* Monachus fuit, *Abbas* vocatur in *Bibliothecâ* Patrum) *& in virtute proficit, laudem a* Deo *tantum requirat. Quod ſi alios doceat* (voce *vel* ſcripto) *& juvet, repoſitam apud* Deum *mercedem exſpectet, & tanquam debitum opus perſolvens, remunerationem ab eo ſperet in muneribus ſempiternis*. Atque huc quidem attendere ſi velint quotquot muneribus ſuis *papyraceis* Rempublicam ditare volupe eſt, ſpondere auſim, optatos conatibus ipſorum fructus nunquam defuturos eſſe. Imovero ipſos, utcunque tumultuentur æmuli, ringanturque Orbis & orcus, vaſto proceſſoſoque mundi hujus oceano, ſuperbiâ tumido, odio & livore amaro, contentione & ambitione ſemper agitato, ſcopulis pravarum opinionum, & male-doctorum male-coctorumque hominum fraudibus impoſturisque infami, Cæleſti aſpirante favonio, auſpicatiſſimè tandem eſſe emerſuros. Ranæ etenim illæ, quibus terret aliquando impurus Spiritus, multum licet coaxent, vix tamen damni quid adferunt, auribus tantum moleſtiam quandam exhibentes, nullo negotio ſuperandam. Latrent adverſarii, fremant otioſi, rideant ma-

Lud. Vives de morib. Erudit. ex Chryſoſtomo.

Spanhem. Præfat. in Dub. part. III.

Nilus in Bibliothec. PP. pag. m. 877. tom. 3.

malevoli; vincet tamen tam *Scripti* quam *Scriptoris* tandem ingenuitas, instar palmæ, quæ quo magis depressa fuit, magis renititur; quoque insolentius proculcata, eo uberius crescit. Ipsum sæpe Solem obscurant caligines, sed dissipantur iterum; franguntur Proserpinæ radii aurei, sed renascuntur tandem, & illustriori, quam ante, splendore efflorescunt.

VII. Claudam quæ hactenus disserui *Aloysii Novarini* verbis, tam piis certe & demissis, ut dignissima sint, quæ profundissimis cujuscunque boni tum *Scriptoris* tum *Lectoris* præcordiis fixa hæreant. Patiar " (*inquit*) Literarium Orbem scire, quid " imbecillitas mea, Deo innixa, value- " rit, & quid voluerit, ut omnes Divinum " Numen mihi propitium reddant, ne ad " pœnam mihi sit, *chartaceis* opibus operi- " busque divitem esse, illis vero carere, " quæ ab animæ, superâ gratiâ gravidæ, " fœcunditate sunt. Quid mihi proderit, si " plura, quam ullus alius effuderim volu- " mina, si librorum multitudinem bono- " rum operum sterilitate inficiam confi- " ciamque, & tanquam cadavera animâ " vacua & vidua, quodam torpore & otii " sepulchro sepeliero? Det mihi Deus *Li-* " *bros* in opus vertere, & illa scribere fa- " cienda, ut faciam, quæ possunt scribi " Multa huc usque Vir Doctissime (desi- " gnat *Gabrielem Naudæum*) orbi obtuli, " plura paro, quæ deinceps emittentur; " sed quid certi spondeam incertus, an " diem crastinum sim visurus? Ut vitam & " vires Deus dederit, in Dei gloriam, le- "

Novarin. Encyclopæd. Ep. part. 2.

" gen-

„ gentiumque ſalutem & profectum, emit-
„ tam paulatim, quæ promiſi. In libris,
„ quos edidi edamque deinceps, illud cave-
„ bo, ne laudis humanæ lethalis aura la-
„ bores meos inficiat. *S. Hieronymi* verba
„ licet uſurpare, nam nec alienam nec a-
„ aliam a mente ejus mentem circumfero;
Nobis propoſitum eſt, non plauſum legentium, ſed fructum proficientium quærere; qui hunc plauſum *ſequitur* planctu *proſequendus eſt, & incipit* laude *indignus eſſe, qui legentium*
„ laudem *ambit.* Denique multa qui ſcripſi,
„ errare in multis potui: ego hic errores
„ omnes ejuro . . . . . ſed jam, *Vir*
„ *Doctiſſime*, habe quæ optabas, ut ego de-
„ beo, quia ſum pollicitus. Tantum dum
„ hic ſumus, ita literas colamus, ut, vitâ
„ noſtrâ functi, inter eos eſſe poſſimus, qui,
„ quod *S. Daniel* dixit, *quaſi ſtellæ fulge-*
„ *bunt in perpetuas* Claritates & *æternitates.*

PARALIPOMENA,

Quæ, dum prælum curreret; prætermissa sunt.

PAg. 28. l. 30. post verba [*Celeberrimus Hoornbekius*] adde: Quem tamen numerum excessit Primarii cujusdam Viri in nostro *Belgio* Libraria supellex, quam *sexdecim* præter propter Librorum in *Folio* millibus, ac inter eos quadringentis *Bibliis*, constitisse certiorem me nuperrime fecit Nobilissimus ejus Filius *Adrianus Pavius*, Bennekroekii Dominus, Curiæ Provincialis *Hollandiæ* Præses honoratissimus.

Pag. 30. l. 11. post verba [*vim ac robur amiserint*] adde: Notatu dignum est, quod de *Norciæ*, oppiduli in *Italiâ* sub Pontificis Romani ditione siti, incolis refertur, eos nempe in hunc usque diem sollicitè cavere, ne quisquam ad Civitatis suæ gubernacula admittatur, nisi qui *plane illiteratus* sit; quâ etiam de causâ Quatuor-Viri illi, quibus solis totus eorum *Senatus* constat, *Li quatri illiterati* apud ipsos vocantur. Instituti illius sui hanc reddunt rationem: quod metuant vehementer, si qui forte sint, Magistratum inter se gerentes, vel *literis* qualitercunque *imbuti*, vel saltem in eas propensi, ne easdem subire tractu temporis cogendi sint calamitates, in quas cunctos suos Vicinos præcipitatos vident; qui, eo quod plus

justo tam Politici quam Ecclesiastici Ordinis *Togatis*, se quippe multo doctioribus & callidioribus, deferre antehac cœperint, viâ illâ sensim tandem sine sensu sub eorum jugo prorsus redacti sunt.

Pag. 40. l. 6. post verba [*currum equus, aratrum bos trahat*] adde: Ac tandem *Phocylides*:

Μηδέ ποτε κρίνειν ἀδαήμονας ἄνδρας ἐάσῃς,
Τὴν σοφίην σοφὸς ἰθύνει, τέχνας δ' ὁμότεχνος.
Ου χωρεῖ μεγάλην διδαχὴν ἀδίδακτος ἀκούειν.
Ου γὰρ δὴ νοέουσ' οἱ μηδέ ποτ' ἐσθλὰ μαθόντες.

Nunquam judicare siveris homines imperitos:
Sapientiam sapiens *dirigit*; artes *autem qui ejusdem est* artis.
Non capit *magnam* doctrinam *qui non didicit audire*;
Nihil enim intelligunt, qui nunquam bona didicêre.

Pag. 45. l. 6. post verba [*Pindari Poemata*] adde: Adscripsit hoc ipsum *Angelo* etiam *Politiano* Gasparus Peucerus, quem ad Quæstionem, *quid de* Psalmis Davidis *sentiret?* hæc reposuisse verba refert: *Ego hæc antiqua Poëmata plena sapientiæ esse video. Sunt ibi omnium virtutum præcepta, sunt Commonefactiones de Providentiâ, comminationes de scelerum pœnis, & promissiones de justorum præmiis & protectionibus. Insertæ sunt & veteres Historiæ istius Gentis, & ut traderetur memoria vetustatis, & simul pœnarum & defensionis*

Peucer. Ep. ad Christoph. Carlowitz.

-sionis exempla in conspectu essent. Hanc sapientiam magni facio, utilem vitæ & moribus, & figuras in suâ linguâ concinnas esse existimo; & olim Harmoniæ additæ sunt, ad ciendos animorum motus accommodatæ. Sed (NB) *in* Pindaro *res eædem* dulcius *enarrantur, & exemplis* splendidius *illustrantur.*

Owen. Θεολογέμ. lib. 6. cap. 9.

Pag. 78. *l.* 7. post verba [*sed maturata*] adde: Uti supra dictum est, *boni publici* hic habenda ratio; proutque hoc vel exigit, patitur vel non patitur, serius vel citius evulgandum aliquid est. *Ego certe* (inquit Celebris Vir Stanislaus Lubicnietzkius) *fateor, me in eâ sententiâ esse, quod pace cujusquam dictum velim, magis illam* morosam & anxiam custodiam *deberi Scriptis, quæ ad* ostentationem ingenii *solum, vel potiore parte, non ad promovendum* Bonum publicum *& formandos hominum mores fiunt. Nam quæ ad* publicam utilitatem *sunt directa & composita, his puto magis* celeritatis *gratiam cum* omnium *vel certe multorum, quam laudem diligentiæ cum* unius *hominis commodo junctam esse sectandam.*

Lubienietzk. Theatr. Comet. Tom. 1. pag. 648.

Pag. 294. l. 20. post verba [*alienos fuisse demonstrarunt*] adde: Quod quidem huc usque nonnunquam procedit, ut ipsa illa, quæ *nova* sunt, nullo speciosiori & commendabiliori velamine convestiri, aliisque, vulgo imprimis parum perito, accepta reddi possint, quam si sub *antiquitatis* & vetustatis specie depromantur & venditentur. Spectant huc *Spenceri* hæc verba: *Novi homines indies evadimus, dum formam & figuram veterem retinemus: Et no-*

Spencer. de Legib. Hebræor. lib.

3. Differt. 1. § 5. *natura ſic per ambages & ſinuoſa molimina remgerit, ut, licet revera mutentur omnia, in ſtatu tamen* veteri *permanere, vèl ſaltem ab eo non multum recedere videantur. Methodum eandem Politicorum filii ſæpe & centies exemplo ſuo comprobarunt: cum enim in Regno* novis *omnibus revera ſtudent,* vetera *ſolent officiorum & Privilegiorum nomina inviolata relinquere. Norunt ſcilicet Populum* nova *omnia, niſi* veterum *ſpeciem induant, animâ ſuſpicaci videre ſolitum. Hinc* Taciti *illud*, Arcanum novi ſtatus imago antiqui, *&c.*

Pag. 326 l. 5. poſt verba [*ipſi deferre*] adde: Præclare e Paganis Seneca: *Quidni ego magnorum virorum & imagines habeam & natales celebrem? quidni illos honoris cauſâ ſemper appellem? quam venerationem* Præceptoribus *meis debeo, eandem illis* præceptoribus *generis humani, a quibus tanti boni initia fluxerunt. Si Conſulem video aut Prætorem, omnia quibus honor haberi ſolet faciam; ego deſiliam, caput adaperiam, ſemitâ cedam Quid ergo?* M. Catonem *utrumque &* Lælium *ſapientem, &* Socratem *cum* Platone, & Zenonem Cleanthemque *in animum meum ſine* dignatione *ſummâ recipiam? Ego vero illos* veneror, *& tantis nominibus ſemper aſſurgo.*

Senec. Ep. 64.

Pag. 348. l. 19. poſt verba [*hallucinatum & lapſum eſſe*] adde: Quibus non ſine injuriâ Hæreticorum Malleum, *Petrum Molinæum* non accenſeas, qui, tametſi in ſuâ *Arminianiſmi Anatome*, temere nimis *Hieronymi* & *Thomæ* adoptatâ ſententiâ, de *Dei Providentiâ* agens, conceptis verbis dixiſ-

Hieronym. in Habac. 1.

dixiſſet, *minus eſſe congruum aſſerere, ab æterno Deum decreviſſe, quot folia eopſe* [quo hoc ſcribebat] *anno habituræ eſſent Regionis* Neapolitanæ *arbores, vel quot panniculi a mendici forte penderent pallio; eo quod hæc* aut ſimilia *nullam boni malive rationem habere, nec ad perfectionem Univerſi quicquam facere* exiſtimaret; uſque adeo tamen poſtmodum ſui ſe vacuum, & a faſtuoſâ ac præfractâ in ſuâ illâ opinione pertinaciâ alienum eſſe oſtendit, ut errorem illum, ab amicis quibuſdam monitus, haud invitus agnoverit, imò, in repetitâ dicti *Tractatus* Editione, publicè retractaverit. Quo quidem conſilio nullius cordati viri cenſuram unquam incurrit, variorum e contra Eruditorum laudes & præconia meritus eſt; ut me a multis retro annis in *Waſſenario* Hiſtorico legiſſe memini.

Thom. Summ. part. 1. Qu. 23. art. 7.

Molin. Anatom. Arminianiſm. cap. 3.

F I N I S.

INDEX AUTORUM.

Bar-

Gaffa-

Mar-

INDEX
RERUM & VERBORUM.

A.

Agnes

B.

C.

D.

E.

G.

H.

K.

L.

M.

N.

No-

Q.

R.

Scri-

T.

Ter-

V.